

Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla

Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja
Alueiden kehittäminen
38/2011

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla

Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa

Tekijät Författare Authors Timo Suutari ja Manu Rantanen (toim.)	Julkaisuaika Publiceringstid Date Marraskuu 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla - Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa	
Tiivistelmä Referat Abstract <p>Tutkimuksessa tarkastellaan maaseudun innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämistä kuntien elinkeinopolitiikan, maaseutupolitiikan sekä innovaatiopolitiikan keskinäisten suhteiden kautta. Tutkimuskohteeksi on valittu eri puolilta Suomea neljä tapausaluetta, joissa on edustettuina sekä kunnallisia ja seudullisia elinkeinojen kehittäjiä että paikallisia toimintaryhmiä. Tapaustutkimusten avulla on tarkasteltu paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyötä sekä kehittämispolitiikan muotoutumista maaseutualueilla.</p> <p>Tutkimuksen taustalla vaikuttaa siirtymä innovaatiojärjestelmien kehittämisestä innovaatioympäristöjä korostavaan ajatteluun, mikä avaa uusia näkökulmia maaseudun uudistumiskyvyn kannalta ja tarjoaa maaseutualueille mahdollisuuksia olla nykyistä vahvemmin mukana innovaatiovetoisessa yhteiskuntakehityksessä. Maaseudun ja kaupungin erillisyyttä innovaatiotoiminnassa korostavan näkökulman rinnalle on samalla myös noussut verkostomainen näkökulma, joka korostaa maaseudun yritysten ja kehittäjien kykyä verkostoitua yli paikallisesti.</p> <p>Tapaustutkimusten perusteella kävi ilmi, että innovaatioympäristöajattelu on kuitenkin vasta saamassa jalansijaa maaseutualueilla ja paikallisia ratkaisumalleja innovaatiotoimintojen kehittämiseen haetaan niin tiede- ja teknologiapohjaisista kuin myös käytäntölähtöisistä innovaatiomalleista. Keskeisinä tutkimushavaintoina voidaan nostaa esiin myös kuntien merkittävä rooli innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan kokoavana voimana. Erityinen huomio kiinnittyy paikallisten toimintaryhmien rooliin elinkeinojen ja innovaatiotoiminnan kehittäjänä. Niiden vahvuutena on Leader-toimintamallin paikallislähtöisyys, mutta uhkana on, että toimintaryhmytö jää nykyisessä ohjausjärjestelmässä innovaatiotoiminnan edistämisen ulkokehälle perinteisen elinkeinopolitiikan välineeksi.</p> <p>Maaseudulla innovaatiotoiminta rakentuu paikallisten inhimillisten resurssien varaan, mitä on pyritty tukemaan paikallisia verkostoja rakentamalla. Samalla kuitenkin yli paikallisten verkostojen luomiseen ja alueen ulkopuolisen tiedon hankintaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Maaseutualueiden innovaatiotoiminnan tulevaisuudennäkymänä hahmotellaan paikallisista lähtökohdista rakentuva kehittämismalli, mikä tarkoittaa omien vahvuuksien tunnistamista, paikallista ja yli paikallista verkottumista sekä innovaatiotoiminnan rakenteiden ja toimintamallien paikallista räätälöintiä. Tätä kuvataan tutkimuksessa kokeilevan elinvoimapolitiikan käsitteellä, jolla tarkoitetaan elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan sektorien yhteensulautumista paikallisen kehittämisotteen alla.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhdyshenkilö: Alueosasto/Olli Voutilainen, puh. 010 606 4919</p>	
Asiasanat Nyckelord Key words Aluekehittäminen, elinkeinopolitiikka, elinkeinoyhtiö, elinvoimapolitiikka, innovaatioympäristö, innovaatiopolitiikka, Leader, maaseutu, maaseutupolitiikka, toimintaryhmä	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-579-0
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 187	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Esipuhe

Innovaatioiden merkitys on korostunut aluekehittämisessä. Kehittämisen ytimeen ovat nousseet kasvukeskusten innovaatioympäristöt, mutta myös pienet kaupunkiseudut ja maaseutukunnat ovat pyrkineet muokkaamaan elinkeinojen kehittämiss politiikkaansa osaamista ja innovaatioita korostavaan suuntaan. Toistaiseksi on kuitenkin vain vähän arvioitu sitä, miten tässä on onnistuttu.

Tässä tutkimusraportissa tarkastellaan maaseudun innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämistä kuntien elinkeinopolitiikan, maaseutupolitiikan sekä paikallisesti muotoaan hakevan innovaatiopolitiikan keskinäisten suhteiden kautta. Tutkimus kohdistuu toimijoihin, jotka muodostavat paikallisen innovaatioympäristön kehittämisen ytimen, mikä tarkoittaa käytännössä kunnallisesta tai seudullisesta elinkeinojen kehittämisestä vastaavia tahoja sekä paikallisia toimintaryhmiä.

Tutkimus osoittaa, että innovaatioympäristöajattelu on vasta saamassa jalansijaa maaseutualueilla ja että paikalliset ratkaisumallit innovaatiotoimintojen kehittämisessä eroavat alueittain. Tutkimuksessa nähdään, että innovaation määritelmä maaseutumaisilla alueilla tulisi mieltää suurina keskuseutuja väljemmin ja nähdä innovaatio alueelle uudenlaisten toimintatapojen kokeilemisena. Keskeisinä havaintoina voidaan nostaa esiin myös kuntien rooli innovaatiiovetoisen elinkeinopolitiikan kokoavana voimana. Tutkimuksen erityinen huomio on kiinnittynyt paikallisten toimintaryhmien rooliin elinkeinojen ja innovaatiotoiminnan kehittäjänä. Toimintaryhmytyön vahvuutena on Leader-toimintamallin paikallislähtöisyys, mutta uhkana on, että toimintaryhmytyö jää innovaatiotoiminnan edistämisen ulkokehälle perinteisen elinkeinopolitiikan välineeksi.

Tutkimuksen kautta on nostettu esiin keinoja, joilla maaseutualueet voivat olla nykyistä vahvemmin mukana innovaatiovetoisessa kehityksessä ja toimia yhteiskunnan voimavarana. Raportissa tätä kuvataan kokeilevan elinvoimapolitiikan käsitteellä, joka kuvaa elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan sektorien sulautumista paikallisen kehittämisotteen alla. Raportti antaakin hyvän pohjan arvioida, miten maaseudun innovaatiopolitiikan eri välineitä tulisi kehittää ja millaisia välineitä hahmotettu maaseudun elinvoimapolitiikka tarvitsee.

Tutkimuksen toteuttamisesta ja raportin kirjoittamisesta on vastannut kolmen eri yliopiston tutkijoista koostunut ryhmä. Tutkimus on toteutettu yhteistyössä Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Senten sekä Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatian kanssa. Työ- ja elinkeinoministeriö kiittää tutkimusraportin kirjoittajia sekä kaikkia muita tutkimuksen tekoon osallistuneita uusia näkymiä avaavasta

tutkimuksesta ja toivoo, että tutkimustulokset samalla inspiroivat valmistautumista tulevaan kansalliseen ja EU-ohjelmakauteen.

Marraskuussa 2011

Janne Antikainen
Työ- ja elinkeinoministeriö

Olli Voutilainen
Työ- ja elinkeinoministeriö

Sisältö

1	Johdanto	9
1.1	Tutkimuksen lähtökohtia	9
1.2	Maaseutualueiden merkitys osaamis- ja innovaatiovetoisessa kehityksessä	11
1.3	Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja aineistot	13
2	Maaseutu innovaatioympäristönä	18
2.1	Siirtymä innovaatiojärjestelmäajattelusta innovaatioympäristöjen kehittämiseen	18
2.2	Maaseudun innovaatiotoimintojen ja innovaatioympäristöjen kehittäminen eri yhteiskuntapolitiikkojen keinoin	20
2.3	Maaseudun innovaatioprosessien omaleimaisuus?	29
3	Neljä alueellista näkökulmaa maaseudun innovaatiotoimintaan..	40
3.1	Innovaatiopolitiikan muotoutuminen Kuusiokuntien seutukunnassa ja toimintaryhmä Kuudesta ry:n toiminta-alueella	40
3.2	”Ollaan tekemisissä ihmisten kanssa” – Innovaatioympäristö ja innovaatioympäristön dynamiikka Pielisen Karjalan syrjäisellä maaseutualueella	72
3.3	Alueellisen innovaatiotoiminnan kehittäjäverkosto Ylä-Pirkanmaalla – Kohti laajenevia kehiä	120
3.4	Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus Kouvolan seudun innovaatiopotentiaaliksi	140
4	Tapaustutkimusten yhteenveto	163
4.1	Maaseudun innovaatioympäristöjen kulttuurinen perusta.....	163
4.2	Keskeiset havainnot maaseudun innovaatiopolitiikan paikallisesta muotoutumisesta.....	166
4.3	Ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan laajenevat kehät.....	170
5	Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa	173
Liite 1	Hankkeessa haastatellut henkilöt	184

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohtia

Suomi sijoittuu toistuvasti erilaisissa vertailuissa maailman kilpailukykyisimpien maiden joukkoon. Tämän menestyksen taustalla on vakaa yhteiskunta, kansalaisten korkea koulutustaso, tietotekninen kehitys sekä työn tuottavuuden kasvu. Suomi on samalla yksi OECD:n maaseutumaisimmista maista, tarkasteltiinpa asiaa sitten maaseutualueiden kokonaispinta-alan, väestömäärän tai maaseutualueiden bruttokansantuoteosuuden näkökulmista. Vaikka kilpailukykyisimmät alueet Suomessa ovat kaupunkeja, huippuneljänneksessä on myös mukana maaseutualueita (OECD 2008, 34-35).

Jälkiteolliset yhteiskunnat ovat siirtyneet osaamis- ja innovaatiopohjaiseen kasvuun. Suomessa osaamis pohjainen talous rakentuu pääosin alueellisille kaupunkiverkostoille, joissa on mukana muutamia maaseutualueita. Vaikka teknologinen kehitys, joustavat työmuodot ja elämäntapojen monipaikkaistuminen ovat edistäneet myös maaseudun mahdollisuuksia liittyä osaamis- ja innovaatiovetoiseen talouteen, kehitys on käytännössä suosinut kaupunkiseutujen kasvua ja toimintojen keskittymistä sekä globaalien arvoketjujen syntymistä kaupunkien välille. Yhteiskuntapoliittisessa ja alueiden kehitysedellytyksiä koskevissa keskusteluissa maaseutu ei ole näyttäytynyt kovinkaan kilpailukykyisenä. (Rosenqvist 2004, 50; OECD 2008, 81-82; Sotarauta 2010, 123.)

Maaseudun kyvystä osallistua innovaatiovetoiseen talouteen ja tuottaa innovaatioita on viimeaikaisissa tutkimuksissa saatu osin ristiriitaisia tuloksia. Monista tutkimuksista on kuitenkin löydettävissä kaksi perustoteamusta: vaikka innovaatiotoiminta itsessään on tärkeää kilpailukykyyn kannalta, maaseutualueiden kyky omaksua muualla tuotettuja innovaatioita sekä liittyä olemassa oleviin innovaatioverkostoihin ovat avaintekijöitä maaseutualueiden menestyksen kannalta. Maaseutualueita ei pidetä niinkään innovaatioiden alkulähteinä tai innovaatioverkostojen solmukohtina, vaan niille tarjoutuu pikemminkin muualla tuotettujen innovaatioiden soveltajan rooli. Suomalaisten innovaatioiden maantiedettä kartoittaneessa tutkimuksessa (Valovirta ym. 2009) kävi kuitenkin ilmi, että innovaatiotoiminta on viime vuosikymmeninä levinnyt kaikkialle maahan ja että kaikkein radikaaleimpia ja kompleksisimpia innovaatioita voi syntyä yhtä lailla maaseudulla kuin suurissa kaupungeissakin. (esim. OECD 2008, 82; Virkkala 2008, Suutari ym. 2009.)

Maaseutualueiden asema osaamis- ja innovaatiopohjaisen talouskehityksen vaiheessa onkin ollut vilkkaan kehittämispoliittisen keskustelun kohteena. Erilaiset

puhetavat jäsenyvät metropolivaltion keskittyneen aluerakenteen ja muutamien innovaatiokeskittymien tai alueellisesti pienemmillekin kaupunkiseuduille ja maaseutualueille hajautuneen innovaatioverkoston välille. Silti selkeitä vastakkainasetteluja erilaisten kehittämismallien välillä on haluttu välttää. Syy tähän on ollut yksinkertaisesti se, että ei ole oltu varmoja siitä, millaisella innovaatiotoimintojen aluerakenteella saavutettaisiin kokonaisuuden kannalta paras lopputulos. (vrt. Viljamaa ym. 2008, Moisio 2009, Hautamäki 2010.)

Aluerakenteen ympärillä käydyin keskustelun ytimessä ovat olleet viime vuosina toteutuneet kuntaliitokset, joissa keskuskaupunkien ja niitä ympäröivien maaseutukuntien yhdistyessä on syntynyt aiempaa maaseutumaisempia kaupunkiseutuja (esim. Saartenoja 2008, 23–24). Innovaatiovetoisen kehityksen näkökulmasta oleellista on, miten laajentuneiden maaseutukaupunkien kehittämissä politiikassa kyetään ottamaan huomioon maaseutualueet. Maaseutu-kaupunki-kuntaliitosten toteutusta tarkastelleessa tutkimuksessa todetaan, että maaseutu näyttäytyy melko yksipuolisessa valossa (Leinamo 2010, 118–120). Yleisemminkin kuntaliitosprosesseissa huomio kiinnittyy palvelurakenteen uudistumiseen ja palvelutuotannon malleihin, eikä elinkeinopolitiikan saati innovaatiopolitiikan maaseutu-ulottuvuuksia ole nostettu aktiivisesti esiin.

Tämä tutkimus osallistuu edellä esitettyihin keskusteluihin avaamalla näkökulmia maaseudun innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen. Tutkimus kohdistuu toimijoihin, jotka muodostavat paikallisen innovaatioympäristön fyysis-toiminnallisen ytimen. Tämä tarkoittaa käytännössä kunnallisia tai seudullisia elinkeinojen kehittäjiä sekä paikallisia toimintaryhmiä, joiden kautta maaseudun innovaatiotoimintojen ja innovaatioympäristöjen kehitysdynamiikkaa tarkastellaan. Tutkimuksen avulla tarkastellaan niitä edellytyksiä ja kehitetään tapoja, joilla maaseutualueet voivat olla mukana innovaatiovetoisessa kehityksessä ja toimia yhteiskunnan voimavarana.

Tutkimusraportti koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa pohditaan yleisesti maaseudun merkitystä osaamis- ja innovaatiovetoisessa taloudessa sekä esitellään tutkimusasetelma. Toisessa luvussa tarkastellaan innovaatioympäristöajattelun leviämistä suomalaisessa innovaatiopolitiikassa ja maaseutualueiden innovaatiotoimintaa sekä kehittämissä politiikkojen (luku 2.2) että innovaatioprosessien (luku 2.3) avaamista näkökulmista. Kolmannessa luvussa tutkimusaihetta valotetaan neljän eri puolilta Suomea valitun tapaustutkimuksen avulla, joissa on edustettuina sekä elinkeinojen kehittämisestä vastaavia tahoja että paikallinen toimintaryhmä. Tapaustutkimusten avulla tarkastellaan paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyötä sekä kehittämissä politiikan muotoutumista maaseutualueilla. Neljännessä luvussa kokoamme yhteen tapausalueilta esiin nousseet teemat ja tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Raportin päättävä viides luku muodostaa oman kokonaisuutensa, jossa tutkimuksen tulokset suodattuvat laajempaan politiikkanäkökulmaiseen pohdintaan maaseudun asemasta innovaatio- ja osaamisvetoisessa taloudessa ja yhteiskunnassa. Viidennen

luvun tavoitteena on ennen kaikkea kurkottaa tulevaan ja toimia keskustelun avaajana.

1.2 Maaseutualueiden merkitys osaamis- ja innovaatiovetoisessa kehityksessä

Innovaatioiden merkitys on 2000-luvun aikana korostunut aluekehityksessä ja aluekehittämisessä. Taustalla on tieto siitä, että tutkimus- ja kehitystoiminta sekä innovaatiotoiminta ovat eriytyneet voimakkaasti EU:n jäsenvaltioiden ja alueiden välillä ja että alueiden muutosdynamiikka riippuu paikkaan sidotuista toimijoista ja heidän kyvyistään osallistua ja hyödyntää erilaisia kehittämisvälineitä. Innovaatiotoiminnan resurssit ovat Suomessakin jakautuneet epätasaisesti eri alueiden välillä ja keskittyneet suurimmille kaupunkiseuduille. (Valovirta ym. 2009, Ottaviano ym. 2009.)

Kehittämisen ytimeen ovat nousseet kasvukeskusten innovaatioympäristöt. Päästäkseen mukaan kehittämisen valtavirtaan myös pienet kaupunkiseudut ja maaseutukunnat ovat pyrkineet muokkaamaan elinkeinojen kehittämissä politiikkaansa osamista ja innovaatioita korostavaan suuntaan. Toistaiseksi on kuitenkin vain vähän arvioitu sitä, miten tässä on onnistuttu.

Suomalaisessa innovaatiopolitiikassa vahvat kasvukeskukset sekä viime aikoina myös niin sanotut kakkosliigan kaupungit, kuten esimerkiksi Seinäjoki, Salo tai Hämeenlinna, ovat olleet vahvasti esillä. Maakuntakeskuksia ympäröivien pienten kaupunkiseutujen ja etenkin ydinmaaseudun sekä harvaan asutun maaseudun osallisuus innovaatiovetoisessa kilpailussa on kuitenkin ollut monista tekijöistä johtuen heikompaa. Erityyppisten maaseutualueiden ja pienempien teollisuuspaikkakuntien innovaatiotoiminnassa tyypillisiä ongelmia ovat olleet muun muassa yritysten alhainen innovaatiokyvykyys, heikot yrityspalvelut, painottuminen perinteisiin toimialoihin sekä heikko tutkimus- ja kehittämisinfrastruktuuri.

Useat pienet kaupunkiseudut ja maaseutukunnat ovatkin omin toimenpitein läheneet edistämään innovaatiotoimintaa ja luomaan paikallisia innovaatioympäristöjä, joilla edellä mainittuja heikkouksia on pyritty korjaamaan. Alueellisilla ohjelmilla – ja erityisesti rakennerahastovaroilla – on tuettu alueiden osaamisperustan ja innovaatiokyvyn vahvistamista. Hyviä esimerkkejä tällaisista pyrkimyksistä löytyy eri puolilta Suomea (Viljamaa ym. 2008). Pienet kaupunkiseudut ja maaseutualueet eivät kuitenkaan voi tarjota alueensa yrityksille kaikkia mahdollisia palveluja. Keskeiseksi haasteeksi nousevat tällöin vuorovaikutuksen laatu ja mekanismit suhteessa kansallisiin ja kansainvälisiin innovaatiokeskuksiin ja toisaalta pienempien keskusten välisten yhteyksien vahvistaminen. Oleellista onkin luoda ja vahvistaa sellaisia järjestelyitä, joissa maakuntien keskukset ja osakeskukset ovat hedelmällisessä vuorovaikutuksessa myös innovaatioiden luomisprosesseissa. (esim. Anttiroiko ym. 2006.)

Nykyisessä tilanteessa näyttää aukeavan kansallisesti kaksi kehittämishaastetta, jotka jäsentyvät aiemmin esitetyn jakolinjan mukaisesti.

- **Kansallisten kärkien hiominen:** Suomen kansallisen innovaatiojärjestelmän merkittävimpien keskustusten kehityksen tulee jatkua suotuisana ja niiden on kyettävä jatkossa kiinnittymään yhä vahvemmin kansainvälisiin verkostoihin. Toteamukset siitä, että Suomen kokoisessa maassa ei voi olla kuin muutama kansainväliseen tasoon yltävä, teknologia- ja tiedevetoinen innovaatiokeskittymä edustavat tällaista ajattelua (vrt. Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin tulokset ja suositukset 2009, 16).
- **Kansallisen innovaatiokyvyn kehittäminen laajalla rintamalla:** Kansallisten kärkien rinnalla on kehitettävä verkostomaista innovaatiopolitiikkaa, jossa keskuksia ympäröivien alueiden paikalliset keskuksat ovat aidosti osa kansallista innovaatiojärjestelmää. Kansalliset kärjet syntyvät laajasta toimintakentästä, joka on riittävän korkeatasoinen kautta linjan.

Edellä mainittu arviointiraportti (mt. 16) tiivistää tämä ajatuksen seuraavasti: *"Innovaatiopolitiikan tulee edistää muutamien vahvaan tieteelliseen ja teknologiseen osaamiseen pohjautuvien innovaatiokeskittymien muodostumisen rinnalla eri alueilla sijaitsevien kokemusperäiseen ja soveltavaan tietoon perustuvien oppimis- ja innovaatioympäristöjen syntymistä."*

Viimeaikaiset kansallisen innovaatio- ja aluepolitiikan linjaukset heijastelevat osaltaan edellä esitettyä kahtalaista haastetta. Vuonna 2006 silloisen tiede- ja teknologianeuvoston tekemien linjausten mukaisesti Suomeen on perustettu viisi strategisen huippuosaamisen keskittymää (SHOK), jotka pyrkivät nostamaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan tasoa valituilla, kansallisesti erityisen tärkeillä osaamisaloilla. Vuodesta 1994 lähtien toteutetulla kansallisella osaamiskeskusohjelmalla (OSKE) on puolestaan SHOK:iä voimakkaampi alueellinen ulottuvuus ja tehtävä. Suomen lähestymistapa alueiden erikoistumiseen ja alueiden kilpailukykyyn on perustunut pääosin osaamiskeskusohjelmaan ja aluekeskusohjelmaan. Nämä ohjelmat ovat yleisesti katsoen tukeneet keskittymistä ja alueiden välistä kilpailua, mikä on merkinnyt sitä, että kauempana sijaitsevat alueet, joilta työssäkäynti keskuksissa ei ole mahdollista, ovat jääneet ohjelmien ulkopuolelle (OECD 2008, 190–191).

Kansallisen kilpailukykyyn näkökulmasta OSKE:akin on ohjelmakaudella 2007–2013 viety suuntaan, joka yhtäältä kannustaa alueellisesti tunnistamaan yhä terävämpiä osaamiskärkiä ja toisaalta rakentamaan kansallisesti entistä tiiviimpiä yhteistyöverkostoja niin sanottujen osaamisklusterien muodossa. Vastaavasti aluekeskusohjelman toimintaa jatkavan koheesio- ja kilpailukykyohjelman (KOKO) tavoitteena on vahvistaa tasapainoista aluerakennetta ja kilpailukykyyn kehittämistä koko Suomessa. KOKO:lla pyritään vahvistamaan alueiden välisiä kehittämisvyöhykkeitä sekä osaamiskeskittymiä. KOKO:ssa on tunnistettu tarve vahvistaa kehitysedellytyksiltään heikompien alueiden osaamisen keskittymiä sekä kytkeä niitä vaikuttavammiksi kokonaisuuksiksi.

Edellä mainitut rakenteet ja ohjelmat pyrkivät yhdessä luomaan tasapainoa kansallisten kärkien korostamisen ja alueellisesti laajan osaamis- ja innovaatiövetoisen kehittämisen välillä. Maaseutupolitiikan tulokulma kansallisen innovaatio- ja

aluepolitiikan linjauksiin kumpuaa maaseutupolitiikan uudesta paradigmasta käsin: maaseutu nähdään resurssina, joka on merkittävä koko maan kilpailukyvyn kannalta (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009). Näin ollen maaseudun alue- ja yhteiskuntataloudellisen merkityksen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että maaseutualueet ovat vahvasti mukana osaamis- ja innovaatiovetoisessa kehityksessä.

Käsillä olevan tutkimuksen avulla tarkastellaan tapoja, joilla maaseutualueet voivat olla nykyistä vahvemmin mukana innovaatiovetoisessa yhteiskuntakehityksessä ja toimia yhteiskunnan uudistamisen voimavarana. Tutkimuksen tavoitteena on syventää keskustelua paikallisten innovaatioympäristöjen merkityksestä maaseutualueiden kehitykselle ja innovaatio toiminnan kehittämisen edellytyksistä maaseutualueilla. Kehittämisspolitiikkojen näkökulmasta on aiheellista tarkastella niitä erityispiirteitä, joita maaseutumaisen innovaatioympäristöjen kehittämiseen liittyy. Kuten esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan maaseudun innovaatioympäristöjä tarkastelleessa raportissa todetaan, ei ole syytä lähtökohtaisesti pyrkiä luomaan uutta kansallista maaseutualueiden innovaatiojärjestelmää, vaan maaseutumaiset toimintaympäristöt on erilaisin mekanismein tuotava entistä paremmin kansallisen innovaatiojärjestelmän yhteyteen (Suutari ym. 2009). Eteläpohjalaiset esimerkit osoittavat myös, että on syytä operoida ensisijaisesti niin sanotun perinteisen elinkeinopolitiikan osa-alueilla, joiden kautta luodaan edellytyksiä kunnianhimoisemmille osaamisvetoisen kehittämisen toimenpiteille. Voidaankin olettaa, että erityisesti maaseutumaisilla alueilla kehittämisspolitiikassa vaaditaan herkkyyttä paikallisen toimintaympäristön eri kehitysvaiheiden vaatimien toimenpiteiden ja kehittämissotoiden suhteen. Myös suomalaisten innovaatioiden maantieteellistä jakaantumista selvittäneen tutkimuksen tulokset haastavat keskus-periferia -vastakkainasettelun sijaan etsimään kullekin alueelle sopivia kehittämissstrategioita ja -toimenpiteitä, jotka nojaavat alueelle ominaisiin vahvuuksiin. (Valovirta ym. 2009.)

1.3 Tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja aineistot

Edellä kuvatuista lähtökohdista tutkimuksen tavoitteiksi muodostuvat seuraavat asiat:

- kuvata ja analysoida maaseudun innovaatioympäristöjä ja innovaatio toiminnan kehittämistä peilaten innovaatiopoliittisessa keskustelussa asetettuihin tavoitteisiin,
- analysoida kehittäjäverkosto-, organisaatio- ja yksilötasolla tiedon luomisen ja innovaatioiden syntymekanismia maaseutualueilla,
- analysoida elinkeinopolitiikan, maaseutupolitiikan sekä alueilla muotoaan hakevan innovaatiopolitiikan keskinäistä suhdetta maaseutukuntien innovaatio toimintojen kehittämisessä sekä
- tuottaa näkökulmia maaseudun innovaatioympäristöjen ja niitä koskettavien toimintapolitiikkojen kehittämisen tueksi.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on lisätä tietoa innovaatiopolitiikan muotoutumisesta ja toimivuudesta sekä paikallisten innovaatioympäristöjen dynamiikasta maaseutualueilla. Tutkimus pyrkii myös tarjoamaan välineitä ja lähestymistapoja paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyöhön. Näiden tavoitteiden pohjalta varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi asetettiin seuraavat:

- millaisina maaseutualueilla koetaan innovaatiotoiminnan kehittämismahdollisuudet ja minkä varaan maaseudun innovaatioympäristömalli voi rakentua,
- onko maaseutualueilla onnistuttu muokkaamaan elinolojen ja elinkeinosten kehittämispoliittikoja innovaatioita korostavaan suuntaan ja millaisia innovaatioverkostoja tapausalueilla on kyetty rakentamaan eri toimijoiden välille,
- millaisen roolin kunnat ovat ottaneet elinkeinopolitiikkansa suuntaamisessa innovaatiiovetoiseen suuntaan ja miten kuntien suhde muihin innovaatiotoimintojen kehittäjiin on rakentunut,
- millä tavoin maaseutualueita on pyritty ja tulisi jatkossa pyrkiä kytkemään kansallisen innovaatiopolitiikan rakenteisiin ja kehittämisvälineisiin?

Tutkimus kohdistuu käytännössä niihin toimijoihin, jotka muodostavat paikallisen innovaatioympäristön fyysis-toiminnallisen ytimen. Tämä tarkoittaa kunnallisia tai seudullisia elinkeinosten kehittämistoimijoita sekä paikallisia toimintaryhmiä, joiden kautta maaseudun innovaatiotoimintojen ja paikallisten innovaatioympäristöjen kehitysdynamiikkaa tarkastellaan. Keskeinen tutkimuskohde on näiden toimijoiden keskinäisen yhteistyön sekä roolituksen tarkasteleminen osana maaseudun alueellisia innovaatioverkostoja ja -ympäristöjä. Maaseutu ymmärretään tässä tutkimuksessa tilallisenä ja käsitteellisenä jatkumona, jossa tietyt sille ominaiset piirteet kuten esimerkiksi vähäisempi ihmistiheys tai yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa maaseudulle annetut merkitykset ehdollistavat itse innovaatiotoimintaa (vrt. Rosenqvist 2004). Kyse on siitä, miten innovaatioprosessit ja niitä tukeva toimintaympäristö sekä ylipaikalliset yhteydet löytävät paikkansa erilaisilla maaseutumaisiksi määrittävillä alueilla.

Tutkimuksen aineisto muodostuu neljästä alueellisesta tapaustutkimuksesta. Tapaustutkimuksen kohteet on valittu eri puolilta Suomea, ja niissä on edustettuina sekä elinkeinosten kehittämisestä vastaavia tahoja että kullakin alueella toimiva paikallinen toimintaryhmä. Tapaustutkimusten avulla tarkastellaan paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyötä, kehittäjäverkoston toimintaa innovaatioiden edistämisessä sekä innovaatiopolitiikan muotoutumista maaseutualueilla. Tapausanalyysissä otetaan huomioon edellä kuvatun innovaatioympäristöajattelun mukaisesti sekä rakenteelliset mutta ennen kaikkea myös paikalliseen toimintakulttuuriin liittyvät institutionaaliset, organisatoriset ja yksilötasoiset tekijät. Tapauskohteet on valittu siten, että ne edustavat eri maakuntia sekä eri maaseututyyppeihin kuuluvia kuntia (kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu). Tapauskohteet on kuvattu yksityiskohtaisemmin luvussa kolme.

- ***Etelä-Pohjanmaa, Kuusiokuntien seutukunta:*** Alavuden Kehitys Oy ja Kuusiokuntien Kehittämisyhdistys Kuudestaan ry
- ***Kymenlaakso, Kouvolan seutukunta:*** Kouvola Innovation Oy ja Pohjois-Kymen Kasvu ry
- ***Pirkanmaa, Ylä-Pirkanmaan seutukunta:*** Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ja PoKo ry
- ***Pohjois-Karjala, Pielisen Karjalan seutukunta:*** Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus PIKES Oy ja Vaara-Karjalan Leader ry

Tutkimusaineisto kerättiin talven 2010–2011 aikana. Jokaisella kohdealueella tehtiin ensin yksilöhaastattelukierros, minkä jälkeen kullakin alueella järjestettiin yksi ryhmähaastattelutilaisuus, johon kutsuttiin sekä ensimmäisellä kierroksella haastatellut henkilöt että muita avaintoimijoita. Haastateltavina olivat muun muassa paikallisen toimintaryhmän toimijat (toiminnanjohtajat, hankeneuvojat, hallituksen jäsenet jne.) sekä kunnallisesta/seudullisesta elinkeinopolitiikasta vastaavat tahot (elinkeinoyhtiöiden toimitusjohtajat, elinkeinojohtajat, kaupunginjohtajat jne.). Toimintaryhmän sekä elinkeinon kehittäjien henkilökohtaisia haastatteluja tehtiin Kuusiokuntien seutukunnan alueella 7 kpl, Pielisen Karjalassa 11 kpl, Ylä-Pirkanmaalla 6 kpl ja Kouvolan seudulla 9 kpl. Kullakin alueella järjestettyihin ryhmähaastatteluihin kutsuttiin lisäksi muun muassa ELY-keskuksen, maakuntaliittojen sekä koheesio- ja kilpailukykyohjelmasta vastaavia toimijoita. Lista haastatelluista on liitteenä 1.

Haastattelumenetelmänä käytettiin niin sanottua virikehaastattelua, jossa haastateltaville esitettiin samassa järjestyksessä joukko samalla tavalla muotoiltuja keskustelunaiheita ja kysymyksiä, joita haastateltavat kommentoivat omin sanoin. Yksilöhaastattelukierroksella käytetyt virikkeet olivat yhdenmukaiset jokaisella kohdealueella ja jokaisessa haastattelussa. Ryhmähaastattelutilaisuuksien virikkeet muotoiltiin jokaisella alueella esiin nousseiden aiheiden perusteella. Keskustelunaiheet näytettiin haastateltaville paperilla, tietokoneen näytöltä tai dataprojektorilla heijastettuna. Valmiiden kysymysten herättämän keskustelun pohjalta tutkijat myös täsmensivät ja esittivät lisäkysymyksiä. (virikehaastattelumenetelmästä esim. Vesala & Rantanen 2007, Niska ym. 2011, 55.)

Haastattelutilaisuudet tallennettiin ja haastattelut purettiin tekstiksi. Tapauskohteiden analyysi toteutettiin itsenäisesti kullakin kohdealueella siten, että Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin Seinäjoen yksikkö vastasi analyysin etenemisestä koskien Kuusiokuntien aluetta, Ruralia-instituutin Mikkelin yksikkö koskien Kouvolan seudun tapausaluetta, Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia puolestaan analysoi Pielisen Karjalan ja Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Sente Ylä-Pirkanmaan tapausalueen aineiston. Alustavista tuloksista keskusteltiin analyysin edetessä tutkimusryhmän kesken, ja ryhmän jäsenet lukivat sekä kommentoivat toistensa tekstejä.

Lähteet

Anttiroiko, A.-V., Kallio, O., Valkama, P. & Siitonen, P. (2006). Osaamiskeskittymät maaseudun kehittämisesä. Tampereen yliopisto, Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.

Hautamäki, A. (2010). Sustainable Innovation. A New Age of Innovation and Finland's Innovation Policy. Sitra Reports 87. Edita Prima Ltd, Helsinki.

Leinamo, K. (2010). Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista. Vuosina 2001-2009 toteutettujen maa-seutu-kaupunki -kuntaliitosten tarkastelua. Vaasan yliopisto. Levón-instituutti. Julkaisu No 131.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009). Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009-2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

Moisio, S. (2009). Suomen valtion aluerakenteen muuntautuminen: teoreettisia merkintöjä ja empiirisiä havaintoja. *Politiikka* 51(3): 155-173.

Niska, M., Hynynen, S.-T. & Vesala, K. M. (2011). Yrittäjien menestystarinat näkökulmana yrittäjyyteen ja sitä edistäviin tekijöihin. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 49-93.

OECD (2008). OECD:n maaseutupolitiikan maatutkinnat. Suomi.

Ottaviano, G.I.P., Kangasharju, A. & Maliranta, M. (2009). Local Innovative Activity and Regional Productivity: Implications for the Finnish National Innovation Policy. Teoksessa: Evaluation of the Finnish National Innovation System - Full Report. Taloustieto Oy. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/24929/InnoEvalFi_FULL_Report_28_Oct_2009.pdf. 203-238. Viitattu 16.3.2011.

Rosenqvist, O. (2004). Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. *Acta Wasaensia* No 129, Aluetiede 9. Universitas Wasaensis.

Saartenoja, A. (2008). Kaupunki ja maaseutu kuntaliitoksen jälkeen. Teoksessa Suutari, T. & Kurki, S. (toim.): Puheenvuoroja uudelle Seinäjoelle. Seinäjoen kaupungin julkaisusarja B 1. 23-27.

Sotarauta, M. (2010). Näkymä ”innovaatio-Suomen” aluekehityksen tulevaisuuteen. Teoksessa: Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 18/2010. Helsinki. 120-133.

Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin tulokset ja suositukset. (2009). Tiivistelmä. Saatavissa: [http://www.tem.fi/files/25901/Innovaatiojarjestelman_arviointi_11012010\).pdf](http://www.tem.fi/files/25901/Innovaatiojarjestelman_arviointi_11012010).pdf). Viitattu 16.3.2011.

Suutari, T., Ruokolainen, O., Kolehmainen, J. & Saartenoja, A. (2009). Etelä-Pohjanmaan maaseudun innovaatioympäristöt - Perinteisen elinkeinopolitiikan ja uuden innovaatiopolitiikan mahdollisuudet ja rajoitteet maaseutualueilla. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sentejulkaisuja 29/2009. Kopio Niini, Tampere.

Valovirta, V., Pesonen, P., Halonen, M., van der Have, R. & Ahlqvist, T. (2009). Suomalaisten innovaatioiden maantiede. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. *Innovaatio* 26/2009. Edita Publishing Oy.

Vesala, K.M. & Rantanen, T. (2007). Laadullinen asennetutkimus: Lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa: Vesala, K.M. & Rantanen, T. (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Gaudeamus. Helsinki University Press. 11-61.

Viljamaa, K., Vesiluoma, T. & Rantakoski, T. (2008). Pienten seutujen innovaatioympäristöt - illuusio vai käyttämätön voimavara? Käytännön kokemuksia aluekeskusohjelman pieniltä kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 3/2008. Edita Prima Oy.

Virkkala, S. (2008). Maaseutualueet ja pienet keskukset innovaatioympäristöinä. Teoksessa: Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy. (Juvenes Print), Tampere. 80-107.

2 Maaseutu innovaatioympäristönä

2.1 Siirtymä innovaatiojärjestelmäajattelusta innovaatioympäristöjen kehittämiseen

Innovaatiojärjestelmän käsite yleistyi Suomessa 1990-luvun alussa, mikä merkitsi sitä, että tieteen ja teknologian kehittämistä alettiin tarkastella aiempaa voimakkaammin innovaatioiden näkökulmasta. Samalla siirryttiin perinteisestä suorasta teknologiapolitiikasta kohti kokonaisvaltaisempaa, olosuhteita luovaa innovaatiopolitiikkaa. Kansallisen innovaatiojärjestelmän viitekehyksen luonnollisena laajentumana alettiin tuolloin myös puhua alueellisista innovaatiojärjestelmistä. Monissa tapauksissa alueellinen innovaatiojärjestelmä on kuitenkin saanut varsin kapean tulkinnan. Se on nähty eräänlaisena alueellisena innovaatio- ja tukipalveluverkostona, joka tuottaa yritysten innovaatiotoimintaa tukevia palveluita ja toimintoja. Useilla alueilla Suomessa onkin viimeisten 10–15 vuoden aikana rakennettu institutionaalista ympäristöä sangen voimakkaasti. (mm. Kolehmainen 2009, Ranta 2009, Jäppinen 2009.)

Aivan viime vuosina suomalaisen alueellisen innovaatiopolitiikan parissa on ryhdytty käyttämään paikallisen ja alueellisen innovaatioympäristön käsitettä, joka mahdollistaa innovaatiojärjestelmä-käsitettä laajemmat ja syvemmät tulkinnat. Innovaatiojärjestelmä muodostaa vain innovaatioympäristöjä ylläpitävän institutionaalisen rungon, kun taas innovaatioympäristöjen tarkastelussa korostetaan sitä, että kaikki organisaatiot ovat monin tavoin kiinnittyneet ja juurtuneet ympäristöönsä.

Suurin ero innovaatiojärjestelmien ja innovaatioympäristöjen käsitteen välillä onkin se, että innovaatiojärjestelmä-näkökulma keskittyy rakenteisiin eikä paneudu juurikaan niihin prosesseihin ja kehittämisen dynamiikkaan, joiden kautta innovaatiot syntyvät. Paikallisessa innovaatioympäristössä rakenteelliset ja institutionaaliset, organisatoriset ja yksilötasoiset tekijät kietoutuvat toisiinsa monin tavoin, mikä edellyttää laaja-alaisuutta myös alueellisen innovaatiotoiminnan edistämisessä. Innovaatioympäristöjen tutkimuksen lähtökohtana on, ettei yritys, tai mikään muukaan organisaatio, ole ympäristöstään irrallinen tai erillinen toimija. Innovaatioympäristön syntyyn vaikuttaa siten alueiden historia ja ennen kaikkea ajan myötä muovautunut kulttuuri sekä tavat organisoitua ja johtaa kehittämisprosesseja. Erilaisten alueiden kehityspolkujen muutosdynamiikka ei ole universaalialia vaan riippuu paikkaan sidotuista toimijoista ja heidän kyvyistään.

Innovaatioympäristö-lähestymistavan eräs keskeisin anti on toiminnan dynamiikan parempi huomioiminen innovaatiopolitiikan harjoittamisessa sekä alueellisella että kansallisella tasolla. Siinä, missä järjestelmänäkökulma korostaa suunnitelmallisia ja tavoitteellisesti rakennettuja toimintamalleja (organisaatioita, instituutioita, palveluita), ottaa innovaatioympäristöajattelu huomioon myös toiminnan kontekstin (rakenteiden juurtumisen, alueen toimintakulttuurin jne.). Kansallinen ja alueellinen innovaatiojärjestelmä voi siis olla kuinka kehittynyt tahansa, mutta jos se ei toimi tietyssä paikallisessa kontekstissa, kuten esimerkiksi pienessä maaseutukunnassa, ei voida puhua toimivasta innovaatioympäristöstä. (Kolehmainen 2004, Pienten ja keskisuurten kaupunkiseutujen innovaatioympäristöjen kehittämisohjelma 2007, Kolehmainen 2009, Ranta 2009, Jäppinen 2009, Viljamaa ym. 2009, Suutari ym. 2009.)

Tiivistetysti innovaatioympäristö tarkoittaa niitä kaikkia toimintaympäristön tekijöitä, jotka vaikuttavat innovaatioiden syntymiseen ja tukevat yritysten innovaatiotoimintaa. Yritysten innovaatiotoiminnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaisia prosesseja, joissa yritykset luovat, kehittävät ja ottavat käyttöön itselleen uusia tuotteita, prosesseja ja organisointitapoja. Yrityksen näkökulmasta myös muut yritykset ja verkostot ovat osa sen innovaatioympäristöä. (mm. Virkkala 2007 ja 2008.) Toki innovaatiotoimintaa on myös julkisella ja kolmannella sektorilla (mm. Valovirta & Hyvönen 2009).

Innovaatiot syntyvät harvoin lineaarisesti, esimerkiksi yksittäisten projektien tuloksina. Ennemminkin ne ovat tulosta monimutkaisista, eri verkostoissa kehitettyjen ideoiden ja toisiinsa vaikuttavien osainnovaatioiden systeemeistä. Näiden sosio-tekniisten systeemien osatekijöitä ovat materiaaliset resurssit, toimijat ja heidän kykynsä oppia uutta sekä vallitsevat säännöt ja instituutiot. Maaseudun kehittämistyössä yleisiä innovaatioita ovat *"noveltit"*, jotka ovat tyypillisesti paikallislähtöisiä murroksia rutiineissa. Mikrotason innovaatiot voivat generoida muutoksia ja innovaatioita korkeammilla tasoilla. Innovaatioita saattaa syntyä myös verkostoissa, joissa olosuhteet ovat vallitsevasta poikkeavia (*"nichet"*). Näin esimerkiksi uudella tavalla hoidetuilla hyvinvointipalveluilla voi olla oma markkinarakonsa tietyllä maaseutualueella. Toiminta voi vähitellen vahvistua ja laajeta niin, että se muuttaa *"regiimiä"* eli systeemiä, joka koordinoi verkostoja, toimijoita ja sääntöjä. (Geels 2004, Brunori ym. 2008.)

Innovaatioympäristökäsitteen yleistymisen voidaan katsoa johtuvan organisaatioiden ja eri sektorien välisten rajojen hämärtymisestä. Koska innovaatiot syntyvät organisaatioiden välisillä rajapinnoilla, kehittäjäverkostoissa ja niitä yhdistävässä vuorovaikutuksessa, ei ole mielekästä keskittyä yksinomaan järjestelmätasoon ja rakenteiden tarkastelemiseen. Instituutiot ja organisaatiot muodostavat ikään kuin vain puitteita ja toiminta-alustoja niiden välillä liikkuville ideoille ja ihmisille.

Niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa ovat olleet vahvasti esillä menestyneiden alueiden innovaatioympäristöt (esim. Cambridge, Silicon Valley, Boston, Tampere, Oulu jne.). Sen sijaan selvästi vähemmän on tutkittu uusia,

kehityksensä alkuvaiheessa olevia tai pieniä ja maaseutumaisia innovaatioympäristöjä, joskin muutamia esimerkkejä löytyy näidenkin alueiden tutkimuksesta (esim. Wiig & Isaksen 1998, Doloreux 2003, Virkkala 2008, Suutari ym. 2009). Esimerkeistä huolimatta tähänastinen tutkimus ei ole kyennyt riittävässä määrin tukemaan suurten kaupunkiseutujen ulkopuolisen Suomen kehittämistoimintaa.

Kansallinen innovaatiojärjestelmä suosii epäsuorasti kaupunkeja, sillä se on pitkälti suunnattu tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä teknologia-alan yrityksille, joskin pk-yritysten innovaatiotoiminnan kehittämiseksi on kokeiltu monia malleja. Nämä mallit ja OECD:n kokemukset viittaavat siihen, että innovaation käsite pitäisi ymmärtää laajasti ja maaseutualueiden kykyä omaksua innovaatioita pitäisi vahvistaa erityisesti inhimillisen pääoman säilyttämiseen, kehittämiseen ja houkuttelemiseen tähtäävillä politiikoilla. (OECD 2008, 190.)

2.2 Maaseudun innovaatiotoimintojen ja innovaatioympäristöjen kehittäminen eri yhteiskuntapolitiikkojen keinoin

Suomeen on viime vuosikymmeninä muotoutunut kaksi kehittämisjärjestelmää, joilla on keskeinen vaikutus maaseudun elinolojen ja elinkeinojen kehittymisen kannalta: maaseutupoliittinen ja elinkeinopoliittinen kehittämisjärjestelmä. Tutkimuksen tavoitteeksi asetettiin elinkeinopoliittikan, maaseutupoliittikan sekä innovaatiopoliittikan välisten suhteiden tarkasteleminen maaseutualueiden innovaatiotoiminnan edistämisessä. Näillä kaikilla mainituilla yhteiskuntapolitiikan lohkoilla on omat historialliset kehityskulkunsa ja maaseutupoliittikalla vielä erityinen suhde perinteiseen maatalouspolitiikkaan. Yksinkertaistaen sekä maaseutupoliittikan että elinkeinopoliittikan juurien voi kuitenkin nähdä olevan aluepolitiikassa. Innovaatiopoliittikka puolestaan on saanut alkunsa tiede- ja teknologiapolitiikasta. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti näiden politiikanlohkojen muotoutumista ja niiden välisiä yhteyksiä nykypäivänä.

Vaikka varsinainen institutionaalinen aluepolitiikka ja aluesuunnittelu muotoutuivat vasta 1970-luvulla, voidaan toisen maailmansodan jälkeisen ajan teollistamispyrkimyksiä pitää aluepolitiikan ensimmäisenä päävaiheena. Leimallista teollistavalle aluepolitiikalle oli, että talouskasvun seurauksena keskusalueille kertyvää ylijäämää nähtiin mahdollisena ja oikeutettuna siirtää heikommin kehittyneille alueille. Toisaalta myös reuna-alueiden potentiaalia haluttiin hyödyntää entistä paremmin. Näin ollen suomalaista aluepolitiikkaa on luonnehtinut alusta alkaen sekä tasaisuus- että tehokkuustavoitteet, jotka nykykeskustelussa nimettäisiin koheesio- ja kilpailukykytavoitteiksi. Aluepolitiikan toista kehitysvaihetta 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun loppuun leimasi puolestaan aluepoliittisen suunnittelujärjestelmän vakiintuminen. 1980-luvun loppupuolella alkoi muotoutua alueellinen kehittämispolitiikka, jossa resurssien alueellisen jaon tasaisuuteen liittyneet painotukset täydentyivät kunkin alueen luontaisia kehittymismahdollisuuksia ja omaehtoisuutta

korostavilla ajatuksilla. (vrt. Vartiainen 1998, 2-8; Mäkinen 1999, 66-67; Suutari ym. 2011, 18-19.)

Suomen kansallinen aluepoliittinen järjestelmä uudistui merkittävästi EU-jäsenyyttä silmälläpitäen vuonna 1994. Uudistuksen eräänä keskeisenä tarkoituksena oli sisällyttää EU:n aluepoliittiset käytännöt suomalaiseen järjestelmään. Uudistusta ajoi myös laman aiheuttama tarve niukentuneen aluepoliittisen rahoituksen entistä tehokkaampaan kohdentamiseen. Lisäksi tuotantorakenteen tietovaltaistumista sekä yritysten toimintatapojen ja niiden sijoittumistekijöiden muutoksia korostettiin haasteina verkostoituvan talouden infrastruktuurin kehittämiseksi, osaamisen vahvistamiselle sekä yritysten kilpailukykyä edistävien tukimuotojen kehittämiseksi. Nämä kaikki yhdessä vaikuttivat uuden aluepoliittisen paradigman syntymiseen, jolle ominaista on ohjelmallisuuden korostuminen. Ohjelmaperustaisen ajattelun ja toimintamallin esilletuloon liittyi myös kehittämissvastaan hajakuttaminen alue- ja paikallistasolle. EU-jäsenyyden myötä vuodesta 1995 alkaen Suomessa alettiin soveltaa EU:n ylikansallisen, ohjelmallisen aluekehitystyön periaatteita entistä vahvemmin myös kansallisessa kehittämissvössä. Näin ollen ohjelmallisuudesta on tullut suomalaisen aluepolitiikan keskeinen malli. (Malinen 1998, 26; Vartiainen 1998, 9-11; Mäkinen 1999, 9, 15, 67; Suutari ym. 2011, 18-19.)

Aluepolitiikan tehtäväkuva kokonaisuudessaan on niin Suomessa kuin EU:ssakin 1980-luvun lopulta alkaen muuttunut keskushallintoa korostavasta ja voimavaroja jakavasta lähestymistavasta omaehtoisuutta, yritysvetoisuutta, toimijalähtöisyyttä ja eri kehittäjätahojen yhteistyötä suosivaksi (Mäkinen 1999, 14). Aluepolitiikan merkitys ja ydin on edelleen kahtalainen: alueiden välisten kehittyneisyyserojen lieventäminen sekä alueiden taloudellisen kehityksen edistäminen. Tämä saa muotonsa koko EU:n tasolla koheesio- ja kilpailukykytavoitteen muodossa. Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan (koheesio- ja kilpailukykytavoitteen) tavoite on lisätä jäsenvaltioiden taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vähentää alueiden välisiä kehityseroja. EU:n aluepolitiikkaa leimaa koheesiotavoite, joskin viimekätinen tavoite on alueiden välisiä kehittyneisyyseroja tasaamalla tukea Euroopan kilpailukykyä. EU:n tuki jäsenmaille kanavoidaan jäsenmaissa valmisteltujen ja komission hyväksymien tavoiteohjelmien kautta. Rakennerahasto-ohjelmilla on tiivis kytkeä myös kansallisiin ohjelmiin erityisesti työllisyyden, yrittäjyyden, innovaatioiden ja energian politiikkalohkoilla. (mm. Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, Suutari ym. 2011.)

Kansallisen aluekehittämisen välinevalikoimaa edustavat kansallista aluekeskusohjelmatyötä jatkava koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO), osaamiskeskusohjelma (OSKE), maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma sekä saaristo-ohjelma. Kaikki edellä mainitut ovat valtioneuvoston päätöksellä laadittuja erityisohjelmia. KOKO ja OSKE pohjautuvat alueilla laadittuihin ohjelma-ehdotuksiin, joiden pohjalta alueet on valittu kansallisten ohjelmarahoitusten piiriin. Nimensä mukaisesti KOKO pyrkii edistämään alueellista koheesiota sekä kilpailukykyä, joskin ohjelma painottuu vahvasti jälkimmäiseen (vrt. Hyyryläinen 2008). Ohjelman avulla pyritään vahvistamaan seutujen sisäistä ja seutujen välistä yhteistyötä etenkin elinkeino- ja

innovaatiopolitiikassa sekä parantamaan paikallisten työmarkkinoiden toimivuutta. Tasapuolisten kehittämisedellytysten luomisella ja eri toimijoiden mukaan saamisella kehittämistyöhön tavoitellaan alueellista koheesiota.

Maaseutupolitiikan muotoutumisella voi nähdä olevan sekä kansallisia että kansainvälisiä piirteitä ja taustatekijöitä. Merkittävänä tekijänä on ensin syytä mainita viimeisten 25 vuoden aikana toteutunut maaseutupolitiikan käsitteellinen ja institutionaalinen erottautuminen perinteisestä ja vahvasti maaseudun maatalouselinkeinon kehittämistä ohjanneesta maatalouspolitiikasta. Kansallisesta aluepolitiikasta maaseutupolitiikka puolestaan eriytyi vaiheessa, jossa alueellisia eroja tasaavasta politiikasta alettiin siirtyä kasvukeskusten merkitystä korostavaan linjaan, jolloin maaseutu uhkasi jäädä yksipuolisesti maatalouspolitiikan varaan. Kansainvälistä nostetta monialainen maaseutupoliittinen ajattelu sai vuoden 1988 maaseutukampanjan nostaessa maaseudun kehityskysymykset Euroopassa näkyvästi esiin. Poliitiikanala kehittyi Suomessa vaiheittain 1980-luvun lopulta poliittisesta retoriikasta ohjelmalliseksi politiikaksi kytkeytyen vuoden 1995 jälkeen EU:n politiikkavälineisiin. (OECD 2008, 92–98; Hyyryläinen & Rannikko 2001; Uusitalo 2009.)

Maaseutupolitiikka jaetaan nykyisin laajaan ja suppeaan politiikkaan. Laajaksi maaseutupolitiikaksi ymmärretään kaikki maaseutua koskevat toimet, joita toteutetaan eri sektoripolitiikkojen sisällä. Suppealla politiikalla puolestaan viitataan erityisesti maaseudun erityisoihin sopeutettuihin kehittämistoimiin ja välineisiin, kuten esimerkiksi kehittämisohjelmiin. Näiden kahden kautta rakentuu maaseutupolitiikan kokonaisuus, jota ilmentävät määrääjain laadittavat maaseutupoliittiset kokonaisuohjelmat. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma on Suomessa käyttöön otettu menettely, ohjelmatyön prosessi, jolla pyritään koordinoimaan maaseutupolitiikan kokonaisuutta niin strategisella kuin toimeenpanonkin tasoilla. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma on samalla maaseutupolitiikan yhteistyöryhmäksi (YTR) organisoituneen politiikkaverkostoin toimintaohjelma. YTR toimii poikkihallinnollisena toimijaverkostona. (Uusitalo 1998, 16, 28–31; 2009; Henttinen 2009, 248–251; OECD 2008, 105–106.)

Viidettä maaseutupoliittista kokonaisuohjelmaa toteutetaan vuosina 2009–2013. Ohjelma sisältää usean eri hallinnonalan maaseutuun vaikuttavia toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan maaseudun asemaa yhteiskunnassa ja aluerakenteessa. Maaseutupolitiikka ei ole sektoripolitiikkojen yläpuolella eikä niille alisteinen. Se on eri politiikan alueita, asiantuntijajärjestelmän osia ja maaseudun erilaisia toimijoita verkottavaa ja koordinoivaa politiikkaa. Viidennen maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman ”Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi” linjauksissa maaseudun elinkeinoja ja yrittäjyyttä edistetään kehittämällä osaamista ja innovaatiojärjestelmiä sekä maaseudun mikroklustereita osana kansallisia ja kansainvälisiä innovaatioyhteisöjä. Lisäksi painotetaan perinteisten pienyrittäjyyden alojen uusiutumista sekä maaseudun elinkeinon monipuolistamista. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 71–77, 83–105)

Suppean maaseutupolitiikan alle voidaan koota erityisesti maaseudun kehittämiseen tarkoitettut toimenpiteet ja välineet kuten kylätoiminta, toimintaryhmätyö

sekä EU:n tarjoamat ohjelmavälineet. Suppean maaseutupolitiikan yhdeksi tärkeimmäksi välineeksi on muotoutunut toimintaryhmätyö ja sen kautta toteutettavat hankkeet. Toimintaryhmätyön ytimessä on niin sanottu Leader-metodi, jolla tarkoitetaan verkottumista, paikallista aloitteellisuutta, yrittäjyyttä ja voimaantumista korostavaa toimintatapaa. Leader-metodia on toteutettu Euroopassa vuodesta 1991 lähtien ja Suomessa vuodesta 1996 eteenpäin. Vuoden 2007 alusta toimintatapa liitettiin osaksi Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa vuosille 2007–2013, ja sitä toteuttavat maan kattavasti 56 paikallista kehittämisyhdistystä eli toimintaryhmää. Leader-metodin merkitystä suomalaisessa innovaatiopolitiikassa ei yleisesti ole juurikaan tunnustettu, vaikka innovatiivisuus on yksi Leader-metodin keskeisistä periaatteista ja erityispiirteistä. Toimintatapa antaa mahdollisuuden lähteä liikkeelle pienistä aluista, jolloin toiminta ensimmäisessä vaiheessa on lähinnä kokeilua. Tämä kokeilu- ja pilottiluonteisuus on kuitenkin jäänyt vaikeasti mitattavaksi asiaksi toimintaryhmätyössä. On myös muistettava, että maatalouden tukemiseksi ohjataan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa rahoitusta edelleen huomattavasti enemmän kuin maaseutupolitiittisiin toimenpiteisiin. (Hyyryläinen 2007; Nousiainen & Hyyryläinen 2007; Suutari & Heiskanen 2007.)

Toimintaryhmillä on arviointitutkimuksissa havaittu olevan alueiden osaamisen vahvistamisen ja innovaatiotoiminnan kehittämisen kannalta arvokkaita ominaisuuksia: niihin luotetaan ja ne koetaan tasavertaisiksi kehittäjäkumppaneiksi, eli ne ovat osa toiminta-alueidensa sosiaalista pääomaa. Toimintaryhmillä on mahdollisuus osallistua uusien hankeideoiden kehittämiseen ja rahoitukseen. Rahoitusinstrumentin kautta voidaan ottaa huomioon maaseudun erityisolosuhteita sekä tukea sosiaalisia ja organisatorisia innovaatioita (Rantanen & Granberg 2008). Koska hankkeet koskevat sekä maaseudun yhteisöjä että pieniä maaseudulla toimivia yrityksiä, voivat ryhmät esimerkiksi edistää yhteisöllisten innovaatioiden kehittymistä elinkeinollisiksi. Anttiroikon ym. (2006) mukaan Leader-toimijat ovatkin merkittävä edistysaskel maaseudun innovaatio- ja yritystoiminnan edistämiseksi. Rahoittajarooliin lisäksi toimintaryhmät toimivat aloitteellisina verkostojen kutojana yli alue-, toimiala- ja hallinnon rajojen. Myös kunnat ovat huomanneet, että paikalliset toimintaryhmät voivat olla hyödyllisiä kumppaneita kuntien palvelurakenteita uudistettaessa. Edistyksestä huolimatta paikallisten toimintaryhmien työ on jäänyt etäiseksi joillekin kuntien edustajille, ja vuoropuhelun sujuvoittaminen vaatii vielä ponnisteluja. (Anttiroiko ym. 2006, 60; OECD 2008, 93, 105, 137; Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013 2009, 58, 217.)

Suomalaisen elinkeinopolitiikan historia on suhteellisen lyhyt. Varsinaista elinkeinopolitiikkaa on kunnissa harjoitettu 1960-luvulta alkaen. Aiemmin toiminta liittyi kuitenkin kiinteästi kuntien normaaliin palvelufunktioon, ja neuvontaa sekä asiantuntija-apua tarjosi lähinnä kunnan virkamiesorganisaatio. Aluksi kunnat tukivat paikallista yritystoimintaa pääasiassa luomalla yrityksille fyysisiä toimintaedellytyksiä. 1970-luvun loppupuolella myös yritystoiminnalle kohdistettu suora tuki muodostui kuntien elinkeinopoliittiseksi välineeksi. 1980-luvulta lähtien elinkeinopolitiikan

painopiste on siirtynyt yhä enemmän yritysten niin sanotun aineettoman toimintaympäristön kehittämisen suuntaan. Samalla myös asiantuntija- ja neuvontapalvelujen tarjonta on monipuolistunut muun muassa elinkeinoasiamiesten, kunnallisten yrityspalveluyritysten ja kehittämissyhtiöiden muodossa. Elinkeinopoliittisissa linjauksissa onkin tapahtunut huomattava muutos viimeisten vuosikymmenten aikana. Kansallisen elinkeinopoliitiikan painopiste on suhteellisen lyhyessä ajassa siirtynyt markkinoiden sääntelystä yritysten sekä aineellisten että aineettomien toimintaolosuhteiden kehittämiseen. Toimenpiteet eivät näin ollen kohdistu enää niinkään suoraan yrityksiin, vaan pikemminkin niiden toimintaympäristöön. Tavoitteena on sellaisen toimintaympäristön luominen, joka tarjoaa yrityksille mahdollisimman hyvät kehittymismahdollisuudet. Elinkeinopoliitiikan kehityskaarta on leimannut myös se, että kunnat ovat delegoineet elinkeinopoliitiikkaansa seututasolla toimiville yhteistyöorganisaatioille kuten kuntien omistamille kehitys- ja elinkeinoyhtiöille. (Kautonen 1991, 12-21; Kirmula 2004, 4, 42-44.)

Elinkeinoyhtiöiden merkitys innovaatiotoimintojen kehittämisen kannalta on ollutkin viime vuosina keskeinen. Elinkeinojen kehitysyhtiöiden toimialaan kuuluvat tyypillisesti seudun elinkeinostrategian koordinointi, yritysneuvonta, toimialakohtainen kehittäminen sekä seudun markkinointi. Toimintaan kuuluu lisäksi toimitilojen tarjoaminen yhteistyössä kuntien kiinteistöyhtiöiden tai kunnan kanssa sekä yksityisten yritysten kanssa. Alkavan yrityksen neuvontaa seudulliset kehittämissyhtiöt toteuttavat joko omana toimintana tai yhteistyössä uusyrityskeskusten kanssa. Osaamisen vahvistamiseen liittyvissä asioissa elinkeinoyhtiöt tekevät tyypillisesti yhteistyötä koulutusorganisaatioiden ja teknologiakeskusten kanssa. (Seudulliset Kehittämissyhteisöt SEKES ry 2010.)

Elinkeinopoliitiikka on ytimeltään yritystoiminnan ja yrittäjyyden edistämistä. Yritysten merkitys on alettu ymmärtää alueellisen uudistumisen ja kasvun lähteenä, ja yritykset nähdäänkin nykyisin innovaatioketjujen merkittävinä ”viimeisinä lenkkeinä”. Kyse ei kuitenkaan ole vain yksittäisten yritysten tukemisesta, vaan sen rinnalla ja sijaan tähdätään yrittäjyyttä ja innovaatioiden syntyä tukevien toimintaympäristöjen luomiseen sekä aktivoimaan kansalaisia yrittäjyyteen. Yrittäjyyttä tukevien toimintaympäristöjen kehittämisessä yrittäjät ja kehittäjät ovat yhdessä osa uuden luomisen verkostoja, joissa yrittäjiksi aikovat tai yrittäjinä toimivat eivät ole vain passiivinen kehittämisen kohde, vaan aktiivisia toimijoita, joiden omat tulkinnat kehittämisen tavoitteista ja keinoista vaikuttavat politiikan toimeenpanoprosessiin. Kuntien ja elinkeinojen kehittäjien roolina puolestaan on yleisten toimintaedellytysten turvaaminen, yhteistyösuuntien sekä -verkostojen aktiivinen rakentaminen ja avaintemojen etsiminen. (Suutari ym. 2011, Niska & Vesala 2011, 95; Vesala ym. 2011.)

Alue-, maaseutu- ja elinkeinopoliittisen järjestelmän kehittämisen ohella toinen merkittävä kehityskulku on ollut kansallisen innovaatiopoliitiikan ja etenkin kansallisen innovaatiojärjestelmän aluepainotuksen korostuminen, jonka viimeaikaisena kehitysvaiheena on alueellisten ja paikallisten innovaatioympäristöjen esiinnousu.

Innovaatioympäristöjen kehittämisen taustalla on kaksi samanaikaista tekijää: toisaalta aluepolitiikan virtaus on muuttunut osaamislähtöiseksi ja toisaalta innovaatiopolitiikan kytkentää alueille on pyritty vahvistamaan. Jälkimmäiseen on vaikuttanut erityisesti se, että alueellisen ja paikallisen toimintaympäristön merkitys on tunnustettu entistä selvemmin yritysten menestystekijänä. (Valovirta ym. 2006, 9; Suutari ym. 2009.)

1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien niin Suomen kuin EU:nkin alueella tiede- ja teknologiapolitiikka on laajentunut ja versonut innovaatiopolitiikaksi, jossa tieteen ja teknologian kehittämistä on alettu tarkastella aiempaa voimakkaammin innovaatioiden näkökulmasta. Samalla on siirrytty perinteisestä suorasta teknologiapolitiikasta kohti kokonaisvaltaisempaa, olosuhteita luovaa innovaatiopolitiikkaa. Kansallisen innovaatiopolitiikan keskeisenä tehtävänä on varmistaa, että alueilla innovaatioita edistävät toimet ovat samansuuntaisia kansallisen tason linjausten kanssa. Kansallisista strategioista merkittävimpänä voidaan pitää kansallista innovaatiostategiaa, jolla vaikutetaan elinkeinoelämän, kansantalouden ja alueiden osaamisperustaiseen kilpailukykyyn ja uudistumiseen. Toimenpide-ehdotusten tasolla innovaatiopolitiikkaa halutaan suunnata kasvuyrittäjyyttä tukevaksi muun muassa kohdentamalla osa yrityspalveluista ja yrityshautomotoiminnasta valikoidulle joukolle nopeaa kasvua tavoittelevia yrityksiä. Lisäksi tavoitteena on kehittää kasvuyritysten palvelujärjestelmää siten, että julkisten toimijoiden roolit ja palvelut muodostavat selkeän kokonaisuuden. Innovaatiopolitiikkaa näyttääkin leimaavan kaksi asiaa. Se on ensinnäkin alueellista politiikkaa siinä mielessä, että kansalliset linjaukset saavat muotonsa alueellisella tasolla osana alueellisten ja paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistä. Toiseksi innovaatiopolitiikka on sisällöltään vahvasti yrittäjyyden edistämispolitiikkaa ja tavoitteistoltaan ja välineistöltään suuntautuu erityisesti kasvuyrittäjyyden tukemiseen (mm. Kautonen & Kolehmainen 2001, 77–78; Pelkonen 2008; Kansallinen innovaatiostrategia 2008, 14, 30–33; Kolehmainen 2009; Ranta 2009; Jäppinen 2009; Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 47; Suutari ym. 2011.)

Innovaatiopolitiikan nouseminen ensin tiede- ja teknologiapolitiikan sekä sittemmin aluepolitiikan keskiöön heijastuu myös elinkeinopoliittiseen sekä maaseutupoliittiseen kehittämisjärjestelmään. Etenkin elinkeinopoliittikka on painottunut yhä selkeämmin kilpailukyky- ja innovaatiopolitiikan suuntaan. Tällöin elinkeinopoliittikan ytimenä ovat sellaiset toimenpiteet, jotka vaikuttavat laajasti alueiden kilpailukykyyn ja vetovoimaisuuteen (esim. Pienten ja keskisuurten kaupunkiseutujen... 2007). Pienten kaupunkien ja maaseutualueiden innovaatiopolitiikan lähtökohdat painottuvat kuitenkin eri tavoin kuin suurissa keskuksissa, jolloin näiden alueiden elinkeinopoliittikan tärkein tehtävä on ollut aluetalouden vahvistaminen ja esimerkiksi uusien innovatiivisten yritysten houkuttelevuus alueelle (Tödtling & Trippel 2005).

Alueellisen innovaatioympäristön kehittämistyötä voidaan tehdä useilta poliittikkasektoreilta löytyvillä kehittämisvälineillä, ja oikeastaan kyse on ”holistisesta” innovaatiopolitiikasta. Kyseessä on melko jäsentymätön kokonaisuus, mutta siinä

missä perinteiset teknologiapoliittiset välineet ovat korostaneet suoraa rahoitusta, uudentyyppiset kehittämisvälineet ovat korostuneesti toiminnallisia ja vuorovaikutteisia instrumentteja. Keskeisenä tavoitteena on tukea taloudellisten toimijoiden välisten yhteistyösuhteiden kehittymistä paikallisten ja alueellisten synergiavaikutusten syntymiseksi. Esimerkkeinä tällaisista välineistä ovat muun muassa alueelliset klusterityöskentelyn muodot. Suuri osa nykyisestä alueellisen innovaatiopoliittikan kehittämisvälineistä pohjautuu klusterilähtöiseen lähestymistapaan. Vaikka klusterilähestymistapa on vahvasti kytköksissä ajatukseen keskittämiseduista ja keskittämisen vaikutuksista, kuten teollisuustuotannon erikoistumisesta, osaamisen leviämisestä ja erikoistuneiden työntekijöiden ja toimittajien saattamisesta yhteen, klustereiden ajatustapaa sovelletaan yhä enemmän myös maaseutualueilla, missä resursseja pyritään keskittämään vahvimille tai parhaan kehityspotentiaalinsa omaaville paikallisille yrityskeskittymille. Edellä kuvatun kaltaisia innovaatiopoliittikan instrumentteja kutsutaan systeemisiksi instrumenteiksi, koska niillä pyritään vaikuttamaan järjestelmätason kysymyksiin yksittäisten yritysten sijaan. (Valovirta ym. 2006, 27–30; OECD 2008, 212.)

Maaseutualueilla erityiskysymyksenä on, miten niiden innovaatioympäristöjen kehitys saadaan kytkettyä jatkossa kansallisen innovaatiopoliittikan uusiin rakenteisiin ja kehittämisvälineisiin. Monet kansallisesti merkittävät välineet, kuten Suomen Akatemian tutkimusohjelmat tai Tekesin ohjelmat, keskittyvät lähinnä yliopistoihin tai suuriin yrityksiin, jolloin innovaatioympäristöjen kehittämistä on tehty ja tehdään maaseudulla paljon rakennusrahastovaroin ja aluekeskusohjelman sekä koheesio- ja kilpailukykyohjelman turvin. Voidaan jopa sanoa, että myös paikallinen elinkeinopoliittikka on liukunut käytännössä aluekeskusohjelmien ja niitä jatkavan koheesio- ja kilpailukykyohjelman sisään ja sulautunut osaksi sen klusterikehittämistä sekä innovaatiopoliittista kehittämisdiskurssia ja -välineistöä. (Vrt. Viljamaa ym. 2008, 20–26.)

Alueellista innovaatiotoimintaa on tuettu maaseutualueilla käytännössä kuntien välillisin toimin (esim. rahoituksen keinoin) sekä sidosryhmien kautta (esim. seudulliset kehittämissyhtiöt, teknologiakeskukset ja paikalliset toimintaryhmät). Useilla seuduilla onkin pyritty tekemään alueen erityisosaamista näkyväksi kokoamalla samaan toimialaan tai klusteriin liittyviä yritys-, koulutus- ja kehittämistoimintoja yhteen. Tällaisten järjestelyiden taustalla ovat imagohyötyjen lisäksi myös konkreettiset synergiaedut itse toiminnassa. Verkostoitumisen näkökulmasta on huomiota pyritty kiinnittämään niihin yhteistyösuhteisiin, joiden kautta alueelle kanavoitetaan uutta teknologiaa ja osaamista. Parhaassa tapauksessa kysymys ei ole ollut pelkästään teknologian tai osaamisen siirrosta, vaan aidosta kumppanuudesta, joka tuottaa moninaisia hyötyjä molemmille yhteistyösapuolille.

Pienten kaupunkiseutujen ja maaseutumaisten alueiden tyypillisenä heikkoutena on kuitenkin ollut se, että elinkeinopoliittikkaa on puettu innovaatiopoliittikan kaapuun varsinaisen toiminnan sisällön säilyessä pääosin ennallaan. Toisaalta myös innovaatioympäristöjen kehittämiseksi luodut rakenteet ovat voineet jäädä

toiminnallisesti vajaiksi. On investoitu niin sanotusti seiniin, jolloin osaamis- ja innovaatiovetoisen kehittämisen toiminnalliset ulottuvuudet ovat jääneet toissijaisiksi. Aiemmassa tutkimuksessa on jopa todettu, että usein esimerkiksi teknologiakeskusten nimellä toteutettujen teknologian siirto-organisaatioiden sijaan on syntynyt pikemminkin julkisella rahoituksella toimivia kiinteistöyhtiöitä kuin oikeasti toimivia innovaatioympäristöjen kehittäjiä (Kuusisto 2004).

Näistä puutteista ei kuitenkaan voi syyttää esimerkiksi elinkeinotoiminnan kehittämisestä vastaavia tahoja, sillä innovaatiotoiminnan edistäminen alueellisesti on erittäin haastava ja monimuotoinen työkenttä maaseutumaisten alueiden kuntaorganisaatioille ja kuntavetoisille kehittämisyrityksille. Voidaankin todeta, että nousemassa oleva uusi innovaatiopolitiittinen ajattelu monipuolistaa kunnallisen kehittämissäpolitiikan vaatimuksia ja nostaa sen tavoitetasoa. Vuoden 2008 lopulla julkaistu Suomen kansallinen innovaatiostrategia edustaa edellä kuvattua uutta innovaatiopolitiittista ajattelua. Siinä kiinnitetään runsaasti huomiota julkisen sektorin uudistamiseen innovaatiotoiminnan avulla. Onkin merkillepantavaa, että strategia asettaa haasteen myös julkiselle sektorille itselleen, eikä siinä puhuta vain tutkimus- ja koulutus- tai yrityssektorin uudistumistarpeesta. Taustalla on luonnollisesti huoli julkisen sektorin tulevasta rahoitushaasteista ja tarpeesta nostaa tuottavuutta palvelutuotannon innovaatioilla. Kuntasektorin laajentuva innovaatiopaine on suuri haaste sekä peruskunnille että niitä lähellä oleville kehittäjätahoille. (Kolehmainen 2009, Jäppinen 2009.)

Suomessa ei ole puutetta yritysten innovaatiotoiminnan tukivälineistä, mutta niiden kohdentuminen, toimivuus ja toiminnan tulokset herättävät kysymyksiä. Vaikka tarjolla on laaja valikoima yritystoiminnan edistämiseen ja kilpailukyvyn kehittämiseen tarkoitettuja välineitä, tulisi niitä OECD:n maa-arvion mukaan soveltaa ja mukauttaa enemmän maaseudun tarpeisiin. (OECD, 2008, 190, 200–201.) Käytössä on usein vain sellaisia kehittämissäpolitiikan malleja, jotka on kehitetty isoilla kaupunkiseudulla tai innovaatiotoiminnan kannalta luontaisesti dynaamisissa ympäristöissä. Nämä kehittämissämallit ja -politiikat eivät välttämättä sovi suoraan sovellettavaksi alueilla, joilla on niukat taloudelliset ja osaamisresurssit ja jotka sijaitsevat kaukana voimakkaista tutkimus-, koulutus- ja kehittämissätoiminnan keskuksista. Pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa ja maaseutualueilla onkin usein yritetty soveltaa sinne sopimattomia innovaatiotoiminnan kehittämissämallia. Maaseudun elinkeinojen kehittämisen kannalta myös maaseututyypin merkitys tulee huomioida. Kaupunkien läheisellä maaseudulla painottuvat erilaiset toimet kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla. (Tödtling & Trippl 2005, Maaseudun kehittämissäohjelmien teema-arviointi 2008.)

Kokoavasti maaseudun innovaatiotoimintojen kehittämisestä eri yhteiskuntapolitiikan lohkoilla voi todeta, että maaseutupolitiikan ja elinkeinopolitiikan juuret ovat olleet aluepolitiikan kehityksessä, josta ne ovat eriytyneet omiksi politiikanlohkoikseen. Toisaalta innovaatiopolitiikka on versonut tiede- ja teknologiapolitiikasta, joten sen lähtökohta on ollut toisaalla. Tämä heijastuu myös keskusteluun

aluepoliittisten ja innovaatiopoliittisten tavoitteiden yhteensopimattomuudesta tai jopa vastakkaisuudesta. Kangasharju (2010, 56–60) tuo esiin tämän ristikkäisyyden ja näkee jopa uhkana näiden tavoitteiden sekoittumisen alueellisessa innovaatiopoliitikassa. Vaikka virallisesti innovaatiopoliitikassa ei ole aluepolitiikan tavoitteita, on tilanne käytännössä toinen. Tätä Kangasharju perustelee sillä, että Etelä-Suomea lukuun ottamatta suorat yritystuet ovat hidastaneet yritysten uudistumisprosesseja (”luovaa tuhoa”). Näin ollen suorat innovaatiotuet olisivat muualla Suomessa olleet jopa haitallisia innovaatiopoliitiikan tavoitteiden näkökulmasta. Tuet ovat Kangasharjun mukaan ”häirinneet toimialojen rakennemuutosta”, vaikka niillä sinänsä olisi ollut myönteisiä vaikutuksia työpaikkojen ja yritysten säilymisen kannalta. Nämä kuitenkin ovat Kangasharjun mukaan aluepoliittisia tavoitteita ja voivat olla haitallisia innovaatiopoliitiikan tavoitteiden saavuttamiselle.

Sama ajattelu ilmenee hieman eri näkökulmasta Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisessä arvioinnissa (2009), jonka mukaan innovaatiopoliitiikan aluenäkökulma ja aluepolitiikan innovaationäkökulma eivät nivoudu hyvin yhteen. Kuntien panos innovaatiopoliitikassa on arvioinnin mukaan erityisen huonosti tunnettu, eikä kenelläkään tunnu olevan käsitystä kuntien oman panoksen vaikutuksesta innovaatiojärjestelmän kokonaisuudessa. Kaiken tämän seurauksena suorien yritystukien ja epäsuoran innovaatiotuen kokonaisuus saattaa kohdentua epätoivotulla tavalla. Innovaatiojärjestelmä on saattanut jopa suojella heikon tuottavuuden työpaikkoja, tehdä yrityksistä julkisista tuista riippuvaisia ja jähmettää yritysrakenteita keskusten ulkopuolella. Elinkeinopoliitiikan tuet saattavat heikentää tuottavuutta vahvistavaa yritysrakenteiden uudistumista. Vaikka tuki lyhyellä aikavälillä ylläpitää työpaikkoja tukea saavissa yrityksissä, hidastaa se talouskasvua pitkällä aikavälillä ja kasvattaa lopulta alue-eroja. Heikko tuottavuuden kehitys on voinut arvioinnin mukaan johtua siitä, että innovaatio- ja aluepolitiikan kokonaisuus on vääristänyt kilpailua, mikä on hidastanut toimialojen rakennemuutosta ja sitä kautta tuottavuuden kehitystä tuotantokeskittymien ulkopuolella. Vaikka julkinen tuki voi häiritä rakennemuutosta tuotantokeskittymien ulkopuolella, voi sillä olla muita myönteisiä vaikutuksia työpaikkojen ja yritysten säilymisen muodossa. (Suomen innovaatiojärjestelmän... 2009, 17–18.)

Edellä esitetyt ajatukset eri kehittämisspolitiikkojen muotoutumisesta ja niiden yhteenkietoutumisesta voidaan tiivistetysti kuvata siirtymänä niin sanotusta *perinteisestä elinkeinopoliitikasta kohti innovaatiovetoista elinkeinopoliitikkaa*. Jaottelu ei ole selvärajainen, mutta se ilmentää hyvin sitä muutosta, jossa innovaatiopoliitiikan painotukset ovat eri tavoin tulleet elinkeinopoliitiikan sisään ja jossa elinkeinopoliitikka on muuttunut yrittäjyyttä ja innovaatioiden syntymistä edistävien toimintaympäristöjen kehittämiseksi (vrt. Suutari ym. 2009, 76–78; vrt. Niska & Vesala 2011). Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti kahden toimijatahon, paikallisten toimintaryhmien ja elinkeinojen kehittäjien yhteistyöhön innovaatiotoiminnan edistämisessä tilanteessa, jossa kehittämisspolitiikkojen rajapinnat häilyvät ja alueelliset sekä teemalliset painotukset hakevat tasapainoa. Käytännössä nämä edellä

mainitut politiikanlohkot näyttävät paikallisessa elinkeinojen ja yritystoiminnan kehittämisessä sulautuvan toinen toisiinsa joskus epämääräiselläkin tavalla kunkin politiikanlohkon rajat ja erityislaadun häivyttäen. Tutkimuksen johtajatuksena on se, miten paikallisesti ja alueellisesti kyetään löytämään omanlaisia malleja tukea innovaatiotoimintaa maaseudulla.

2.3 Maaseudun innovaatioprosessien omaleimaisuus?

Innovaation käsite toimii innovaatiopolitiikan ytimessä ohjaten politiikan tavoitteita ja keinoja. Innovaation määrittelemine ei ole vain teoreettista pohdintaa, vaan sillä on vahvoja poliittisia ja käytännöllisiä seurauksia, jotka vaikuttavat esimerkiksi julkisten investointien kohdentamiseen. Innovaation käsitteessä on huomattava sen määritelmällinen ero esimerkiksi luovuuden ja idean käsitteisiin. *Innovaatio on luovuudesta kumpuava ja ideoista jalostunut tuote tai palvelu, joka mielletään hyödylliseksi.* Innovaatiot ovat siten vahvasti sidoksissa sekä sosiaalisiin ja teknisiin prosesseihin että kulttuurisiin arvoihin ja arvostuksiin. Arvosidonnaisena innovaatio on aina lopulta määrittelykysymys. Tuote- ja palveluinnovaatiot kytkeytyvät merkityksiltään vahvasti yritystoiminnan ja talouden piiriin. Innovaatioilla voi olla myös sosiaalisia seurauksia, kuten inhimillisten tarpeiden tyydyttymistä markkinoiden siinä epäonnistuessa tai ihmisten välisen toiminnan organisointia yhteisten päämäärien hyväksi. Tällöin kyseessä on sosiaalinen innovaatio (mm. Moulaert ym. 2005, Mumford 2002), joita maaseudulla on kehitetty vastaamaan esimerkiksi palvelujärjestelmän ongelmiin (Rantanen & Granberg 2010).

Innovaatiota koskevissa teorioissa on perinteisesti keskitytty yritysten sisäisiin prosesseihin, ja innovaatio on nähty pääosin asiantuntijoiden johtamana tieteellisteknisenä suljettuna prosessina. Näin ollen innovaatio on yhdistetty huipputekniikan tuotteisiin sekä tutkimus- ja kehitystoimintaan. Tuoreissa innovaatiotutkimuksissa on kuitenkin alettu painottaa oppimisen merkitystä sekä osaamisen levittämisen ja omaksumisen merkitystä innovaatioprosessissa tieteellisten keksintöjen sijaan. Nykyinen innovaatiokäsitys perustuu ajatukseen, että innovointi on pohjimmiltaan sosiaalista toimintaa ja innovaatiot syntyvät tavallisesti yritysten ja niitä ympäröivien erilaisten toimijoiden yhteistyön ja vuorovaikutuksen tuloksena. Näihin toimijoihin kuuluvat muun muassa yritykset, yliopistot, tutkimusorganisaatiot, julkiset organisaatiot sekä erilaiset innovaatiotoiminnan tukirakenteet ja infrastruktuurit. Sosiaalisessa innovaatiomallissa painottuvat erilaiset osaamisen muodot ja niiden yhdisteleminen sekä sosiaalinen pääoma. (Lundvall 2007, OECD 2008, 207.)

Samalla kun tiede- ja teknologiavetoisesta suljetusta innovaatiomallista on siirrytty sosiaalista vuorovaikutusta korostavan avoimen innovaatiomallin suuntaan, on käyttäjä- ja ihmislähtöisyys nousemassa innovaatiopolitiikkaa ohjaavaksi uudeksi näkökulmaksi (vrt. Ruckenstein ym. 2011, 11, 139). Ihmislähtöinen innovaatiomalli perustuu ajatukseen innovaatiosta sosiaalisena prosessina. Ajatuksen takana on

tarve laajentaa käsitystä arvon tuottamisesta: *"Innovaatioiden on tuotettava sosiaalista arvoa ja merkityksellisiä erotteluja, jotta taloudellista lisäarvoa syntyisi. Menestyneiden innovaatioiden on oltava sosiaalisesti kannattelevia, hyväksyttävistä ja houkuttavia"* (Ruckenstein ym. 2011, 15). Tuotteen tai palvelun arvo syntyy sosiaalisten suhteiden tai suhdeverkostojen kannattelemana, jolloin taloudellisen arvonluonnin edellytyksenä ovat sosiaaliset arvot ja niihin liittyvät erottautumisen käytännöt (emt. 139). Innovatiivisuus on kykyä tunnistaa avautuvia mahdollisuuksia tilanteissa, joissa muuttunut toimintaympäristö synnyttää täysin uusia tarpeita ja uudenlaisia suhteita eri toimijoiden välillä (emt. 16).

Ihmislähtöinen innovaatiomalli sanoutuu irti kapea-alaisesta käyttäjälähtöisyydestä, koska vaarana on, että innovaatiotoimintaa tehdään liiaksi yksittäisten teknologioiden ehdoilla (Ruckenstein ym. 2011, 23–24). Perinteisten prosessi-, tuote- ja palveluinnovaatioiden rinnalla edistetään esimerkiksi uudenlaisia omistajuuden, työn ja kulutuksen muotoja tai monipuolisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia innovaatioita, jotka turvaavat pitkäkestoista hyvinvointia (ks. Demos Helsinki 2010, 45–46).

Ruckenstein ym. (2011, 130–143) painottavat, että ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan keskiössä ovat osaavat ihmiset, jotka kykenevät luomaan uudenlaista arvoa. Tueksi tarvitaan innovaatioita edistäviä ympäristöjä, joissa vallitsevien tekemisen tapojen kyseenalaistaminen sallitaan ja siihen rohkaistaan. Tällaisia ympäristöjä tulee aktiivisesti luoda, koska ne eivät synny itsestään. Avainasemassa ovat monialainen koulutus ja ihmisten oma uteliaisuus havaittuja käytäntöjä kohtaan ja ymmärrys siitä, että innovaatiot edellyttävät yrityksiltä ja yhteisöiltä näkemystä uudenlaisten suhteiden luomisesta ihmisten ja markkinoiden tarjonnan välille.

Edellä esitetyn voi innovaatiopolitiikan näkökulmasta esittää siten, että suljettu innovaatiomalli on luonnehtinut ymmärrystä innovaatioprosessien luonteesta, mikä on heijastunut vahvasti tähänastiseen innovaatiotoiminnan kehittämiseen. Suljetun innovaatiomallin mukainen tutkimus- ja kehitystoimintaan perustuva innovaatioprosessi on nähty poikkeuksetta toteutuvan parhaiten suurissa yliopistokaupungeissa. Innovaatiotoiminnan institutionaalista ympäristöä ja sen maantieteellistä levittäytymistä tarkasteltaessa huomataan, että tutkimus- ja kehitystoiminnan resurssit ovat keskittyneet Suomessa suurimmille kaupunkiseuduille. Kuitenkin yliopistoja, yliopistoyksiköitä, yliopistokeskuksia ja ammattikorkeakouluja on sijoitunut eri puolelle maata. Näiden lisäksi maaseutualueilla sijaitsee lukuisia korkean osaamisen keskittymiä, kuten teknologiakeskuksia ja tietyn toimialan ympärille syntyneitä osaamiskeskittymiä.

Kun otetaan huomioon, että yliopistot, tutkimus- ja kehittämistoiminnan resurssit ja infrastruktuurit sekä valtaosa huipputeknologian yrityksistä sijaitsevat pääosin kaupungeissa, on selvää, että Suomessa kansallinen innovaatiojärjestelmä suosii epäsuorasti kaupunkeja ja jossakin määrin myös suuria yrityksiä. Tämän seurauksena innovaatiokapasiteetti keskittyy muutamalle alueelle ja lähinnä suurten yritysten verkostoihin, vaikka mahdollisuudet ja tarpeet ulottuvat laajemmalle. Tähän myös OECD:n maaseutupolitiikan maa-arvio kiinnittää huomiota. Oleellinen

kysymys onkin, miten erityisesti harvaan asutut ja ydinmaaseudun alueet voivat menestyä osaamistaloudessa ja eroavatko maaseudun innovaatioprosessit kaupunkiseutujen vastaavista siten, ettei kaupunkiseuduille kehitettyjä innovaatiotoiminnan kehittämispoliitikoja ja tukimalleja voida suoraan soveltaa maaseutualueille. (vrt. OECD 2008, 207.)

Eri OECD-maista kerätyt tiedot osoittavat, että maaseutualueilla innovaatiot perustuvat usein pienimuotoisiin hankkeisiin, joita toteutetaan lähinnä käsitöiden, maatalouden, matkailun ja vanhuksille tarkoitettujen palvelujen aloilla. Vaikka innovaation määritelmää on laajennettu sekä OECD:n piirissä että kansallisestikin, maaseutualueisiin ei edelleenkään kiinnitetä riittävästi huomiota innovaatiopoliitikasta käytävissä keskusteluissa. OECD:n maaseutupolitiikan arvioinnissa tuodaankin esiin, että maaseutualueilla tehtävät käytäntölähtöiset innovaatiot ovat paikallisen kehityksen kannalta yhtä merkittäviä kuin huipputekniikan innovaatiot ovat koko Suomen kehityksen kannalta. (OECD 2005, 46; OECD 2008, 208.)

Toiseksi maaseudun innovaatiotoiminnan yhteydessä on tärkeää erottaa toisistaan innovaatioiden synnyttäminen ja valmiiden innovaatioiden omaksuminen. OECD:n arvioinnissa todetaan, että maaseutualueilla koulutukseen tehtävät investoinnit ovat tärkeämpiä kuin tutkimus- ja kehitystyöhön tehtävät investoinnit, koska muualla tuotetun osaamisen omaksuminen on maaseudun kehittämisen kannalta olennaisempaa. Toteamus on samansuuntainen esimerkiksi Virkkalan (2008) maaseudun innovaatiotoimintaa koskevien havaintojen kanssa, joiden mukaan maaseutualueiden roolina ei ole niinkään luoda uusia innovaatioita vaan soveltaa muualla tehtyjä innovaatioita. Maaseutualueiden omaksumiskykyyn liittyy vahvasti kaksi asiaa. Alueilla, jotka eivät yllä kärkeen teknologian kehittymisen tai tutkimus- ja kehitystyön tunnusluvuilla, on syytä keskittyä inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kehittämiseen, mikä edistää sekä muualla kehitetyn osaamisen hyödyntämistä että innovaatioiden synnyttämistä. Lisäksi tarve omaksua muualla tehtyjä innovaatioita edellyttää maaseutu- ja kaupunkialueiden välistä vuorovaikutusta. Nämä maaseudun ja kaupunkien välisen vuorovaikutuksen mallit luonnollisesti eroavat teollisuudenalojen ja yritys- sekä markkinarakenteen mukaan, mikä vaikuttaa myös käytössä olevaan innovaatioiden kehittämispoliitikkaan. (OECD 2008, 208–239.)

Tutkimuskirjallisuudessa on tunnistettu suuri joukko innovaatioympäristöjen kehittymiseen vaikuttavia alueellisia ominaisuuksia, jotka ovat leimaa-antavia pienille ja keskisuurille kaupunkiseuduille sekä maaseutualueille. Kokonaiskuva maaseutumaisien alueiden innovaatiotoiminnan mahdollisuuksista on voittopuoleisesti ongelmalähtöinen. Seuraavassa on listattu eri tutkimuksiin pohjautuen aiemmin tunnistettuja maaseutumaisien alueiden innovaatiotoiminnan esteitä ja ongelmia (mm. Tödtling & Trippel 2005; Anttiroiko ym. 2006; Pienten ja keskisuurten...2007, 20–23; Viljamaa ym. 2008; Virkkala 2008; vrt. Suutari ym. 2009):

- Pieni kriittinen massa innovaatioiden synnyn sekä klusterikehityksen kannalta (vähän innovaation omaksujia ja prosessien ylläpitäjiä sekä vähäinen yritystoimijoiden määrä).

- Usein vaikea maantieteellinen sijainti ja saavutettavuus (pitkä välimatka suuriin keskuksiin).
- Osaavan työvoiman puute ja saatavuus.
- Pienet ja yksipuoliset työmarkkinat (horisontaalisten työmarkkinoiden puute).
- Tuotantovaltainen rakenne (teollisuus ja alkutuotanto).
- Yritysten asema toimialaklustereissa ja liiketoimintaketjuissa (toimittaja/ali-hankkija).
- Teollinen rakenne painottuu usein pk-yrityksiin, joilla on niukasti omaa t&k-toimintaa.
- Seudun tuntemattomuus tai heikko imago, alueen vähäinen houkuttelevuus yritystoiminnan ja osaajien kannalta.
- Puutteet asuin- ja elinympäristön laadussa (koskee lähinnä vähäisempiä palveluja).
- Suppeat koulutusjärjestelmät ja niiden painopiste matalan tai keskitason kyvyissä ja taidoissa.
- Vähäinen määrä erilaisia oppi- ja tutkimuslaitoksia tai ne ovat kooltaan pieniä ja niiden resurssit vähäisiä.
- Innovaatiotoiminnan palvelujen ja tukipalvelujen kehittymättömyys (pieni kysyntä ei luo tarjontaa).
- Yrityspalveluita tarjoavat organisaatiot eivät useinkaan ole erikoistuneet innovaatiotoiminnan tukemiseen tai innovaatioiden välittämiseen.
- Alueellinen eristyneisyys ja lukkiumat (juurtuneet ajatusmallit ja toimintatavat).
- Yritysten heikko omaksumiskyky (kyky omaksua uutta tietoa, käyttää palveluita hyväkseen jne.).
- Erilaisten organisaatioiden, osaamisalojen ja teknologioiden rajapinnoilla on liian vähän vuorovaikutusta, puute ”rikastavasta vuorovaikutuksesta” ja ”kohtaamispaikoista”.
- Toiminnalliset verkostot ja kumppanuudet ulospäin ovat ohuita sekä kansallisesti että etenkin kansainvälisesti.
- Kansainvälisen yhteistyön ongelmana on usein pk-yritysten henkilö- ja muiden resurssien puute (koskee myös kehittäjätahoja).
- Keskimääräistä suurempi riippuvuus lyhytjänteisestä ulkopuolisesta kehittämisasiärahoiduksesta.
- Paikallisen kilpailun vähäisyys (yritykset eivät rohkaistu innovoimaan niin paljon kuin yritykset, jotka ovat sijoittuneet intensiivisen kilpailun alueille).
- Asenteet ja suhtautuminen uusiin ajatuksiin ja innovaatioihin (rajoittuminen esimerkiksi yksinomaan maa- tai metsätalouteen liittyviin ideoihin).

Vaikka listauksen yksittäisiin kohtiin voidaan suhtautua kriittisesti ja niitä tulisi arvioida suhteessa konteksteihin, joissa ne on esitetty, kuvaa edellä esitetty kuitenkin hyvin sitä, kuinka vaikeaa on innovaatiotoiminnan edistäminen etenkin maaseutualueilla. Haastavuutta lisää erityisesti se, että innovaatiotoiminnan

kehittämispolitiikan mallit ja niiden taustalla olevat tieteelliset tutkimukset ovat valtaosin saaneet alkunsa suurilta kaupunkiseuduilta. Näin ollen niitä ei voi suoraan soveltaa maaseutukontekstiin. Sovellettaessa kehittämispolitiikkaa on huomioitava lisäksi kunkin maaseutualueen erityispiirteet. Kaupunkien läheisellä maaseudulla painottuvat erilaiset tukitoimet kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla. (vrt. Tödtling & Trippel 2005.)

Virkkalan (2008) mukaan perifeerisillä alueilla voi kuitenkin olla innovatiivisia yrityksiä ja toimialakeskittymiä. Virkkalan ajattelua tukee myös suomalaisen innovaatiotoiminnan maantieteellistä sijoittautumista kartoittanut tutkimus (Valovirta ym. 2009). Maaseutualueiden edut innovaatioympäristönä jäävät kuitenkin huomattavasti vähäisemmiksi kuin heikkoudet. Kuitenkin seuraavia etuja on aiemmista tutkimuksissa mainittu (vrt. Viljamaa ym. 2008, Virkkala 2008):

- Pysyvä, motivoitunut (ja edullinen) työvoima.
- Toimitilojen saatavuus.
- Asuin- ja elinympäristön laatu (vaikka palvelutarjonta onkin vähäisempää).
- Paikallisten yrittäjien aktiivisuus osallistua kehittämiseen.
- Paikalliset resurssit (paikalliskulttuuri, ympäristö, raaka-aineet).
- Oppilaitosten ja T&K -toimintojen asiakasläheisyys.
- Eri toimijoiden tiivis yhteistyö ja hyvä keskinäinen tuntemus.
- Kehittämisverkoston nopea reagointikyky.

Virkkala (mm. 2008) toteaa, että perifeerisillä alueilla innovaatiotoimintaa esiintyy muun muassa luonnonresursseja jalostavien ja nichetuotantoa harjoittavien yritysten parissa. Esimerkiksi puutuoteteollisuus synnyttää innovaatioita nimenomaan maaseutualueilla, vaikka alaa pidetään niin sanottuna kypsänä toimialana, jolla on alhainen innovaatioalttius. Tämä esimerkki osaltaan selventää sitä, miksi maaseutualueilla esiintyy kaikkein radikaaleimpia innovaatioita siinä missä kaupungeissaakin (vrt. Valovirta 2009, 71-72).

Verkottuminen lähialueita etäämmälle on ratkaisevan tärkeä tekijä innovaatiotoiminnalle maaseudulla. Virkkala (2007, 2008) kuvaa, miten maaseudulla voidaan harjoittaa innovaatiotoimintaa menestyksekkäästi: yritykset esimerkiksi kompensoivat tiheän paikallisen verkoston puutteen rakentamalla ulkoisia verkostoja ja pyrkivät niiden kautta integroitumaan kansallisiin sektori- tai klusteripohjaisiin innovaatiojärjestelmiin. Yritysten innovaatiotoiminnan vuorovaikutuksen suuntana ovat asiakkaat ja alihankkijat, ja kontaktit suuntautuvat suurelta osin välittömän maaseutualueen ulkopuolelle. Virkkala toteaa, että syrjäisen sijainnin haittojen sijaan tulisi keskittyä oppimistalouden mahdollisuuksiin. Tiivistetysti sanottuna reuna-alueilla yritysten on menestyäkseen käännettävä katseensa alueen ulkopuolelle ja haettava osaamista muilta alueilta sekä kehitettävä markkinoita lähialueen ulkopuolella. (OECD 2008, 217-218.)

Maaseutualueilla menestyvien yritysten ja toimivan kehittäjäverkoston on ulotuttava huomattavasti omaa paikkakuntaa laajemmalle. Tällaiset verkostot rakentuvat

usein yritystoimijoiden tai kehittäjien henkilökohtaisten suhteiden varaan. Tämä korostaa yksilöiden ja hiljaisen tiedon merkitystä innovaatioympäristön luomisessa periferia-alueilla. Anttiroikon ja kumppaneiden (2006) mukaan yhteistyöhön ja verkostoitumiseen perustuvan innovaatiotoiminnan edellytykset vaativat kuitenkin institutionaalista läheisyyttä ja tiheyttä. Perifeerisillä alueilla tällaiset innovaatiotehtäjät ovat usein heikkoja. Viljamaa ym. (2008, 18) toisaalta painottavat, että perifeerisillä paikkakunnilla toimijoiden tiedolliset etäisyydet ovat pieniä, mikä helpottaa kommunikointia ja vahvistaa seudun mahdollisuuksia koota voimia yhteisten tavoitteiden taakse. Myös kehittämisen pelisäännöt ovat usein melko selviä, mikä helpottaa luottamuksen rakentamista.

Maaseudun vahvuuksiin kuuluvat joka tapauksessa yksilöt kulttuurisine ominaisuuksineen. Esimerkiksi Virkkalan (2008) mukaan käytännön osaaminen ja käytännöllinen tieto ovat tärkeitä innovaatioprosessin resursseja. Lisäksi maaseutualueiden vahvuuksia innovaatioympäristöinä ovat sellaiset tekijät, joihin perustuen voidaan luoda uniikkia hiljaista tietoa ja osaamista innovaatioiden perustaksi. Monilla asukkailla on työkokemusta raaka-aineiden ja luonnonvarojen monipuolisesta käsittelystä, mikä vahvistaa hiljaisen tiedon kasaantumista. Myös paikallinen kulttuuri ja elämänmuoto voivat toimia innovaatioiden lähteinä: perinteisiä elementtejä voi käyttää uudella tavalla, valmistaa tutuista raaka-aineista uusia tuotteita tai tuottaa matkailijoille uudenlaisia palveluja. Käytännöllisen tiedon lisäksi paikallisten työmarkkinoiden piirteet voivat yritysten näkökulmasta edistää innovaatioprosesseja. Vähäinen työpaikkojen määrä saa aikaan sen, että työntekijöiden vaihtuvuus on vähäistä ja työntekijät ovat osaavia ja sitoutuneita.

Maaseudulla innovatiivisuus nähdään usein kumpuavan arkipäiväisten ongelmien ratkaisemisesta, ja teknologisten innovaatioiden sijaan korostetaan käytännönläheisiä innovaatioita. Vaikka maaseudun innovaatiotoiminnan kokonaiskuva ei pelkistyäkään arkipäiväisten ”niukkuusinnovaatioiden” tuottamiseen, voidaan niitä pitää leimaa-antavina maaseudun innovaatiotoiminnalle. Yhtenä ratkaisuna maaseutualueiden innovaatiokapasiteetin lisääntymiselle voidaan pitää käyttäjälähtöisyyden vahvistamista. Erityiseksi haasteeksi maaseudun käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan näkökulmasta näyttäisi kuitenkin muodostuvan se, että innovaatioprosessien muuttuminen entistä avoimemmiksi sekä kuluttaja- ja käyttäjälähtöisiksi painottaa uudella tavalla ihmistiheyden sekä ajattelutapojen heterogeenisyyden ja diversiteetin (kaupunkien) merkitystä innovaatioiden synty- ja testausalustana (vrt. Suutari ym. 2009, 26).

Luvun 2. perusviestit voidaan tiivistää seuraavasti:

- Innovaation määritelmää, innovaatioprosesseja ja innovaatiopolitiikkaa ei voi nähdä toisistaan erillisinä kokonaisuuksina.
- Eri kehittämisselityksien muotoutumista ja niiden yhteenkietoutumista voidaan tiivistetysti kuvata siirtymänä niin sanotusta perinteisestä elinkeinopolitiikasta kohti innovaatiiovetoista elinkeinopolitiikkaa.

- Perifeerisyys ei välttämättä ole este innovaatiotoiminnalle. Kyse on siitä, kuinka maaseudulla toimivat yritykset ja yhteisöt sisäsyntyisen aktiivisuuden lisäksi kytkeytyvät uusien ideoiden tuottamisen ja innovaatioiden luomisen verkostoihin.
- Suuressa osassa tutkimuskirjallisuutta ja kansallisessa innovaatioiden kehittämissä politiikassa maaseudulle on tarjottu soveltavan tiedon tuottajan ja muualla synnytettyjen innovaatioiden omaksujan roolia. Maaseudun innovaatiotoiminnassa on nykykäsityksen valossa ratkaisevaa se, miten maaseudun ihmiset, yhteisöt ja yritykset pääsevät osallisiksi innovatiivisiksi ymmärrettyihin arvон luomisen prosesseihin.

Luvussa 3. avaamme edellä esiin nousseita teemoja tapausalueiden esimerkkien kautta. Tarkastelemme muun muassa sitä, onko kyseisillä maaseutualueilla kyetty kehittäjätoimijoiden yhteistyön ja yli paikallisen verkostoitumisen kautta ylittämään maantieteellisestä etäisyydestä aiheutuvia ongelmia (erityisesti Ylä-Pirkanmaan tapausalue). Pohdimme myös perifeerisen alueen mahdollisuutta luoda sosiaaliseen pääomaan ja arjen ”niukkausinnovaatioihin” perustuvan ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan kehittämismallia (erityisesti Pielisen Karjalan tapausalue) sekä käyttäjälähtöisen ja avoimen innovaatiotoiminnan mahdollisuuksia maaseudulla. Kouvolan tapausalue valottaa muun muassa kysymystä kaupunkiseudun innovaatiopolitiikan soveltuvuudesta ja yhteensovittamisesta kaupungin läheiselle maaseutualueelle kuntarakenteen muutoksen jälkimainingeissa. Kuusiokuntien tapausalue puolestaan kuvaa sitä, kuinka innovaatiopolitiikka saa muotonsa seudullisessa elinkeinon ja yrittäjyyden edistämispoliitikassa ja millaisen paikan toimintaryhmätyö on saanut alueen yritystoiminnan edistämiseksi.

Lähteet

Anttiroiko, A.-V., Kallio, O., Valkama, P. & Siitonen, P. (2006). Osaamiskeskittymät maaseudun kehittämisesä. Tampereen yliopisto, Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.

Brunori G., Rand, S., Proost, J., Barjolle, D., Granberg, L. & Dockes, A.-C. (2008). Towards a conceptual framework for agricultural and rural innovation policies. IN-SIGHT Project; Strengthening Innovation Processes for Growth and Development. Saatavissa: http://www.insightproject.net/files/Rapport_insight_WP1_final.pdf. Viitattu 3.3.2011.

Demos Helsinki (2010). Metropolin hyvinvointi. DEMOS HELSINKI & Jyväskylän yliopisto AGORA CENTER. Erweko Painotuote Oy. Helsinki 2010.

Doloreux, D. (2003). Regional Innovation Systems in the Periphery: The Case of the Beauce in Quebec. *International Journal of Innovation Management* 7 (1). 67-94.

Geels, F. W. (2004). From sectoral systems of innovation to socio-technical systems. Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory. *Research policy* 33. 897-920.

Henttinen, A. (2009). Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988-2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 4/2009. Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino.

Hyyryläinen, T. (2007). Toimintaryhmätyö paikallisen kehittämisen metodina. Maaseudun uusi aika 3/2007. 20-36.

Hyyryläinen, T. (2008). Kilpailukykyretoriikka aluepolitiikan uuden tien osoittajana? Maaseudun uusi aika 2/2008. 65-72.

Hyyryläinen, T. & Rannikko, P. (2000). Kohti monikansallista maaseutupolitiikkaa. Teoksessa: Hyyryläinen, T. & Rannikko, P. (toim.) Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Vastapaino, Tampere. 13-20.

Jäppinen, T. (2009). Uusi innovaatiopolitiikka kuntapalveluiden uudistamisen mahdollistajana. Teoksessa: Kolehmainen, J. & Ranta, T. (toim.) Innovaatioympäristöjen kehittäminen ja johtaminen. Käytännön kokemuksia suomalaisilta kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 1/2009. Innovaatio ja osaaminen -verkosto / Seinäjoen Teknologiaakeskus Oy. Waasa Graphics Oy. 110-141.

Kangasharju, A. (2010). Aluekehitys ja alueellinen innovaatiopolitiikka. Teoksessa: Mella, I. (toim.): Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 18/2010. 52-60.

Kansallinen innovaatiostrategia (2008). Saatavissa: http://www.tem.fi/files/19704/Kansallinen_innovaatiostrategia_12062008.pdf. Viitattu 3.3.2011.

Kautonen, M. (1991). Yritysten aineettoman toimintaympäristön kehittäminen. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja B 59.

Kautonen, M. & Kolehmainen, J. (2001). Näkökulmia oppivan talouden alueelliseen innovaatiopolitiikkaan. Teoksessa Sotarauta, M. & Mustikkamäki, N. (toim.). Alueiden kilpailukyvyyn kahdeksan elementtiä. Suomen Kuntaliitto. Acta nro 137. Helsinki. 77-108.

Kirmula, T. (2004). Seudullisten yrityspalveluorganisaatioiden verkostoituminen. Tutkimus sopimusperustaisen yrityspalveluyhteistyön tilasta, hyödyistä ja rakentumisen pullonkauloista Seudulliset

yrittäjäpalvelut 2002-2007 -projektin kohdeseuduilla. Tampereen yliopisto, Johtamistieteiden laitos. Hallintotiede. Pro gradu -tutkielma. Marraskuu 2004. Saatavissa: <http://hosted.kuntaliitto.fi/WorkSpaces/testi/Docs/3108/Kirmula%20Toni,%20gradu.pdf>. Viitattu 3.3.2011.

Kolehmainen, J. (2004). Instituutioista yksilöihin: Paikallisen innovaatioympäristön kolme tasoa. Teoksessa Sotarauta, M. & Kosonen, K.-J. (toim.) Yksilö, kulttuuri ja innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan. Tampere University Press. Tampere. 35-56.

Kolehmainen, J. (2009). Johdattelua artikkeleihin: Pintaraapaisu innovaatiovetoisen aluekehittämisen ajankohtaisiin kysymyksiin. Teoksessa: Kolehmainen, J. & Ranta, T. (toim.) Innovaatioympäristöjen kehittäminen ja johtaminen. Käytännön kokemuksia suomalaisilta kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 1/2009. Innovaatio ja osaaminen -verkosto / Seinäjoen Teknologikeskus Oy. Waasa Graphics Oy. 7-17.

Kuusisto, J. (2004). Edistyksestä innovaatiopolitiikkaa Euroopan periferiassa. Teoksessa: Lemola, T. & Honkanen, P. (toim.) Innovaatiopolitiikka - Kenen hyväksi keiden ehdoilla. Gaudeamus, Helsinki. 257-269.

Lundvall, B.-Å. (2007). National Innovation System: Analytical Focusing Device and Policy Learning Tool. Working paper, R2007:004. ITPS. Swedish Institute for Growth Policy Studies.

Maaseudun kehittämissuunnitelmien teema-arviointi (2008). Ohjelmakausi 2000-2006. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2008.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009). Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009-2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. Vammalan Kirjapaino Oy.

Malinen, P. 1998. Yhdentävä maaseutupolitiikka ja paikallinen omaehtoisuus. Maaseudun uusi aika. 2/1998. 22-27.

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2007-2013 (2009). Saatavissa: http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamissuunnitelmat/ohjelmatkaudelle20072013/508EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamissuunnitelma_070610_FI.pdf. Viitattu 3.3.2011.

Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E. & González, S. (2005). Towards alternative model(s) of local innovation. *Urban Studies* 42(11). 1969-1990.

Mumford, M. D. (2002). Social Innovation: Ten Cases From Benjamin Franklin. *Creativity Research Journal* 14 (2). 253-266.

Mäkinen, M. (1999). Yhteisöaluepolitiikan periaatteiden teoreettinen erittely ja soveltaminen Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Acta Universitatis Tamperensis 691.

Niska, M. & Vesala, K. M. (2011). Moninaistuva politiikka, moninaistuva yrittäjyys? Toimijaposition rakentuminen yrittäjyyden edistämiskursseissa. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suopohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 94-128.

Nousiainen, M. & Hyryläinen, T. (2007). Kehittämiskulttuurit toimintaryhmissä ja seudullisissa elinkeino-organisaatioissa. Saatavissa: <http://www.ruralstudies.fi/trm/tutkimus1/>. Viitattu 3.3.2011.

OECD (2005). Oslo Manual: Guidelines for collecting and interpreting innovation data (3rd edition). OECD & Eurostat. Pariisi.

OECD (2008). OECD:n maaseutupolitiikan maatutkinnat. Suomi.

Pelkonen, A. (2008). The Finnish Competition State and Entrepreneurial Policies in the Helsinki Region. Academic Dissertation. Research Reports No. 254. Department of Sociology. University of Helsinki. Helsinki University Print. Helsinki.

Pienten ja keskisuurten kaupunkiseutujen innovaatioympäristöjen kehittämisohjelma. (2007). Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 1/2007. Innovaatio ja ympäristö -verkosto / Seinäjoen Teknologia-keskus Oy. Kirjapaino Prodo Oy.

Ranta, T. (2009). Paikallinen innovaatioympäristö monikeskisenä verkostona. Verkoston elementit paikallisessa kehittäjäverkostossa. Teoksessa: Kolehmainen, J. & Ranta, T. (toim.) Innovaatioympäristöjen kehittäminen ja johtaminen. Käytännön kokemuksia suomalaisilta kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 1/2009. Innovaatio ja osaaminen -verkosto / Seinäjoen Teknologia-keskus Oy. Waasa Graphics Oy. 18-46.

Rantanen, M. & Granberg, L. (2008). Innovations systems and processes in the field of new rural services: A cross-national analysis of differences in Finland, Germany, Latvia and The Netherlands. IN-SIGHT Project; Strengthening Innovation Processes for Growth and Development. Saatavissa: http://www.insightproject.net/files/IN-SIGHT_WP5_final.pdf. Viitattu 3.3.2011.

Rantanen, M. & Granberg, L. (2010). Hoiva-alan yhteisyritys maaseudun sosiaalisena innovaationa. Maaseudun Uusi Aika 3/2010: 34-49.

Ruckenstein, M., Suikkanen, J. & Tamminen, S. (2011). Unohda innovointi. Keskity arvonluontiin. Ihmislähtöisen innovaatio toiminnan menestystarinoita eli kuinka uudenlaista arvoa synnytetään käytännössä. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 291. Edita Publishing Oy. Edita Prima Oy, Helsinki.

Seudulliset Kehittämisyhteisöt SEKES ry (2010). SEKES pähkinänkuoressa. Saatavissa: www.sekes.fi/2845.ppt. Viitattu 3.3.2011.

Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin tulokset ja suosituksukset. (2009). Tiivistelmä. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/25901/Innovaatiojärjestelman_arviointi_11012010.pdf. Viitattu 16.3.2011.

Suutari, T., Heiskanen, U.-M. (2007). Innovatiivisuus yhteisöjen paikallisessa kehittämisessä. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 23.

Suutari, T., Ruokolainen, O., Kolehmainen, J. & Saartenoja, A. (2009). Etelä-Pohjanmaan maaseudun innovaatioympäristöt - Perinteisen elinkeinopolitiikan ja uuden innovaatiopolitiikan mahdollisuudet ja rajoitteet maaseutualueilla. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sentejulkaisuja 29/2009. Kopio Niini, Tampere.

Suutari, T., Mustakangas, E. & Suvanto, H. (2011). Seudullinen yrittäjyyden edistämispolitiikka alueellisten, kansallisten sekä ylikansallisten kehittämispolitiikkojen ja -ohjelmien kohtaamisena. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 17-48.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2009). Työ- ja elinkeinoministeriön aluestrategia 2009-2011. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 1/2009.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010). EU:n alue- ja rakennepolitiikka. (www-sivu). Saatavissa: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2152>. Viitattu 3.3.2011.

Tödtling, F. & Trippel, M. (2005). One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy* 34. 1203-1219.

Uusitalo, E. (1998). Elinvoimaa maaseudulle. miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet. Otava, Helsinki.

Uusitalo, E. (2009). Maaseutu - väliinputoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistymisen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Julkaisuja 17.

Valovirta, V., Niinikoski, M.-L. & Oosi, O. (2006). Dynaamisten innovaatioympäristöjen alueellinen haaste. Hyviä käytäntöjä ja kehittämistarpeita. Maaliskuu 2006. Net Effect.

Valovirta, V. & Hyvönen, J. (toim.) (2009). Julkisen sektorin innovaatiot ja innovaatiotoiminta. Esiselvitys sektoritutkimuksen neuvottelukunnalle. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_11-2009.pdf. Viitattu 16.3.2011.

Valovirta, V., Pesonen, P., Halonen, M., van der Have, R. & Ahlqvist, T. (2009). Suomalaisten innovaatioiden maantiede. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Innovaatio 26/2009. Edita Publishing Oy.

Vartiainen, P. (1998). Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö. Aluekehitysosasto. Helsinki. Saatavissa: [http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/55dbfdeabd2cdeg2c225703400357fd5/\\$file/aluepolitiikan_kehitysvaiheet.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/55dbfdeabd2cdeg2c225703400357fd5/$file/aluepolitiikan_kehitysvaiheet.pdf). Viitattu 3.3.2011.

Vesala, K. M., Vihinen, H. & Kurki, S. (2011). Yrittäjyyden edistämispolitiikan muutokset ja haasteet: tapaustutkimuksen koontia ja pohdintaa. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja poliitikadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 129-136.

Viljamaa, K., Vesiluoma, T. & Rantakoski, T. (2008). Pienten seutujen innovaatioympäristöt - illuusio vai käyttämätön voimavara? Käytännön kokemuksia aluekeskusohjelman pieniltä kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 3/2008. Edita Prima Oy.

Viljamaa, K., Lemola, T., Lehenkari, J. & Lahtinen, H. (2009). Innovaatiopolitiikan alueellinen ulottuvuus. Katsaus viimeaikaisiin kehityssuuntiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Innovaatio 22/2009. Edita Publishing Oy.

Virkkala, S. (2007). Innovation and networking in peripheral areas - a case study of emergence and change in rural manufacturing. *European Planning Studies*, Vol 15, No 4. 511-529.

Virkkala, S. (2008). Maaseutualueet ja pienet keskukset innovaatioympäristöinä. Teoksessa: Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.) Innovaatioympäristön monet kasvot. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print. Tampere. 80-107.

Wiig, H. & Isaksen, A. (1998). Innovation in Ultra-Peripheral Regions. The Case of Finnmark and rural areas in Norway. Step Group, Step Report. R-02. Oslo.

3 Neljä alueellista näkökulmaa maaseudun innovaatiotoimintaan

Timo Suutari

3.1 Innovaatiopolitiikan muotoutuminen Kuusiokuntien seutukunnassa ja toimintaryhmä Kuudestaan ry:n toiminta-alueella

3.1.1 Tapausalueen kuvaus sekä alueen kehittämispolitiikan erityispiirteet ja toimijat

Kuusiokuntien seutukunta on yksi Etelä-Pohjanmaan neljästä seutukunnasta. Nimensä mukaisesti alueeseen kuului alun perin kuusi kuntaa. Maakunnan kaakkoiskulmaan sijoittuva seutukunta muodostui vuoden 2008 loppuun saakka Alavuden ja Ähtärin kaupungeista sekä Kuortaneen, Lehtimäen, Soinin ja Töysän kunnista. Vuoden 2009 alusta Lehtimäki liittyi Alajärven kaupunkiin, joka kuuluu Järviseudun seutukuntaan ja Soini siirtyi niin ikään Järviseudun seutukuntaan. Kuusiokuntien seutukunta rajautuu etelässä Ylä-Pirkanmaan sekä Keuruun seutukuntiin, lännessä Seinäjoen seutuun ja pohjoisessa sekä idässä Järviseudun sekä Saarijärven-Viitasaaren seutukuntiin. Maaseudun kolmijaon mukaan Alavus, Kuortane ja Töysä ovat ydinmaaseudun kuntia, kun taas Ähtäri kuuluu harvaan asutun maaseudun kuntiin (Malinen ym. 2006).

Seutukunnassa asuu noin 23 000 asukasta, ja väkiluvun muutos on ollut viime vuosina negatiivista. Vuonna 2008 väkiluvun muutos oli Alavudella -0,6 %, Kuortaneella -1,3 %, Töysässä -0,7 % ja Ähtärissä -2,0 %. (ks. Taulukko 1.)

Taulukko 1. Kuusiokuntien seudun väestötietoja (ennakkoväkiluvut 2010).

Kuusiokunnat	Ennakkoväkiluku 2010
Alavus	9 289
Ähtäri	6 483
Kuortane	39 41
Töysä	3 151
Yhteensä	22 864
Väkilukuennuste 2025	22 330

Lähde: Tilastokeskus, Väestön ennakkotilasto

Elinkeinorakenne on painottunut alueella palveluihin (Taulukko 2.). Kuortane on alueen kunnista alkutuotanto- ja teollisuusvaltaisain ja Töysässä puolestaan palvelujen osuus on korkein. Vahvoja toimialoja Kuusiokuntien alueella ovat metalli- ja rakennusteollisuuden alat sekä matkailu- ja elämysteollisuus. Viime vuosina esimerkiksi Alavudella on kehitetty vahvasti rakentamisklusteria. Klusterin yrityskehittämiseen ja innovaatioiden edistämiseen liittyviä toimintoja on keskitetty Alavudella teknologiakeskus Fasadin yhteyteen. Toimialan merkittävin yritys Alavudella on Alavus Ikkunat Oy. Rakentamisklusterilla on myös kytkentöjä Alajärven alumiiniteollisuuskeskittymään. Kuortaneella puolestaan on keskitytty Kuortaneen Urheiluopiston kehittämiseen ja laajasti ottaen hyvinvoinnin edistämiseen. Erityisenä uutena avauksena on liikuntateknologian käyttäjälähtöinen tuotekehitys, Kuortane Testing Lab -palvelu, joka on synnytetty yhteistyössä Kuortaneen Urheiluopiston ja Seinäjoen Teknologiakeskuksen (nykyisin Frami Oy) kanssa. Lisäksi Kuortaneella on puuteollisuuden ja metalliteollisuuden yrityksiä. Töysä ja Ähtärit ovat puolestaan profiloituneet ostos- ja elämysmatkailukuntina.

Taulukko 2. Elinkeinorakenne hunnittain Kuusiokuntien alueella.

	Alkutuotanto %	Jalostus %	Palvelut %
Alavus (2006)	13,8 %	27,6 %	57,4 %
Kuortane (2006)	18,2 %	29,7 %	51,0 %
Töysä (2006)	9,3 %	17,8 %	71,8 %
Ähtäri (2006)	8,7 %	31,1 %	58,8 %

Lähde: Tilastokeskus, Kuntaportaalii

Kaikkiaan yritysten toimipaikkoja on alueella miltei kaksi tuhatta ja yritykset työllistävät lähes viisi tuhatta henkilöä (Taulukko 3.). Yritysten henkilöstömäärien mukaisia suuruusluokkia tarkasteltaessa huomataan, että alueen yrityskanta on mikroyritysvoittoista. Suurimpia yli 50 henkeä työllistäviä yhteisöjä ja yrityksiä on alueella toistakymmentä. Tarkasteltaessa alueen suurimpia yrityksiä havaitaan, että ne ovat metalliteollisuuden, venevalmistuksen ja kaupan aloilla. Ainoa yli 250 henkilöä työllistävä yritys on Töysän Tuurin kylässä sijaitseva Veljekset Keskinen Oy.

Taulukko 3. Kuusiokuntien yritysten toimipaikkojen lukumäärät, henkilöstö, liihevaihto (1000e), aputoimipaikat sekä niiden henkilöstö vuonna 2009.

	Toimipaikkoja	Henkilöstö	Liikevaihto (1000e)	Aputoimipaikkoja	Aputoimipaikkojen henkilöstö
Alavus	772	1 726	187 836	2	7
Töysä	289	1 130	219 011	-	-
Kuortane	408	823	88 611	1	2
Ähtäri	506	1 265	155 687	1	5
Yhteensä	1 975	4 944	651 145	4	14

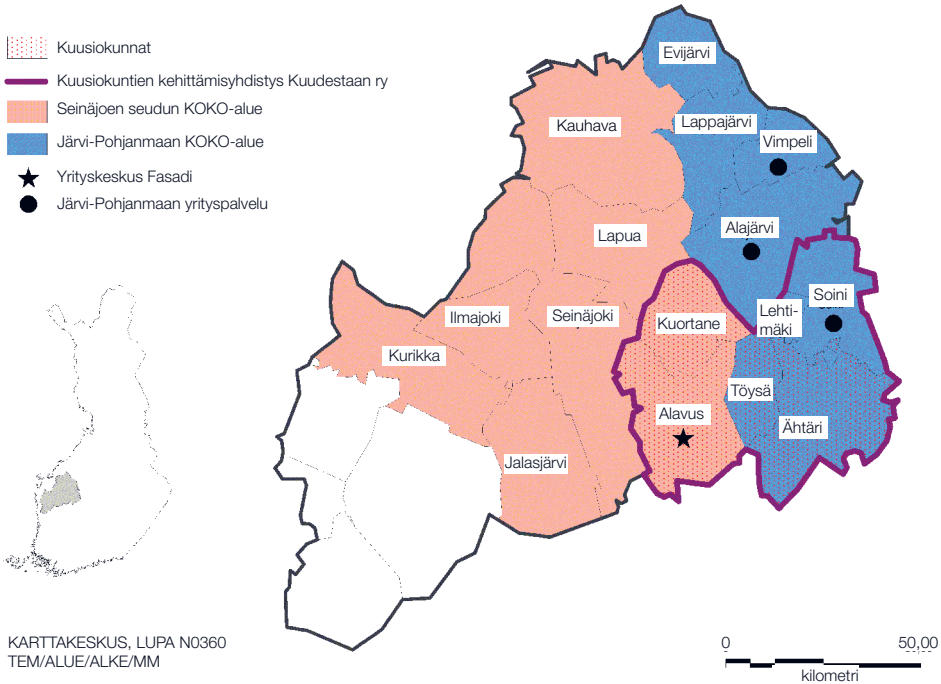
Lähde: Tilastokeskus, Yritysrekisteri

Kuusiokunnat on muodostanut jo pitkään toiminnallisesti yhtenäisen alueen. Kuntatasolla seutukunnallinen yhteistyö on alkanut 1970-luvun puolivälissä seutuneuvoston perustamisella. Seutukunnalla on julkishallinnon yhteistyötä toteutettu terveydenhuollossa, kuluttajaneuvonnassa, työvoimahallinnossa, ympäristöpalveluissa ja sivistystoimissa. Elinkeinojen kehittämisen osalta yhteistyötä on tehty Alavuden, Kuortaneen ja Lehtimäen kesken. Yritystoiminnan tasolla yhteistyötä on tehty metalli-, puu- ja energia-alan yritysten yhteisissä kehittämistoimissa. Seutukunnassa on matkailualalla toteutettu useita yhteisiä kehittämishankkeita liittyen muun muassa yhteismarkkinoinnin kehittämiseen ja lisäämiseen. Seutukunnan asukkaiden välinen yhteistyö toteutuu yhdistystoiminnassa. Kuusiokunnissa on useita yhdistyksiä, joiden toiminta ja jäsenistö kattavat koko seutukunnan alueen. (Kuudesta ry 2006a.)

Kuusiokuntien alueen kunnat eroavat toisistaan elinkeinojen julkisen kehittämistoiminnan osalta. Alavus on alueen kunnista ainoa, jolla on kunnallinen elinkeinojen kehittämissyhtiö Alavuden Kehitys Oy, aputoiminimeltään Yrityskehitys Fasadi. Kuortaneen, Töysän ja Ähtärin kunnissa toimii kunnalliset elinkeinotoimet, ja Kuortane on suuntautunut elinkeinopolitiikassaan yhteistyöhön Seinäjoen Seudun elinkeinokeskuksen kanssa. Alavuden Kehitys Oy:llä on henkilöresurssina toimitusjohtaja. Kuortaneella, Töysässä ja Ähtärissä kussakin on henkilöresurssina elinkeinotoiminnan johtaja. Aiemmin seutukuntaan kuuluneet Soinin kunta ja Alajärven Lehtimäen kaupunginosa puolestaan kuuluvat Järvi-Pohjanmaan seudulliseen elinkeinojen kehittämissyhtiöön. Näiden lisäksi Uusyrityskeskus Neuvoa-antavan palveluja on tarjolla koko alueella aloittaville yrittäjille. Kuusiokuntien työ- ja elinkeinotoimisto (TE-toimisto) myös tarjoaa neuvontaa yritystoimintaa suunnitteleville. Toimiston toimipaikka on Alavudella.

Nykyinen seutukunta jakautuu innovaatiotoiminnan kehittämisen kannalta kahden koheesio- ja kilpailukykyohjelma-alueeseen (KOKO). Alavus ja Kuortane kuuluvat Seinäjoen seudun KOKO-alueeseen ja Töysä sekä Ähtäri Etelä-Pohjanmaan Järvi-alueen KOKO:n ohjelma-alueeseen. Toimintaryhmä Kuusiokuntien Kehittämissyhdystys ry:n toiminta-alue ulottuu 2007-2013 sekä Kuusiokuntien että Järviseudun seutukuntien alueelle. Toimintaryhmän toimisto sijaitsee Alavudella teknologiakeskus Fasadissa (Kuva 1). Henkilöstöresurssina toimintaryhmällä on toiminnanjohtaja, hankeneuvoja, yhteinen kansainvälisten asioiden koordinaattori toimintaryhmä Aisaparin kanssa, taloussihteeri sekä jätevesitiedottaja.

Kuva 1. Kuusiokuntien kehittämissyhdistys ry:n toiminta-alue sekä KOKO-alueet.

Maakunnallisessa ohjelmatyössä keskeisimpiä ohjelmadokumentteja, jotka ohjaavat koko maakunnan ja seutukunnan kehitystä, ovat Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma sekä sen toteuttamissuunnitelma. Maakuntasuunnitelma 2030:n päivitetystä versiossa (hyväksytty maakuntavaltuustossa 2009) Etelä-Pohjanmaa määrittyy yrittäjyys- ja kulttuurimaakuntana. Yrittäjyys ja kulttuuri nähdään kehittämistyötä ylläpitävinä ja uudistavina voimavaroina, joiden avulla ihmiset etsivät rohkeasti innovatiivisia toteuttamisratkaisuja. Ohjelma-asiakirjassa yrittäjyys määritellään uusien mahdollisuuksien etsimiseksi, ja sisäisen yrittäjyyden käsite laajentaa sen koskemaan kaikkea mahdollisuuksia etsivää toimintaa eri organisaatioissa ja yksilöiden tasolla. Yrittäjyyskulttuurilla puolestaan viitataan mahdollistavaan toimintaympäristöön. Kehittämisen viidestä painopistealueesta kaksi liittyy inhimillisen ja sosiaalisen pääoman vahvistamiseen sekä uudistumiskykyisten elinkeinojen, palveluiden ja yrittäjyyden kehittämiseen. Klusteriajattelu ei ole kovinkaan leimallisesti esillä ohjelma-asiakirjassa, joskin elintarvikeklusteri on nostettu erikseen esille. Yrittäjyyden kehittäminen kattaa ohjelmassa laajasti yrittäjämäisen toiminnan eri toimialoilla sekä painottaa uusien toimialojen hakemista ja vetovoimaisia yrittäjyysympäristöjä. Kuusiokuntien aluetta ei ole erikseen käsitelty maakuntasuunnitelmassa. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010a.)

Maakuntaohjelmassa puolestaan nostetaan erikseen esille Kuusiokuntien alue matkailuteemassa. Ohjelmassa todetaan, että vaikka matkailun merkitys on Etelä-Pohjanmaalla pienempi kuin maassa keskimäärin, on Kuusiokunnissa matkailu-ala hyvin merkittävä toimiala. Vuonna 2008 lähes 40 prosenttia Etelä-Pohjanmaan välittömästä matkailutulosta kohdistui seudulle (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010b, 19). Maakuntaohjelmassa alueellisia kehittämistarpeita on tarkasteltu KOKO-alueittain. Seinäjoen seudulla (ml. Alavus ja Kuortane) keskeisimmät kehittämisteemat ovat innovaatioympäristöt ja korkeakoulutus, elintarvikeklusteri, metalli- ja energia-ala, elämystuotanto, aluemarkkinointi ja vetovoimatekijät sekä asuminen. Etelä-Pohjanmaan Järvialueen KOKO-alueella (ml. Töysä ja Ähtäri) puolestaan painopistealaja ovat osaaminen ja innovaatiotoiminta erityisesti metalli- ja puuteollisuuden sekä asumisen kehittämisaloilla, energia-ala sekä aluemarkkinointi ja matkailu. (Etelä-Pohjanmaan liitto 2010b, 22.)

Seudullinen elinkeinon ja innovaatiotoiminnan kehittämistoiminta on jäsenty-nyt viime vuosina ensin aluekeskusohjelman ja vuodesta 2010 eteenpäin alueellisten koheesio- ja kilpailukykyohjelmien (KOKO) kautta. Seinäjoen seudun Aluekeskusohjelmaan 2007-2010 ovat kuuluneet Seinäjoki, Alahärmä, Alajärvi, Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Lapua, Nurmo, Töysä, Ylihärmä, Ylistaro sekä Ähtäri. Ohjelmaa on hallinnoinut Seinäjoen teknologiakeskus (nykyisin Frami Oy). Seinäjoen seudun aluekeskusohjelmassa vuosille 2007-2010 on nostettu esiin seudulliset osaamiskeskittymät: Fasadi, Logistia, Thermopolis, La Alucenter, sekä Kuortaneen Urheiluopiston liikuntaympäristö. Ohjelmassa on yhtenä keskeisenä tavoitteena ollut Seinäjoki Science Parkin ja maakunnan muiden yritys- ja osaamiskeskittymien välille rakennettava maakunnallinen innovaatiotoiminnan palvelukonsepti Seinäjoki Science Park Link, jonka tavoitteena on tehostaa palveluiden välittymistä maakunnan yritysten käyttöön.

Maakunnan keskuskaupungin heijastusvaikutus koko maakuntaan on tuotu esiin niin ikään myös Seinäjoen innovaatioympäristön kehittämisstrategiassa (2007, 4), jossa todetaan: *"Seinäjoen innovaatioympäristön kehittäminen palvelee koko Etelä-Pohjanmaan maakuntaa. Seinäjoen kaupungin ja koko maakunnan etu on, että Seinäjoelle kehittyy kansallisesti ja kansainvälisesti kilpailukykyinen, hyvä innovaatioympäristö. Yhtä lailla kaikkien yhteinen etu on, että myös muualla maakuntaa kehittyvä kilpailukykyisiä innovaatioympäristöjä."* Strategiaraportissa nostetaan esiin nimeltä mainiten muualla maakunnassa olevia innovaatiokeskittymiä. Lisäksi yhtenä keskeisenä tavoitteena nostetaan esiin Seinäjoki Science Parkin maakunnallisen vaikuttavuuden vahvistaminen. (Suutari ym. 2009, 54.)

Vuoden 2010 alusta Alavus ja Kuortane ovat olleet osa Seinäjoen seudun KOKO:a. Ohjelma-alueeseen kuuluu kaikkiaan kahdeksan kuntaa: Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Lapua ja Seinäjoki. Mainitun kuntajoukon yhteistyö perustuu 2007 käynnistyneeseen Paras-hankkeen mukaiseen kaupunkiseutu-suunnitelmaan. Tämän niin sanotun K8-alueen kunnat muodostavat työssäkäyntialueen ja strategisen yhteistyöalueen, jossa tehdään maankäytön suunnitteluun,

aluemarkkinointiin ja elinkeinojen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä. Alueelle on valmistunut kaupunkiseutusunnitelma vuonna 2008 sekä maankäytön rakenne-malli vuonna 2009. Kaupunkiseutu on organisoitunut siten, että yhteistyötä ohjaa- vat kuntajohtajista koostuva johtoryhmä sekä luottamushenkilöjohdosta koostuva neuvottelukunta. (Seinäjoen kaupunkiseudun KOKO 2009.)

KOKO:a voidaan pitää alueen innovaatiopolitiikan keskeisimpänä ohjelma-asia- kirjana: *"KOKO:n roolina yhteistyössä ovat innovaatiopolitiikka ja ns. kokeileva elinkei- nopolitiikka"*. Ohjelman painopisteitä ovat muun muassa kansainvälistyvä innovaa- tioympäristö ja innovaatiotoiminnan laajentaminen ja aktivointi. Ohjelman tavoit- teina on mainittu innovaatiotoiminnan laajentaminen kuntien palvelutoimintaan ja yhä laajempaan joukkoon yrityksiä alueen kaikissa osissa sekä kaupungin ja maa- seudun välisen yhteistyön tukeminen esimerkiksi pellolta pöytään -ketjun kehittä- misessä ja elämystuotannossa. Seinäjokea ympäröivät maaseutualueet on huomioitu ohjelmassa ja teemat valittu siten, että ne tukevat maaseudun ja kaupungin vuoro- vaikutusta. Ohjelma perustuu osaamiskeskusten ja klusterien kehittämiseen sekä toisaalta erikoistumiseen. Jotta innovaatiotoiminta laajenisi kattamaan koko alu- een, tarvitaan matalan kynnyksen innovaatiopalveluja sekä innovaatioihin kannus- tamista. (Seinäjoen kaupunkiseudun KOKO 2009.)

Seinäjoen kaupunkiseudun kasvu- ja kilpailukykystrategiassa vuosille 2010-2014 on todettu K8-kuntien elinkeinopolitiikan suuntaamisesta ja yhteistyön vahvistami- sesta seuraavaa:

"Kaupunkiseudun kuntien elinkeinopolitiikan sekä siihen kiinteästi liittyvän osaa- mis- ja innovaatiopolitiikan tavoitteena on luoda edellytyksiä yritysten kasvulle ja menestykselle."

"Kaupunkiseudun tavoitteena on tiivistää elinkeinopoliittista yhteistyötään niin, että elinkeinopoliittiset toimet kyetään entistä paremmin suuntaamaan strategisille painopistealoille. Tavoitteena on myös entistä vahvemmin ja kat- tavammin yhdistää osaamis- ja innovaatiotoimintaa osaksi elinkeinopolitiikan kokonaisuutta."

Tavoite on selvästi suunnata elinkeinopolitiikkaa kohti osaamis- ja innovaatiopo- litiikkaa sekä vahvistaa alueen yhteistä elinkeinojen kehittämistä. Tätä tavoitetta toteuttamaan Seinäjoen seudun elinkeinokeskuksen hankejaostoa kehitetään elin- keinojaostoksi, jossa on kaikkien kaupunkiseudun kuntien edustus. Erityisinä kehit- tämisteemoina mainitaan liikunta, hyvinvointi ja terveyden edistäminen, jossa Kuor- tane ja Kuortaneen Urheiluoipisto nostetaan esiin alan kehittyvänä osaamisympäris- tönä. Rakentamisen sekä rakennusteollisuuden alalla on mainittu Alavuden seutu alan tuotannollisena ja kehittämistoiminnan keskittymänä. Osaamis- ja innovaatio- toiminnan integroiminen osaksi elinkeinopolitiikkaa toteutuu KOKO:n kautta yhteis- työssä elinkeinojaoston kanssa. Osaamis- ja innovaatiotoiminnan tavoitteena on

myös tukea Etelä-Pohjanmaan korkeakoulumallin toteuttamista. (Seinäjoen kaupunkiseudun kasvu- ja kilpailukykystrategia 2011.)

Etelä-Pohjanmaan Järvialueen KOKO:n ohjelma-alueeseen kuuluvat Alajärvi, Evijärvi, Lappajärvi, Soini, Töysä, Vimpeli ja Ähtäri. Etelä-Pohjanmaan koillisosaan muodostunut ohjelma-alue on osittain uusi, mutta alueen kuntien kesken on tehty jo aiemmin yhteistyötä sekä kuntien kesken myös löytyy yhteisiä nimittäjiä. Kunnat ovat esimerkiksi rahoittaneet lukuisia yhteishankkeita rakentamisklusterin, matkailun, kylien kehittämisen ja osaamisen tason sekä yritysten kilpailukyvyyn parantamiseen liittyen. Muita yhdistäviä tekijöitä ovat samankaltainen elinkeinorakenne, työllisyystilanne ja väestönkehitys sekä se, että kunnat sijaitsevat verraten etäällä maakuntakeskuksesta. Järvialueen KOKO:n tavoitteina ovat osaamisen ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen, energiatalouden uudet ratkaisut sekä alueen vetovoimatekijöiden vahvistaminen. Erityisesti ohjelmalla pyritään alueen metalli- ja rakennusteollisuuden osaamiskeskittymän vahvistamiseen ja aluemarkkinoinnin sekä matkailun kehittämiseen. (Koheesio- ja kilpailukykyohjelma, Etelä-Pohjanmaan Järvialue 2009.)

Maakunnan osaamispotentiaalın vahvistamisesta on syytä erikseen nostaa esille Epanet-tutkimusverkoston toiminta, Seinäjoen yliopistokeskuksen ja siihen kuuluvien yliopistoyksiköiden toiminta sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulun toiminta. Epanet-tutkimusverkoston ytimen muodostavat alueen elinkeinoelämän ja kehittämisorganisaatioiden kanssa läheisessä vuorovaikutuksessa toimivat tutkimusprofessorit, jotka sijoittuvat maakunnan kehittämisen kannalta merkittäville aloille. Järvisseudun ja Kuusiokuntien seutukunnissa metallirakentamisen professori tutkimusryhmineen on tehnyt yhteistyötä alueen yritysten kanssa. (Riukulehto, Mäki & Harjunpää 2009). Yliopistokeskuksen ja yliopistoyksiköiden sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulun keskinäistä yhteistyötä puolestaan pyritään syventämään Etelä-Pohjanmaan korkeakoulusäätiön toiminnan kautta. Säätiön perustaminen liittyy osana Etelä-Pohjanmaan korkeakoulumallin toteuttamiseen. Korkeakoulukonsortion tavoitteena on luoda nykyistä tiiviimpi verkostomaisesti toimiva korkeakouluyhteisö, joka palvelee alueen kehittymistä ja osaamis pohjan vahvistumista. (vrt. Neilimo 2008.)

Muista alueellisista ohjelmista ja toimenpiteistä, jotka tukevat alueen innovaatiotoiminnan kehittymistä, voidaan mainita Etelä-Pohjanmaan laajakaistastrategia, joka valmistui syyskuussa 2004. Laajakaistastrategia rakentuu maakuntaverkkoajatukselle, jonka mukaan maakunnan laajakaistaverkko muodostuu erilaisista, joustavasti yhdistettävistä osista. Kuusiokuntiin on rakennettu kuntien välille seutuverkko (6net) ja seutukunnan kyliin monipalveluverkoksi kutsuttu kuituverkko, jonka piiriin on saatu suuri osa seutukunnan kylistä. Kylien tietoliikenneyhteyksien rakentaminen päätettiin suuresta kiinnostuksesta johtuen organisoida osuuskuntatoiminnaksi. Vuonna 2002 perustettu verkko-osuuskunta Kuuskaista hallinnoi ja rakentaa seutukuntaan valokuituverkkoa ja kehittää palveluita. Verkko on otettu käyttöön 2004, ja vuoden 2011 alussa osuuskunnassa on noin 1700 jäsentä pääasiassa haja-asutusalueilla. (Kuudesta ry 2006a, 19; Uho- uutiset 15.3.2011.)

Kuusiokuntien Kehittämissyhdistys ry on perustettu 1999. Rahoituskaudella 2000–2006 yhdistys on toteuttanut Alueellisesta maaseutuohjelmasta (ALMA) rahoitettua ohjelmaa. Yhdistys on tehnyt yritysneuvontaa ohjaamalla yrittäjiä eteenpäin niille organisaatioille, joilla on ollut tarjota konkreettisia työkaluja yritysten kehittämistarpeisiin (Kuudestaan ry 2006b). Yritystuet tulivat uutena työväliseen yhdistyksen toimintaan Leader-ohjelmakaudella 2007–2013. Kuusiokuntien kehittämissyhdistys ry:n Leader-ohjelmassa ohjelmakaudelle 2007–2013 edistetään hyvinvointia, seutukunnan tunnettuutta, pienyrittäjyyttä ja nuorten aktiivisuutta sekä seutukunnan kansainvälistymistoimenpiteitä. Ohjelman kantavana ajatuksena on seutukunnan hyvinvoinnin edistäminen. Ohjelma jakautuu neljään teemaan, joista yksi keskittyy pienyrittäjyyden aktivointiin ja yrittäjyyden kehittämiseen. Ohjelmassa todetaan yritysten toimintaedellytysten parantamisesta seuraavasti:

”Yritysten toimintaedellytysten parantaminen ja yrityksille suunnattavien palvelujen kehittäminen on seutukunnassa tarpeen. Pienten yritysten innovaatioiden ja tuotteiden kehittäminen kannattavaksi yritystoiminnaksi soveltuu toimintaryhmän rooliin. Seutukunnan vahvat toimialat metalli-, ja puuteollisuus sekä kauppa ovat peruspilarit, joiden varaan voidaan rakentaa uusia perustoimialoja hyödyntävää sekä tukevaa yritystoimintaa.” (Kuudestaan ry 2006a, 17).

Ohjelma pyrkii edistämään nuorten yrittäjyyskasvatusta, ja nuorille suunnattujen yrityskokeilujen tukeminen katsotaan toimintaryhmän tavoitteisiin sopivaksi. Tavoitteena on myös jo olemassa olevien yritysten osaamisen tason nostaminen, työvoiman saatavuuden turvaaminen, laadukkaan toimintaympäristön tarjoaminen yrityksille ja seutukunnalle tärkeiden toimialojen hyödyntäminen sekä yrityskannan uusiutuminen. Kehittämistoimia toteutetaan ohjelman mukaan yhteistyössä kuntien elinkeinotoimien ja muiden yrittäjyyttä edistävien toimijoiden kanssa. (Kuudestaan ry 2006a, 24.)

Yrittäjyyden kehitysaloina mainitaan hyvinvointi, uusi teknologia ja energian tuotanto. Ohjelman tavoitteena esitetään, että uuteen teknologiaan ja tuotekehitykseen liittyvän yritystoiminnan sijoittuminen maaseudulle pyritään tekemään kannattavaksi. Tämän tavoitteen toteutumista edesauttaa merkittävästi seutukuntaan rakennettu monipalveluverkko, joka mahdollistaa uusien teknologioiden ja palvelujen kehittämisen perinteisillä teollisen tuotannon aloilla. Kehittämissyhdistys rohkaisee myös pieniä yrityksiä alihankintatoimintaan ja edistää yritysten välistä verkottumista sekä kumppanuussopimusten tekoa. Kokonaisuudessaan ohjelman keskeisenä päämääränä on alueen yritysten vetovoimaisuuden ja kilpailukykyyn kasvattaminen, minkä voi tulkita painottuvan erityisesti perinteisten toimialojen uudistumiseen pikemmin kuin täysin uusien avauksien tekemiseen. (vrt. Kuudestaan ry 2006a, 16, 24.)

Toimintaryhmällä on käytössään yritystukijaosto, joka käsittelee yritystukihakemukset. Jaostossa on mukana elinkeinojen kehittämisestä vastaavat toimijat toimintaryhmän alueelta, toimintaryhmän hallituksen jäseniä sekä toimiston työntekijöitä.

He käyvät hankeaihiot ja hankehakemukset läpi ennen hallituskäsittelyä. Yritysjaosto varmistaa hankkeen soveltumisen toimintaryhmäohjelmaan, hankkeen rahoituskelpoisuuden sekä hakijan tukikelpoisuuden (Kuudesta ry 2006b, 29). Tavaltaan tämä yritystukijaosto muodostaa samalla myös keskeisen ”seudullisen” elinkeinopolitiikan foorumin. Elinkeinopolitiikan välineitä ovat yleiset kehittämishankkeet, joissa voi olla myös elinkeinopoliittista sisältöä sekä yrityshankkeet, jotka jakautuvat investointihankkeisiin, ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen tarkoitettuun tukeen sekä toiminnan kehittämistukeen.

Seudullisen ja kunnallisen elinkeinopolitiikan kehitys 1990-luvulta nykypäivään on seurannut seutukuntarakenteen syntymistä ja muutoksia. Alueella on toiminut 1990-luvulla elinkeinon kehittämissyhtiö Mekpal Oy Kuusiokehitys, joka keskittyi teollisuusyritysten kehityspalveluiden tuottamiseen. Yhtiö sai kunnallisen kehittämisspalkinnon Alavudella vuonna 1992, ja sitä voidaan pitää eräässä mielessä nykymuotoisten yrityspalvelujen esimuotona. Vaikka seudullisessa elinkeinon kehittämisessä oltiin varsin varhaisessa vaiheessa liikkeellä, ei alueelle ole syntynyt seudullista elinkeinoyhtiötä tunnusteluista huolimatta.

Yrityskehitys Fasadi on Alavuden Kehitys Oy:n aputoiminimi. Alavus Fasadi palvelee pääsääntöisesti alavutelaisia yrityksiä ja se on 100 % Alavuden kaupungin omistama. Aputoiminimi on otettu käyttöön vuonna 2006 samaan aikaan kun teknologia-keskus Fasadi on valmistunut. Aiemmin Alavuden Kehitys on myynyt elinkeinopalveluja myös lähikunnille. Aikaisemmin tavoitteena on ollut muutaman kunnan yhteisen elinkeinoyhtiön perustaminen, mutta tilanne on muuttunut, kun Lehtimäen kunta yhdistyi Alajärven kaupunkiin ja Kuortaneelle haluttiin oma elinkeinojohtaja. Asiasta ei ole käyty viime vuosina virallisia tai epävirallisiakaan keskusteluja, vaan pikemminkin kuntaliitosasiat ovat olleet esillä, kuten haastateltavat kehitystä kuvaavat:

”Vuosituhannen vaihteessa yhteistyöneuvotteluilla yritettiin asioita hoitaa, mutta intressit törmäsivät niin, että yhteiseen toimintaan ei päästy. Sitten jossain vaiheessa Alavuden kehitys tarjosi elinkeinopalveluja Lehtimäen ja Kuortaneen kunnille. Lehtimäki oli tyytyväinen ja olisi halunnut jatkaa kunnes tuli se liitos Alajärveen, joka lopetti sen. Kuortaneen kanssa ei sujunut niin hyvin, että Kuortane laitto oman organisaation siihen. Näiden vanhojen juttujen purkautuminen korostaa sitä käymistilaa.”

”...mutta minusta tuntuu, että semmonen poliittinen tahtotila yhteisen seudullisen elinkeinoyhtiön perustamiseksi, niin sitä ei ole syystä tai toisesta saavutettu. Mikä olisi voinut olla ihan järkevää, koska tässä monissa asioissa yhteistyötä tehdään ja mihin hyvänsä jokin yritys sijoittuisi, niin se olisi koko alueen etu.”

Kuusio kuntien seutukunnan yksittäisten kuntien elinkeino-ohjelmissa ja -strategioissa innovaatio toimintojen kehittäminen esiintyy vaihtelevasti. Alavudella on

hyväksytty joulukuussa 2009 uusi kehittämisohjelma, joka linjaa elinkeinojen kehittämistä. Sen pohjalta on laadittu elinkeino-ohjelma, joka täydentää kehittämisohjelmaa. Elinkeino-ohjelmassa keskeinen ala on rakennustuoteklusteri, jonka kehittämistä muun muassa teknologiakeskus Fasadin rakentaminen tukee. Alavuden kaupungin vision 2020 mukaan kaupunki pyrkii edelläkävijäksi yrittäjyydessä, arjen tietoyhteiskunnan edistämisessä ja ympäristön huomioimisessa sekä aktiiviseksi yhteistyön hyödyntäjäksi. Alavus pyrkii myös tuomaan yrittäjyysasenteen koko kaupungin toimintaan. (Alavuden kaupunki 2009.)

”Teemme tavoitteellista yhteistyötä olosuhteiden kehittämiseksi myös naapurija K8-kuntien kanssa. Alueellisella, maakunnallisella ja valtakunnallisella tasolla teemme aktiivista yhteistyötä kuntien, viranomaisten, elinkeinoelämän järjestöjen sekä koulutus- ja kehittämisorganisaatioiden kanssa.” (Alavuden kaupunki 2010, 7.)

”Kaupunki ja sen organisaatiot huomioivat päätöksissään niiden vaikutukset elinkeinotoimintaan. (...) Alavus kuuluu Suomen arvostetuinta elinkeinopolitiikkaa harjoittaviin kaupunkeihin. Aktiivisen elinkeinopolitiikan avulla parannamme yritysten fyysisistä toimintaympäristöä, työvoiman saatavuutta sekä kaupungin päätöksentekokäytäntöjä. Näin vahvistamme yritysten kilpailukykyä ja osaamista, työllisyyttä, hyviä palveluita ja kaupungin elinvoimaisuutta.” (Alavuden kaupunki 2010, 7-8.)

Kuortane puolestaan elinkeino-ohjelmassaan 2006–2010 (Kuortaneen kunta 2006) korostaa teemallisia painopistealoja. Näitä ovat Kuortaneen urheiluopiston yhteyteen syntyvän hyvinvointikeskuksen luominen ja liikunta-alan osaamisen tunnettuuden lisääminen. Paikkakunnalla on lisäksi erikoisosaamiseen perustuvaa metalli- ja puualojen sekä maatalouden yritystoimintaa. Kuten Suutari ym. (2009, 46) toteavat Kuortaneen elinkeino-ohjelmasta vuosille 2006–2010 voi nostaa esiin kahden kärjen kehittämismallin, hyvinvoinnin ja teollisuuden kehittämisen. Näiden teemojen välillä ei kuitenkaan nykyisellään ole juurikaan yhteyttä. Alueella sijaitseva metalli- ja puualan teollisuus muodostaa vahvan selkärangan kunnan elinkeinoelämälle. Tähän kokonaisuuteen olisi kuitenkin sopeutettava uusien toimialojen etsiminen ja mahdollistaminen. Kuortaneen Urheiluopistoon ja Kuortane Testing Labin toimintaan liittyvän innovaatioympäristön kehittäminen on kuitenkin vielä jokseenkin irrallaan tästä muusta toiminnasta. Kuten edellä on todettu, osana K8-aluetta Kuortane pyrkii vahvistamaan profiliaan hyvinvointialan ja liikunnan saralla. Samalla Kuortane on myös suuntautunut yhteistyöhön Seinäjoen seudun elinkeinokeskuksen kanssa.

Aiemmin Kuortane on etsinyt yhteistyösuuntia ensin Lehtimäen ja sen jälkeen Alavuden ja Töysän kanssa. Kuntaliitosesiselvitys Alavuden, Kuortaneen ja Töysän kesken kariutui Kuortaneen tehtyä kielteisen päätöksen. (Töysän kunta 2010).

Alavuden ja Töysän kuntayhdistymisprosessi on sitä vastoin edennyt tällä hetkellä pisimmälle. Aiheesta on valmistunut yhdistymiselvitys, jossa esitetään kuntien yhdistämistä (Ala-Mäenpää & Liesmäki 2010).

"...on koko ajan keskusteltu kuntaliitoksista. Aluksi on Kuortane ja Lehtimäki ja se meni kalkkiviivoilla. Sitten oli, että mihin Lehtimäki yhdistyy. Sen jälkeen käynnistyi keskustelu Kuortane-Töysä-Alavus, josta ei tullut tunnusteluja enempää. Nyt on Töysä-Alavus."

Töysän kunnan visiossa ja elinkeinojen kehittämistoiminnan suuntaviivoissa todetaan, että Töysän erityisvahvuus on Tuurin palvelu- ja ostosmatkailukeskus ja että kunnan elinvoimaisuuden perusta on kehityshakuisissa yrittäjissä. Kunnan elinkeinopolitiikan avainsanana on aloitteellisuus, mikä ilmenee strategian mukaan muun muassa ennakoivana maahankintana ja kaavoituksena sekä kehitysmönteilytytenä ja ennakkoluulottomuutena mahdollisuuksien jatkuvalla etsimiselle. Erityisenä kehityksen veturina on Tuurin alue. Koko seutua palvelevista toimenpiteistä esiin nostetaan seudun yhteisen matkailustrategian valmistuminen vuoden 2011 alkupuoliskolla. (Töysän kunta 2011.)

Ähtärin kaupungin elinkeino-ohjelman tiivistelmässä todetaan elinkeinopolitiikan painopisteinä matkailu sekä yritysten toimintaedellytysten luominen ja turvaaminen. Matkailun kehittäminen on nostettu elinkeinopolitiikan tärkeimmäksi painopistealueeksi. Nykyisellään Ähtärin tunnettuus ja imago on pitkälti matkailun varassa. Matkailun kehittämistä ohjaamaan on laadittu matkailun Masterplan. Ähtärin elinkeino-ohjelman taustaperusteluissa todetaan kuitenkin, että moniin asioihin ei voida kaupungin tai yrittäjien toimenpitein vaikuttaa. Tällä viitataan maailmantalouden taantumana ja teollisen rakennemuutoksen näkymiseen teollisten työpaikkojen vähentymisellä alueella. Ähtärin kaupungin rooli nähdäänkin lähinnä yrittäjyyden yleisten toimintaedellytysten ylläpitäjänä. (Ähtärin kaupunki 2010, 1-3, 13.)

Elinkeinotyön resurssit ovat Ähtärissä vuosittain hyväksyttävä talousarvio, kehittämisrahasto, elinkeinopäällikkö ja matkailusihteeri sekä seutu- ja maakunnalliset kehityshankkeet. Ähtärin elinkeino-ohjelmassa on myös mainittu toimintaryhmä osana elinkeinopolitiikan yhteistyöverkostoa ja todettu, että sen kautta on mahdollista hakea rahoitusta toimintaryhmän ohjelmaa toteuttaviin hankkeisiin ja investointeihin. Lisäksi mainitaan Kuusiokunnissa sopimus pohjalla toteutetut seudulliset yrityspalvelut ja seudullisista yrityspalveluista todetaan, että sopimus uusitaan YritysSuomi-brändiin nivoutuvaksi. (Ähtärin kaupunki 2010, 11-12.)

Kuten edellä on kuvattu, elinkeinojen ja yrittäjyyden edistäminen on järjestetty alueen kunnissa hieman toisistaan poikkeavin organisoitumistavoin. Tämän ei kuitenkaan katsota vaikuttavan toiminnan peruslogiikkaan: yritykset kun eivät katso kunta- tai organisaatorajoja toiminnassaan. Riippumatta siitä, millaisia aluerajauksia on olemassa, yritysten uudistumis- ja kilpailukykyyn edistäminen on toiminnan keskeinen motiivi. Tämä lähtökohta perustelee verkottuvan ja toimintasuuntiaan

koko ajan hakevan yritysten kehittämistoiminnan oikeutuksen. Oleellista on se, miten perustellaan kulloistakin suuntautumista erilaisiin yhteistoiminta-alueisiin. Tällöin kehittämistoiminta näyttyy kunnissa toisaalta proaktiivisena suunnanhakemisena mutta toisaalta alistaisena ja voimattomana talouden heilahteluille.

"...eikä nämä yritykset kuntarajoja kato. Eikä meillä elinkeinotoimijoilla ole mitään jarruja yhteistoiminnan suhteen. Siinä mielessä me toimitaan alueellisesti, vaikka jokainen istuu omalla paikallaan..."

"Tää suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys (...) että pystytään tätä kehittämistoimintaa niin huolehtimaan siitä, että meillä on kunnissa tontteja, kunnallistekniikka kunnossa plus huolehditaan että löytyy ihan nämä perinteiset kuntien tarjoaman peruspalvelut, että ne on kunnossa ja on koulutettua työvoimaa. Kuten joku yrittäjä on sanonut, että kun kunta hoitaa nämä, niin kyllä he itse hoitaa oman bisnesensä, että kunnan ei tarte siihen sotkeutua."

"on sellaista toimintaa, johon kunta voi oikeasti vaikuttaa ja sellaista toimintaa, johon maailman tyrskyt heittää. Matkailu on koko seutukunnalla sellainen, että voimme hahmottaa, että ne toimenpiteet mitä teemme, niin voimme niistä itse päättää..."

Yksittäisen kunnan näkökulmasta edellä kuvattu tarkoittaa, että tiettyä strategisuutta ja "palvelulupaus" voidaan tarjota, mutta suunnitelmallisia voidaan olla vain tiettyyn pisteeseen saakka. Lainaukset myös kertovat siitä, kuinka yleisen aluekehittämisen välityksellä myös kehitetään yrittäjyyttä. Elinkeinopolitiikka on tässä katsannossa yleisempää aluekehityspolitiikkaa.

"Kunnan päättäjien rooli positiivisen yleiskuvan luojina korostuu. Otetaan tietoisia riskejä, ja analysoituja tietoisia kehittämisenäkökulmasta päätöksiä. Että asiat eivät tule aina yksi kerrallaan eteen. Että perustuu johonkin linjaan."

Innovaatiovetoisessa elinkeinopolitiikassa yrittäjät ja kehittäjät ovat osa uuden luomisen verkostoja, jossa yrittäjä on "aktiivinen autettava" ja kehittäjä myös yrittäjämäinen toimija. Kuntien ja elinkeinon kehittäjien roolina on yleisten toimintaedellytysten turvaaminen, yhteistyösuuntien sekä -verkostojen aktiivinen rakentaminen ja avaintemojen etsiminen. Haastatellut tunnistavat tämän kehityskulun, vaikka arkipäivän työssä perinteisen elinkeinopolitiikan ja innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan otteet sekoittuvat. Yhä suurempi osa kehittäjien työstä kuitenkin alkaa painottua siten, että selkeärajaisesta yritysten tukemisesta ja neuvomisesta siirrytään yleisempään toimintaympäristöjen kehittämiseen. Esimerkiksi KOKO:n nähdään suuntaavan kehittämistoimintaa tähän suuntaan. (vrt. Suutari ym. 2009, Niska & Vesala 2011.)

"Kaikissa papereissa, mitä on kirjoitettu viime aikoina (...) tällä tavalla asiat kuvataan. (...) se näkyy niissä julkilausumissa, mutta jos ajattelee omaa työtä, niin se on sitten sillä tavalla, että välillä on tietyn yrityksen tukemista siinä työssä, mutta yhä suurempi osa työajasta menee kyllä tuohon yrittäjyyttä ja innovaatioiden synnyttämistä tukevien toimintaympäristöjen, siihen käytetään resursseja huomattavasti. Ja kansalaisten aktivoiminen yrittäjyyteen, eilen olen yhtä hankesuunnitelmaa päivittänyt ja siinäkin näkyy tuo osio."

"Yritykset, jotka ovat toimineet pidempään ja varsinkin sellaiset jotka työllistää vähän useamman, niin siellä korostuu tää toimintaympäristöjen luominen ihan näissä keskusteluissakin. Koska ne näkee sen tämmösen verkoston merkityksen ja sen millä tavoin voidaan löytää tänne niitä kumppaneita, joita he tarvitsevat."

"jokainen kaupungin työntekijä on elinkeinoasiamies samalla, kun sellainen asia vastaan tulee"

Muuttuvassa tilanteessa voidaan esittää kysymys, mikä rooli "vanhalle" seutukunnalle tulevaisuudessa jää elinkeinopolitiikan yhteistyöalueena. Selkeää toiminnallista seudullista kokonaisuutta ei Kuusiokunnissa ole varsinaisesti koskaan ollut verrattuna esimerkiksi Suupohjan seutukuntaan. Tämän voi osaltaan tulkita johtuvan ensinnäkin siitä, että Suupohjan keskuskunta Kauhajoki on ollut riittävän suuri ja vahva seudullinen keskus, mitä Alavus ei ole ollut. Toisaalta kyse on myös siitä, että Kuusiokuntien alueelle ei ole muodostunut tai saatu kehittämisselityksellä synnytettyä riittävän vahvoja koko seutua kattavia toimialoja kuten Suupohjassa. Matkailua on nostettu seutua yhdistäväksi teemaksi, kuten edellä on tuotu esiin. Tämä tosin ei realisoitu kaikissa alueen kunnissa, koska Alavudella ei ole merkittäviä matkailukohteita, mutta toisaalta kohteet ovat maantieteellisesti pienien välimatkojen päässä. Tästä on kaiken kaikkiaan seurannut se, että kunnat ovat tehneet varsin itsenäisiä ratkaisuja elinkeinopolitiikan suuntautumisessa.

"...meillä on yksittäisiä asioita, esimerkiksi matkailu on sellainen, jossa haetaan uutta pontta. Siinä on vain sellainen, että Alavudella ei ole vahvoja matkailukohteita. (...) matkailu ehkä on se konkreettisin [seudullisen yhteistyön teema] jossa haetaan koko ajan uutta."

"...mä olen kuvannut sitä [seutukuntaa] tällaisena itsenäisten valtioiden yhteisönä. Yhteistoiminta henkilö- ja organisaatiotasolla toimii hyvin ja henkilötasolla oikeinkin hyvin. (...) sellaista seudullista strategiaa ei ole luotu, eikä olla luomassa näillä näkymin. Painotukset on olemassa ja kaikki toistensa painotukset tietää. Kuitenkin omat roolit on kaikilla kunnilla ollu olemassa tällä aluella pitkään."

"... tämä elinkeinopoliittinen kehittämistyö (...) tällä K8-ajattelulla tätä kehittämistä. Ne on tällaiset periaatteelliset syyt juuri tällaisen kehittämishalun ja -näkömyksen ja ehkä myös sellaisen vetovoiman, me halutaan olla sellaisessa porukassa mukana joka edes näennäisesti haluaa yrittää kehittyä ja viedä asioita eteenpäin. (...) Että meillä on niille annettavaa, mutta me pystymme myöskin sitä hyödyntämään, me saadaan resursseja omaan tarpeeseemme paljon enempi tällaisesta porukasta. Kuusiokunnissa ei yksinkertaisesti ole pelimerkkejä."

Kokoavasti Kuusiokuntien alueen elinkeinojen ja yrittäjyyden kehittämisselitystä ja kehittämistoiminnan organisoitumista on 2000-luvulla ja etenkin viime vuosina leimannut se, että toiminta-alue on ollut muutoksen alaisena. Kuntarajoja on sopeutettu alueella ja Kuusiokuntien seutukunta on supistunut neljän kunnan alueeksi. Lehtimäki on liittynyt Alajärven kaupunkiin, mikä puolestaan kuuluu toisen toimintaryhmän toiminta-alueeseen. Toimintaryhmät kuitenkin jatkavat alun perin määritellyn ja ohjelmakauden alussa vahvistetun ohjelma-alueensa mukaisesti, joten Lehtimäen alue kuuluu Kuudesta ry:n toiminta-alueeseen. Kuortane ja Alavus kuuluvat Seinäjoen seudun KOKO:on, ja Kuortane on suuntautunut elinkeinopolitiikassaan Seinäjoen seudun elinkeinokeskuksen (SEEK) suuntaan. Ähtärin suuntautumisvaihtoehtoina nostettiin Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alueen ohella esiin jopa Keski-Suomen tai Ylä-Pirkanmaan suuntaan toimiminen elinkeinopolitiikassa.

"Kun miettii, mitä tämä alue oli 4-5 vuotta sitten, niin tämä oli enemmän Kuusiokunta, toimittiin paljonkin yhteistyössä. Nyt on neljä kuntaa, jotka tekee yhteistyötä aika paljonkin ja kaksi kuntaa, jotka ovat suuntautuneet vähän muuallekin, mutta ovat silti meidän toiminnassa mukana. Se on vaatinut aika paljon meiltä kehittämisselityksenä organisaationa tämän paletin pyörittäminen, että pystytään toimimaan seudullisena kehittäjänä. Ja sitten vielä, että oltaisiin tasapuolisesti kaikkien kanssa tekemisissä. Sitä on pitänyt miettiä, että se varmasti toteutuu, että jotkin alueet eivät jää vähemmälle."

"Yksittäisenä kuntana teemme pitkäjänteisesti elinkeinopolitiikkaa. (...) Mutta alueellisesti elinkeinopolitiikka on hakusessa."

Alueen kuntien suuntautuminen eri yhteistoiminta-alueille on tuottanut toimintaryhmille ylimääräistä työtä. Toimintaryhmän näkökulmasta suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä kehittämistyöhön tuo kuitenkin kehittämisselitys. Paikallinen toimintaryhmä on toteuttanut ohjelmaa suunnitellusti, vaikka alla oleva kuntakenttä onkin ohjelmakaudella elänyt. Tämä on vaatinut toteuttajilta joustavuutta ja kykyä operoida monien toimijoiden kanssa. Toimintaryhmästä onkin tietyllä tavalla muodostunut seudullisen elinkeinopolitiikan kokoava voima.

"Sillanrakentaja on pikkuisen suurellisesti sanottu, mutta on pystytty olemaan välittäjä joissakin asioissa. Vaikka on näitä irtautumisia tapahtunut, niin on pystytty tekemään joissain asioissa yhteistyötä "vanhalla alueella."

"Sitten kun siellä [Suupohjassa] on tämä SEK [Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymä] niillä on sama toimialue [toimintaryhmän kanssa]. Kun tehdään näitä strategioita ja linjauksia, niin on aika oletettavaa, että ne ovat yhdenmukaisia ja täydentävät toisiaan. Meillä taas on jokaisella kunnalla omat linjauksensa. Ja siellä jossakin on sateenvarjona, mikä on kehittämissyhdistyksessä ajateltu, että sopii meihin kaikkiin."

Perinteisessä elinkeinopolitiikassa on tavoiteltu yhteistyötä seudun sisällä ja kuntien välillä, mikä on ollut välillä haastavaa kuntakentän elämisen vuoksi. Elinkeinopolitiikan painottuminen innovaatiopolitiikkaan hajauttaa yhteistyösuuntia entisestään. Toimintaryhmä on pitänyt tietyllä tavalla yllä seudullista elinkeinopolitiikan foorumia (mm. yritysjaoston kautta). Seutukuntaa ei yleisesti ottaen kuitenkaan pidetä tärkeimpänä innovaatiopolitiikan foorumina, vaan yhteys maakuntakeskukseen korostuu. Vaikka toimintaryhmätyö tukeekin kuntien elinkeinopoliittisten tavoitteiden saavuttamista, ei toimintaryhmätyö siitä huolimatta pelkistä Kuusiokuntien alueella kuntien elinkeinopolitiikan aputoiminnaksi.

"Kun on niitä haaroja ja yhteyksiä sinne tänne. Että en tiedä, onko tämä toimintaryhmä vähän sellainen nipussa pitävä voima jollain tavalla. On näitä eri suuntia ja yhteistyöfoorumeita alueen kunnilla."

"On omat roolit, mutta yhteistyö on toimivaa ja luontevaa [kuntien ja toimintaryhmän välillä]. (...) Jossainpäin muualla Suomessa haetaan kovastikin tämältyypisen yhteistyön muotoja ja kovastikin väännetään kättä, että kuka mitäkin hoitaa ja millä tavalla."

"Kyllä niiden pitää rinnakkain toimia, pyrkimykset pitää olla samansuuntaisia. Tämä kuitenkin vie yrittäjyyttä eteenpäin. Mun mielestäni ne menee ihan hyvin samaan suuntaan. Ikävä kyllä joskus hallitustyöskentelyssäkin tulee joskus semmosta kissanhännänvetoa paikkakuntien kesken, että ei se nyt tarvi tämmöstä..."

Yksittäisen kunnan elinkeino-ohjelma ja toimintaryhmän ohjelma, erityisesti niiltä osin kuin ne tukevat elinkeinojen ja yritystoiminnan kehittämistä, ovat samansuuntaisia. Ei voida silti sanoa, että toimintaryhmän ohjelma ja yleisemmin koko toimintaryhmätyö alistuisivat kuntien elinkeinopolitiikan välikappaleeksi. Kyse on pikemminkin siitä, että ne tukevat toisiaan. Hyvä esimerkki toimintaryhmän ohjelman ja seudullisen elinkeinopolitiikan vahvasta yhteydestä löytyy Suupohjan seutukunnasta, jossa toimintaryhmätyöllä on ollut myös suuri merkitys seudullisen

kehittämistyön muotoutumisessa. Tämänhetkinen toimintaryhmän ohjelma on Suupohjassa myös sitoutunut vahvasti seudulla valittujen kärkialojen kehittämiseen (Niska & Vesala 2011, Suutari ym. 2011). Vastaavanlaista yhteyttä elinkeinojen kehittämisen ja toimintaryhmytyön välillä ei Kuusiokuntien alueella ole syntynyt johtuen edellä kuvatuista sekoista.

3.1.2 Innovaatiotoimintojen edistäminen osana alueen kehittämispolitiikkaa ja kehittäjäverkoston toimintaa

Luvussa 2 kuvattiin, kuinka innovatiivisuuden määritelmä, innovaatioprosessien toiminta ja innovaatioiden edistäminen kietoutuvat yhteen kansallisessa ja alueellisessa innovaatiopolitiikassa. Vastaavalla tavalla paikallisessa ja seudullisessa kehittämispolitiikassa nämä eri ulottuvuudet ovat yhteenkietoutuneita. Tällöin on olennaista tarkastella, mitä innovatiivisuudella ymmärretään elinkeinojen ja yrittäjyyden kehittämisen kontekstissa. Innovatiivisuus ymmärretään Kuusiokuntien alueella uutuuksena suhteessa toimintaympäristöön, mikä tarkoittaa uutta seudulla tai esimerkiksi tietyssä kylässä. Innovaatiokäsitystä voidaan pitää näin ollen kontekstuaalisena. Innovaationäkemyksessä on myös vahvana keksintöpainotteisuus, ja etenkin palveluinnovaatiot koetaan alueella vielä kaukaisena asiana. Haastateltujen näkemys Kuusiokuntien innovaatiotoiminnasta on siis pitkälti samansuuntainen luvussa 2 kuvatun maaseudun innovaatiotoiminnan erityislaadun kanssa. Kyse on tiivistetysti sanottuna pikemminkin vähittäisistä tuoteparannuksista kuin radikaaleista innovaatioista.

"Maaseutualueilla kun kuitenkin ollaan, niin se kiteytyy siihen, mikä on uudenlaista toimintaa tällä alueella. Ei mitään uutta maailmaa mullistavaa menetelmää tai uutta tuotetta. Se on jo meidän mielestä innovatiivista. Alhaalla se rima. On toki tullut sellaisia yritystukihakemuksia joitakin, että kehitetään aivan uudenlaista, mikä menee patenttihakemuspuolelle."

"Innovatiivista on monta kertaa se, että jos joltain kylältä puuttuu joku palvelu, ja joku hoksaa, että tuon sen tälle kylälle, niin sehän on innovatiivista. Kaupungin keskustassa se sama homma voisi olla vähemmän innovatiivista. (...) niin ei sitä sen kummemmin ole pystytty määrittelemään, että mitä se innovatiivisuus nyt oikeesti on. Mutta sitten se innovatiivisuus lähtee siitä, että se on siihen toimintaympäristöön nähden innovatiivista missä se toteutetaan..."

"Mutta tosiaan tämä on aika pienten askelten politiikkaa. Toistaiseksi ei mitään radikaalia uutta ei varmasti ole pystytty synnyttämään. Pieniä innovaatioita on pystytty edistämään."

Toimintaryhmän hallituksessa ei ole määritelty erikseen innovatiivisuutta, vaikka asiasta on keskusteltu ja vaikka aihe on herättänyt pohdintaa toimintaryhmien parissa laajemminkin (vrt. Suutari & Heiskanen 2007). Ideoiden uutuusarvo pyritään tunnistamaan lähinnä ”mutu-menetelmällä”, sillä varsinaista arviointimenetelmää ei ole käytössä. Ideoiden tunnistamista ja niiden uutuusarvon arvioimista tukee se, että hallituksessa on monipuolinen edustus eri alojen ihmisiä eri puolilta aluetta. Myös toimintaryhmän toimiston työntekijät arvioivat ensi vaiheessa ideoiden innovatiivisuutta perehtyessään hankeaihioihin. Kuitenkaan ei voida sanoa, että toimintaryhmän toimisto olisi innovatiivisuuden portinvartija, vaan ideoiden karsiutumista ja seuloutumista tapahtuu monilla muillakin tahoilla (vrt. Suutari & Heiskanen 2007).

Uudet ideat saavat tyypillisimmin alueella alkunsa yksittäisten yritysten sisältä ja yksittäisistä ihmisistä. Yhteisöistä aktiivisimpia ovat kyläyhdistykset ja kunnat. Kysyttäessä, miten alueella käytännössä edistetään innovatiivista toimintaa, tärkeimmiksi nousevat yritysten jokapäiväisessä toiminnassa tapahtuvat vähittäiset uudistukset ja kehittäjien näkökulmasta henkilökohtaisen kontaktin saaminen yrittäjiin. Tässä avainasemassa ovat kehittäjien kyvyt tunnistaa aktiivisia henkilöitä, luoda heihin luottamukselliset suhteet ja vasta sitten miettiä sopivia tukitoimenpiteitä. Lainaukset kuvaavat yrittäjän ja kehittäjän suhdetta, jossa yrittäjä tietyllä tavalla avautuu avustettavaksi.

”Kyllä se vaan on näiden yrittäjien ja tiettyjen ihmistyyppien päässä se toiminta, että jos sitä väkisten tekee, niin tuottaako se hyviä ideoita. Kyllä se oivallus tapahtuu siellä työpaikalla. Kun on joku työmenetelmän korjaus, joka keksitään sitä työtä tehdessä. Ideoita löytyy aina markkinoilta, ehkä välähtää mieleen, että mäkin voisin tehdä tuota ja olisiko tuolla kysyntää. Ihmisiä voidaan kyllä opettaa systemaattisemmaksi tässä ideahaussa. (...) Tietysti perehdyttää johonkin PRH:n tietokantoihin.”

”...on meillä teoriassa työkaluja. Mutta en usko, että tällainen luova yksilö, suurin ongelma on, että saat sen luovan yksilön kertomaan, että mitä se meinaa. (...) Sen peruskontaktin saaminen siihen ideanikkariin, joka ei tule julkisuuteen millään tavalla, niin siinä on se ongelma. Jos se tulee, niin sen jälkeen me voidaan auttaa sitä.”

”se pitkäjänteisyys, että kun saa suhteet kunnan yrittäjien kanssa siihen malliin, että ne uskaltaa kertoa, mitä he on oikeasti suunnitelleet (...) että tietää yrittäjän, mitä se haluaa tulevina vuosina, se helpottaa kunnan päätöksiä toimitilapolitiikan suhteen.”

Alueella havaituista heikkouksista uusien ideoiden esiinnostamisessa ja niiden kehittymisessä innovaatioiksi nostetaan uuden tiedon tuottamisen ohuet rakenteet. Heikkoutena uusien ideoiden eteenpäinviemisessä on vähäinen ulkopuolisen asiantuntemuksen ja tiedon käyttäminen huolimatta esimerkiksi Epanet-tutkimusverkostosta. Ulkopuolisen tiedon hakemisen kynnys onkin alueella korkea (vrt. Suutari ym.

2009). Tällöin myös innovatiivisuuden määritelmä ja innovaatioprosessien luonne painottuvat käytäntölähtöisyyteen ja yritysten sisällä omin voimin tapahtuviin tuotekehitysprosesseihin. Tilanne on toisenlainen verrattuna toimialoihin, joilla analyttisen tiedon merkitys on suuri ja joissa tarvitaan enemmän perustutkimusta, sillä soveltavaa tietoa halutaan luoda itse yrityksen sisällä.

"Yliopistoa täällä ei ole, eikä sitä myöskään tule. Tällaisia ihan uusia keksintöjä ei helposti synny. Kyllähän ne syntyvät yliopistomaailmassa. Näät nyt on tällaisia tuoteparannuksia ja yleensä aina melko kilpailuilla aloilla. Ei täällä mitään nanoteknologiaa kehitetä. Ylipäänsä ei kauheasti ole tällaista... ei ole tällaista eriytyneitä keksijäjoukkoa. Näät ei sitoudu nämä yrittäjät toisen ideaa toteuttamaan, toteuttakoon itse. Silloin ne uskoivat ideaan."

"Jollekin yksinyrittävälle tällainen Epanet-verkosto voi olla aika etäinen. Että ei sitä osata mieltää, että sieltä voisi löytyä apua tai tukea oman yrityksen kehittämiseen tai omien ideoiden kehittämiseen."

"Mutta meillä näissä yrityksissä se innovaatiotoiminta tapahtuu juuri siinä. Tiedän, että on näitä protopajojia, joissa tutkitaan, miten tämä käyttäytyy. Se, mitä yritykset tässä toivoo, on se, että valtaosa rahoituksesta, jota tuotekehitykseen saa, on sellaista, että tuetaan ulkoa ostettuja palveluja, mutta kun monessa tuotannollisessa yrityksessä halutaan, että omasta yrityksestä joku tekisi testit, mutta siihen on hankala saada rahoitusta. Siihen kaivattaisiin vähän enemmän rahoitusta".

Innovatiivisuuden oletus on sisäänrakennettuna toimintaryhmätyössä, sillä Leader-metodin lähtökohtana on pilottiluonteisuus. Ajatuksena on siis tukea toimintaa, jossa voidaan kokeilla ja kehittää jotakin uutta. Vaikka tämä tavoite on tiedossa, toimintaryhmätyö ei kykene puhtaasti toteuttamaan pilottiluonteisuusvaatimustaan. Tähän liittyy laajemmin hanketoiminnan logiikka ja yleisempi hanketoiminnan rajoittavuus. On painotettava, että vaikkei Leader-rahoitusta pidetä kaikkein jouhevimpana rahoituksena, ei niin sanotusta Leader-byrokratiasta tehty kynnyskysymystä itse toiminnalle. Kiinnostusta olisi viedä rahoitusta enemmän riskirahoituksen suuntaan, jolloin tavoitteena olisi "pellepelottomien" ja yllättävien ideoiden esiinnostaminen ja tukeminen paikallisesti. Etelä-Pohjanmaalla toimintaryhmät ovat jo aiemmin kipuilleet sen kysymyksen kanssa, tulisiko toimintaryhmätyössä painottaa enemmän riskinottoa (Suutari & Heiskanen 2007). Itse Leader-rahoitus ei näyttäisi taipuvan nykyistä enempää riskirahoituksen suuntaan Manner-Suomen maaseutuohjelman kehyksessä, mutta siitä huolimatta Kuusiokuntien toimintaryhmällä olisi halua toimia riskirahoituksen hallinnoijana. Tässä tulee pohdittavaksi kysymys toimintaryhmätyön ohjauksesta ja siitä, halutaanko niille antaa innovaatioiden riskirahoittajan rooli.

"Sinne kun saisi jonkin semmosen, että saisi vaikkapa jonkin kuuden tuhannen euron summan, ei-niin-kauhealla paperisodalla."

"Pieniomarahoitusosuuksinen täsmäriskiraha olisi kova juttu."

"Että miten voisi kokeiluja rahoittaa, joissa olisi isokin riski, koska tää nykyinen rahoitusmuoto ei taivu siihen. Se kyllä se pitää olla aika pitkälle mietitty se toiminta. Pitäis olla kehittämissyhdistyksen sisällä joku semmonen rahoitus, joku ulkopuolinen rahalähde, elikkä tulla jostakin semmoista rahoitusta, jota voisi antaa vaan yritykselle jonkun innovaation kehittämiseen. Ei ole vielä keksitty, että mistä me saatais semmoisia rahoja, joita me voitaisiin jakaa noin vain jollekin pieniä toimintatonneja. Semmonen olis ollut monestikin tarpeen. Semmosta rahoitusmuotoa ei taida oikein missään olla. Sitä voisi miettiä ja kehittää meidänkin kehittämissyhdistyksen sisällä."

Haastatelluilta tiedusteltiin, millaisia verkostoja alueella on syntynyt innovaatio-toiminnan edistämiseksi ja miten nämä verkostot ovat toimineet. Esimerkiksi toimintaryhmän hallituksessa on ollut mukana yrittäjiä ja paikallisen yrittäjäjärjestön puheenjohtaja. Tämä asetelma välittää tietoa toimintaryhmän toiminnasta paikalliseen yrityskenttään ja toisinpäin. Verkostoitumisen kannalta elinkeinovastaa- vian kansallinen verkosto sekä erityisesti yksityisten tietointensiivisten yritysten ja kehittämisspalveluja tarjoavien konsulttiyritysten luomat tiiviit yhteistyösuhteet toimialan yrityksiin ovat tärkeitä. Ne muodostavat merkittävän lenkin alueellisessa innovaatiotoimintojen tukemisessa. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että alueella pitkään toimineilla ja yrityskenttää lähellä olevilla konsulttiyrityksillä on merkittävä välittäjärooli ja että niitä on käytetty myös toimintaryhmähankkeissa asiantuntijoina ja toteuttajina.

"Täällä on jonkin verran näitä yksityisiä palveluntarjoajia, jotka auttavat yrityksiä, ja (...) heillä on se tuntemus (...) tämmönen henkilö, joka on näiden yritysten kanssa toiminut, niin ne kokee sen enemmän tasa.. semmoisena ammattilaisena, joka ymmärtää heidän ideansa ja ne kertoo sen taas (...) heillä on tän alueen kehitystrendit, ja miten ne menee. Ja kun tässä on nyt tämän innovaatiotoiminnan, niin heitin tälle (konsultille) kun tiedän, että yrittäjille tulee haasteita, niin hän käy mielessään läpi, että kenelle yrittäjälle voisi heittää, että ota sinne yhteyttä."

Yhteistyö innovaatiiovetoisessa elinkeinopolitiikassa jäsentyy entistä enemmän koheesio- ja kilpailukykyohjelmien sekä Alavuden ja Kuortaneen osalta niin sanotun K8-alueen yhteistyön kautta. Samanaikaisesti myös odotusarvot yhteistyölle ovat nousseet. Paikallisia verkostoja korostetaan haastatteluissa, sillä niiden kautta yrittäjien tarpeiden koetaan välittyvän parhaiten kehittäjille. Yrittäjät tekevät muun

muassa Alavudella tiivistä yhteistyötä kaupungin ja elinkeinoyhtiön kanssa. Tätä tarkoitusta tukemaan Alavudella kootaan foorumeita, joihin kutsutaan alueen yrittäjiä koolle eri teemoilla (palvelualojen yrittäjät, kaupunkikeskustan kehittämissuuryhmä, rakennustuotealan teolliset yritykset). Uutena ryhmänä on alettu kutsua koolle myös erilaisia yhdistyksiä ja yhteisöjä. Elinkeino toimijoiden seudullisessa yhteistyöverkostossa tapahtuvaan tiedonjakamiseen ei hyvistä esimerkeistä huolimatta suhtauduttu haastatteluissa yksinomaan myönteisesti, vaan myös varauksellisuutta esiintyi. Tämä seikka yhdessä maakuntakeskuksen ja reuna-alueiden intressien vastakkaisuuden kanssa kielii siitä, että kunnallinen näkökulma on edelleen vahva elinkeinopolitiikassa.

"Sehän on vähän sama asia KOKO-alueen kanssa, tai K8 tai tänä päivänä puhumme Komia-alueesta. Se on hakenut aktiivisesti kanavia ja verkostoja ja on osittain siinä onnistunut, mutta paljon siinä on vielä tekemistä. Nimenomaan STOY:n yhteistyö saataisiin konkreettisemmin näkymään (...). Me olemme pari vuotta maksaneet heille, ja ovat he jotain toimineetkin, mutta reippaammin saisi toimia."

"Sinänsä on tärkeää, että nämä reuna-alueet muodostaisivat vaikka jonkinlaisen rekisteröidyn yhdistyksen, joka olisi vastapaino Seinäjoen kaupunkiseudulle. (...) se kaikki raha kaatuu Seinäjoelle. Pitäisi olla vastapaino sille ja sanoa top, top. (...) hyvin paljon on Seinäjokea hyödyttävää, sanotaan nämä Rytmikorjaamot ja muut, niin eihän niistä mitään hyötyä meille ole."

"Meno on siellä sillä lailla kovaa, että siellähän on nämä kaikki Epanet-verkostot ja erilaisia kehittämishankkeita. Ne on aika lailla Seinäjoki-painotteisia, mutta ajatus on se, että me muutkin olemme siellä vahvemmin mukana jatkossa ja saamme sieltä hyötyä. Vaikka tekisimme minkälaisia kuntaliitosratkaisuja, niin me emme koskaan ahteria käännä Seinäjoelle päin, vaan kyllä se tulee olemaan tavalla tai toisella meidän yhteistyökumppani. Ei ole varaa olla hyödyntämättä maakuntakeskuksen vetoa."

Innovaatiotoimintojen kehittäjien välinen yhteistyö ja monipuolisesti kietoutuneet yhteistyösuhteet ovat maaseudulla ja pienissä kaupungeissa haastateltujen mukaan merkittävä voimavara. Toiminnan joustavuuden ja asioista niiden oikeilla nimillä puhumisen voi tulkita heijastuneen esimerkiksi Alavuden hyvään menestykseen valtakunnallisissa yrittäjien arvioissa. Maaseutupaikkakunnan etuna elinkeinon kehittämisessä ovat ihmisten väliset lyhyet sosiaaliset etäisyydet, jolloin yhteydenpito on helppoa.

"Toimitaan melkein nenätysten kehittämissuuryhtiön kanssa, koska [toimintaryhmä ja kehittämissuuryhtiö] toimivat samoissa tiloissa Alavuden Teknologikeskus

Fasadissa. On suorat yhteydet kyllä muihinkin elinkeinojen kehittäjiin. Tiedonvaihto on avointa ja luontevaa.”

Maaseutupoliittisena kehittämisvälineenä toimintaryhmätyö on hakenut paikkansa ja se tunnetaan hyvin kehittäjien keskuudessa, millä viitataan erityisesti kehittämishankkeisiin. Elinkeinojen kehittäjien keskuudessa toimintaryhmän yritystuki-hankkeille on niin ikään löytynyt luonteva paikka. Varsinaisena innovaatiopoliittisena välineenä yritystukia ei voi kuitenkaan pitää perustuen siihen, että ne edustavat pikemminkin perinteistä elinkeinopolitiikkaa yritysکوhtaisine toimenpiteineen. Kuitenkin on painotettava, että maaseutualueilla tarvitaan liikkumavaraa perinteisen elinkeinopolitiikan ja innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan otteiden välillä (vrt. Suutari ym. 2009, 76-78).

”Yhteistyön näen niin, että näemme sen niin, että se [toimintaryhmätyö] on väline, jota voimme käyttää. Eli kun erilaisia elinkeinopoliittisia toimenpiteitä mietimme, miten toteutamme, niin hyvin usein tulee mieleen, että ahaa, jos saataisiin kehittämisyhdistykseltä avustusta, pantaisiin pystyyn tällainen projekti. (...) Se on meidän näkökulmasta yksi väline, jota voi käyttää, kun tulee sopiva hanke, joka heidän raameihinsa sopii. Emme yritä mitenkään painostaa tai väkisin vaikuttaa, vaan yhteistyössä neuvottelemme, onko hanke sellainen. Se on meille oikeastaan työrukkanen tuo kehittämisyhdistys.”

”Näen, että se [toimintaryhmätyö] hyvin täydentää sitä konstivalikoimaa ja monet asiat voi kyläyhdistykset tai järjestöt suoraan hoitaa tämän yhdistyksen kanssa. Me vain osoitamme heidät yhteen ja panemme sen homman alkuun. Meidän ei tarvitse olla päällepälinä joka asiassa.”

Työnjako elinkeinojen kehittäjien ja toimintaryhmätyön välillä on haastateltavien mukaan selkeä ja yhteistyön toimivuus saa heiltä hyvän yleisarvosanan. Synä tähän haastatteluissa nousi esiin muun muassa asialliset ja toimivat henkilösuhteet. Käytännössä keskeisin yhteistyöfoorumi elinkeinojen kehittäjien ja toimintaryhmän välillä on edellä kuvattu yrittäjyysjaosto, jonka todettiin olevan hyvä tiedonvaihtofoorumi. Elinkeinojen kehittäjät kokevat, että he kykenevät havaitsemaan, milloin toimintaryhmätyön tarjoama rahoitusinstrumentti on asiakkaalle sovelias vaihtoehto. Ohjaamista tapahtuu molempiin suuntiin, eli toimintaryhmää lähestyvä asiakas voidaan ohjata myös elinkeinojen kehittäjän luo.

”Kyllä heillä erityisesti maaseutupoliittisesta näkökulmasta, kylienkehittämiset ja nämä on aika lailla niillä itellensä, että ne toimii niinkun suoraakin. Että se, mitä tämä yritysten kehittäminen ja muu, niin siinä meillä on enemmän yhteistyöroolia. Tuotteena on hyvä. Ja tehokaskin.”

*"Meillä on ihan hyvä ja monitahoinen vuorovaikutus. Meillä on erilaisia ryhmiä, meillä on elinkeinotoimijat, yritystukijaosto on, joka käsittelee nämä yritysten lähettämät avustushakemukset, tai arvioi ja kommentoi päätöksentekoa varten. Ja sitten on seudun yrityspalvelujen kehittämisoperaatiot, jotka on ollu käynnissä koko maaskin, niin siinä heillä on vahva rooli. Ovat siinä mukana. Hyvän luonte-
vat, toimivat suhteet. Olen ymmärtänyt, että se ei joka paikassa niin ole. Että on päässyt kilpailuasetelmia rakentamaan. Mä uskon että se on koko maakunnan-
kin alueella niin, että ne roolit on aika selvät ja toimivat."*

Toimintaryhmätyö on innovaatiotoiminnan tukemiseen painottuvan elinkeinopoli-
tiikan kokonaisuudessa melko rajallinen instrumentti rahojen ja resurssien näkö-
kulmasta. Siitä huolimatta toimintaryhmähankkeet ovat olleet useiden innovatiivi-
sina pidettyjen prosessien taustalla. Vaikka yritystuki ei täytä puhtaasti innovaatio-
poliittisen työkalun tunnusmerkistöä, toimintaryhmää voi siltäkin osin kuitenkin
pitää innovaatioketjun alkupään keskeisenä lenkkinä. Leader-metodin perusajatus
on tukea paikallista omaehtoisuutta, mikä tulee ajatuksellisesti melko lähelle yrit-
täjyyteen kannustamista. Vaikka toimintaryhmätyön käytössä olevat yrittäjyyden
kannustimet ja edistämisvälineet ovat käytännössä pitkälti varsin perinteisiä yritys-
toiminnan edistämisen välineitä (vrt. Niska & Vesala 2011), on toimintaryhmä myös
rahoittanut yleisempää yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta. Näin ollen on aiheellista
kysyä, voisiko paikallinen toimintaryhmä ennen kaikkea kannustaa ja innostaa yrit-
täjyyteen eikä niinkään tukea jo olemassa olevan yritystoimintaa.

*"Mä näkisin toimintaryhmän roolin alullepanijana. Voin luetella heti, että meillä
on tänne seutuverkko rakennettu, kehittämissyhdistys oli silloin mukana, kun
sitä ruvettiin suunnittelemaan, antoi siihen rahoitusta. Samaten tämä rakennus
[Fasadi], tämä on alunalkaen kehittämissyhdistykseltä haettiin rahoitus, kun tätä
mietittiin, siihen esiselvitykseen. (...) On semmoinen alullepaneva voima. Mutta
kun kaikki toimii ja on isoa, niin sitä ei enää siinä vaiheessa ole tuotu esille, että
kuinka pienestä se lähti. Mun mielestä se meidän rooli on se, että me ollaan siinä
alkuvaiheessa mukana, kun lähdetään miettimään uusia kuvioita ja asioita. Sit-
ten kun se lähtee kasvamaan isommaksi, niin siihen tulee isommat rahoittajat ja
kuviot siihen."*

*"On vahva tuntuma, että monta hypää asiaa on viety eteenpäin. Yksittäisillä hank-
keilla on vaikutettu. Mutta sen suhteellinen osuus ei kuitenkaan ole, rajalliset
mahdollisuudet. Monta kertaa on näin, että sovitaan joku hanke, kehittämissyh-
distys rahoittaa, mutta se hankkeessa toimivien innovatiivisuus ratkaisee, mitä
sillä lopulta saadaan aikaiseksi. Se ei ole kehittämissyhdistyksestä eikä kaupun-
gistakaan kiinni, vaan siitä varsinaisesta toimijasta, kuinka innostuneita siellä
ollaan asiaan."*

Elinkeinoyhtiön ja toimintaryhmän yhteistyön tuloksena on kyetty tukemaan uusien ideoiden esiinnousua ja innovaatioprosessien etenemistä. Alavudella järjestettyjä Yrittäjät areenalla -messuja pidettiin hyvänä esimerkkinä elinkeinotoimijoiden, yrittäjien ja toimintaryhmän välisestä yhteistyöstä. Itse messutapahtuman suunnittelun sisällä oli projekti, jossa kehitettiin messutoimintaa sekä yrittäjien ja yrittäjäjärjestöjen yhteistyötä. Haastateltujen mielestä innovaatiotoiminnan hyviä esimerkkejä Kuusiokuntien alueella ovat myös teknologiakeskus Fasadin syntyminen, ympäristöhankkeet kuten Kuudesta ry:n jätevesitiedottaminen sekä Kuortaneen puutarhakylän esiselvityshanke. Erikseen nostettiin esiin Kuusiokuntien Tuotetutka-hanke, jonka perusajatuksena on ollut tuoda alueelle tietoa siitä, miten tuotekehitystä voidaan tukea yrityksissä. Hankkeen tavoitteena on ollut innostaa alueen yrittäjiä lähemään mukaan Tekes-hankkeisiin.

"Siellä on sellaisia helmiä, että ihmettelee, kuinka tältä alueelta voi syntyä semmoisia. Mutta olisiko ne syntyneet ilman tätä järjestelmää, niin sitä mä en osaa sanoa. (...) mitä ihmeellisimpiä juttuja löytyy. Ne ei ole maailmaasyleileviä, mutta ne on sillä alueella innovatiivisia. En sano, että siellä olisi yhtään uutta maailmaakattavaa innovaatiota noussut esille, mutta sitä innovaatiota pitää aina tarkastella sitä toimintaympäristöä taustalla."

"Jotain sellaisia pieniä yrityshankkeita on, joissa kehittämissyhdistyksen panos on merkittävä, ne on tällaisia 1-2 hengen yrityksiä. Niiden käyntiinpotkaisemassa on ollut ratkaiseva. On toimittu niin, että kun kehittämissyhdistyksen resurssit tai raamit ei oo riittänyt, niin kaupunki on sitten hoitanut sitä toista puolta."

Arvioitaessa toimintaryhmien yrityshankkeiden vaikuttavuutta alueella nousee keskusteluun tiedottaminen ja yleinen tietoisuus rahoitusmahdollisuudesta. Haastateltavat kertoivat, että vaikka palveluista tiedetään jo nykyisellään, yrittäjät ja yrittäjiksi aikovat eivät vielä osaa riittävästi hyödyntää tätä kehittämissälinettä. Samalla kävi myös ilmi, että elinkeinovastaavat ovat keskeisiä portinvartijoita, jotka ohjaavat rahoituksen pariin. Toimintaryhmän yritystukien tunnettuuden lisäämisessä on kuitenkin vielä työtä.

"Ei ne vielä tiedä suoraan kääntyä tuon kehittämissyhdistyksen puoleen, ja toisaalta mäkin voin olla siinä jo yksi tällainen portinvartija, joka sanoo, että kuule, sun hanke on niin iso, että se onkin nyt toi yrityspuoli, joka sitä rahoittaa. Käytännössä me ollaan yrittäjäjärjestöihin yhteydessä, sitä kautta viestiä saadaan yrittäjille. Elinkeinoasiamiesten kanssa ollaan tosi tiiviisti yhteydessä. Monesti alkavat yrittäjät ovat elinkeinoasiamieheen yhteydessä ja he osaavat ohjata meille. Olemassa olevia kanavia on pyritty hyödyntämään tässä. Oleellista on, että yhteys elinkeinojen kehittäjiin on olemassa ja he tunnistavat, milloin tämä on sopiva työkalu."

Kokoavasti sanottuna toimintaryhmätyölle löytyy varsin luonteva paikka seudullisessa ja kuntien välisessä elinkeinopolitiikassa Kuusiokuntien alueella: se täydentää elinkeinon ja yritystoiminnan kehittämismuotoja pienille ja aloittaville yrityksille erityisesti keskusalueiden ulkopuolella. Toimintaryhmätyön rooli yritystukiensa kautta on lähinnä toimia eräänlaisena perinteisen elinkeinopolitiikan täydentäjänä kaikkein pienimpien yritysten osalta. Innovaatiopolitiikan suosimaan ”toimintaympäristöjen” kehittämiseen peilattuna toimintaryhmien yritystuki onkin varsin perinteisen oloinen elinkeinopolitiikan instrumentti yrityskohtaisine investointitukineen. Itse asiassa yritystuki edustaa pikemminkin perinteisen elinkeinopolitiikan työkaluja, kun taas kehittämishankkeiden voi katsoa edustavan innovaatiivetoisen elinkeinopolitiikan työkaluja. Selkeää eroa kehittämishankkeiden ja yrityshankkeiden välille ei kuitenkaan tulisi tehdä, kun kyse on innovaatiotoiminnan kehittämisestä.

3.1.3 Paikallisen innovaatioympäristön kehittyminen tapausalueella

Kuten luvussa 2 todettiin, alueellisia ja paikallisia innovaatioympäristöjä koskeva keskustelu on noussut aluekehittämisen yhdeksi keskeiseksi teemaksi. Samalla on entistä enemmän kiinnitetty huomiota myös pienten ja keskisuurten kaupunkien sekä maaseutumaisten alueiden innovaatioympäristöjen kehittämiseen. Suuri osa nykyisin käytössä olevista alueellisen innovaatiopolitiikan kehittämismuotoista pohjautuu klusterilähtöiseen lähestymistapaan. Näin on myös maaseutualueilla, missä resursseja pyritään keskittämään vahvimille tai parhaan kehityspotentiaalin omaaville paikallisille yrityskeskittymille. Klusteri- ja osaamiskeskittymämallia on sovellettu myös Kuusiokuntien alueella. Esimerkiksi Alavuden elinkeinopolitiikassa tähän liittyy läheisesti teknologiakeskusajattelu, jossa on pyritty tukemaan toimijoiden fyysisen läheisyyden ja aktiivisen vuorovaikutuksen syntymistä teknologiakeskus Fasadin avulla. Fyysisten puitteiden rakentamisen taustalla on ajatus hiljaisen tiedon paremmasta välittämisestä toimialan sisällä ja kehittäjien sekä yritysten välillä. Tässä mielessä teknologiakeskus Fasadi on selkeästi asemoitu suhteessa alueen osaamiseen ja strategiseen tavoitteeseen kehittää rakennusteollista klusteria. Teknologiakeskuksesta ei tosin ole kasvanut alan osaamiskeskittymää tavoittelussa mitassa. (mm. Suutari ym. 2009, 40–42.)

Klusterikehityksen malli edustaa elinkeinopolitiikan kehityskulussa sikäli uudempaa kerrostumaa, että kehittämisen kohteena eivät ole yksittäiset yritykset vaan yritysten muodostamat ryppäät, verkostot tai kokonaiset toimialat. Innovaatiivetoisen elinkeinopolitiikan näkökulmasta kehittäminen kuitenkin laajenee entisestään koskemaan myös alueellisen vetovoimakilpailun elementtejä: toimialaklusterien rinnalla ja niiden sijaan paikallisen innovaatioympäristön ytimen muodostaakin yrityksiä ja asukkaita houkutteleva viihtyisä ja vuorovaikutteinen asuin-, työskentely- ja yritys ympäristö. Myös hajautuneen innovoinnin mallit haastavat innovaatiivetoista elinkeinopolitiikkaa uudistumaan edelleen. Tiivistetysti

"Työntekijän saaminen on vaikeampaa. Varsinkin erikoistuneen työvoiman saannon kannalta. Mutta mekin toimitaan kaikkialla muualla kuin täällä. Ollaan keskeisellä paikalla yritystoiminnan kannalta, yhteydet pelaavat."

Innovaatiotoiminnan tukipalvelut muodostavat keskeisen osan paikallista innovaatioympäristöstä. Innovaatiotoiminnan tukipalvelut rakentuvat pitkälti olemassa olevan elinkeino- ja yritystoiminnan tukipalveluverkoston varaan. Lisäksi muun muassa Seinäjoen Teknologiakeskus (Frami Oy) on kehittänyt erityisiä palveluita, kuten innovaatioseessio ja innovaatioaseteli. Haastatteluissa kuvattiin esimerkkejä pienyrityksistä, jotka eivät käytä tuotekehittelynsä mitään tarjolla olevia yritystukipalveluja. Hankaluutena esimerkiksi koettiin, että tukea saa ulkopuolisiin asiantuntijapalveluihin, muttei omalle työlleen. Esteenä ei siis ole niinkään tukipalvelujen puute, sillä palveluverkosto on varsin kattava, vaan toimintakulttuuri tai palvelujen kysynnän ja tarjonnan välinen kohtaanto-ongelma. Yrittäjät eivät joko hae ulkopuolista apua tai tukimuodot eivät ole sopivia. Kognitiivinen, sosiaalinen ja maantieteellinen etäisyys voivat myös muodostua esteeksi palveluiden käytölle.

"Aika huonosti soveltuu kaikki nämä erilaiset instrumentit tällaiselle, joka itse keksii ja itse tekee, koska omalle työlle ei saa mitään. (...) Se menee helposti nolille se koko avustus. Siinä on vain byrokratia enää jäljellä. Sitten sen pitää olla niin iso hanke, että siinä on tällaisia ostettavia asiantuntijapalveluja."

"Kyllä se yrityksille on tärkeää löytää sellainen kumppani, joka osaa puhua samaa kieltä. Että se tunnistaa, että se kehittäjä on samalla tasolla ja samalla kielellä, että se tuo sitä uutta, joko korkeampaa teknologiaa tai ajatusmallia, mutta että se on yrityksen kanssa, että yritys kokee, että se on samalla puolella pöytää. (...) että jos puhutaan professuuriverkostosta ja vaikka joku viidenkin henkilön yritys, niin ei ne kohtaa. Voisi olla ehkä annettavaakin, mutta voi olla että se verkostokaan ei pyri tavallaan sinne asti, että toimitaan lähtökohtaisesti [isompien yritysten] kanssa."

"Moni yritys mietti sitä, mikä on se riittävän vaativa kysymys, että ne kehtaa kysyä Seinäjoelta jotain asiaa. Mutta entä jos se linkki on jossain tässä lähellä."

Innovaatiotoiminnan tukipalveluiden osalta voidaan tulla päätelmään, jonka mukaan osa palveluista tulisi hankkia ylipaikallisilta toimijoilta tarpeen mukaan. Osa tulisi kuitenkin järjestää paikallisesti ja mahdollisimman pysyvänä, jolloin ne generoivat ja mahdollistavat yritystoiminnan kasvun alueella. Innovaatiotoiminnan tukipalveluiden järjestäminen muistuttaa tietyllä tapaa kysymystä fyysisten toimitilojen merkityksestä, sillä nekin tarjoavat kiinnekohtia innovaatiotoiminnalle. Erikoistuneiden innovaatiotoiminnan tukipalveluiden kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen järjestyy useimmiten yritysten itsenäisenä tai ohjattuna hakeutumisena ylipaikallisten palveluiden luokse, ja käytännössä ylipaikallisuus tarkoittaa usein yhteyttä Seinäjoelle.

"Peruspalveluissa" päädytään kuitenkin jollain tapaa samaan haasteeseen kuin fyysisten toimitilojen rakentamisen kanssa: kehittämistahon toimenpiteillä voidaan generoida kasvua, eli ikään kuin työntää kehitystä eteenpäin, mutta jossain on raja kysynnän ja tarjonnan epäsuhdan välillä. Tämä raja tulisi jokaisen innovaatioympäristön kohdalla hahmottaa. Esimerkiksi nopeiden ja toimivien tietoverkkojen rakentamista voidaan pitää peruspalveluna.

Kokoavasti voi päätyä siihen johtopäätökseen, että on pyrittävä rakentamaan ensiksi paikallisia yhteistyömalleja, jotka kykenevät välittämään erikoistuneita palveluja ja generoimaan omia hankkeita. Paikalliset yhteistyömallit ovat luonnollisesti osa laajempaa valtion ja kuntien työnjakoa ja elinkeino- ja innovaatiopolitiikan kansallista kokonaisuutta. Tästä esimerkkinä on meneillään oleva YritysSuomi-konseptin mukainen seudullisten yrityspalvelujen järjestelmän luominen. Tällaiset ylipaikalliset mallit tulisi kuitenkin sopeuttaa paikalliseen kehittämisverkostoon ja saada niistä lisäarvo paikalliseen kehittämiseen. (vrt. Suutari ym. 2009, 54.)

"Ei läheltä tarvi saada kuin ekan sysäyksen. Se antaa sen suunnan. Se voi olla se seuraava kohde vaikka Aalto-yliopistossa, kun sen joku vain viisaa."

"Kyllä ne firmat, jotka ovat pitkällä innovaatiojuttujensa kanssa, niin ne hakee sen tietonsa vaikka mistä. Ei välttämättä edes Suomen tasolla riitä. Ei kaikkea tarvi olla tässä seutukunnassa."

"Mutta aika monissa yrityksissä kuitenkin ne haluaa sillä omalla porukalla, me käytetään myös näitä tuotteistettuja palveluja, että tätä innosessioasiaa on vielä vähän vierastettu. Sitä olisi hyvä pilotoida sellaisessa asiassa, joka olisi automaattisesti avoin. Koska nämä yrityksissä tehtävät asiat ovat luottamuksellisia. (...) Oikeestaan nää välineet on aika vähäiset."

Yhteyksien rakentaminen ja niiden jatkuva ylläpitäminen maakunnassa toimiviin eriasteisiin koulutus- ja tutkimusyksiköihin ei ole ongelmatonta. Tässä maantieteellisellä etäisyydellä on vaikutuksensa, mutta kuten haastateltava toteaa: *"viime kädessä se olennainen asia on, onnistuuko se kohtaaminen"*. Tätä kohtaamisen ongelmallisuutta perusteltiin sillä, että alueen pienyritysten toimintakulttuuriin ei vielä luontevasti kuulu yhteistyö korkeakoulujen kanssa. Kommentteja voi peilata edellä esitettyihin havaintoihin yhteistyön rakentumisesta Epanet-tutkimusverkoston kanssa, missä yhteistyön rakentamisen vaikeutena nähdään ajattelu- ja toimintatapojen välinen eroavuus pienyritysten ja akateemisen tiedontuotannon välillä.

"Kuinka saisi hyödynnettyä monia asioita, joita on saatu syntymään tuonne maakuntakeskukseen, että ne vaikutukset saisi heijastumaan reuna-alueille. Että ne on aina sitä mieltä, että ne jää aina paitsi kaikista. Ehkä se vaikuttaa siihen"

innovaatioympäristön toimivuuteenkin, kun se ajatusmaailma on se, että ei tänne koskaan mitään, niin se voi vähän tyrehtyttää sitä.”

Vaikka kehittäjäverkoston ja erilaisten välittävien organisaatioiden tehtävänä on muokata ja siirtää tieteellistä tietoa maaseudun pienyrityksille omaksuttavassa muodossa, voidaan silti kysyä, onko olemassa vaihtoehtoja mallia tutkimukseen perustuvalla innovaatiotoiminnalla ja STI-mallille (Science-Technology-Innovation). Niin sanotun käytäntö- ja käyttäjälähtöisen DUI-innovaatiomallin (Doing-Using-Interacting) esiinnousu aiemmin vahvasti tiede- ja teknologiavetoisessa innovaatiopolitiikassa näyttäisi avaavan maaseudulle uusia mahdollisuuksia. Haastateltavien mukaan Kuusiokunnissakin on paljon yrityksiä, jotka ratkovat vastaantulevia ongelmia ilman analyttistä tietoa ”paikan päällä”. Tämä perustuu siihen, että yrityksissä on vankka käytännön osaaminen ja synteettistä, soveltavaa tietoa toimialalta. Tästä huolimatta pitää välttää yksinkertaistusta, että maaseudun yritykset olisivat tietopohjaltaan yksinomaan soveltavia. Kuvaa maaseudun yrityksistä monipuolistaa myös edellä viitattu Valovirran ym. (2009) tutkimus, jonka mukaan maaseudulla voi syntyä radikaaleja innovaatioita, vaikkakin innovaatioiden kompleksisuus on vähäisempi verrattuna yliopistopaikkakunnilla syntyneisiin innovaatioihin. Kehityksen suunta on kuitenkin jatkossa se, että sijoittuipa yritys maaseudulle tai kaupunkiin, innovaatiot muuttuvat entistä kompleksisimmiksi (esim. Kash & Rycraft 2000). Näin myös maaseudulla tarvitaan analyttistä tieteellistä tietoa, jota innovaatioympäristön täytyy kyetä välittämään yrityksiin.

”...mutta jos jotain merkittävää on tapahtumassa, se tieto pitäisi saada äkkiä kenthalle. (...) Täällä ollaan kuitenkin aika merkittävien valmistustekniikoiden kanssa, laitteet on melko monimutkaisia. Ne on merkittäviä investointeja. Että näissä layouteissa osattaisiin optimoida, ja tiedettäisiin, mitä vaikutuksia jollain toimenpiteellä on ja mitä vaihtoehtoja meillä on, niin niitä voisi joku valottaa.”

Mahdollisuus luoda radikaaleja innovaatiota ja avata toimialojen välille jotain uutta onnistuu myös maaseudulla (ns. niche-alat). Esimerkkinä pyrkimyksestä uusiin avauksiin ja kansalliseen profiloitumiseen toimii liikunta-alan ja hyvinvointikeskuksen syntyminen Kuortaneelle. Kuortaneen Urheiluopiston yhteyteen on syntynyt yhteistyössä Seinäjoen Teknologiakeskuksen (Frami Oy) kanssa liikunta- ja hyvinvointiteknologian tutkimus- ja tuotekehityspalvelu Kuortane Testing Lab. Tavoitteena on lisätä alan yritystoimintaa klusteriksi sekä kehittää laajemmin kunnan profilia hyvinvointiteeman suuntaan yhteistyössä maakuntakeskuksen kanssa. Esimerkki valottaa paikallisen innovaatioympäristön kehittymistä ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnä yritysten on saatava etua sijoittumalla toimialakeskittymään, sijaitse se sitten maaseudulla tai kaupungissa. Toisekseen uusien avauksien ja perinteisten toimialojen välisen suhteen hallinta on maaseudulla paikallisen innovaatiopolitiikan taitolaji. (vrt. Suutari ym. 2009, 45-48, 77.)

"Kun vertaa näihin perinteisiin toimialoihin, niin nämä jaot ja systeemit on jo tapahtunu, mutta tällaista uutta valtavaa vyöryä, että johonkin toimialaan pysyisi satsaamaan, niin sitä ei ole, mutta tämä on siinä mielessä vähän neitseellisesti ympäristö vielä, että siihen on jotenkin saumat päästä kiinni."

Kokoavasti Kuusiokuntien seutukunnan ja Kuudestaan ry:n toiminta-alueen tapaustutkimuksen perusteella voidaan sanoa aineiston tukevan osin näkemystä, että perinteinen elinkeinopolitiikka painottuu kohti innovaatiopolitiikkaa. Innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan mukaiseen toimintaympäristöjen kehittämiseen suhteutettuna toimintaryhmien yritystuki näyttää varsin perinteisen oloiselta instrumentilta yrityskohtaisine investointitukineen. Yritystuki edustaakin perinteisen elinkeinopolitiikan työkaluja siinä missä kehittämishankkeet enemmän innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan työkaluja.

Toimintaryhmätyön paikka ja oikeutus innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan kokonaisuudessa kumpuaa paikallisen kontekstin tuntemuksesta sekä kyvystä tukea paikallista aloitteellisuutta. Tämä on samalla Leader-metodin alkuperäinen vahvuus. Toimintaryhmätyön merkitys kiteytyy paikalliseen päätöksentekoon, sillä se on omissa käsissä oleva kehittämisväline. Erityinen haaste jatkossa on, miten toimintaryhmätyö kykenee kannustamaan yleisemmin yrittäjyyteen. Laajassa mielessä toimintaryhmätyö voidaan nähdä yrittäjyyden edistämisenä paikallisen itseluottamuksen ja aloitteellisuuden vahvistamisen kautta eikä niinkään yksittäisten yritystukien kautta. Toimintaryhmän rooli on merkittävä yleisen kehittämissilmapiirin ylläpitäjänä ja kehittämistoimintojen juurruttajana alueella. Tässä yhteydessä korostuu etenkin yhteisöllisten kehittämishankkeiden merkitys. Toimintaryhmätyön vahvuudeksi voisi nostaa aiempaa selvemmin toiminnan pienen mittakaavan ja entistä selkeämmän kokeiluluonteisuuden yhdistämisen.

Toimintaryhmän rooli suhteutetaan Kuusiokunnissa paikallisen innovaatioympäristön kehittämisen kokonaisuuteen varsin realistisesti. Elinkeinojen kehittäjien näkökulmasta toimintaryhmätyö ja niiden myöntämät yritystuet on melko luonteva osa paikallista ja seudullista elinkeinojen kehittämistä. Toimintaryhmästä on tullut seutukunnan elinkeinopolitiikan foorumien ylläpitäjä muun muassa yritysjaoston kautta tilanteessa, jossa kuntien yhteistoiminta-alueet ovat laajenneet "vanhan seutukunnan" ulkopuolelle. Halua olisi viedä toimintaryhmän toimintaa enemmän riskirahoittajan suuntaan, jolloin toiminnan tavoitteena olisi "pellepelottomien" ja ylläpitävien ideoiden esiinnostaminen ja tukeminen paikallisesti.

"Uskon, että linjat on aika lailla oikein. Niillä värkeillä pelataan, mikä on toimintaympäristö. Että ei mopolla moottoriteille. Jos se pienten asioiden kehittämisen tarve on siellä kylissä ja pienissä yrityksissä, niin on se pirun hyvä, että sellaiselle on olemassa instrumentti. Että sen ei tarvi aina olla jotain maankaatojuttuja. Mikä monen oletuksissa edellyttää sitä, ennen kuin tohtii Seinäjoelle niiden lappujen kanssa lähteä. Että täyttää sen oman ruutunsa tällaisena pienten toimien kehittäjänä. Justiin maaseutupoliittisesti maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäjänä ja

näin. Se on ihan ok. Varmaan tässä vuosien varrella nekin hankkeet ovat konkreettisia, aitoja ja tuloksellisia”

Koheesio- ja kilpailukykyohjelman kieltä käyttäen ”toiminnallisen alueen” innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan veturi on toimiva kehittäjäverkosto. Tämä voidaan jopa tulkita niin, että innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan näkemyksellinen ydin saattaa olla maaseutukuntien ulkopuolella maakuntakeskuksissa tai vieläkin etäämmällä. Kehittäjäverkostojen solmukohtien imuun on maaseutualueidenkin päästävä mukaan. Tässä edesauttaa profiloituminen omilla erityisillä teemoilla sekä kehittäjien ja yrittäjien kyky olla osa ylipaikallisia kehittämisverkostoja.

”Kunnassa asiat ovat ”kapeilla hartioilla”. Pääsee mukaan sellaisiin kokonaisuuksiin, jotka sisältävät uusia ajatuksia, järkeä ja intoakin. On jopa sellaisiakin yhteisöjä tässä [maakuntakeskuksessa]. Että itse hyödyttää niiden resursseja, että se tuo koko hommaan draivia. Siihen pitää se tahto ja henki tulla taustalle. Kun aletaan tuollaisia vanhoollisia kuntia häiritä sellaisella sanalla kuin innovatiivisuus, niin se heti kuulostaa liian hienolta tai ainakin kalliilta, mutta kun se näillä terävillä tempuilla oivalletaan, ne onkin pikkujuttuja. Sitä pitää vain syöttää. (...) että se ei olisi vain perushanketoimintaa, ostettua viisautta, vaan että olisi enemmän tai vähemmän kiinteä kumppani.”

”Tietynlaista roolitusta ollaan pyritty rakentamaan näiden teemojen tai vähintään kansallisesti vaikuttavien paikallisten erityisyyksien korostamisen kautta (...) tämä seutu on ollut monella tavalla mullistuksessa eri suuntiin naimisissa ja tämä toimintaryhmän toiminta on ollut pysyvää ja pitävää pohja.”

Tapausalueelta nousevat viestit voidaan tiivistää toteamukseen, että tulevaisuudessa toisenlaiset alueelliset kokonaisuudet kuin seutukunnat ovat innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan näyttämöjä. Tämä tulee näkymään myös kehittämissuunnissa aluejaoissa. Mahdollinen kehityskulku on, että tulevaisuudessa aluepohjaisesti organisoituvan kehittämisen sijaan ja rinnalla korostuu teemallinen kehittäminen. Tällöin eri yhteistyösuunnat korostuvat eri teemoissa. Tämä aikaansaa vuoden 2013 jälkeen kehittämissuunnissa aluejaoissa muutospaineita, mikä vaikuttaa esimerkiksi toimintaryhmien toiminta-alueiden tarkasteluun suhteessa KOKO-alueisiin.

”Mutta mitä se oikeesti on kun ruvetaan [seuraavaa toimintaryhmän] ohjelmaa kirjoittamaan tai ohjelmat hyväksytään. (...) sehän voi olla mikä tahansa, että se voi olla vaikka yksi kylä. (...) sitten on toimintaryhmiä, jotka toimivat kolmen ELY-keskuksen alueella. (...) kehittämissuunnitushän on ollut kuitenkin jo edelliselläkin ohjelmakaudella se, joka on toiminut koko ajan seutukunnalla, että ne kunnanrajat on siitä unohtunut jo väliltä.”

"...mun oma ajatus on ollut se, että varsinkin jos tämän ohjelmakauden aikana tämä KOKO toimii vähänkään tehokkaasti, niin kyllä se mikä nyt on tämä K8 esi-merkki koko porukan tahdon kautta, että se uusi seutukuntajako saattaakin olla tämä KOKO-jako. Nyt käytännön töitä ohjaa niin paljon yhteen. Eli tällainen tahdonilmaisu on nyt tehty tässä KOKOssa uudelleen. (...) Kuusiokuntien näkökulmasta tämä meidänkin ratkaisu pirstaloi tämän, tämä on jo mennyt aikaisemmin-kin, ja sitten jos tulee vielä liitos, niin eihän tähän jäisi kuin kaksi jäljelle."

Haastateltujen mielestä aluejakojen merkitys elinkeinojen kehittämisen ja yritysten innovaatiotoiminnan edistämisen kannalta on kuitenkin toissijainen asia. Kyse on pikemminkin järkevästä sopeutumisesta erilaisten kehittämishallinnollisten rajausten suhteen ja kyvystä välttää itse luomasta keinotekoisia rajoja.

Lähteet

Ala-Mäenpää, P. & Liesmäki, T. (2010). Yhdessä eteenpäin? Alavus-Töysä kuntaliitosselvitys. Elokuu 2010. Saatavissa: http://www.alavus.fi/media/hallinto/kuntaliitosasiat/kuntaliitosesiselvitys_2010.pdf. Viitattu 20.5.2011.

Alavuden kaupunki (2009). Alavus on ytyä 2020. Kehittämisohjelma. Hyväksytty valtuustossa 14.12.2009.

Alavuden kaupunki (2010). Talousarvio 2011. Taloussuunnitelma 2011-2013. Esitys kaupunginvaltuustolle 13.12.2010. Saatavissa: <http://www.alavus.fi/media/hallinto/tiedotteet-ja-julkaisut/talousarvio-2011.pdf>. Viitattu 4.3.2011.

Etelä-Pohjanmaan laajakaistastrategia (2004). Laajakaistaiset tietoliikenneyhteydet maakuntaan. Etelä-Pohjanmaan liitto. Saatavissa: <http://www.etelapohjanmaa.fi/laajakaista/laajakaistastrategia.pdf>. Viitattu 20.5.2011.

Etelä-Pohjanmaan liitto (2010a). Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2030. Etelä-Pohjanmaan liitto, julkaisu A:30. I-Print Oy, Seinäjoki.

Etelä-Pohjanmaan liitto (2010b). Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2011-2014 Etelä-Pohjanmaan liitto, julkaisu A:32. I-Print Oy, Seinäjoki.

Hautamäki, A. (2008). Kestävä innovointi. Innovaatiopolitiikka uusien haasteiden edessä. Sitran raportteja 76. Edita Prima Oy, Helsinki.

Kash, D. & Rycraft, R. (2000). Patterns of innovating complex technologies: a framework for adaptive network strategies. Research Policy 29 (7-8). 819-831.

Koheesio- ja kilpailukykyohjelma, Etelä-Pohjanmaan Järvialue (2009). Lappajärvi, Vimpeli, Alajärvi, Soini, Töysä ja Ähtäri. Aisapari ry.

Kuortaneen kunta (2006). Kuortaneen elinkeino-ohjelma 2006-2010.

Kuudestaan ry (2006a). Kuudestaan - hyvinvointia vauvasta vaariin. Kehittämisohjelma 2007-2013. Saatavissa: http://www.kuudestaan.net/Kuusiokuntien_uusiohjelma.pdf. Viitattu 20.5.2011.

Kuudestaan ry (2006b). Kuudestaan tuulta purjeisiin toimintaryhmäohjelman loppuraportti. Saatavissa: <http://www.kuudestaan.net/tiedostot/Almaloppuraportti.pdf>. Viitattu 20.5.2011.

Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H. & Keränen, R. (2006). Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006. Vammalan Kirjapaino Oy.

Neilimo, K. (2008). Framille Seinäjoelta. Korkeakoulumalli Etelä-Pohjanmaan vahvuudeksi. Saatavissa: http://www.ucs.fi/pdf/Framille_Seinajoelta_Korkeakoulumalli_Etela_Pohjanmaan_vahvuudeksi_29_4_08.pdf. Viitattu 20.5.2011.

Niska, M. & Vesala, K. M. (2011). Moninaistuva politiikka, moninaistuva yrittäjyys? Toimijaposition rakentuminen yrittäjyyden edistämiskursseissa. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja poliittikadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 94-128.

Riukulehto, S., Mäki, M. & Harjunpää, N. (2009). Soihtu ja sateenvarjo. Etelä-Pohjanmaan tutkimusverkosto Epanet 1999-2009. Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistys ry. Painotalo Casper Oy.

Seinäjoen innovaatioympäristön kehittämisstrategia (2007). Seinäjoen Teknologiakeskus Oy.

Seinäjoen kaupunkiseudun KOKO. (2009). Ketteryyttä, kokeiluja, kokemuksia. K8 kunnat: Alavus, Ilmajoki, Jalasjärvi, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Lapua, Seinäjoki. Seinäjoen Teknologiakeskus.

Seinäjoen kaupunkiseudun kasvu- ja kilpailukykystrategia 2010-2014. (2011). Puitestrategia Seinäjoen kaupunkiseudun "K8" kuntien yhteistyön vahvistamiseksi ja koko kaupunkiseudun kasvun edistämiseksi. 3.2.2011. Saatavissa: <http://julkaisu.lapua.fi/dweb/kokous/2011479-7-3724.PDF>. Viitattu 3.3.2011.

Seinäjoen seudun aluekeskushjelma 2007-2010. Luovuuden globaali rytmi.

Suutari, T., Heiskanen, U.-M. 2007. Innovatiivisuus yhteisöjen paikallisessa kehittämisessä. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 23.

Suutari, T., Ruokolainen, O., Kolehmainen, J. & Saartenoja, A. (2009). Etelä-Pohjanmaan maaseudun innovaatioympäristöt - Perinteisen elinkeinopolitiikan ja uuden innovaatiopolitiikan mahdollisuudet ja rajoitteet maaseutualueilla. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sentejulkaisuja 29/2009. Kopio Niini, Tampere.

Suutari, T., Mustakangas, E. & Suvanto, H. (2011). Seudullinen yrittäjyyden edistämispoliittikka alueellisten, kansallisten sekä ylikansallisten kehittämisspoliittikkojen ja -ohjelmien kohtaamisena. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja poliittikadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 17-48.

Tilastokeskus, Kuntaportaali.

Tilastokeskus, Väestön ennakkotilasto.

Tilastokeskus, Yritysrekisteri.

Töysän kunta (2010). Kunnanvaltuusto. Ote pöytäkirjasta 16.11.2010. Nro 7/2011. Saatavissa: <http://www.toysa.fi/Default.aspx?id=448858>. Viitattu 14.2.2011.

Töysän kunta (2011). Talousarvio. Saatavissa: <http://www.toysa.fi/Default.aspx?id=628604>. Viitattu 14.2.2011.

Uhoo-uutiset 15.3.2011. Saatavissa: <http://www.uhoo.fi/?p=254>. Viitattu 20.5.2011.

Ähtärin kaupunki (2010). Elinkeino-ohjelman 2010 perustelut ja liitteet. Saatavissa: <http://www.ahtari.fi/default.aspx?id=445532>. Viitattu 14.2.2011.

3.2 ”Ollaan tekemisissä ihmisten kanssa” – Innovaatioympäristö ja innovaatioympäristön dynamiikka Pielisen Karjalan syrjäisellä maaseutualueella

3.2.1 Lähtökohtia

Tässä artikkelissa tarkastellaan syrjäisellä maaseutualueella sijaitsevan Pielisen Karjalan seutukunnan innovaatioympäristön perusrakenteita, sen dynamiikkaa ja kehittämishaasteita loppuvuoden 2010 tilanteessa. Tarkastelu asettuu kolmen eri politiikkalohkon – seudullinen elinkeinopoliittikka, maaseutupoliittikka ja kehittyvä innovaatiopoliittikka – viitekehykseen.

Käsitteellä ’syrjäinen maaseutu’ tarkoitetaan kohdealueen suhteellista maantieteellistä, toiminnallista ja imagollista asemaa. Pielisen Karjala sijaitsee pohjoisen Euroopan itärajalta kaukana poliittisen ja taloudellisen vallankäytön, keskeisten markkinoiden ja julkisen kehittämiskeskustelun ydinalueista (vrt. Knuutila & Rannikko 2009, 49–50). Aluetta luonnehtivat alueen itäosan laajat erämaa-alueet, joissa ei ole vakinaista asutusta, Pielisen järven halkaisema seutukunta, pitkä yhteinen raja Venäjän kanssa, pitkätköt välimatkat suurempiin keskuksiin ja aluerakenteelliset ongelmat kuten esimerkiksi korkea työttömyysaste, vanhusväestön suuri osuus, nuorten poismuutto, kotitalouksien keskimääräistä heikompi tulotaso ja suppeat paikallismarkkinat (taulukko 1).

Vaikka Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan alueelliset perusrakenteet ovat ohuehkot ja usealla tavalla ongelmalliset, ne eivät suoraan korreloi innovaatiotoiminnan heikkouksina. Syrjäinen sijainti on vain osatekijä innovatiivisuuden selittäjänä ja innovaatioiden maantiede on Suomessa monisyistä ja seudullisesti eriytyneempää kuin voisi suoralta kädeltä olettaa (esim. Kautonen 2008; Valovirta ym. 2009; Storhammar 2010). Tässä tarkastelussa syrjäisyys nähdään innovaatiotoiminnan voimavarana.

Pielisen Karjalan seutukunta muodostuu kolmen kunnan - Valtimo, Nurmes ja Lieksa - toiminnallisesti suhteellisen yhtenäisestä aluekokonaisuudesta. Lieksa ja Nurmes edustavat pieniä, vierekkäin sijaitsevien, talousalueiden keskuksia eli pikkukaupunkeja, joiden väestö keskittyy pääasiassa kuntataajamaan ja joita ympäröi laaja harvaan asuttu maaseutualue (vrt. Hirvonen 2009, 138–141). Valtimo on osa Nurmeksen talousaluetta ja luonteeltaan pieni maaseutuelinkeinovaltainen kunta, jossa väestö on myös keskittymässä vähitellen kuntataajamaan (taulukko 1).

Seutukunnan kuntia sitoo elinkeinopoliittisesti yhteen niiden vuonna 2007 yhteisesti perustama ja omistama seudullinen kehittämissyhtiö, Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy (PIKES Oy) ja paine kehittää seutukunnan julkista palvelutuotantoa

kustannustehokkaampaan suuntaan. PIKES Oy:n alue on toiminnallisesti yhtenäinen, mutta se ei ole täysin yhtenevä Vaara-Karjalan Leader ry:n toiminta-alueeseen nähden, johon kolmen em. kunnan lisäksi kuuluvat Pohjois-Karjalan itärajalalla sijaitseva Ilomantsin kunta ja Juuan kunta Pielisen järven länsilaidalta. Elinkeino- ja innovaatiotoiminnan kehittämisen osalta Ilomantsi ja Juuka ovat osa Joensuun seutukuntaa ja Joensuun Seudun Kehittämisyhtiö Oy:tä (JOSEK Oy). (Kuva 1).

Taulukko 1. Pielisen Karjalan kuntien perustietoja

	Valtimo	Nurmes	Lieksa
Kunnan koko km ² / maapinta-ala km ²	838 / 800	1 855 / 1601	4068 / 3 419
Väkiluku 31.12.2010	2 458	8508	12 687
Väestöennuste v. 2030	1 908	7327	9312
Asukkaita km ²	3.0	4.6	3.1
Taajama-aste % 1.1.2009 (koko maa)	47,6 (84,4)	65,8 (84,4)	68,7 (84,4)
> 65 v. osuus koko väestöstä (koko maa) 31.12.2009	26,6 (17)	24,8 (17)	26,1 (17)
Eläkkeellä olevien osuus väestöstä 31.12.2009 (koko maa)	37,9 (23,5)	35,3 (23,5)	38,0 / 23,5
Väkiluvun muutos vuosina v. 2000–2010	- 544	- 1273	- 2521
Kuntien välinen nettomuutto v. 2000–2010	- 411	- 923	- 1709
Väestöllinen huoltosuhde, lapsia ja vanhuksia 100 työkäistä kohti (koko maa)	66 (51,6)	62,5 (51,6)	62,4 (51,6)
Asuntokunnan käytettävissä oleva rahatulo keskim. euroina v. 2009 (koko maa)	27 304 (34 883)	27 579 (34 883)	26798 (34 883)
Työttömyysaste 4/2011 % (Pohjois-Karjala)	15,3 (12,3)	15,4 (12,3)	15,8 (12,3)
Kuntien tuloveroprosentti 2011	18,5	20,0	19,50

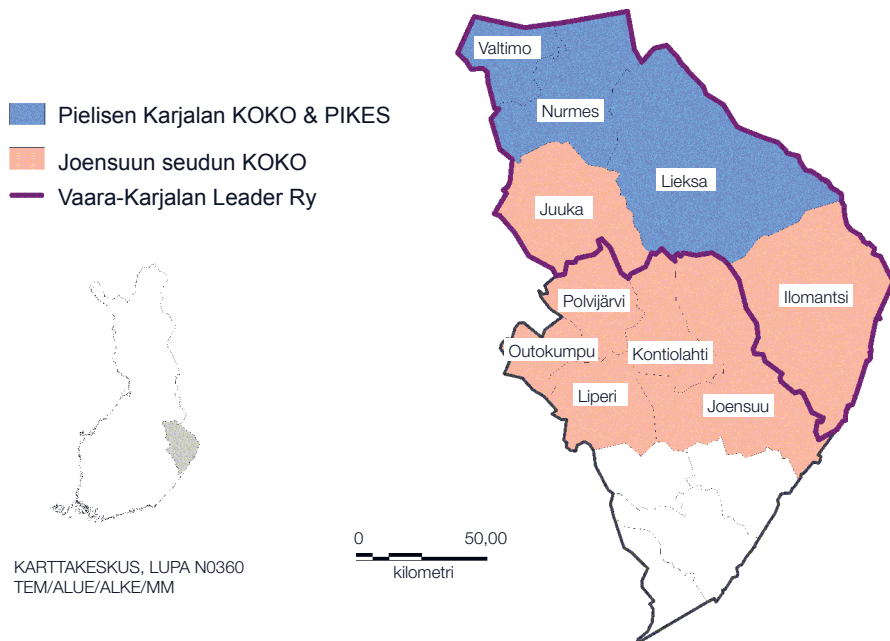
Lähteet: Tilastokeskus 2011 a,b,c,d,e; Veronmaksajain keskusliitto 2011

Yhteisesti järjestetty julkinen palvelutuotanto ei seutukunnalla ole toistaiseksi juurikaan edennyt, ja kunnat eivät ole saaneet esimerkiksi muodostettua PARAS-hankkeen suosittellemaa vähintään 20 000 asukkaan toimintayksikköä sosiaali- ja terveyspalvelujen pohjaksi. Lieksan ja Nurmeksen kaupungeilla yhteistä on tekninen toimi ja Pielisen Karjalan musiikkiopisto, joihin ei tosin kuulu mukaan Valtimon kunta. Terveystieteiden kuntayhtymä on Nurmeksen ja Valtimon yhteinen, mutta Lieksalla on omansa. Lieksa ja Nurmes tekevät yhteistyötä mm. viikonlopun lääkäripäivystyksessä ja eläinlääkäripalveluissa. Kuntarajat ovat seutukunnalla kaiken kaikkiaan säilyneet varsin jyrkkinä, mitä korostavia lausuntoja on kuultu myös julkisuudessa (Ylä-Karjala 2011a). Tämä ei voi olla osaltaan vaikuttamatta alueen innovaatiotoiminnan edistämiseen.

PIKESin (www.pikes.fi) visiona on olla arvostettu, kansainvälistyvä, kehittyvä ja yhteisönsä kautta uusiutuva suunnannäyttäjä. Sen toiminta-ajatuksena on ohjata ja toteuttaa aktiivisesti Pielisen Karjalan omaehtoista kehitystä ja uusiutumista (PIKES 2011a). PIKESin keskeiset toimenpidealueet ovat elinkeinotyö ja yritysneuvonta, kehittämispalvelut ja hanketoiminta sekä toimintaympäristöpalvelut (emt.). PIKESin

pysyvään henkilökuntaan kuuluu kuusi henkilöä ja loput ovat määräaikaista projektityöntekijöitä. Henkilöstön lukumäärä vaihtelee projektien mukaan, mutta vuoden 2010 lopussa töissä oli kaikkiaan 20 henkilöä. PIKESin päätoimipiste on Nurmeksessa ja sivutoimipisteet sekä Valtimolla että Lieksassa, jossa PIKES on osa Lieksan yhteispalvelujen pistettä (LYP). Samassa pisteessä sijaitsevat Ammattikorkeakoulun toimipiste, PIKESin yritysneuvonta ajanvarauksella, Lieksan kaupungin ja PIKESin hanketyöntekijöitä, Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulun ja Pohjois-Karjalan Koulutus kuntayhtymän erillinen toimipiste sekä Lieksan kaupunkikeskustayhdistyksen toimisto. Valtimon kuntakeskuksessa PIKES päivystää kahtena päivänä kuukaudessa.

Kuva 1. Tapausalueen kuntien maantieteellinen ja toiminnallinen sijainti suhteessa toisiinsa.

Vaara-Karjalan Leader-yhdistys (www.vaarakarjalanleader.fi) on perustettu vuonna 1995, mutta varsinaisesti sen toiminta alkoi vuonna 1997. Sen toimipiste sijaitsee Lieksassa ja toiminnanjohtajan lisäksi henkilöstöön kuuluu kaksi muuta työntekijää, projektisihteeri ja hankeneuvoja. Sillä ei ole sivutoimipisteitä alueella. Ikäerosta huolimatta näiden kahden organisaation toiminnallinen suhde on läheinen, sillä Vaara-Karjalan Leaderin kuntarahoitus ohjautuu PIKESin kautta ja yritysneuvontapalveluissa Vaara-Karjalan Leader hyödyntää PIKESin yritysneuvoja Pielisen Karjalan alueella. Iloimantsin ja Juuan kunnan alueilla Vaara-Karjalan Leaderin yritysneuvontapalveluista vastaa JOSEK Oy.

Artikkelin otsikon *"Ollaan tekemisissä ihmisten kanssa"* haastattelusitaatti ilmentää tutkimusalueen innovaatiotoiminnan syvää perusvirettä. Se rakentuu leimallisesti suorille ja luottamuksellisille ihmissuhteille ja henkilöverkostoille. Näitä verkostoja on usein helpompi rakentaa syrjäisen maaseudun pienen mittakaavan ja yhteisöllisyyden, ts. lyhyiden henkisten etäisyyksien ja epämuodollisten suhteiden täyttämässä ilmapiirissä kuin suurten kaupunkikeskusten ihmismassassa. Pienellä seutukunnalla ihmiset tuntevat laajalti toisiaan ja ovat paljon tekemisissä toistensa kanssa muutenkin, esimerkiksi vapaa-ajan harrastusten parissa, kuin pelkästään työasioissa.

"Tämmösellä pienemmällä paikkakunnalla niinku tästä tiedon kulusta niin, niin sehän kulkee sillä tavalla paremmin kuin täällä isommissa paikoissa, koska ihmiset on niinko tavallaan koko ajan näköyhteydellä, -etäisyydellä toisiinsa, joka on pieni paikka, niin törmättään, niinkon kylällä jos sinä käyt asioilla, niin sinä törmäät aina johonkin tuttavaan, niin aina on tuttavalle asiaa ja sitten voi olla sellaista tuttavallekin hyödyllistä asiaakin siinä, mut et sinä täällä kaupungissa törmää välttämättä(...)vuorovaikutus voi olla niinku, sillä tavalla se kynnyks matalampi".

"Tietyllä tavalla tää kompaktius on se etu, jonka jo aiemmin mainitsin ja tää maakunta on myös kompakti, toimijat oikeesti tuntee toisensa ja luottaa toisiinsa, sillä on iso merkitys".

Syrjäisen maaseudun olosuhteissa kirkastuu ajatus, että ihminen on innovaatiotoiminnan keskeisin dynamo. Pysyvät ja tulokselliset innovaatiotoiminnot syntyvät ennen muuta ihmisten välisissä epämuodollisissa sosiaalisissa suhteissa. Personoituneissa henkilökohtaisissa suhdeverkostoissa tuotetaan ja vahvistetaan sosiaalista pääomaa ja sen kovinta ydintä, ihmisten välistä keskinäistä luottamusta, joka on yksi keskeisiä innovaatioympäristön ja menestyksekkään innovaatiotoiminnan osatekijöitä (Johannisson 1987, 1998; Falk & Kilpatrick 2000; Kilpatrick ymt. 2003; Ruuskanen 2003; Saarivirta 2008).

"[Innovaatiövälaineet]ovat ihmisiä(...)Ihminen onkin paras [innovaatiövälaine]. Aina kun tietysti, tässä taas palataan ihan perusasioihin, kun toimittaan ihmisten kanssa, työvälineenä on ihminen. Ihmisten kohtaamisesta ja dialogistahan siinä silleen on kysymys".

"Ei siinä ajattele niinkään sitä, että miten minä tästä ihmisestä hyödyn tai mihin asiaan mie tätä linkitän, sillon kun niinku pääsee keskustelemaan sen ihmisen kanssa oikeesti, niin siinä niinku yrittää oppii tuntemaan sen ihmisen ihmisenä ja sit se tullee se ammattitaito ja liittymäpinnat eri vaikka toimialoille tai eri substanssiosaamisiin, se tulee sen myötä...sit siinä syntyy niinku ensin henkilöiden välinen luottamus, jonkinasteinen luottamus, jonka turvin voi sitten hyödyntää sen toisen ihmisen ammattiosaamista johonkin kysymykseen liittyen".

Ihmiskeskeisyyden lisäksi syrjäinen asema tuottaa tiettyä 'niukkuuden ekonomiaa', joka ruokkii alueen ihmisten selviytymisen tahtoa ja siinä tarvittavia perustaitoja. Tästä asetelmasta kumpuavat paikalliseen arkeen istuvat ja käytännönläheiset innovaatoritratkaisut. Samoin niukoissa olosuhteissa on otettava tavallista enemmän vastuuta selviytymisestä, ei vain yksilöinä, vaan myös yhdessä, mikä edistää tiiviiden yhteisöllisten ratkaisujen, esimerkiksi paikallisten yritysyhteisöjen, syntymistä.

"Kun me ollaan tuolla periferia-alueella, niin tuota jos siellä meinataan toimii, silloinhan siellä myös pittää olla tällästä toimeliaisuutta, ei voi jäähä niinku oottaamaan, että joku tois kaikki valmiiks sinne(...)Mutta se tuommonen saattaa niinku yhteisöön luoda sitä painetta, että se niinku selviytyäkseen täytyy toimia, ei voi jäähä paikoilleen".

"En mä nyt niinku näkis, että tämä sijainti niinku estää[innovaatiotoimintaa] (...) niinkun just äskenkin sanoin, että tavallaanhan se voi jopa ruokkia, jos tavallaan käyttää(...)on pakko on keksiä, että selviytyy".

Näistä kahdesta peruslähtökohdasta, sosiaaliset henkilösuhdeverkotot ja niukkuuden ekonomia, käsin artikkeli jäljittää Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan moninaisia reunaehtoja, sen perusrakenteita ja dynamiikkaa, innovaatioympäristön ja -toiminnan uusiutumisen ehtoja PIKESin ja Vaara-Karjalan Leaderin kehittämisorganisaatioissa toimivien ihmisten kokemana ja kertomana. Artikkelin perustuu 11 henkilöhaastatteluun (PIKES 5, Vaara-Karjalan Leader 4, PIKES/paikallinen kylätaso 1, JOSEK 1) ja yhteen ryhmähaastatteluun (9 henkilöä). Kaikki haastattelut toteutettiin syksyllä 2010 ja ne kuvaavat Pielisen Karjalan silloista innovaatiotoiminnan tilaa (Haastattelut liite 1).

3.2.2 Innovaatioympäristön ja -toiminnan perusrakenteet

Elinkeinolliset perusrakenteet

Innovaatioympäristön käsite sulkee sisäänsä laajan kirjon sekä rakenteellisia että dynaamisia innovaatiotoiminnan osatekijöitä (ks. lähemmin luku 2.1). Olennaista on havaita, että innovaatioympäristöt ovat moni-ilmeisiä ja niitä ei voi tarkastella homogeenisena kokonaisuutena (esim. Kautonen 2008). Erot alueiden välillä ja myös alueiden sisällä voivat olla merkittävän suuria.

Pielisen Karjala ei tee poikkeusta moni-ilmeisenä innovaatioympäristönä. Sen perusrakenteet ja ennakoitavissa olevat kehitystrendit, esimerkiksi väestön suhteen, ovat melko yhteneviä, mutta muuten alueen sisäiset rakenteet, esim. yritysrakenne ja toimintakulttuurit, poikkeavat kunnittain ja jopa kyläkunnittain. Toiminnallinen kirjo on hyvä lähtökohta seudun innovaatioprosesseille, ja tarkastelussa on syytä huomioida lisäksi Nurmeksen ja Valtimon kuntien työssäkäyntialueeseen kuuluva Juuan kunta sekä teollisuutta kannattelevana uutena tekijänä

kaivosteollisuuden nousu Itä-Suomessa, kuten esimerkiksi Pampalon kultakaivos Ilomantsissa ja Talvivaaran kaivos Sotkamossa.

Pielisen Karjalan asutuksellinen perusrakenne koostuu kolmesta kuntakeskuksesta ja yksittäisistä harvaan asutulla maaseutualueella sijaitsevista kyläyhteisöistä. Yhden laskutavan mukaan kyläkuntia on alueella kaikkiaan 77 kpl, joista rekisteröityjä ja muita aktiivisempia 24 kpl ja 53 kpl rekisteröimättömiä (Korhonen 2008). Valtimo erottuu alueen kunnista muita alkutuotantovaltaisempaan ja Lieksa jalostukseltaan suurimmalla osuudella (taulukko 2). Julkiset ja yksityiset palvelut hallitsevat seutukunnan elinkeinorakenteen perusrunkoa, mutta jalostuksessa etenkin tuotannonellinen yrittäjyys löytää sijansa Pielisen Karjalan alueelta, koska koulutettua, paikakuntaan sitoutunutta, osaavaa työvoimaa on useimmissa tapauksissa hyvin saatavilla tai sitä on nopeasti jatkokoulutettavissa työvoimahallinnon ja alueen oppilaitosten yhteistyönä.

Taulukko 2. Elinkeinorakenteen runko kunnittain Pielisen Karjalan seutukunnan alueella.

	Alkutuotanto % (koko maa)	Jalostus % (koko maa)	Palvelut % (koko maa)
Valtimo 31.12.2008	28,6 (3,7)	11,0 (23,9)	59,5 (71,6)
Nurmes 31.12.2008	15,6 (3,7)	18,8 (23,9)	64,7 (71,6)
Lieksa 31.12.2008	11,2 (3,7)	25,3 (23,9)	62,6 (71,6)

Lähde: Tilastokeskus 2011f

Toimialaluokittain tarkasteltuna Pielisen seutukunnan teollisesta perusrakenteesta syntyy melko monipuolinen kuva. Puhtaasti teollisten toimipaikkojen määrällä mitattuna vahvoja toimialoja seutukunnalla ovat elintarvikkeiden ja juomien valmistus (erityisesti Lieksa ja Nurmes), sahatavaran, puutuotteiden sekä korkki- ja punontatuotteiden valmistus (pl. huonekalut) (erityisesti Nurmes, Lieksa ja Juuka), ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus (erityisesti Juuka) ja metallituotteiden valmistus (pl. koneet ja laitteet) (erityisesti Nurmes, Lieksa ja Juuka). Seutukunnalle potentiaalisista teollisista toimialoista puuttuvat alueelta lähes tyystin huonekalujen valmistus ja erikseen kierrätys. (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2008). Teolliset yritykset ja työpaikat keskittyvät selvästi Lieksan kaupunkiin ja Juuan kuntaan, jos se luetaan osaksi Pielisen Karjalan työssäkäyntialuetta (taulukko 3).

Taulukko 3. Pielisen Karjalan seutukunnan kuntien teollisuusyritykset ja niiden työllistävyys 2.7.2008.

Kunta	Yritykset	Työpaikat
Valtimo	17	87
Nurmes	46	495
Lieksa	83	939
Juuka	47	801
Yhteensä	193	2322

Lähde: PIKES 2008

Absoluuttisesti yritysten lukumäärällä (Taulukko 3) ja kuntakohtaisilla työpaikoilla (Taulukko 4) mitattuna Lieksa on yritystoiminnaltaan Pielisen Karjalan vahvin paikkakunta. Lieksassa yli sata henkeä työllistäviä yrityksiä on 2 kpl (massan, paperin ja paperituotteiden valmistus sekä kumi- ja muovituotteiden valmistuksen toimialoilla) ja Juuassa samoin 2 kpl (ei-metallisten mineraalituotteiden valmistuksen toimialalla).

Taulukko 4. Yritysten koko työntekijämäärän perusteella ja eri kokoluokkien yritysten lukumäärä kunnittain

Yritysten koko / lkm kunta v. 2007	Valtimo	Nurmes	Lieksa	Juuka	Yhteensä
1-5 työntekijää	13	27	55	36	131
6-10	2	6	14	4	26
11-20	1	8	2	4	15
21-50	1	3	6	1	11
51-100	-	2	4	-	6
101-	-	-	2	2	4
Yhteensä	17	46	83	47	193

Lähde: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2008

Toimialaluokittain teollisuusyritysten työllistävyiden rakenne painottuu lukumääräisesti mikroyrityksiin¹, joita on noin 82 % koko Pielisen Karjalan alueen yrityskannasta. Pienyrityksiä² puhtaasti työllistävyiden perusteella laskettuna Pielisen Karjalan alueella on kaikkiaan 25 kpl eli noin 13 % koko yrityskannasta. Pk-yritysten³ kategorian yrityksiä alueella on 10 kpl eli noin 5 % kaikkien yritysten lukumäärästä. pk-yritykset ovat alueelle tyypillisiä perusraaka-aineita (kivi, puu, maatalouden alku-

1 **Mikroyrityksiä** (microsize enterprise) ovat yritykset, jotka työllistävät 0-9 henkilöä ja, joiden vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa (Europa 2011).

2 **Pienyrityksellä** (small size enterprise) tarkoitetaan yritystä, joka työllistää 10-49 henkilöä ja, jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma saa olla enintään 10 miljoonaa euroa (emt.).

3 **Pien- ja keskiuuriin yrityksiin** (small and medium size enterprise .l. SME) lasketaan yritykset, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 henkilöä, ja joiden vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma enintään 43 miljoonaa euroa (emt.).

tuotteet) jatkojalostavia yrityksiä, mikä ei edellytä, että ne käyttäisivät täysin paikallisia raaka-aineresursseja (emt.).

Pielisen Karjalan palvelutoimialan työpaikat ovat kehittyneet viime vuosina voimakkaasti julkis- ja yksityissektorilla. Uusia palvelutyöpaikkoja on syntynyt SOTE-alalle, mm. vanhusten hoitoon, lastenkoti- ja sijaistoimintaan sekä yksittäisenä merkittävänä yksikkönä KELAn puhelinpalvelua hoitava Lieksan yhteyskeskus. Palvelupuolella myös matkailu on perinteisesti vahvoilla sekä Lieksan että Nurmeksen kaupungeissa, tunnettuina kohteina mm. Koli, Bomba ja Ruunaa. Luovat toimialat ovat yllättävän vahvoilla Pielisen Karjalassa, jota selittää se, että alueella on paljon muun muassa musiikkiin, ilmaisutaitoon, valokuvaukseen, käsityöhön ja taiteeseen keskittyneitä yrityksiä tai yhteisöjä, jotka harjoittavat koulutus-, kehittämis-, tapahtuma- ym. vastaavaa luovaa toimintaa (Turun Kauppakorkeakoulu 2008). Palvelutoimialalta ja erityisesti sitä tukevilta vaihtoehtoisilta jakelutieinnoivaatioilta odotetaan Pielisen Karjalaan voimakasta kehittymistä ja uutta kasvua.

Pielisen Karjalan alkutuotantosektori on tärkeä innovaatiotoiminnan osa-alue. Seudulla on 750 maatilaa, joista monialaisia on noin 250 kpl. Investoivia aktiivimaatiloja on vastaavasti noin 250 kpl. Tosin maatalojen päätoimisista viljelijöistä kolmannes on jo yli 50-vuotiaita. Arvioidaan, että noin kolmannes kaikista tiloista (250) keskittyy jatkossa perinteiseen maatalouteen ja toinen kolmannes lopettaa viljelyn kokonaan. Kolmannekselle uskotaan löytyvän ratkaisu useammasta tukijalasta: maatalous, metsätalous, yritystoiminta ja palkkatyö, jotka lisäävät alueen maaseudun monimuotoisuutta. (TE-Keskus 2011.) Trendinä alkutuotannossa on, että tuotantomäärät pysyvät lähes ennallaan, vaikka tilamäärä vähenee. Pielisen Karjalan maatalous keskittyy alueella maidon- ja lihantuotantoon, kasvinviljely on nurmipainotteista ja energiakasvit tulevat monipuolistamaan kasvivalikoimaa. Erikoisviljelyn kehittämiseen panostetaan enemmän, mikä merkitsee, että yritystoiminta monipuolistuu ja tutkimuksellinen tuotekehitys uusien tuotteiden ja liikeideoiden löytämiseksi lisääntyy alueella. (emt.)

Seutukunnan osaamisen peruspohjaa ylläpitävät Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymän ammattiopistot Lieksassa, Nurmeksessa ja Valtimolla. Lukio-opetusta tarjotaan kaikissa kunnissa. Maakuntakorkeakoulun rooli korkea-asteen koulutusjärjestelyjen suunnittelussa ja toteutuksessa on alueella merkittävä (ks. luku 3.2.3).

Yritysten innovaatiotoiminta ja seudun yrittäjyyskulttuuri

Pielisen Karjalan seutukunnalta puuttuu vahva osaamisklusteri, joka profiloisi alueen yrittäjyyttä ja innovaatiotoimintaa. Tästä huolimatta alueen yksittäisissä yrityksissä on runsaasti innovaatiotoimintaa, jota osaltaan selittää alueen syrjäinen sijainti. Vaikuttaa siltä, että Pielisen Karjalan niukemmissa sosio-ekonomisissa olosuhteissa korostuvat nimenomaan *"arjen selviytymisinnovaatiot"* (Ryhänen 2009). Maaseutuperiferian paine tavallaan rohkaisee seudun yrityksiä yrittämään enemmän ja innovoimaan uusia ratkaisija toimintaympäristön asettamien esteiden voittamiseksi; yksinkertaisesti ei pärjää, jos ei ole tarpeeksi innovatiivinen (vrt. Virkkala 2008, 90).

Alueen yrityksissä innovaatioihin johtavat lähinnä markkinalähtöisyys (asiakas-
tarve ja palaute) ja oma tekeminen. Pielisen Karjalan yritysten osaamisohja vahvis-
tuu ja innovaatioita syntyy arkityössä tekemällä, käyttämällä ja erehtymällä oppi-
malla, johon ei useinkaan liity merkittäviä ulkoisia vuorovaikutussuhteita tiede- ja
teknologiayksiköihin. Seutukunnan yritysten innovaatiotoiminnassa korostuu sel-
västi yrittäjämäinen (yksilönä yrittäjän roolin korostuminen) toimintatapa ja tarve-
lähtöinen innovaatiomalli (vrt. Rilla ym. 2007, 4-10). Alueen yritysten vahvin inno-
vaatio-osaaminen on nimenomaan tuotantoon liittyvissä innovaatioissa. Yritysten
innovatiivisuus ei näy patenttitilastoissa, koska innovaatiot ovat useasti osa pieniä
päivittäisiä käytännön sovelluksia. Johdonmukainen tiede- ja teknologialähtöinen
innovaatioiden työntömalli on vain muutamien harvojen isojen teollisten yritysten
harteilla. Alueen yrityksissä ei näytä olevan vielä pysyviä mekanismeja avoimien ja
asiakslähtöisten innovaatioympäristöjen tai radikaalien innovaatiohautomoiden
muodostamiseen, vaikka ideoita tähän suuntaan on jo olemassa (Ryhänen 2009).

Pielisen Karjalan alueen kunnat ovat jossain määrin kaksijakoisia yrittäjyyskult-
tuureiltaan. Lieksa on historialtaan ja nykyisyydeltään selkeästi seutukunnan teol-
lisin paikkakunta, kun vastaavasti Nurmes sekä Valtimo ovat olleet alkujaan Liek-
saa maatalousvaltaisempia maaseutukulttuurin kuntia. Havusela (1999) on osoittan-
nut, että niillä paikkakunnilla, missä työntekijät ovat omaksuneet pääasiassa palk-
kатыön kulttuurin, kuten perinteisillä teollisuuspaikkakunnilla, yrittäjyys ei ole kiin-
nostava vaihtoehto, joten sitä ei olla valmiita edistämään yhtä aktiivisesti. Suurimit-
taisen tuotannon toimintakulttuuri saattaa muodostaa esteitä paikkakunnan pien-
yrittäjyydelle verrattuna perinteisesti talonpoikaisen, itsellisen työn, kulttuurin hal-
litseisiin paikkakuntiin, jossa se on muuntunut yrittäjyyttä tukeväksi kulttuuriksi.

Havuselan havainto näkynee Pielisen Karjalassa siinä, että Nurmeksessa ja Val-
timolla yrityskanta on rungoltaan suhteessa asukaslukuun mikro- ja pienyritysvoit-
toisempi, *"nyrkkipajapitoisempi"*, kuin Lieksassa, jossa pk-yrityksillä on ollut keskei-
sempi rooli paikkakunnan elinkeinoelämässä. Lieksassa on myös edelleen toimiva
teollisuuskylä, joka vaikuttaa sen elinkeinolliseen kulttuuriin. Vahvaa empiristä
todistusta kahden erilaisen yrittäjyyskulttuurin ilmenemisestä seutukunnalla ei ole,
mutta se selittää osin sitä, että Lieksassa pienyrityssektori on jäänyt suhteellisesti
alueen muita kuntia ohuemmaksi.

Myöskään Lieksan teollisuusyrityksillä ei ole ollut samanlaista tarvetta kiinte-
ään keskinäiseen verkostoitumiseen, kuten on tapahtunut esimerkiksi Nurmek-
sen alueen yrittäjien kesken (Ryhänen 2009). Lieksassa yritysten yhteistyötä ovat
ohjanneet enemmän tarve- ja markkinalähtöiset suhteet (esim. alihankinta toisilta
yrityksiltä), kun taas Nurmeksen verkostoituminen on tapahtunut henkilökohtai-
sella *"kalakaveritasolla"*. Nurmeksessa ja Valtimolla yritykset pitävät asiat tarkem-
min omissa näpeissä, kun taas Lieksan suurten yritysten rahoitus- ja omistuspohja
eivät ole olleet niin paikallista. Toisaalta Lieksan yritykset ovat olleet perinteisesti
kansainvälisempiä, joka on siirtänyt uutta tietopääomaa ja osaamista seudulle sekä
avannut alihankintoja alueen pienemmille yrittäjille. (Ryhänen 2009.)

Syrjäisen innovaatioympäristön kaksi puheenpartta

Tutkimushaastattelusta avautui Pielisen Karjalan seutukunnan syrjäisiä perusrakenteita vasten aluekehittämiseen ja innovaatiotoimintaan kaksinaisen puheenparsi, jotka ajallisesti, toiminnallisesti ja kulttuurisesti kietoutuvat ja muuttuvat suhteessa toisiinsa (ks. Jokinen ym. 2004). Puheenparsissa korostuivat sekä vahva pyrkimys alueen elinkeinolliseen kehittämiseen että toisaalta selviytymistaistelu elämän perusedellytysten säilyttämiseksi alueella. Näistä myönteisempi aktiivinen kehittämisenäkökulma korostui elinkeinoyhtiön toimihenkilöiden haastatteluissa, ja syrjäisyyden kielteiset vaikutukset realistisesti toteava näkökulma Leader-toiminnassa mukana olevilla.

Puhetavalla on suuri merkitys, sillä se heijastaa sitä sosiaalista ja yhteiskunnallista todellisuutta, joka alueella vallitsee. Se kertoo jotain olennaista siitä, millaisena ihmiset mieltävät ja ymmärtävät oman toimintaympäristönsä sekä sen materiaaliset kehittämistarpeet (ks. Lehtonen 2004). Nämä kaksi toisistaan poikkeavaa puheenpartta ovat olennainen osa alueen kehittämis- ja innovaatiotoiminnan näkyvätöntä henkistä perusinfrastruktuuria, jossa innovaatiotoimintaa harjoitetaan ja sitä koskevia ratkaisuja tehdään (vrt. esim. Kosonen 2004). Puheenparren erilaisuudet viestivät siitä, että innovaatiotoimintaa ja -ympäristöä analysoitaessa on oltava tilaa paikallisen innovaatiopuheen useammille merkityssysteemeille ja tulkinnoille, joista innovaatiotoiminnan paikalliset ja seudulliset kehittämiskäsitteet lopulta syntyvät yhteisesti sopimalla.

Koska Leader-haastattelut toimivat erityisesti alueen kyläyhteisöjen kehittämisen ja kehittäjien parissa, heidän puheenvuoroissaan korostuivat alueen kehittämisessä sellaiset merkitykselliset perusasiat kuten *"Vetäytymisen estäminen"* tai *"Tällä hetkellä kysymys on jonkunlaisesta selviytymistaistelusta(...).Että en tiää onko se niinkään kehittämistä, vaan tuota se on ehkä jonkin verran sitä, että koetetaan miettiä sellasia konsteja millä saataisiin tietyt asiat pysymään täällä elikkä saataisiin semmoset perusedellytykset siihen, että ihmiset ylipäätään pystyisivät elämään täällä"*. Taustalla Leader-toimijoiden haastatteluissa oli huoli siitä, että alueen perusrakenteet kyläyhteisöissä ovat lopullisesti hajoamassa; koulut suljetaan ja viimeiset palvelut katoavat.

Tämä lähtökohta suuntaa myös Vaara-Karjalan Leaderin kehittämis- ja innovaatiotoiminnan puhuntaa alueella, jossa keskitytään hyvin pitkälle kylien asukkaiden hyvinvointiin, niiden viihtyvyyden lisäämiseen ja edes tiettyjen peruspalvelujen säilyttämiseen kyläyhteisöissä. Vetäytyminen ja supistuminen halutaan estää, jolloin elinkeinon innovatiivisen kehittämisen sijaan toiminta suuntautuu elinolojen kehittämiseen. Leaderin toimintaa kuvaillaankin elinolojen säilyttäjänä ja siihen liittyvän toiminnan rahoittajana. Leaderin rooli alueen elinoloja vahvistavana ruohonjuuritason toimijana on tältä osin erittäin merkittävä ja realistisesti kehittämistilanteeseen suhtautuva. Tätä taustaa vasten piirtyi innovaatiotoiminnan kehittämisen näkökulmasta Vaara-Karjalan Leaderin alueelta samalla tietty syrjäisestä asemasta nouseva elämisen sitkeys ja viisaus.

"Täällä tiedetään ja ollaan perillä monista asioista enemmän, koska muuten ei muuten selviydy. Täällä on tunnettava ja tiedettävä koko elämän kirjo ja yleensä elämänmuotojen hahmottaminen on täällä helpompaa. Suurin osa kaupunkilaisista ei tiedä miten asiat liittyvät vauvasta vaariin ja valtakunnan tasolle".

PIKESin toimijoiden haastatteluissa korostui ymmärrettävästi vahva ja tulevaisuususkoinen elinkeinojen kehittämispuhe. Tässä mielessä alueen kuntatoimijoiden yksi tärkeimpiä innovaatioita oli PIKES Oy:n perustaminen, joka käynnisti aiempaa tiiviimmän seudullisen kehittämissyhteistyön. PIKESin myötä seudun elinkeinojen kehittämistoimintaan tuli mukaan enemmän sidosryhmiä ja edunvalvonta sekä seutumarkkinointi tehostuivat. Yleensä kehittämissyö aktivoitui kaikilla elinkeinotoiminnan osa-alueilla, eritoten yritysneuvonnassa.

"PIKESin rooli niinku alueen kehittämisessä, niin tuota yleisarvosana on positiivinen elikkä se tulee sillä tavalla, että se on niin tarpeellinen, elikkä me ollaan yksinkertaisesti niin pienten verkostojen, niin pienten toimijamäärien äärellä, että tämmösellä seutukunnallisella elinkeinoyhtiöllä saahaan jo paljon tuloksia sitä kautta, että se tuo merkittävän lisäresurssin uusien asioiden käynnistämiseen".

"Kyllähän se [PIKES] jonkinlainen hyppäys oli etteenpäin, oli selkeesti niinkun tämänönen pitkän matkan juoksu muuttu ainaki niinku maileritahtiin, vähän tiivisty tahti. Ja toisaalta se mikä taas oli hyvä, PIKESin mukaantulon myötä sidosryhmiä tuli huomattavasti enemmän mukaan elinkeinojen kehittämistyöhön".

Jo kaksi kertaa laadittu seudullinen elinkeinostrategia, sitä valmistelleet seudulliset kehittämissprosessit ja PIKESin harjoittama yritysneuvonta, laajahko sisäinen ja ulkoinen tiedonvälitystoiminta sekä runsas määrä kehittämishankkeita muodostavat perusrungon seutukunnan innovaatiopolitiikalle ja innovaatioympäristön rakentumiselle. Yritys- ja muut asiakkaat tietävät jo varsin hyvin, kenen palvelujen puoleen kääntyä elinkeinollisissa kehittämissasioissa.

Näiden kahden puheenparren ja sosiaalisen, joskus keskenään ristiriitaisen, todellisuuden välinen vuorovaikutus ja dynamiikka ovat jatkuvasti läsnä myös tässä tutkimustarkastelussa pureuduttaessa Pielisen Karjalan innovaatioympäristön perusteisiin, sen eri politiikkalohkoihin ja ratkaisumalleihin.

Innovaatiotoiminnan paikalliset hallintarakenteet ja politiikkatoimenpiteet

Innovaatiotoiminnan paikallisten hallintarakenteiden ytimessä ovat alueen kunnat ja niiden väkilukuun suhteutetuin maksuosuuksin kuntien itsenäisesti omistama ja hallinnoima PIKES Oy. Sen hallitus muodostuu kuntapoliitikoista ja johtoryhmä kuntien johtavista virkamiehistä, joten se on siltä osin osa seutu-, kunta- ja puoluepoliittista pelikenttää sekä kunta- että seutukohtaista elinkeinopolitiikkaa.

Pielisen Karjalan kunnat resursoivat Leaderiin PIKESin rahoituksena noin 90 000 euroa/vuosi (yhteensä 140 000 euroa/vuosi kaikilta Leader-alueen kunnilta) ja osallistuvat osin sen toimintaan hallituksessa istuvien virka- ja/tai kuntien luottamushenkilöiden välityksellä.

Henkilöhaastatteluja pohjustettiin Powerpoint-alustuksilla siitä, kuinka Suomessa rakentuu maa- ja metsätalousministeriön (MMM) hallinnoima maaseutupoliittinen kehittämisjärjestelmä ja työ- ja elinkeinoministeriöjohtoinen (TEM) innovaatiopoliittinen järjestelmä. Useimmille haastateltaville innovaatiojärjestelmän kokonaiskuva oli epäselvä ja vallitsi epätietoisuutta siitä, miten tämä järjestelmä lopulta ulottaa lonkeronsa Pielisen Karjalan kaltaiselle syrjäiselle maaseutualueelle.

"Täähän [innovaatiopolitiikka] on valtava sekamelska.(...)Että sanotaan, että mekin, jotka työksemme näiden kanssa tehhään työtä, on aika vaikee joskus hahmottaa, että mitenkä nämä niinku pellaa yhteen, että jokaisella on omat toimijansa ja sitten eihän kenelläkkään, millään organisaatiolla riitä aika kaikkien organisaatioitten kanssa olla yhteistyössä (...) Niin siinä saattaa olla joskus hyviäkin juttuja jossakin menossa, mutta ei me tiietä niistä, ei tiietä mitä toiset tekee, tässähän tehdään hyvin paljon semmosta päällekkäisyyttä nyt tänä päivänä".

"Mikä on big plan innovaatiopolitiikassa ja miten se yhdistyy Pielisen Karjalaan?"

Näiden kahden eri keskushallinnon yksiköiden työnjako ja roolit olivat haastateluilla osin epäselviä. Innovaatiopolitiikka ei tule toimijatasolla, varsinkaan kehittämisvälineiden osalta, täysin näkyväksi alueella. Vahvaa palautetta tuli siitä, että MMM:n ja TEM:n maaseutualueille kohdistuvat kehittämis- ja rahoitustoimenpiteet eivät kohtaa toisiaan, mikä aiheuttaa sekaannusta paikallisen tason toimijoissa.

"Miun mielestä nämä [ministeriöt] eivät keskustele keskenään juuri ollenkaan. Tai ainakin se keskustelu on hyvin näennäistä, ja itse asiassa jopa tuota näissä suuntaviivoissa tahti ja suunta on pikkusen erilainen (...) Tää on ehkä vähän karkeesti sanottu, mutta selkeesti siinä ois tarvetta tehdä enemmän yhteistyötä. Se näkyy kentälle asti ihan selvästi, että ollaan niinku kahen eri ministeriön maaseudun toiminnasta keskustelemassa".

Samoin maaseutupoliitikasta nousi esille se, että Maaseutuviraston hitaan käynnistyksen takia Leader-hankkeet olivat pitkään pysähdyksissä eikä voitu tehdä niitä koskevia paikallisia päätöksiä. Selkeästi oli myös havaittavissa toiminnallinen jännite maaseutuhallintoa johtavan keskeisen viraston kehittämisnäkemysten ja paikallisten toimijoiden välillä: *"Ei vaan puhuta samaa kieltä, eikä sit oikeesti tiedetä mitä kumpikin tekee".* Yleensä koettiin, että Leaderin elinolojen kehittämisestä koskevat ajatukset pyritään saamaan yhteensopivaksi *"jumalattoman byrokratian"* kanssa.

Kaikkienensa maaseutupoliittisesti Leaderin innovaatiotoiminta jäi melko kaukaiseksi haastatelluille toimintaryhmäläisille. Tämä ilmeni esimerkiksi siinä, että vaikka Leaderin perusideaan kuului toiminnan alussa innovatiivisuuden edistäminen, puheet siitä loppuivat myöhemmissä Leadereissa. Leaderin kehittämistoiminnassa keskitytään yksinkertaisiin ja käytännönläheisiin asioihin, joilla haetaan ratkaisuja paikallisyhteisöjen elinolojen arkipäiväisiin kehittämistarpeisiin. Yltiöpäinen innovaatioiden kehittämispuhe on tässä suhteessa vierasta syrjäisen maaseudun Leader-toimijoille.

Innovaatiopuhe ei myöskään lävistä Vaara-Karjalan Leaderin kehittämissuunnitelmaa *"Aktiivisten, osaavien ja ahkerien ihmisten Vaara-Karjala"* vuosille 2007–2013. Sanana innovaatio ei esiinny ohjelmassa kertaakaan, mutta haastateltujen keskuudessa oltiin sitä mieltä, että ohjelma laadittiin innovatiivisessa hengessä. Puhtaita innovaatiohankkeita ei tällä ohjelmakaudella ole ollut, vaikka yrityshankkeet ovat olleet koko ajan kasvamassa. Leader-toiminta ylipäätään etenee EU-ohjelmakausien rytmittämänä ja siten miten rahaa jaetaan verrattuna muuhun kansalliseen innovaatiopolitiikkaan.

Vaara-Karjalan Leader onkin omaksunut maaseutupolitiikan etäpäätteenä vahvasti rahoittajan roolin johtuen alueen syrjäisen toimintaympäristön perushaasteista ja käytännön syistä: pienellä henkilöstöllä ei riitä aikaa ja taloudellisia resursseja kaikkeen kehittämistoimintaan. Vaikka Vaara-Karjalan Leader toimii vahvasti rahoittajan roolissa, on sen hallituksen ja toimihenkilöstön keskuudessa pohdittu kehittävän roolin merkitystä.

"Tän kehittäjänä toimimisen peräänhän on huudettu jo viimeiset viisi vuotta (...) Maa- ja metsätalousministeriön virkanaiset ja Eero Uusitalo mukaan lukien (...) Jos halutaan näitä rahoja täällä alueella pitää, jotain kehittymistä täytyy tapahtua meilläkin vaikka me nyt ollaankin valtakunnallisesti viiden parhaan joukkoon rankattuna".

Kehittävän ja innovatiivisen roolin omaksuminen on tärkeää siinä vaiheessa, jos EU:n Leader-ohjelmärahoitus ei nyky muodossa enää jatku, ryhmien määrää kotimaassa supistetaan ja siirrytään esimerkiksi vastaavatyypiseen kansalliseen rahoitukseen. Tällöin mitataan nykyisten Leader-alueiden kykyä toimia innovatiivisina kehittäjinä. Tätä uutta toimintamallia edusti jo syksyn 2010 ja talven 2011 aikana Vaara-Karjalan Leaderin ja Pohjois-Karjalan Maaseudun Sivistysliiton kanssa yhteistyössä toteutettu laajamittainen "Oppimiskahvila"-kierros alueen kyläkunnissa. Kyläkierroksella innostettiin paikallisia ihmisiä kylän kehittämisen ideointiin ja toteutukseen uudella kehittämisvälineellä.

Pielisen Karjalan seutukunnallista elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa ohjaa PIKE-Sin laatima elinkeinostrategia, joista viimeisin on laadittu vuosille 2010–2013. Pielisen Karjalaa siinä luonnehditaan seuraavasti: *"Pielisen Karjala on toimeenpaneva ja arvostettu tyytyväisten ihmisten seutukunta, jonka keskeinen arvo on puhtaan luonnon,*

ihmisten ja elinkeinon välinen sopusointu". Itse elinkeinostrategiaa luonnehditaan sanoilla: *"Tämä elinkeinostrategia on sitoutumisen strategia. Alueen menestyksen luovat ihmiset ja Pielisen Karjalan tapauksessa näiden tulee olla alueeseen sitoutuneita, että saadaan aikaan pitkäjänteistä kehitystä ja kasvua. Alueemme tarvitsee sitoutunutta osaamista, pääomaa, vireitä kansalaisia ja menestyviä yrityksiä. Tulokset saavutetaan teoilla, yhteistyöllä ja totuusviestinnällä"*.

Strategian perustehtäväksi asetetaan: *"Ohjaamme ja toteutamme itsenäisesti elinkeinopolitiikan uusiutumista ja kehitystä yhtenäisellä päätöksenteko- ja toteuttajaverkostolla"*. Strategian toimenpiteiden päälinjaukset ovat; 1) Yritystoiminnan kilpailukykyyn nostaminen, uusien työpaikkojen luominen, 2) Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen alueen yrityksille, 3) Elinkeinotyön uudistaminen ja 4) Alueen käytön järjestelmällinen suunnittelu. Elinkeinostrategiassa ei käytetä kertaakaan suoraan innovaation käsitettä, mutta sen sijaan puhutaan *"uusiutumisesta"* strategian toisena voimavarana luonnon lisäksi tai toimenpidetasolla *"Etsitään ja panostetaan uusiin avauksiin, joissa puusta otetaan kaikki irti"*. Kuitenkin innovaatiotoiminnan edistämisen merkitys tiedostetaan, sillä Koheesio- ja kilpailukyky (KOKO)-ohjelmasta vuodelle 2011 rahoitettiin erillinen *"Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan edistämishanke"*. Hanke toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kanssa, ja siinä innovaatiopuhe liitetään suhteellisen suoraan yrityksissä tapahtuvaan innovaatiotoimintaan. Hankkeessa korostetaan erityisesti käyttäjälähtöisiä avoimia innovaatioita innovaatiotoiminnan kehittämisen selkärankana.

Innovaatiotoimintaa varten KOKO-rahoituksella seutukunnalle on palkattu *"korkeakouluasiamies"*, jonka tehtävänä on edistää ja tukea Pielisen Karjalan kehittämistoimintaa käytäntölähtöisellä innovaatiotoiminnalla. Asiamies toimii läheisessä yhteistyössä Pielisen Karjalan yritysten ja PIKESin kanssa. Tehtävänä on etsiä parhaita asiantuntijoita alueelle, tehdä yhteistyötä seudun muiden toimijoiden kanssa, koota hajanaista innovaatiotoimintaa yhteen ja toimia tutkimuksen suuntaamiseksi seudun innovaatiotoiminnan kehittämiseen. Hankkeen tavoitteeksi on määritelty seuraavaa: *"Hankkeen keskeisenä tavoitteena on Pielisen Karjalan seudun yritysten innovaatiotarpeiden selvittäminen ja innovaatiotoiminnan käynnistäminen sekä kehittäminen. Työllisyyden ja alueellisen kehityksen näkökulmasta toimenpiteet keskittyvät erityisesti tuotannollisiin pk-yrityksiin ja palvelusektoriin. Eräänä tavoitteena on löytää erityisesti niitä pk-yrityksiä, joilla on tarvetta ja pyrkimystä kehittää tuotteitaan ja toimintaansa, mutta joiden oma innovaatiokyky ei ole riittävä hyödyntämään yrityksen sisäisiä ja ulkopuolisia resursseja"* (Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu 2011).

Pielisen Karjalan KOKO-ohjelma-asiakirjassa 2010-2013 on alueen kehittämisessä innovaatioita vahvasti edistävä perusvire. Erityisesti innovaatiotoimintaa edistetään väestön osaamista vahvistamalla, yhdistämällä toimialojen rajapintoja, edistämällä tutkimustiedon siirtoa elinkeinoelämän tarpeisiin ja luomalla Pielisen Karjalaan sellainen innovaatioiden kehittämismalli, jossa yritykset voivat saada jatkuvaa tukea kehittämisprojektiensa läpiviemisessä, joko julkiselta tai yksityiseltä sektorilta. (PIKES 2011b.)

Pielisen Karjalan Maaseutuohjelma on laadittu vuosille 2007–2013. Ohjelma ei suoranaisesti ole innovaatiovetoinen, mutta se korostaa mm. tutkimuksellisen tuotekehityksen lisäämistä, uusien tuotteiden ja liikeideoiden löytämistä. AMO-Pielisen Karjala -ohjelman tavoitteena on *”ylläpitää ja edelleen kehittää Pielisen Karjalan maaseudun elinvoimaisuutta uusia innovatiivisia toimintamalleja luomalla”*. Välineinä tavoitteisiin ovat mm. PIKESin palveluna yhden luukun malli, jossa otetaan vastaan kaikki maaseutuyrittäjyyteen liittyvät asiakkaat ja kehittämisajatukset ja ohjataan heidät sitten parhaan mahdollisen yhteistyökumppanin palvelujen luo sekä tehdään em. toimialoihin liittyviä esiselvityksiä. Mallia vahvistetaan verkostoitumisella, etenkin edistämällä tuotanto- ja toimialakohtaisia pienryhmiä muodostamalla. Maaseutupolitiikan toteuttaminen ei ole kuitenkaan varsinaisesti PIKESin ydintoimintoja vaikka se JOSEKista poiketen hoitaa myös maaseudun alkutuotanto- ja myös muiden maaseutuyritysten kehittämiseen liittyviä asioita (PIKES 2011c).

Pielisen Karjalan aluekehittämisen ja innovaatiotoiminnalle tärkeää on, että seutukunnan elinkeinostrategia on linjassa Pohjois-Karjalan maakuntaohjelman 2011–2014 (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2010) kanssa, joka säätelee ja ohjaa valtion rahoituksen suuntaamista maakunnassa. POKAT edustaa maakunnan kuntien aluepoliittista puhetta valtiolle, ensisijassa TEM:lle ja ELY:lle. Tältä osin Pielisen Karjalan strateginen ote on hyvä ja seutukunta on osa maakunnan aluepoliittista innovaatioapparaattia.

Maaseudun innovaatiopolitiikan paikallisten hallintarakenteiden heikkoudet Pielisen Karjalassa näyttävät piilevän seudullisesta kehittämisyrityksestä riippumatta kuntapolitiikassa, kun huomioidaan koko maaseudun kehittämisen kenttä aina kylätoimintaa myöten. Pielisen Karjalan alueen kuntien maaseudun innovaatiotoiminta poikkeaa merkittävästi Vaara-Karjalan Leaderiin kuuluvasta Ilomantsin syrjäisestä kunnasta. Siinä, missä Ilomantsin kunta pyrkii olemaan JOSEKin elinkeinoyhtiökytkennästä huolimatta aktiivisen itsenäisen koko maaseudun innovaatiotoiminnassa, ovat Pielisen Karjalan kunnat ulkoistaneet lähes kaiken maaseudun innovatiivisen kehittämis- ja yritysneuvontatoiminnan PIKESille ja karsineet omia perustoimintojaan. Lieksan kaupungilla on tosin vielä teollisuuskylätoimintaa ja omia, myös joiltain osin maaseutua sivuavia kehittämishankkeita, mutta Nurmeksien ja Valtimon osalta maaseudun innovatiivinen maaseudun kehittämistoiminta on ollut hiljaista. Kuntien kehittämisresurssit suuntautuvat pääosin keskustajamaan sijoituvien teollisten toimintojen kehittämiseen, eivät koko kunnan maaseutualueille.

”Mielestäni kunta ei ole harjoittanut minkäänlaista maaseutupolitiikkaa viimeisen 20 vuoteen kunta(..)siellä on ollut teollisuuspolitiikka hyvin vahvaa ja luovuttu maataloudesta ja maaseudusta hyvin kauan aikaa sitten(..)maaseutukylät ovat käytännössä oman onnensa varassa(..)suljetaan melkein korvat täysin näitten kylien ja kyläläisten omilta ajatuksilta ja kehittämisideoilta, että siellä ei kerta kaikkiaan ei oteta vakavasti niitä ja ajatellaan, että keskustajaman politiikat tietävät kaiken paremmin kuin kukaan muu virkamiesten avustuksella(..)

nykyisin se on lähinnä hirveä taistelu siitä, että saa siellä jotakin tapahtumaan ja äänensä kuuluviin”.

Osin vaikuttaa jopa siltä, että alueen kuntasektori vastustaa maaseutukyliltä tulevia innovaatioita. Toisaalta ongelமாகsi koettiin se, että seutukunnallisten kehittämissyhtiöiden (PIKES, JOSEK) hanketoiminta keskittyy isoihin asioihin pienten kustannuksella. Jos seudun kunnilla ei ole enää omaa itsenäistä maaseutupolitiikkaa ja hankkeita suhteessa elinkeinoyhtiöön, jäävät maaseudun paikallisyhteisöjen toimijat vaille tukea innovaatiotoiminnassa. Kuntien suorat avustukset esimerkiksi paikallisille toimijoille ovat hyvin pieniä, lähinnä symbolisia, verrattuna elinkeinopoliittiseen kehittämiseen.

PIKESin toiminnassa ei *”Lähtökohtaisesti haluta tämmöisiä innovatiivisia ideoita ainakaan lähtökuoppiinsa ampuu, vaan pikemminkin mietitään voisiko tässä olla jotain, niitähän haetaankin aktiivisesti (...) En osaa sanoa kuinka hyvin varsinaiset maaseudun kehittämisedat pääsee läpi”*. PIKESillä on oma *”rural expertti”*, jolla on edellytyksiä huomioida seudun maaseutumainen luonne PIKESin innovaatio- ja kehittämistoiminnassa. Maaseudun kehittämistä varten PIKESin yhtenä työkaluna toimii osin KOKO-rahoitus, mutta innovaatioinstrumenttina sen vaikutus ei suuresti kohdistu innovatiivisen paikallisen kylätoiminnan tai maaseudun muun pienimuotoisen innovaatiotoiminnan tukemiseen.

Maaseudun, etenkin kylien, kehittämisessä Pielisen Karjalan kuntien passiivisuus jättää paikalliset kehittämisverkostot pääosin suoraa kuntakytkentää vaille. Aktiivisten kyläihmisten kautta syntyvät verkostot pyrkivät kyllä korvaamaan puuttuvat verkostot, mutta maaseudun kehittäminen jää puolitiehen ilman välitöntä kuntakytkentää. Vaara-Karjalan Leaderin toiminta toki paikkaa näitä aukkoja kuntarahan välityksellä, mutta olennaista ei aina ole se, mitä kautta ja miten paljon rahaa paikallisille toimijoille jaetaan, vaan se, että ollaanko syrjäisen maaseutualueen kunnissa aidosti maaseutu- ja kehittämishenkisiä. Luodaanko alueella myönteistä, innovaatioihin kannustavaa ilmapiiriä kuntien oman maaseudun kehittämistoiminnan kautta riippumatta alueen muista toimijoista?

”Paikallinen henki pittää saaha ja se lähtee sieltä kunnanjohosta (...) Että, jos kunnan johto on myönteinen näille asioille, se luo sellaista luottamusta kuntaan päin ja sitten kun se luo sitä luottamusta, sen jälkeen yrittäjätkin uskaltaa toimia ja investoida”.

Haastatteluaineiston perusteella alueen kunnat eivät ole, yllättävää kyllä, kovin maaseutuhenkisiä eivätkä ne tue politiikallaan maaseudun, lähinnä kyliltä nousevia, ideoita juuri muuten kuin Leaderin välityksellä. Tällöin jätetään pois yksi keskeinen innovaatiotoiminnan elementti seutukunnan kehityksessä. Siksi kuntien omalla aktiivisella, elinkeinoyhtiöstä ja Leaderista riippumattomalla maaseudun kehittämistoiminnalla on merkittävä rooli alueen innovaatiotoiminnan edistämässä.

Pielisen Karjalan kuntien ulkoistettuun elinkeinotoimeen verrattuna Ilomantsissa kunnanjohto, elinkeino- ja maaseututoimi ottavat laajalti vastuuta maaseudun kehittämisestä. Tämä näkyy menestyksellisenä maaseudun innovaatio- ja kehittämistoimintana kunnassa. Vastaavaa toimintamallia ei ole havaittavissa Pielisen Karjalan alueen kunnissa (ks. luku 3.2.4). Innovaatiotoiminta on tältä osin Pielisen Karjalan kunnissa virkamiesmäistä ja vailla omaehtoista otetta.

"Kuntahallinnon niinku kaltereiden sisällä niin lähtee jotakin uutta, niin ei ole".

"Julkinen sektori käytännössä vastustaa innovaatioita kunnissa, siis nimenomaan kyliltä lähteviä ja sieltä syvältä maaseudulta tulevia innovaatioita, julkinen sektori on ensimmäinen este mikä meillä on innovaatioilla ylitettävänä (...) innovaatioympäristö on tämmönen innovaatiot kuoliaaksi nuijiva".

"Kunnista päin ei tuu muuta kuin pakkoa, semmosta että, että kun palvelurakenteet uhkaa rapistua, niin on pakko tehdä jotain, pitäis tehdä jotain"(...) Sitä ei tee organisaatiot täällä ollenkaan" [käyttäjälähtöisyyttä].

3.2.3 Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristön nykytila

Keskeiset innovaatiotoimijat ja työnjako alueella

Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan veturi PIKES Oy toteuttaa seudullisen elinkeinostrategian välityksellä tavoitteellista innovaatiotoimintaa, ja yritysneuvonta ohjaa yrityksiä sopiville innovaatiopoluille. Strategiapaperi on ohjenuora resurssien kohdentamiselle, ja PIKESin hallitus se elin, joka lopulta päättää strategisesta otteesta ja innovaatiotoiminnan edistämiseen tähtäävistä perusratkaisuista. Kunnanjohtajista ja PIKESin toimitusjohtajasta muodostuva työvaliokunta sparraa PIKESiä ja valmistelee asiat hallitukselle. PIKESin sisäinen johtoryhmä käsittelee *"isot tapaukset"* eri suunnista tulevien näkemysten kera ja vie ne päätöksentekoon. Innovaatiotoiminnan vaikuttavuus syntyy siitä, että johtoryhmässä havaitaan isot kehitettävät asiat ja niihin panostetaan strategisen päätöksen jälkeen esimerkiksi erillisinä yritysryhmähankkeina, toimenpideohjelmina tai hankekoulutuksena.

PIKESin läheinen yhteistyökumppani on Pielisen Karjalan työ- ja elinkeinotoimisto. TE-toimiston kanssa PIKESillä on erillinen paikallinen sopimus, joka jäljittelee koko maakunnan seudullisten yrityspalvelujen yhteistyöryhmää (SYP). PIKESissä maakunnallinen sopimus vietiin paikallistasolle, koska asiakkaat ovat hyvin pitkälle samoja PIKESillä ja paikallisella TE-toimistolla. Organisaatioiden välisen tiedonkulun kannalta sopimus on hyvä, sillä TE-toimiston kanssa voidaan selvittää esimerkiksi kulloinkin tarvittavat työvoimatarpeet. Yhteistyön yksinkertaisena tavoitteena on helpottaa yritysten elämää esimerkiksi yhteisen yrityskäyntien muodossa.

Huolestuttava asia Pielisen Karjalassa on ollut nykyisen työ- ja elinkeinotoimiston lakkauttamisuhka paikallistasolta ja valtion hallinnon toimintojen siirtäminen maakuntakeskukseen Joensuuhun (Ylä-Karjala 2011b). Vaikka työnvälitys ja muut TE-toimiston peruspalvelut alueella säilyvät, menettää PIKES tärkeät elinkeinoelämän julkiset tukipalvelut ja suhteellisen itsenäisesti paikallisessa elinkeinoelämän kehittämisessä mukana olleen yhteistyökumppanin. Tämä ei voi olla näkymättä seutukunnan innovaatiotoiminnassa, ja tätä kehitystä alueen kunnat vastustavat voimakkaasti.

PIKESin tärkeä yhteistyökumppani alueella on maakuntakorkeakoulu. Sillä tarkoitetaan korkeakoulujen, koulutustoimijoiden ja seutukuntien välistä vuorovaikutus- ja kumppanuussuhdetta (<http://www.pohjois-karjalanmaakuntakorkeakoulu.fi/>). Maakuntakorkeakoulu tuo eri keinoin korkeakoulujen osaamisen ja palvelut lähelle seutukunnan asukkaita ja vastaa joustavasti alueen koulutus-, osaamis- ja kehittämistarpeisiin yhdessä muiden seudullisten toimijoiden kanssa. Maakuntakorkeakoulun toimintaa ohjaa toimijoiltaan laaja-alainen seudullinen ohjausryhmä ja Ylä-Karjalassa (Valtimo, Nurmes) koulutuskoordinaattori sijaintipaikkanaan Nurmes. Lieksan kaupunki resursoi kansalaisopiston suunnittelijaopettajan työajasta puolet maakuntakorkeakouluun liittyviin tehtäviin, ja myös toinen henkilö tukee oman työnsä ohella maakuntakorkeakoulun toimintaa Lieksassa.

PIKESin rooli Pielisen Karjalassa on elinkeinostrategisen kehittämisotteen lisäksi keskeinen yritysten suuntaan. Sen kautta koordinoidaan seutukunnan yritysneuvontaa, sillä kunnilla ei ole palkattuna varsinaisesti omia elinkeinoasiamiehiä tai yritysneuvojia. Leader seuloa omalta osaltaan yrityshankkeita yhdessä PIKESin kanssa, mutta yritysneuvonnan alkuun saattaminen pyritään tekemään aluksi PIKESin ja Leaderin yhteiskäynnillä yrittäjän luona. Tästä syvemmän yritysneuvontasuhteen hoitaa PIKES.

PIKES tekee jossain määrin maaseudun alkutuotannon ja muiden maaseutualueella toimivien yritysten yritysneuvontaa, koska kyse on yritystoiminnasta, mutta sen rinnalla työtä tekevät mm. alueen maaseutuslaitokset ja ProAgria. Leaderin ja PIKESin työnjako on hienovarainen, mutta sikäli luonteva, että PIKESillä on hieman erilainen asiakaskohderyhmä kuin Leaderilla. Yhteistä kosketuspintaa löytyy mm. seudullisista hankkeista ja maaseudun tuotannollisten yritysten neuvonnasta. Eräs haastateltu kuvasi työnjakoa seuraavasti; *"Meillä mennään [PIKES] korkealla ja kovaa, toimintaryhmä on ruohonjuuritasoa"*.

PIKESin ja Leaderin elinkeinopoliittisessa työnjaossa ja yhteistyössä on ilmennyt joitain ongelmia. Yhteistyötä ja työnjakoa on vaikeuttanut toiminta-alueiden erilaisuus. Tiedon välityksessä, toisten toimintatapojen tuntemuksessa ja yhteistyössä on ollut aukkoja, joita on pyritty viime aikoina paikkaamaan. Leaderin hankebyrokraatia on koettu jonkinlaisena esteenä PIKESin toimijoiden keskuudessa, vaikka se on siedettävä, jos halutaan toimia Leaderin kanssa. Leaderin perusidea tunnustetaan ja sitä pidetään hyvänä PIKESin toimijoiden keskuudessa: *"Se Leader-tyyppinen niinku paikallislähtöisen, siis nimenomaan sieltä ruohonjuuritasolta, sille suunnattu tuki, se on erittäin hieno ja erittäin hyvä toimintatapa, ja tykkään siitä filosofista, se on erittäin hyvä"*.

Yhteistyön edistämiseksi seudulle on perustettu yhteinen hankeryhmä, jossa PIKESin ja Leaderin keskeiset toimijat kohtaavat toisensa muutaman kerran vuodessa. Toiminta on muuttunut organisaatioiden välillä systemaattiseksi ja keskinäinen yhteydenpito tiivistynyt. Henkilötasolla suhteet PIKESin ja Leaderin toimijoiden välillä ovat alun perin olleet toimivat: *"Mutkattomat välit ja perustuu pitkälle henkilökemioihin"*. Tiivistynyt yhteydenpito on tuottanut määrällisesti paljon uusia ja laadukkaita hankehakemuksia, ja uusia yhteisiä hakemuksia on suunnitteilla. Koska PIKES hoitaa Leaderin kuntarahoituksen, on PIKESin ja toimintaryhmän yhteistyön oltava saumatonta.

Yhteistyötä organisaatioiden välillä tunnutaan kaipaavan silti enemmän, johon yhden mahdollisuuden tarjoaa hankekirjoittamisen rakenteellinen ongelma. Hyviä, substanssin hallitsevia, hankekirjoittajia on vähän, joka rajoittaa hanke- lähtöjen määrää alueella. Hankekirjoittaminen on suuri ongelma etenkin seutukunnan mikroyrityksille, joten tämän toiminnan yhteinen tehostaminen edistää myös alueen innovaatiotoimintaa. Yleensä määrämuotoista tiedon vaihtoa organisaatioiden hallitusten ja yksittäisten hanketoimijoiden välillä toivotaan Leaderin puolelta lisättävän.

Innovatiivisuuden ja innovaatiotoiminnan ymmärtäminen

Innovaation käsite on Pielisen Karjalan alueella toistaiseksi hieman ongelmallinen. Virallinen innovaatiopuhe ei ole täysipainoisesti saavuttanut Pielisen Karjalaa. Se ei esimerkiksi näy juuri vaatimuksina PIKESin hallituksen toimissa. Se, että innovaatiotoiminta ei hahmotu seutukunnalla ja siitä oli vaikea keskustella haastateltavien kanssa, johtuu osaltaan puuttuvasta yhteisestä puhetavasta, joka kannattelisi innovaation käsitettä ja jonka keskeiset toimijat voisivat yhteisesti jakaa.

Lähtökohtaisesti innovaatiot Pielisen Karjalassa liittyvät lähinnä käytännönläheisiin asioihin. Kyse ei ole hienoista keksinnöistä tuotteiden tai palvelujen kohdalla, vaan arkipäivän innovaatioista. Tältä osin koko innovaation käsite on hyvin realistinen maaseudun kehittämissuhteudessa, sillä siihen liittyvät asiakaslähtöisyys ja käytännöt ratkaisevat, ei innovaatio sisällyksettömänä käsitteenä. Siksi innovaatio käsitteen käyttöä jopa tietoisesti vältellään alueen toimijoiden keskuudessa.

"Käsitteenä minun mielestä edelleen tää innovaatio on vähän semmosta niinku helposti höpön-pöppöä, sinne saattaa helposti niinku upota ja siitä saa hirveen helposti saivartelevaa keskustelua aikaan, mitä tarkoitetaan innovaatiolla, kun aletaan määritellä tää innovaatio sana(..)Että kun kokonaisuutena aletaan puhuu tään sanan ympärillä, aletaan tehdä ryhmiä, siinä on iso riski, että aletaan kehittää kehittämistä (...) Ja sitten, tässä työssä niinkun aina tarvitaan niitä, jotka seisoo jalat tukevasti maassa, jotka sanna, että noniin eipäs kompastuta lillukan varsiin ja aleta määritellä niinku mitä innovaatiotoiminta tarkoittaa liian yksityiskohtaisesti (...) Tykkään siitä, että se tehhään niinku asiakaslähtöisesti, kohtuullisen konkreettisesti, mutta pitäen mielessä kokonaiskuva".

Käsitteenä innovaatio Pielisen Karjalan syrjäisessä maaseutuyhteisössä on huomattavasti monisäikeisempi käsite kuin virallisessa tiede- ja teknologiavetoisessa sekä kasvuyritystoimintaan tähtäävässä puhutavassa esitetään. Innovaatio sai seuraavia käsitteisisältöjä haastateltavien parissa.

- *"Paikalliset huomaavat mahdollisuuden, joka ollut paikalla maailman synnystä saakka, mutta niitä hyödynnetään uudella tavalla, esimerkiksi Möhkön ruukki-alue Ilomantsissa".*
- *"Väkisinkin mieleen tulee aina joku tällöinen tuote- tai tuotekehittäminen, uuden jonkun mullistavan laitteen keksiminen tai tietysti uudet toimintatavatkin on aina innovatiivisia".*
- *"Käytännön yritystyössä on joskus hyvin selviä tapauksia, ne on keksijöitä isolla Koolla".*
- *"Kahta eri asiaa; 1) yritykset tekevät uusia tuotteita (...) tuotteet voi olla joko hilavitkuttimia tai sitten palveluita (...) 2) julkisten palvelujen tuottamistapojen innovatiivisuus (...) erilainen tapa toimia, uusi tapa toimia, järvevä tapa tuottaa julkisia palveluja".*
- *"Tulee jokin uusi tapa toimia tai entistä tapaa muokataan olennaisesti".*
- *"Uusien toimintatapojen luomista, että pystyy tekemään sitä omaa bisnestä kannattavasti".*
- *"Parannusehdotuksia jo keksityistä asioista".*
- *"1) Syntyy jostakin tarpeesta...tarvelähtöisesti...2) Sitten on taas luovia yksilöitä, joilla joka päivä pursuaa jokin idea, ajatus (...) Rönnyä niitten ajatusten kanssa... ja niistä pitäisi poimia parhaita paloja (...) 3) kaikki yrittäjät on luovia".*
- *"Toiminnan sisällä syntyvät innovaatiot".*
- *"Yksittäinen ihminen keksii idean, mutta joukolla mietittäessä idea laajenee".*
- *"Mitä hullumpi ajatus, sitä todennäköisemmin siitä tulee uusi innovaatio".*
- *"Jokin uusia asia, jota laajemmin pystytään hyödyntämään".*
- *"Innovaatio on what so ever, where so ever".*
- *"Keksinnön ja innovaation ero iso ja välissä paljon työtä, läpäistävä monta ajatustestiä".*
- *"Innovaatiot ovat toimintatapojen muuttamista".*

Monisäikeinen innovaation käsite saa Pielisen Karjalassa useita eri merkityssisältöjä, joista jokainen on periaatteessa oikea kunkin toimijan näkökulmasta. Käsitteenä se on suhteellinen ja sen arvoa sekä hyötyä voidaan arvioida hyvin eri tavoilla alueellisessa kehittämistoiminnassa ja politiikkasektoreilla. Pielisen Karjala on tältä osin omanlaisensa innovaatioympäristö, jota ei voi ohjata väkisin yhden innovaatiokäsitteen alle. Tämän tutkimuksen viitekehyksen näkökulmasta innovaation käsitteellä on useita yhtymäkohtia omaehtoiseen yhteisölliseen kylätoimintaan, puhtaasti markkinasuuntautuneeseen yritystoimintaan ja myös julkisen tai yksityisen palvelusektorin toimintaan. Innovaatiot harvemmin Pielisen Karjalan

maaseutuyhteydessä liittyvät huippututkimukseen ja -tekniikkaan, sillä käsitekirjo on selkeästi tätä näkökulmaa merkittävästi laajempi suhteessa alueen historiallisiin perinteisiin, toiminnan rakenteisiin sekä toimijakenttään.

Haastateltujen erilaisia innovaatiokäsityksiä yhdistää sisällöllinen ajatus siitä, että innovaation ydin, sen perusprinsiippi on hyvä 'idea', joka syntyy Pielisen Karjalan sopivan suotuisissa olosuhteissa, so. innovaatioympäristön erilaisissa luovissa tiloissa (ks. seuraava luku). Idean käsite yksinkertaisimmillaan ymmärrettynä tarkoittaa luovaa ajatustuotantoa tai -luomusta, jolla ei vielä ole olemassa reaaliavastinetta ja joka vasta innovaationa tarkoittaa uuden idean konkreettista toteuttamista käytännössä (Reunanen 2007, 27). Käytäntöyhteydessä keksitty idea ja siihen liittyvä tieto kääntyy uusiksi, entistä paremmiksi ajattelu- ja toimintatavoiksi. Ideasta siirrytään käytännönläheisessä innovaatiossa ajatuksesta itse tekoon, jota kuitenkin edeltää aina tarvittavilla käsitteillä operointi yhteisten käsite- ja merkitysrakennelmien luomiseksi niin, että päätöksenteko ja toiminta voi toteutua sellaisena kuin käytännöllinen pyrkimys siihen alun perin oli (emt., 7).

Innovaation sijaan Pielisen Karjalan maaseutuyhteydessä olisi luontevampaa puhua esimerkiksi käytännöllisistä ja hyödynnettävissä olevista ideoista, uusista ajattelu- tai toimintamalleista, parannusehdotuksista tai uusiutumisen. Käytettiinpä mitä innovaatiokäsitettä hyvänsä, oleellista on, että uusi asia, idea tai jalostunut innovaatio lisää seutukunnan elinvoimaa parantamalla yksityisen tai julkisen sektorin selviytymisen, uusiutumisen ja menestymisen edellytyksiä.

"Onnistuneen innovaatiotoiminnan merkitys etenkin alueen yritysten liikevaihdolle ja kannattavuudelle voi olla hyvin merkittävä... Koska, jos se johtaa esimerkiksi vaikka omiin tuotteisiin, sen sijaan että ollaan vaikka alihankkijan roolissa, kyllähän se merkittävästi kasvattaa niinku liikevaihtoa, kasvattaa myös kannattavuutta (...) Kyllähän se esimerkiksi metalliteollisuudessa, se kateprosenttihan tuplaantuu, jopa kolminkertastuu niillä yrityksillä, joilla on omat tuotteet verrattuna puhtaasti niinku alihankintayrityksiin(...) Että mä kyllä sen tätä kautta hakisin, että seutukunnan olemassa olevat yritykset, jotkut niistä löytää sen kasvutiensä, niinku tään innovaatiotoiminnan kautta".

Innovaatioiden moninaiset lähdöt

Pielisen Karjalan innovaatioympäristössä on erotettavissa muutamia muita korostuneempia innovaatioalustoja, joissa ideat syntyvät, kypsyvät ja kehittyvät vähitellen merkittäviksi uusiksi ajatus- ja toimintamalleiksi. Luonnollisesti seutukunnan yritys- ja muut yhteisöt sekä idearikkaat yksilöt ovat avainasemassa innovaatiotoiminnassa, mutta tämän tutkimuksen viitekehityksessä keskeisin innovaatioalusta on PIKESin yritysneuvojan ja yrittäjän välinen luottamuksellinen suhde.

Yritysneuvojan keskeinen tehtävä on arvioida, onko yrityksessä syntymässä kannattavaa liiketoimintaa, koituuko idea yrityksen tappioksi vai menestykseksi.

Yritysneuvojan haasteena on tunkeutua yrittäjän ideoiden täyttämään ajatusmaailmaan, joka on kiinni tämän henkilökohtaisesta osaamisesta. Yritysneuvonnassa avautuu väylä innovaatioihin ja luottamukselliset keskustelut asiakkaan kanssa ovat avain tällä tiellä. Hyvä yritysneuvoja on taitava kuuntelija ja dialogin ylläpitäjä, erään haastatellun sanoin ”hyvä tyyppi”, joilla on substanssia muustakin elämästä kuin yritys-elämästä. Yritysneuvojat ovat seudullisessa elinkeinoyhtiössä innovaatiotoiminnan kivijalka.

”Yleensä siinä vaikeus on, että se pitäisi lukkea sen asiakkaan ajatuksia rivienkin välistä, että tuota siellähän saattaa olla kultahippu joukossa, jota ei huomaa-kaan (...) tavallaan se pittää saaha se asiakas niinku avautumaan ja se tilanne niinku laukastuu, että se uskaltaa kertoa kaikki elämäntilanteet, koska siinähän kerrotaan monesti sukujuuria myöten, että mistä on kysymys, että se luottamus pitäisi saaha syntyymmään”.

”Niinku pittää olla jo taitava ja kokenu neuvoja, että pystyy sieltä tunnistamaan, siitä, ihan siitä tavallaan, miten mie sanosin, yrityspuhheesta lainausmerkeissä, kun puhutaan kokonaisuutena siitä yrityksestä ja käyvään läpi monia toimintoja. Että pystyy sieltä tunnistamaan, että hei muuten työ teette tämän asian aivan ainutlaatuisella tavalla tai hei muuten teillähän saattas tässä kohtaa tuotetta, palveluideaa- tai prosessii vois olla, avautuu ihan uus markkina, jossa siihen vois yhittää täältä ihan täysin muualta siihen ihan erilaisen asian. Siinä niinku hyvä yritysneuvoja on äärimmäisen suureksi avuks sen vuoks, että kun yritysneuvoja sitten kiertää, että vaikka minkalaisissa yrityksissä, eri toimialoilla parhaassa tappauksessa, pienissä, isoissa, tuotannollisissa ja palveluyrityksissä ja niin pois päin, niin hälle karttuu kohtuullisen niinku laajasti kokemusta vaikka minkä näköisistä yrityksistä, ja toimunnoista, palveluista ja tuotteista. Ja sitten hyvä yritysneuvoja pystyy yhittämään niitä”.

Innovaatiotoiminnan kehittämisen kannalta on tärkeitä, että yrityspalveluverkko on koko ajan hyvässä kunnossa ja yritysasiakkaat tietävät, keihin he voivat olla yhteydessä omien ideoidensa ja kehittämistarpeidensa kanssa. Koko ajan on myös välttämätöntä tehdä konkreettista paikallista ja pitkäjänteistä jalkatyötä, että päästään yrittäjän ideoiden toteutuksen äärelle ja vahvistetaan siten keskinäistä luottamussuhdetta.

Yrittäjäpuolella ideoiden innovaatiolähtönä on yleensä luova yksittäinen yrittäjä, joka itsenäisen ajattelun tuloksena, usein yrityksen toimintojen ohessa, on kehittänyt uuden idean täyttämään ilmitullutta asiakastarvetta. Yksittäisen yrityksen toiminta onkin pääosin asiakastarvevetoista reagoimista, ei niinkään ennakoivaa innovoimista tai verkostoissa tapahtuvaa tuotekehitystä, vaikka myös päinvastaisia tapauksia löytyy.

"Kyllä ne syntyy ne ideat siellä yritysten sisällä, aika vähän vielä syntyy yritysverkostoissa sellasta uutta, koska täällä on niin kovin vaatimattomia nää meidän yritysverkostot vielä, että ne ei oo pääsy sillä luottamusasteella niin pitkälle, että siellä niin isoja asioita kuin tuotekehitystä jaettaes kovin paljon(...) Ja sitten meidän alue ja koko Pohjois-Karjala on tyyppillistä tai vahvaa keksijäaluetta ja se kyllä näkyy jossain määrin meidänkin alueella. Että kyllä täällä pienetkin yrittäjät kehittää omia tuotteita, ei pelkästään liity alihankkijaksi ja tee sitä mitä iso asiakas toivoo tai vaatii. (...) On sellasta ossaamista ja sitten näkkee mahdollisuuden tai tarpeen ennen kuin kukkaan sanoo sitä ehkä ääneen. Ne on kivoja juttuja ja edistyksellistä tuotekehitystyötä".

Oma lähtönsä innovaatioille ovat keksijätyypit. Näillä henkilöillä ideageneraattori on aina päällä, ja yritysneuvonnassa saattaa tulla vastaan jopa tilanne, jossa henkilöllä on kokonainen vihko täynnä ideoita. Yleensä nämä henkilöt ovat *"hilavitkutintyyppijä"* (jonkin uuden laitteen keksijöitä), jotka ovat helposti tunnistettavissa muusta yritysneuvonnan asiakasjoukosta. Hilavitkutin-puolelle PIKESissä on muotoutunut oma toimintamalli. Kun tällainen yrittäjä, jolla on uusi tuoteidea tai keksintö, ottaa yhteyttä, lähdetään miettimään hänelle jatkomallia. Tässä vaiheessa kehitysyritys tulee mukaan ja myös keksintöasiamies, sekä tarvittaessa annetaan idea Pohjois-Karjalan innovaatioraadin tai tuoteväylän ruodittavaksi. Yhdessä mietitään ja arvioidaan tuoteidean uutuusarvoa, ja mahdollisesti mallinnetaan idea suunnittelijoiden kanssa ja saatetaan se kirjalliseen sekä kuvalliseen muotoon. Tarvittaessa haetaan patentti- tai mallisuoja, jonka jälkeen jatko jää yrittäjän vastuulle. Yrittäjälle tuotteen kaupallistaminen on toimintamallin suurin ongelma: miten haetaan markkinat ja saatetaan tuote markkinoille tai miten luodaan jo tuotekehitysvaiheessa kontakti mahdollisiin asiakkaisiin? Tähän tarvittaisiin paljon yhteyksiä ja joku PIKESiä laajempi organisaatio, joka tukee toimintaa kansainvälisesti.

Pielisen Karjalan alueella on myös varsin paljon yksittäisissä yrityksissä *"technology push"* -tyyppistä osaamista ja tarvetta sen jatkokehittelyyn. Pienetkin yritykset, esimerkiksi metallipuolella, tekevät jatkuvaa tuotekehitystä innovoimalla uusia ratkaisumalleja ennakoivasti tai suoraan asiakkaiden vaatimuksiin. Innovaatiotoiminta on tuotepääällikkövetoisempaa alueen suurimmissa yrityksissä, joissa haetaan yleensä parannusta tuotantoratkaisuihin innovaatioista.

Leaderissa toteutuu hieman sama prosessi kuin PIKESin yritysneuvonnassa. Jos Leaderiin tulee yrityskontakti, otetaan idea ensin ruodittavaksi ja tarpeen vaatiessa ollaan yhteydessä PIKESin yritysneuvontaan. Yleensä vähintään ensikäynnin jälkeen mukana on jo PIKESin yritysneuvoja ja yritys ohjautuu sen neuvonnan piiriin. Ylipäätään sekä PIKESissä että Leaderissa yritysneuvonnan kautta tavoitettu aloitteellisuus tuo vaikuttavuutta koko alueen innovaatiotoimintaan.

Suoran yritysneuvonnan lisäksi koko PIKESin organisaation toiminta on ideoiden ja niiden jatkokehittämisen täyttämää. PIKESin sisäisenä ideamoottorina ja sparrausjoukkona ovat oman työyhteisön aktiiviset toimijat. Työyhteisön sisäinen

ristituki, esimerkiksi hanketoimijoiden yhteiset kokoukset, yritysneuvojen tiedonvaihto, henkilöstön kuukausikokoukset, johtoryhmän tapaamiset tai satunnaiset kahvipöytäkeskustelut voivat johtaa uusiin päivittäisiin ideoihin ja niiden jatkokehittelyihin. PIKESin hallitus on myös paljon keskusteleva ja lennokkaista ideoista esittävä ryhmä.

Siten PIKES synnyttää jo itsessään innovaatiotarvetta, ja kuntien tehtävä on päättää PIKESin hallintoelimissä, miten asioissa edetään. Joka vuosi seutukunnalla järjestetään valtuustojen yhteisseminaari ja erillinen 'Pielisen tulevaisuusfoorumi', joka kokoaa alueen keskeiset toimijat yhteiseen kehittämiskeskusteluun ja hengenluontiin. PIKES järjestää alueella myös yhteistyössä maakunnan ja seutukunnan muiden toimijoiden kanssa paljon yksittäisiä ajankohtaisfoorumeita, tiedotus- ja koulutustapahtumia, joissa uusi spesifi, elinkeinostrategiaa tukeva tieto leviää alueelle.

Kaikkienensa PIKESin toiminta on aktivoinut alueen innovaatioympäristöä niin, että se henkisesti ja toiminnallisesti ruokkii jo itse itseään. Eräs haastateltu viitaksi nykytilaan esimerkiksi bioenergian innovoinnin osalta muusikon kokemukseen perustuvalla vertauskuvalla; *"No kun tuntuu, että ilma on säveliä täys, kun sais vain kiinni"*. Spontaanit, innostavat, luovat ja yllättäviä näkökulmia rikastavat sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ja -tilat eli "innovaatiopöhinä" on lisääntynyt Pielisen Karjalan alueella eri toimijoiden välillä PIKESin toiminnan ansiosta (ks. Bathelt ym. 2004; Kolehmainen 2008).

Yksi innovaatiolähtö ovat supistumisen seurauksena tyhjenevät toimitilat. Alueelle ei tarvitse aina rakentaa uutta, vaan tyhjeneviin tiloihin löytyy yleensä innovatiivisia yrittäjiä ja rahoitusta toiminnan käynnistämiseksi esimerkiksi ELYn maaseutuosastolta. Samoin PIKESille tulevat hankealoitteet, esimerkiksi kolmannelta sektorilta, toimivat innovatiivisten aloitteiden lähteenä. PIKES elinkeinopoliittisena toimijana systemaattisesti kokoaa aluekehitysideoita ja tukee yritysideoita kehittäviksi hankekäytännöiksi. Se suunnittelee, koordinoi ja resursoi niitä tarpeen mukaan. Esimerkiksi KOKO -hankesalkkuun kerätään alueen kehittämiseksi ideoita, joita toteutetaan noin 5 kpl/vuosi.

Pielisen Karjalan seutukunnan innovaatiolähtöjä on lisännyt osaltaan PIKESin tuloksena syntynyt alueellinen tahtotila. Alueen kunta- ja muilla toimijoilla on selkeästi oma kehitettävä seutukunta, oma elinkeinoyhtiö ja elinkeinostrategia ja omat paikallislähtöiset hankkeet, joita toteutetaan. Seutukunta ei ole enää etäällä sijaitsevan Joensuun seutukunnan talutusnuorassa, vaan se toimii omaehtoisesti ja oman tahdon mukaan paikallisiin tarkoituksiin sopivin välinein ja ratkaisuin paikallisen tiedon varassa. Tämä on ylipäätään yksi perusehto sille, että tietyn alueen innovaatioympäristö käynnistyy, vahvistaa itse itseään ja johtaa menestyvään innovaatiotoimintaan.

Leaderin innovaatiolähdöt ja sitä tukevat mekanismit ovat PIKESiin verrattuna hieman toisenlaisia johtuen jo kohderyhmän ja toimintatapojen erilaisuudesta. Leader on maaseudun mikroyritystoiminnan edistämisen lisäksi yhteiskunnallinen hankeapparaatti, joka pureutuu pienten ideoiden ja asioiden edistämiseen

ruohonjuuritasolla Vaara-Karjalan alueen maaseudun pienyhteisöissä. Leader työkaluna ja rahoitusinstrumenttina luo myönteistä, hyväksyvää yrittäjämapiiriä ja innovaatioiden ideapohjaa, vaikka sen hankkeet olisivat rahoituksellisesti pieniä. Leaderin innovaatiotoiminta näkyy lähinnä siinä, millaisia hankkeita on rahoitettu.

"Loppujen lopuksi toimeliaisuus tapahtuu täällä ruohonjuuritasolla. Syntyy näitä pieniä juttuja sinne aina vuosien aikana, jotka pyörittää tavallaan sitä yhteisöä siellä missä (...). Jos syntyy yksikin työpaikka, niin sehän luo siihen ympäristöön hyvin paljon toimeliaisuutta. Monesti aina kuvitellaan, että eihän sillä ole mitään merkitystä jollakin yhdellä työpaikalla, joka syntyy, mutta sillähän on hirmu suuri säteilyvaikutus siihen (...). Jos verrataan entisiä näitä..näitä piipputeollisuutta missä oli, siellähän ei suosittu joku muutamia kymmeniä vuosia sitten pienyrittäjyyttä, eihän sitä ollenkaan suosittu siellä...no nyt kun ne kuoli, niin ne on hätää kärsimässä kun ei sitä aluskasvillisuutta ookkaan siellä (...). Ei se aina merkkää se, että periferiassa asutaan, jos toimeliaisuutta on, silloin paikkakuntakin voi hyvin (...). Aluskasvillisuus niinkun unohdetaan usein, jos metässä ei ole aluskasvillisuutta, eihän siellä ole puitakaan".

"Esimerkiksi Leader työkaluna, niin tuota, esimerkiksi meille on ollut hyvin ratkaiseva pienyritysten rahoittamisessa ja kehittämisessä. Jos meillä ei niinku tätä Leader toimintaa ois ollu, niin tuota meillä ois valtaosa hankkeista jääny niinku toteuttamatta, tai huomattava osa ois voinu jäähä toteuttamatta koska silloinen TE-keskus ei varmasti ois lähteny niitä rahottamaan, koska on ruohonjuuritasolla olevia hankkeita (...). Korostan vielä, että sillä on ollut erittäin suuri merkitys meidän maaseudun kehittämisen kannalta. Esimerkiksi minulle se on ollut työkalu, jota olen käyttänyt hyvinkin paljon".

Vaara-Karjalan Leaderin painopiste ei ole suorassa innovaatiotoiminnassa. Innovaatiopainotus tuodaan kyllä esille hienovaraisesti, mutta sitä ei julisteta hankkeiden perusteluissa eikä niille vaadita erillistä innovatiivisuusehtoa, sillä muuten rahoitettavien hankkeiden määrä pienenesi merkittävästi. Usein aloitteet tulevat puhelinsoitolla yksittäisiltä henkilöiltä tai Leader kokoaa ihmisiä yhteen, jolloin joukolla mietittäessä ideat laajenevat uusiin ulottuvuuksiin. Leaderilla PIKESin tavoin innovaatiotoiminnan perustyövälineenä ovat luottamukselliset keskustelut.

"Näät keskustelut on hirveen hyviä, jos pystyy tälleen kasvokkain idean esittäjän kanssa juttelemaan. Ne on siinä mielessä hyviä, että tuota, kun siinä sitä keskustelluu sopivasti johdattelee ja antaa puhuu sen ihmisen, se löytyy sitten sieltä se juju jostain sieltä toteuttamiskelovottoman ja pintakrääsän alta(...) Että se on just tuommonen henkilökohtainen keskustelu paljon hedelmällisempi kuin papeeria siirrellään tai pelekästään soitellaan".

Merkillepantavaa on, että taiteilijat ja luovat henkilöt lähestyvät helpommin Leaderia. Luovat henkilöt tulevat yleensä jonkun yhdistyksen sivussa mukaan Leader-toimintaan, joka osaltaan kertonee Leaderin merkittävytydestä pienten paikallisten innovaatioitujen ihmisläheisenä kontaktipintana ja rahoitusinstrumenttina. Vaikka Vaara-Karjalan Leaderissa toivotaan ja otetaan mielellään hulluja ideoita vastaan, ovat sen rahoittamat hankkeet hyvin käytännönläheisiä, esimerkiksi yritysten tavanomaista tuotekehitystä.

"Me ollaan kyl tääl varmaan koko Pohjois-Karjalassa vähiten rahoitettu hulluja hankkeita...mut ehkä se on toisaalta hyväkin, mutta se voi toisaalta kääntyä meitä vastaankin(..)joensuulaisethan kutsuu meitä..tota.. laavuleaderiksi(..)meillä pitää olla niinku ryhdikästä toimintaa ja tulla jotain konkreettista ja sitten taiteellisuus jää vähemmälle, siitä se on kai tullut".

Leader-toiminnassa erityyppistä kylien ja muiden paikallisyhteisöjen aktivointi- ja innovaatiotyötä tehdään resurssien puitteissa. Ongelmana on resurssien rajallisuus, mikä mahdollistaa vain tiettyyn pisteeseen saakka hanketyöntekijöiden ohjauksen ja neuvonnan. Leaderin hallituksen jäsenten kuuluisi olla aktiivisia kentällä ja se on osittain heidän velvollisuutensa, mutta tähän vain harvoilla jäsenillä on ollut toistaiseksi intoa. Lisäksi tarvitaan lainopillista tietoa ja tiettyä valvutuneisuutta, jota ei ole kaikilla hallituksen jäsenillä. Jalkatyötä tehdään kyllä jonkun verran, mutta sitä rajoittaa jo sekin, että hallituksen jäsenille ei makseta kilometrikorvauksia erilisestä työstä, vaikka yksi keskeinen väylä ideoihin Leaderissa ovat erilaiset kyläilämatat ja paikalliset aktivointitapahtumat.

Leaderiin tulee paljon uusia ideoita kylähankkeiden kautta. Taustalla saattaa olla ensin kyläsuunnitelma ja siihen liittyvä aktivointi, joka johtaa lopulta uuteen hankkeeseen. Paljon Leaderissa käytetty ja hyväksi havaittu aktivointiväline on ollut tulevaisuusverstaas. Sitä on toteutettu laajalti alueen kylissä Maaseudun Sivistysliiton (MSL) yhteistyönä jo 1990-luvulta alkaen. MSL on ollut seudulla vahva innovaatio-toiminnan moottori. Viimeisin laajempi kyläkiertä toteutettiin syksyllä 2010 ja talvella 2011 MSL:n kanssa "oppimiskahvila"-menetelmällä, jossa haettiin uusia kylien kehittämisasiideoita ja tavoitteena oli samalla lisätä toimijoiden yhteistyötä.

Vaara-Karjalan Leaderissa ja paikallisissa kyläyhteisöissä tiedotetaan myös säännöllisin väliajoin alueen väestölle mahdollisuudesta lähestyä uusien ideoiden kanssa. Samoin kartoitetaan todellisia tarpeita asujaimistossa. Leaderin ydinjuttu ovat kyläyhteisöt, joista kumpuavat myös yrityshankkeet.

"Kyllähän nää kyläyhteisöt on meille ehkä se ydinjuttu, koska sieltä tulee sitten myös yrityshankkeitakin... et se, niinku ne kylien yhteisöt tiedottaa sitten taas omille mahdollisuuksistaan. Sen takia se kylillä pyöräminen on niinkun aika tärkeää kaikkienensa. Nehän on taas sitten yrittäjiä ja päättäjiä ja vaikka mitä, jotka asuu siellä, ei pelkästään kyläläisiä".

Kylillä uudet ideat tulevat usein niiltä, jotka ovat pysyvästi 'junan tuomia' tai osa-aikaisesti kylillä asuvia. He ovat innokkaita kehittäjiä ja nähneet, mitä muualla elämä on ja mitä mahdollisuuksia on olemassa paikallisessa kehittämisessä. Hyvin usein uudet ideat kylillä tulevat vain muutamilta henkilöiltä, jotka osaavat kertoa ne uskottavasti muille ja ovat tottuneita esittämään niitä. Nämä ideoiden esittäjät ovat usein yksittäisiä yrittäjiä tai aktiivisia kylätoimijoita. Periaatteessa kylien idealamppu voi syttyä missä tahansa ja kenen tahansa toimesta, sillä siihen tarvitaan vain sopivan luova ja rento olotila maaseutuympäristössä, joka ruokkii kehittämisestä kiinnostuneen mieltä, kuten haastateltu Leader-toimija osuvasti kuvaili omaa luovan levollista olotilaansa: *"Mulle on hevosella ajo ja talvella varsinkin kun istun laitareessa ja hirventalja on alla ja mie ajan semmosia mehtäuria siellä, ei kuulu ku se jalaksen narske ja tähet tuikkii taivaalla ja on pimmeitä. Siellä tulloo kanssa kun on aikoo miettii kaiken näköisiä, se on yksi minun keino missä lentää ajatuksia."*

Leader-toiminnan ongelma on sen byrokraattinen hallintomenettely, etenkin maksatusvaiheen byrokrania on hakijalle raskas. Leader-rahoitus on kohteiden osalta hyvin joustavaa, mutta hallinnollisesti raskasta toteuttaa, mikä ehdollistaa sen tiettyyn, innovatiivisuutta ei suosivaan, muottiin.

"Rahoitettavat kohteet on tämmösiä hirveen tarkasti määriteltyjä (...) Jos taas aatteele niinku hankerahoituksen näkökulmasta, niin minun mielestä Leader-hankeet on maksatusten, taikka kulusuunnittelun tai sen semmosen edeltä käsin tehdyn suunnittelutyön osalta hirveitä pilkunviilausta. En mie tiiä, että voiko tän tyyppisen hankehallinnoinnin, tän tyyppisen rahoitus- tai hallinto- ja seuratamekanismin kautta syntyä mitään kauheen innovatiivista (...) Ei siellä oo tillaa millekään uudelle tai ennalta-arvaamattomalle, vaan siellä tehään hyvin jämpästä tämmöstä niinku selkeesti tavoiteorientoitunutta kehittämistoimintaa, jossa toteutetaan tietyt toimenpiteet tietyn tavoitteen saavuttamiseksi. Jos sitten taas kattoo uusien ideoiden esiinnousua, niin sehän aina vaatii jonkunlaista epämuodollisuutta ja ajatuksellista ja toiminnallista väljyyttä (...)Vaikea nähä, että (...) siellä [Leader rahoituksssa ja hankkeissa] olisi tillaa innovoinnille, ideoinnille ja luovuudelle".

Vaikka Leader-toimintaa leimaa byrokraattisuus, niin innovaatiotoiminnan lähdöissä etuna on, että sen rahoituskynnys on matala ja voidaan ottaa sellaisia liiketaloudellisia riskejä, joita ei aina ole tarpeen katsoa suurennuslasilla. Leaderin hallitus toimijana on maanläheinen moniin muihin organisaatioihin nähden, ja se ymmärtää pienen paikallisen yritystoiminnan merkityksen kylien elävöittäjänä vaikka toiminta ei aina täyttäisi kannattavuuskriteereitä. Maaseudulla tarvitaan lähellä päätettävää siemenrahoitusta, mihin Leader-rahoitus sopii erittäin hyvin, myös innovaatiotoiminnassa: *"Leader on osoittautunu sellaseks maanläheiseksi toimintatavaks".*

Innovaatiotoiminnan vaikuttavuuden lisäämiseksi Vaara-Karjalan Leaderin innovaatiolähdöissä on selvästi tarvetta ruohonjuuritason jalkatyöhön ja paikallisten

ihmisten lisääktivointiin. Ongelman muodostaa henkilöresurssin rajallisuus (aika, raha ja jaksaminen), joka tulee nopeasti vastaan. Merkittävien innovaatioitujen suhteen ei ole juuri muuta tehtävissä kuin ohjata ideat muille väylille.

Innovaatiotoiminnan sisäiset ja ulkoiset yhteistyöverkostot

Onnistuneen innovaatiotoiminnan yksi perusehto Pielisen Karjalan kaltaisella syrjäisellä alueella ovat toimivat sisäiset ja ulkoiset yhteydet. Verkostoitumisen merkitys korostuu, koska alueella ei ole korkeatasoisen tiedon tuottamiseen ja jakamiseen keskittyneitä yksiköitä ja ihmisten kriittinen massa on monia muita alueita merkittävästi pienempi.

Seutukunnan keskeiset sisäiset verkostot rakentuvat hyvin pitkälle henkilökohtaisten sosiaalisten suhdeverkostojen varaan, joiden perustana on ihmisten saavuttamana keskinäinen luottamus. Ihmisten välillä henkiset ja tiedolliset etäisyydet seutukunnalla ovat varsin lyhyitä ja asioiden mittakaavat pienempiä, mikä tekee kaikesta ihmisten välisestä kanssakäymisestä helpompaa.

"Jos minä halluun kunnanjohtajalle sanan tai jonkun asian, niin se on tuota 10 metrin päässä, siinä jos huonommillaan siinä on ovi on raollaan, niin minä saan asian vietyä sinne tuota, että (...) Kun Helsingissä kerran Itäkeskuksessa puhuttiin, että hyö saapi asian kaupunginjohtajalle, niin 10 porrasta ne laski, niin minä sanoin, että minulla on 10 metriä".

Näiden suhteiden ylläpitäminen ja tiedon vapauttaminen verkostoista ei ole kuitenkaan yksiselitteistä. Organisaatioiden sisäisesti on suuri haaste jakaa tietoa henkilöiden kesken ja edelleen eteenpäin. Joidenkin haastattelujen perusteella tämä ei oikein toimi tällä hetkellä kaikissa alueen organisaatioissa, vaikka viestintästrategioita ja muita tietoteknisiä ratkaisuja on otettu käyttöön. Pielisen Karjalan suurimmat verkostoitumishaasteet eivät näytä niinkään olevan henkilökohtaisten ja epämuodollisten verkostojen synnyssä ja ylläpidossa, vaan organisaatioiden sisäisessä ja niiden välisessä keskinäisessä viestinnässä. Organisaatiot tulisi saattaa laajemmin keskustelemaan keskenään ja tieto virtaamaan leveämpiä kanavia pitkin. Haaste on laajentaa innovaatiotoiminnan kehää Pielisen Karjalassa uusiin toimijoihin ja ideoiden testauspohjiin.

Pielisen Karjalan alueella vaikuttaisi olevan oppimista siinä, että viestintä toimii kaksisuuntaisesti ja tunnistetaan PIKESissä sekä Leaderissa ne asiat, jotka on ehdottomasti saatettava yleiseen tietouteen sisäisen tiedottamisen lisäksi. Sisäisesti alueen keskeisten toimijoiden odotetaan järjestävän enemmän yhteisiä palaverreja, "kahvipöytäkeskusteluja", yleensä edistävän keskinäistä tiedonvaihtoa. Haastatte- luissa tuli esimerkiksi esille se, että yrittäjähdistyksistä huolimatta alueen yrittäjät eivät vielä tunne tarpeeksi hyvin toisiaan. Alueen isommat koulutus- ym. organisaatiot kohtaavat myös harvoin toisiaan, mikä olisi jo yksin tarpeellista henkilös- töissä tapahtuvan jatkuvan vaihtumisen takia.

Hanketoiminnassa esimerkiksi PIKESin sisäiseen viestintään on luotu useampiportainen järjestelmä. Siinä hankeohjaustyöryhmä (sisäinen keskustelu), hanketoiminnan kuukausikokous hanketoimijoiden kanssa (sisäinen keskustelu), Pielisen Karjalan hanketyöryhmä (laajempi alueellinen katsontakanta sekä keskeiset toimijat) ja elinkeinoyhtiöiden hankepalaverit (maakunnallinen näkökulma) lisäävät alueen sisäistä ja osin ulkoista vuorovaikutusta. Hanketyö kokoaa laajalti toimijoita yhteen ja on samalla yksi tärkeä lisä seutukunnan innovaatiovälineisiin.

Pielisen Karjalan seutukunnan alueella vaikuttaisi olevan myös erilaisia toimintakulttuureja ja -tapoja, jotka vaikuttavat sekä yksilö- että yhteisötasolla siihen, miten yhteistyöverkostot rakentuvat ja kehittyvät.

"Meillä [Nurmes] ehkä enemmän tääl nokkiudutaan ja lähetään omille teille siten (...). Koska kyllähän näitten paikkakuntien ero on ihan suunnaton(..)niin valtiomolaisten, nurmeslaisten kuin lieksalaistenkin saati sitten ilomantsilaisten että.. [jokainen paikkakunta on omanlaisensa)]..kyllä ja ihmiset on ihan et...ja sillon kun teki yritysneuvontaa täällä...siinä sen näki ihan selvästi sen asioihin asennoitumisen....miten se tapahtui milläkin pitäjällä".

Henkilökohtaisten ja paikallisesti rakentuvien sosiaalisten suhdeverkostojen suurin heikkous piilee siinä, että ihmiset eivät tule keskenään toimeen. Pienissä ympyröissä henkilösuhteet saattavat tulehtua ja heikentää vakavasti keskinäistä ja myös laajemmin seudun sisäistä luottamuspääomaa. PIKESin tai Vaara-Karjalan Leaderin kaltaisten pienten organisaatioiden voima on ilmeisistä ongelmista huolimatta siinä, kuinka ne pystyvät toimijoidensa kautta rakentamaan omia luottamuksellisia henkilösuhdeverkostoja ja ylläpitämään niitä sekä tuomaan siitä saatavia tietoy. hyötyjä oman organisaation ja koko seudun eduksi. Jokaisella seudun kehittämistä kiinnostuneella on omat, vuosien varrella syntyneet sisäiset ja ulkoiset suhdeverkostot, jotka ovat erittäin arvokkaita alueen innovaatio- ja ylipäätään koko seutukunnan kehittämistoiminnalle.

Ulkoiset verkostosuhteet eivät vaikuta olevan Pielisen Karjalassa suuri ongelma, vaikka PIKES ei ole erikseen pyrkinyt rakentamaan innovaatioverkostoja. PIKESin keskeiset maakunnalliset verkostot rakentuvat useaan suuntaan, joista tärkeimpiä innovaatiotoiminnan kannalta ovat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja maakuntakorkeakoulu, Joensuun seudun KOKO innovaatiofoorumi, maakunnallinen seudullisten yrityspalvelujen ryhmä (SYP), elinkeinoyhtiöiden hankepalaverit, maakunnalliset hankefoorunit ja ELY-keskus yhdessä seudun TE-toimistojen kanssa.

PIKESin ulkoiset kansalliset verkostosuhteet rakentuvat pitkälle toimialaverkostojen ympärille, kuten valtakunnallinen yrittäjäjärjestö, elinkeinoyhtiöiden valtakunnallinen yhteenliittymä (SEKES) ja erinäiset tutkimus- ja kehittämissyksiköt. Viime aikoina keskeisiksi ovat nousseet kansainväliset verkostoyhteydet, sillä PIKESin yksi strateginen valinta on hakea aktiivisesti rahoitusta EU:n puiteohjelmista.

Parhaita malleja haetaan sellaisilta kv-alueilta, joiden markkinoille voi viedä omia asioita ja oppia samalla uutta.

Vaara-Karjalan Leader verkostoituu sisäisesti PIKESin kanssa, koska sillä ei ole itsellään käytössä yritysneuvonnan ydinosaamista. Lisäksi Leader-perusrahoituksen ohjaus PIKESin kautta johtaa automaattisesti yhteistyöhön. Ilomantsin ja Juuan osalta tukeudutaan vastaavasti JOSEKin yritysneuvontaan. Luonnollisesti Leader tekee alueellaan tiivistä yhteistyötä kuntien virkamiesten ja paikallisten kyläyhdistysten ja järjestöjen kanssa. Leaderin kontaktipinta on tässä suhteessa laaja.

Maakunnallisesti Leader-yhdistykselle on tärkeä väline Leader-yhteistyöryhmä. Se on usean toimijatahon verkosto, joka on koettu erittäin hyväksi, vaikka sen toiminta ei perustu lakiin. Leader-hallituksen esityksen jälkeen jokainen hanke esitetään Leader-vetäjän toimesta Leaderin yhteistyöryhmässä viranomaistarkistusta varten. Samalla keskustellaan yleisesti hankkeista, joten yhteistyöryhmä toimii samalla innovaatiofoorumina ja -verkostona. Maakunnallisesti Maaseudun Sivistysliiton (MSL) aluetoimiston Leader-yhteistyö on ollut jo pitkään hyvin tiivistä ja tuloksellista. Yhteistyössä on verkostoiduttu esimerkiksi KyläKelpaa-hankkeen kautta kylille. Samoin ollaan jatkuvassa yhteydessä maakunnan muihin Leader-toimintaryhmiin.

Kansainväliset verkostot tuottavat Vaara-Karjalan Leaderin osalta vähitellen tulosta, vaikka kyseessä on ollut pitkälinen prosessi. Suomen kansallinen verkostoyksikkö on taho, jonka kautta luodaan kv-yhteyksiä. Vaara-Karjalalla on jo muutamia nupullaan olevia yhteistyökumppaneita muiden Leader toimintaryhmien joukossa esimerkiksi Unkarissa, Liettuassa ja Virossa.

Kokonaisuutena sekä PIKES että Vaara-Karjalan Leader ovat luoneet toimivan verkostoyhteisön, joka kehittyy edelleen. Suuria ylittämättömiä ongelmia ei tällä innovaatio toiminnan osasektorilla ole, ja todennäköistä on, että myös toistaiseksi alueelta puuttuvat korkeatasoiseen t&k-toimintaan keskittyvän huippuosaamisen yhteydet syntyvät vähitellen tunnistettujen tarpeiden myötä.

Syrjäisyys ja muut pullonkaulat innovaatiotoiminnan edistämisessä

Syrjäinen sijainti määrittää Pielisen Karjalan koko innovaatioympäristön. Se asettaa tietyt rakenteelliset peruspuitteet, joissa on osattava elää ja tehdä asioita niin kuin parhaiten taitaa. Kaupunkiympäristöihin verrattuna elämä on astetta haasteellisempaa ja edellyttää omatoimisuutta.

"Niinku ku sehän on päinvastoin se juttu....ne, ne ketkä asuu täällä vähän niinku syrjemmässä ja maaseudulla..niin mehän osataan paljon enemmän asioita kuin kaupunkilaiset...ja sit meiän on tiettävä kauhean paljon monista asioista, kun siellä tehdään töitä, tiedetään vain pieni osa asioista...kyl me joudutaan oleen enemmän asioista perillä täällä koska ei täällä selviydytä muuten....et pitää niinku tuntea ja tietää koko elämän kirjo niin sanotusti".

Haastatellut nostivat esiin useita kielteisiä näkökulmia syrjäisyyden merkityksestä innovaatiotoiminnalle, mutta myös päinvastaisen sanoman siitä, että syrjäisyys ei ole erityinen este innovaatio- tai muulle toiminnalle: *"Ei ole mittään merkitystä tänä päivänä"*. Syrjäisyydellä ei olekaan välttämättä suurta merkitystä alueen tuotannollisille tai palvelualan yrityksille, joiden ydinosaaminen, strategia, innovaatiotoiminta ja markkinointikyvykyys ovat kunnossa. Ongelmia syntyy innovaatioympäristön näkökulmasta syrjäisen maaseutusjainnin välisistä tai välittömistä seurauksista: *"Maantieteellinen sijainti sinällään ni ei niin olennainen ole nykyaikana, eikä se maaseutumaisuuskaan enää välttämättä, mutta niistä kahesta seuraavat rakenneasiat ovat. Ei nuo tekijät sinällään, mutta niitten seuraukset"*. Esimerkiksi korkeatasoisen osaamisen keskittymistä on haastavaa kasata Pielisen Karjalaan, koska siihen liittyviä työpaikkoja alueella on vähän, alueella ei ole korkean tason oppilaitoksia ja myöskään maaseudun etätö ei ole yleistynyt odotetusti (Leinamo 2009).

Syrjäisyyden laadullinen etu on, että kaikkea ei tarvitse viritää äärimmilleen. Elämänmeno on jossain määrin leppoisampaa kuin kaupungeissa. Tämä vetää puoleensa ihmisiä, jotka etsivät arkeensa esimerkiksi tasapainoa, terveyttä, aitoutta sekä tiettyä ekologisuutta korostavaa elämäntyyliä tai muita maaseudun elämäntapaa myönteisesti liitettyjä attribuutteja (esim. Nieminen-Sundell 2011). Esimerkiksi paikallisesta näkökulmasta myönteistä on, että alueen ihmisten välillä vallitsee tietty yhteisöllinen henki: *"Täällä ihmiset on jotenkin avoimempia ja luottavampia ja jollain lailla avautuvat ehkä herkemmin keskustelulle"*.

Pielisen Karjalassa onkin paljon yhdistystoimintaa ja ihmiset liittyvät useisiin yhteisöihin, tahdosta tai tahtomattaan. Ihmisten välillä tutut kasvot ja säännölliset tapaamiset johtavat myös epäviralliseen tietojen vaihtoon. Seutukunnalla tapahtuu luontaisesti ihmisten välistä luovaa ja innovoivaa kanssakäymistä. Koska ihmiset ovat päättäneet asua ja juurtua paikallisesti syrjäiselle maaseutualueelle, ovat he sitoutuneita ja sopeutuneita alueen elinehtoihin sekä sen kehittämiseen.

Toisaalta syrjäisyys määrittää ylipäätään sen, että Pielisen Karjalan alueella ihmisiä asuu vähän ja harvassa, jolloin satunnaiset törmäykset ovat vähemmän todennäköisiä. Innovaatiot vaativat aina tietyn kriittisen massan ihmisiä, ja jos sitä ei ole, ei alueella tapahdu tehokasta satunnaista ristipölytystä, joka johtaisi uusiin avauksiin. Läheisyyden maantiede ei toimi, jos ihmiset eivät tule juttuun keskenään, luota omaan ja toisten osaamiseen tai liian pitkät sisäiset välimatkat vaikeuttavat ihmisten välisiä kohtaamisia. Ongelmaa korostaa nuorten poismuutto alueelta ja vähäinen tulomuutto.

"Voisi ajatella, että vaikka johonkin biokaasun tuotantoon maaseutumaisuudella on positiivinen vaikutus, kun siellä on sitä raaka-ainetta saatavana, mutta taas toimijoiden vähyys tekee sen, että tuota, että niitä jotka näkevät sen biokaasun kaikki mahdollisuudet siihen omaan toimintaansa, niitä maaseututoimijoita, maanviljelijöitä tai metsänomistajia on niin vähän (...) Kriittistä massaa ei vaan pääse syntymään".

"Että jos niinkon on sellaisia hyvin idearikkaita ihmisiä olemassa, pienissä yhteisöissä tahtoo olla, että ne leimataan sitten helposti tuota, että niitä ei välttämättä aina kuunnella sitten, se on ongelma. Niitä saatetaan jossain muualla kuunnella paremmin kuin omalla paikkakunnalla, että kokkeeko toiset ihmisten sitten sen uhkana".

*"Jos sitten jos aattelee taas sen osaamispoolin kautta, niin siinähan välimatkoilla on merkitystä ja sitten kun täällä asutetaan pitkien välimatkojen takana monestikin, ja se on sellaista yksilöltä yksilölle tapahtuvaa viestintää, niin viestintäkana-
villä tulleeikin olemaan yllättävän suuri merkitys, että tällaisia ad hoc juttuja ei paljo oo, että tuossa yhtäkkiä skädäm tavataan".*

Koska ollaan kaukana suurista kaupunkikeskuksista ja innovaatioiden tukipalveluista, ideoiden ja siitä kasvavien kaupallisten innovaatioiden tie markkinoille on kivisempi. Alueella ei toimi pysyvästi innovaatio toimintaan keskittyneitä erikoistuneita tukipalveluja, ja jalkautuminen Joensuun maakuntakeskuksen t&k-palveluista alueelle on ollut toistaiseksi suhteellisen vaivalloista. Tutkimuspalveluja on myös haettava ulkopuolelta kasvukeskuksista. Alueen alhaisempi koulutustaso johtaa myös helposti siihen, että ei tiedetä, mitä ilmaantuneelle idealle voisi tehdä.

"Maantieteellisen sijainnin seuraus on se, että ehkä myös maaseutumaisilla ja tota harvaan asutuilla alueilla on siihen tekijä, että meillä väestöpohja ei riitä ammattipistotason koulutusta korkeempaan koulutukseen tällä hetkellä. Ja silloin siihen ei liity tutkimuksellista toimintaa, ja se kaikki on haettava alueen ulkopuolelta. Ja kyllähän tutkimus- ja tuotekehitys on selekeesti keskittynyt kasvukeskuksiin, lähinnä puhutaan juuri täst hilavitkutin puolesta".

Maakunnan sisällä syrjäisellä sijainnilla on joidenkin haastateltavien mielestä myös myönteisiä vaikutuksia. Seutukunnalla on merkittävästi parempi asema kuin Joensuun seudun sisällä olevilla maaseutukunnilla, joihin seudun kuntaliitosten jälkeen on kohdistunut mittavia saneeraustoimia kustannustehokkuuden ja säästöjen löytämiseksi. Sijainti maakunnan laidalla antaa myös tiettyjä vapauksia.

*"Nyt tässä niinkun semmoinen ensimmäinen havainto on sijainti. Tää on aika mielenkiintoine, että jossain määrin saattaa olla jopa enemmän olla mahdollisuuksia jos on maakunnan reunalla. Katotaan erityisesti maakunnan rajan yli, erityisesti koulutusasioissa. Ja tää tulee kyllä meidän sisäisissä palaverissa paljon esille. Meillä on rohkeeta ajattelua sen suhteen, että ei me olla pelkästään Pohjois-Karjalan varassa eli Itä-Suomen yliopiston, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun, Koulutuskuntayhtymän. Meillä on jatkuvaa seurantaa ja yhteydenpitoa Kajaa-
nin suuntaan, Oulun suuntaan, Lappeenrannan suuntaan. Ja tää saattaa olla paljon parempi tilanne kuin ajatellaan esimerkiksi jotakin Joensuun seutukunnassa*

olevaa maaseutukuntaa, joka on ehkä voimakkaammin sidoksissa siihen pelkääntään oman maakunnan kautta tuleviin ratkaisuihin. Tässä mielessä en koe, että sijainti on haitta”.

Pielisen Karjalan kunnilla ja seutukunnilla on vielä itsenäisenä aluekokonaisuutena jäljellä oma tahto, joka takaa oman aloitteellisuuden sekä tietyn positiivisen röyhkeysedun edunvalvonnassa ja innovaatiotoiminnan kehittämisessä. Ihmiset tietävät tekevänsä töitä oman kuntansa ja seutukuntansa eteen.

”Sillä tavalla onhan se etu, että totta niinku ajatellaan tätä kuntaliitos asiaa, että kunta pysyisi itsenäisenä mahdollisimman pitkään(...), sillä tavalla se on etu, että päättävältä pysyisi kuntalaisten hyppysissä(...)Itsenäisyys on tärkeä asia kunnalle” [Ruokkiiko se sitten tämmönen ketju et syrjäisyys, itsenäisyys, tavallaan niinku oma tahto, ja siitä sitten myös tämmönen tekemisen meininki ja siitä sitten innovatiivisuus, onko se tämmönen kaava]Kyllä se tuommosessa janassa siten kulkee”.

Organisaationa PIKESin innovaatiotoiminnan tukimekanismeissa ja välineissä on vielä paljon kehittämistä huolimatta KOKO-rahoituksella käynnistetyistä erillisistä innovaatiohankkeista. PIKESin henkilöhaastatteluista ilmenee, että nykyinen innovaatiotoiminnan ja -ympäristön toistaiseksi heikohko tila tunnustetaan hyvin. Tiedostetaan se, että alueella ei ole mitään systemaattista järjestelmää tukemassa innovaatiotoimintaa ja esimerkiksi PIKESin tulostavoitteissa ei ole erikseen asetettu innovaatiotavoitetta. Innovaatiot ovat olleet sivussa PIKESin ydintoiminnoista ja toiminta varsin teknoraattisella tasolla. Innovaatiotoimintaan ja innovaatioympäristön kehittämiseen on ollut vaikea tarttua kiinni vastuiden epäselvyyden, toiminnan hajanaisuuden, tunnistamattomuuden, vaikean hahmottamisen ja puuttuvien työkalujen takia.

”Seutukunnalla ei oo sitä tarkkaan kenellekkään ikään kuin korvamerkitty, kuka siitä vastaa, meillä ei siitä vastaa kukaan (...) Sen takia on huomattavasti helpompaa puuttua hilavitkutin-puolelle, koska tuota siinä yrittäjä vastaa aina omista tekemisistään, PIKES vastaa siitä, että yrittäjälle haetaan resursseja, eli on selkeet pelisäännöt, mutta palvelutuotannon puolella siitä ei vastaa kukaan(...)Seutukunnallisella puolella ei [innovaatiotoiminta] hahmotu koska sitä ei ole hahmotettu”.

”En mie taas tiä sitä [innovaatioympäristön edistämistä], että kuinka niin systemaattisesti tällä alueella on missään tehty sitä työtä. Yrityspalvelusektorilta mie pystyn sanomaan, että ei oo tehty missään systemaattista työtä, mutta että kunnallisen palvelutuotannon tai kulttuurin tai minkä tahansa muun alueella niin (...) Jos olis tehty systemaattista työtä, määrätietoista ja pitkäjänteistä, niin sehän tarkoittaa sitä, että täällä olis jokin ohjelmapaperi tai ohjelmajulistus, jolloin

*kaikki oikeesti suunnilleen tietäs, että Pielisen Karjala tarkoittaa musiikin malli-
maakunta tai edistykselliset terveydenhuollon järjestelyt aina tai joku yrityssek-
torin joku asia vastaavasti. Jos se olisi systemaattista, se näkyis enemmän raken-
teissa ja jokapäiväisissä puhheissa”.*

*”Eihän tässä mitään systemaattista toimintaa ei oo olemassa, ei oo innovaatioil-
toja tai -kahviloita tai muuta sellaista toimintaa, yritystilaisuudetkin, yleisemmät
kehitystilaisuudet ovat aika vähässä, se on resurssikysymys, ei vain riitä resurs-
seja niitä järjestää”.*

Viimeinen haastattelukommentti on sikäli tärkeä, että ihmiskeskeinen, keskinäi-
siin henkilökohtaisiin luottamussuhteisiin perustuva innovaatiomalli edellyttää run-
sasta henkilöresursointia. Esimerkiksi yritysneuvonnan ongelma on, että yritysneu-
vojilla on mahdollisuus pitää vain tietty rajallinen määrä yrittäjiä näpeissään ja sol-
mia heihin luottamukselliset suhteet. Innovaatiotoiminnan ruohonjuuritason jalka-
työ on kallista, se vaatii aikaa ja ihmisosaamista, mutta sitä on tehtävä sekä Leade-
rissa että PIKESissä, jos halutaan saavuttaa pysyviä tuloksia. Ylipäätään henkilö-
resurssit vaikuttavat perusongelmalta alueen innovaatiotoiminnan järjestämisessä
ja vakiinnuttamisessa.

Kokonaisuutena seutukunnan tilanne vaikutti innovaatiotoiminnan ja -ympäris-
tön kehittämisen osalta hieman sekavahkolta eri toimijoiden kesken. Avoinna on,
mistä innovaatiotoiminnan osa-alueista kunkin toimijan pitäisi lopulta huolehtia;
mikä on Vaara-Karjalan Leaderin, TEM:n (ELY-keskus), Pohjois-Karjalan vahvojen
tutkimus- ja koulutusyksiköiden (Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu, Itä-Suo-
men yliopisto) ja seudullisen elinkeinoyhtiön rooli. Tällä hetkellä kaiken kattavasta
innovaatiotoiminnasta huolehtiminen ei ole seudullisen elinkeinoyhtiön tehtävä,
vaan tehtävänä on ensisijaisesti yritysten liiketoimintojen edistäminen. Koska inno-
vaatiotoiminta ei varsinaisesti kuulu PIKESille annettuun tehtäväkuvaan, se esimer-
kiksi näkyy siinä, että sen tehtävien seurantajärjestelmä SEVERAssa ei ole erikseen
innovaatiosuoritetta. Tältä osin alueelta puuttuvat yhteisesti jaettu puheenparsi,
innovaatiotoiminnan selkeä työnjako sekä hyväksi koettu innovaatiovälineistö.

Innovaatioiden, etenkin uusien laitteiden yritysneuvonta on alueella varsin hyvin
hallinnassa, mutta ongelmia syntyy siinä vaiheessa, kun tuote täytyisi siirtää mark-
kinoille tai testata ennen sitä. Yrittäjät ovat tässä vaiheessa perin yksin ja tärkeätä
olisi, että tuotteen kaupallinen markkina-arvo pystytään tunnistamaan jo varhaisessa
vaiheessa ja että tuote kehittyy asiakkaiden odotusten suuntaan. Seutukunnalla on
paljon hyviä innovatiivisia tuotteita, joille löytyy markkinoita, mutta vaikuttavuus
tulee vasta myynnin jälkeen. Jos tuote ei mene ajoissa kaupaksi, muuttuu se vanhaksi.
Tältä osin seutukunnalta puuttuvat avoimen innovaatiotoiminnan mekanismit, joka
takaavat nopean pääsyn markkinoille jo innovaatioketjun alkupäässä ja jonka rahoi-
tus kyetään myös turvaamaan. Rahoituksen turvaaminen on tärkeää, koska valta-
osa seudun yrityksistä on yhden hengen yrityksiä, joilla ei juuri ole varaa avoimeen

tuotekehitykseen ja markkinointiin. Riskirahoituksen hankkimiseen vapailta markkinoilta ei alueella ole myöskään vielä pysyviä menettelytapoja. Ja jos rahoitusta ei alueella ole riittävästi, loppuvat resurssit viedä isoja asioita eteenpäin.

Pielisen Karjalan pysyvä ongelma on t&k-yksikön puute alueelta. Ongelmaan haetaan koko ajan ratkaisuja esimerkiksi Lappeenrannan teknisen yliopiston suunnasta. Seutukunnan pysyvät yhteydet korkeatasoisiin tutkimusyksiköihin, jopa Itä-Suomen yliopistoon, ovat vasta vireillä. Ammattikorkeakoulu yhteistyö on lähtenyt paremmin liikkeelle, joka osaltaan johtuu PIKESin suorista yhteyksistä oppilaitoksen johtoon. Haaste korkeammassa oppilaitosyhteyksissä on siinä, että ne eivät ole valmiita sijoittamaan pysyvästi henkilöresursseja alueelle ja toisaalta seudun puolesta ei ole pysyvästi resursoitu henkilöä, joka hoitaisi ulkoisia oppilaitos- ja tutkimussuhteita. Tutkimuksen yhteistyömallissa ja tutkimuksen juurruttamisessa pysyvästi alueelle on vielä selkeä kehittämisen paikka.

Seutukunnan yksi rakenteellinen pullonkaula on se, että alueella ei toimi tarpeeksi vahvoja PK-yrityksiä, jotka kykenisivät jatkuvasti resursoimaan innovaatio-toimintaa. Kaikkiaan seutukunnan mikroyritysvaltaisen yrityskentän innovaatio-toimintaa vaikeuttaa osaamis- ym. resurssipula, jota on paikattu muun muassa yritysten ryhmäytymisellä (metalliverkosto, elintarvikesektori, etä- ja nettikauppayrittäjät, matkailuyritykset). Saavutetut tulokset eivät kaikilta osin ole olleet menestyksekkäitä, ja tällä tiellä ollaan vasta kehittämisen alkutaipaleella. PIKESin strategia on jatkossakin pyrkiä yritysryhmähankkeilla vahvistamaan seutukunnan innovaatioympäristöä.

Seutukunnan toinen rakenteellinen pullonkaula on korkeatasoisen osaajajoukon pienuus, jota heikentää maakunnan koulutus- ym. toimijoiden tarve keskittää toimintoja Joensuuhun. Esimerkiksi PIKESin perustamisvaiheessa tilanne oli pahimmillaan, kun seutukunnalta lopetettiin ammattikorkeakoulun nuorisoste ja ammattiopiston aikuiskoulutus. Alueen opettajakunta on merkittävä osaajaresurssi uusien ideoiden esiin nostamisessa, ja jos tätä resurssia ei ole käytössä, heikentää se merkittäväällä tavalla alueen innovaatiopotentiaalia. Joissain paikoissa keskitettynä seutukunnalla on oltava pysyvästi kriittistä massaa (esimerkiksi PIKESin kuukausikouksissa 10–20 ihmistä), jotta tapahtuu innovatiivista, ihmisten välistä sosiaalista kanssakäymistä.

Leaderin innovaatio toiminnan pullonkaulat ovat hieman toisenlaisia. Seudulla ei ole niinkään puutetta ideoista, aloitteista tai luovista yksilöistä, mutta kuka on lopulta valmis resursoimaan ja toteuttamaan käytännössä syntyneet uudet ideat. Kylä- ja muussa vapaaehtoistoiminnassa pullonkaulaksi muodostuu helposti tässä suhteessa ihmisten elämäntilanne. Eläkeläisillä on aikaa kylätoimintaan, mutta toiminnan tavoitteellinen motivaatio on heillä pienempi. Perheellisellä ja työikäisellä tavoitemotivaatio saattaa olla suurempi, mutta käytännössä ei juuri aikaa tai halua ottaa vastuuta yhteisestä kylätoiminnasta. Sekin vaikeuttaa innovaatio toimintaa, että seutukunnan tulotaso on keskimäärin muuta maata niukempi, mikä ei kannusta välttämättä innovatiivisiin aloitteisiin.

"Kun ihmiset on pienituloisia, se jo se elämisestä selviytyminen tuo omat haasteensa. Se on osa ihmisistä maaseudulla niitäkin. Kyllä niitä on vähän hankalaa saada hirveesti innovoimaan uusia asioita, kun ajatukset on siinä miten selviydytään päivästä toiseen. Niin kyl se vähän vie sitä luovuutta pois....mennään silleen realistisesti".

Maaseutukylillä asuvilla ongelmana on se, että he eivät tiedä ketä lopulta lähestyä uusien ideoiden kanssa, että niistä tulisi jotakin. Pielisen Karjalasta vaikuttaisi puuttuvan matalan kynnyksen lähestymisosoite ideoille, esimerkiksi yksi ihminen, joka osaisi arvioida idean merkittävyyden toimialasta riippumatta ja ohjata sen oikeisiin jatko-osoitteisiin jalostettavaksi. Kylien ihmiset ovat myös aika ujoja uusien ajatusten esilletuomisessa ja he puurtavat omissa nurkissaan. Ihmiset kaipaavat rohkaisua ja heille tuttua, luottamuksellista kanavaa ideoiden arvioinnille. Lisäksi tulisi järjestää laajempia foorumeita, joilla avoimesti keskustellaan alueen kehittämiseen liittyvistä ratkaisuista. Kaikkienensa kommunikaatioyhteydet alueen kyläkunnista tarpeellisiin yhteistyökumppaneihin, etenkin alueen kuntatoimijoihin, vaikuttavat olevan vajaita ja uusia avauksia odottavia.

"Mut kyllä mie ainakin kaipaisin enemmän ehkä sellaista(...)siis päättäjien ja kuntalaisten välistä tämmöstä keskustelluu, että miten niinku asioita pitäisi viää etteenpäin, jos ajatellaan nyt vaikka palvelusektorii että(.)tavallaan se, että päättäjät niinku pienessä porukassa miettii, että miten, miten, miten...niin en sitä niinkun nää hirmu ruokkivana...jos ajatellaan innovatiivisia asioita(...)pitäis saaha niinku esimerkiksi niinkun tämmönen, voisko se olla joku tämmönen kuntalaisfoorumityyppinen(...)tapaaminen tai nettifoorumi".

Maaseudun toimijoilta on tullut hieman kritiikkiä siitä, että PIKES on typistynyt korkealentoiseksi hankerahoitusorganisaatioksi. Monet PIKESin hankkeet kohdistuvat periaatteessa maaseudulle, mutta lopulta vain vähän hyödyttävät niitä toimijoita, jotka eniten odottavat kehittämistoimilta. Vaara-Karjalan Leaderia koskeva kritiikki vastaavasti kohdistuu siihen, että sen hallitus ei ole omaksunut kehittäjähallituksen roolia vaan päättää ainoastaan hankerahoituksen perusteista. Suoraan innovaatiotoiminnan kanssa näillä asioilla ei ole tekemistä, mutta ne vaikuttavat asenteellisesti seudullisen innovaatioympäristön ilmapiiriin, josta innovaatioiden tulisi jatkuvasti kummuta.

Leaderin ja PIKESin välinen suhde sekä innovaatiotoiminnan tuloksellisuus

Leaderin ja PIKESin suhde innovaatiotoiminnassa on toisiaan hyvin täydentävä. Työnjako on PIKESin alkuvuosien jälkeen löytymässä ja keskusteluilmapiiri muuttunut avoimemmaksi. Molemmipuolisista ennakkoluuloista ollaan pääsemässä eroon, vaikka ne yhteisen taipaleen alussa olivat vielä ilmeisiä.

"Tässä on ehkä tota jossain vaiheessa lähtenyt ehkä kun tuota PIKESiä on synnytetty ja sun muuta, tullu vähän tullu semmonen ehkä joissakin kohissa kilpailu-asema (...) ja sitten silloin PIKESin alkuvuosina oli vähän semmosta uusilla työntekijöillä et vähän semmosta uhitteluakin, että jos hankkeet eivät sellaisia kuin haluamme niiden olevan, puutumme kuntarahoihin, mikä ei käytännössä ole ees mahollista(...)luonut kireyttä alkumetreillä tähän".

PIKESin käynnistysvaiheessa Leaderin hallituksella oli olemassa pelkoa, että siitä tulee yksi PIKESin hallinnoimista kehittämistyökaluista ja hallituksen roolina on vain toimia yhtenä työryhmänä. Taustalla leijui kuviteltu tai tunnistettu uhka Leaderin joutumisesta kunta- ja puoluepoliittisen pelin kohteeksi, koska PIKESin hallitus rakentuu tälle perustalle. Luontevaa vuorovaikutusta PIKESin toiminnan alkuvaiheessa ei tuntunut löytyvän, koska organisaationa se etsi vielä aluekehittäjän rooliaan ja tietoja ei juuri säännöllisesti vaihdettu, etenäkään molempien organisaatioiden hallitusten välillä. Leader kyllä rahoitti alkuvaiheessa PIKESin hankkeita, mutta muuten vuorovaikutus oli ohutta Leaderin vakinaista henkilökuntaa lukuun ottamatta.

Huolimatta siitä, että näiden kahden aluekehitysorganisaation hallitukset eivät ole tavanneet toisiaan ja käyneet yhteisiä kehityskeskusteluja, ovat PIKESin ja Leaderin suhteet muuttuneet ajan myötä luonteviksi. Yhteisiä menettelytapoja on kehitetty ja toimintaa on kaikilla tasoilla tiivistetty. Esimerkiksi yhteistyössä on toteutettu kysely ja tiedotettu lehdissä minkä lisäksi PIKESin ja Leaderin välillä on pidetty muutaman kerran vuodessa ajankohtaispalavereita, joissa molemmat kertovat omista hankkeistaan. Lisäksi yritysneuvonnan keskinäinen koordinaatio toimii hyvin.

"Ainakin minä oon kokenu, että PIKES pittää meitä kans ihan varteenotettavana rahoittajana ja yhteistyökumppanina vaikka tätä nyt joskus puuhasteluksi nimittetään ja jotkut hankkeet, jos rehellisiä ollaan, sitähän ne on. Että niissä aika pienten asioiden kanssa ollaan tekemisissä ja eikä se vaikuttavuus niin hirveen iso oo. Mutta tuota kyllä meillä kuitenkin oma osa tässä meidän alueen kehittämisessä minun mielestä on. Ja minä uskon, että PIKESin ihmisistä iso osa tällä tavalla ajatteloo".

"Sen jälkeen kun liiketoimintasuunnitelma [PIKESissä] on valmis, ylleensä sen jälkeen se hakemus tulleeekin meille (...).Kumpikin osapuoli tekkee sitä mitä se ossaa".

Pielisen Karjalan alueella Leader on PIKESiä hyvin täydentävä kehittämistyökalu, jolla on suhteellisen pieni, mutta erittäin tärkeä rooli mikrotason innovaatiotoiminnan edistämisessä. Erityisesti mikroyritysten innovaatiotyökaluna se on tärkeä myös PIKESille. Esimerkiksi Ilomantsissa Vaara-Karjalan Leaderin rahoitus on

keskeisessä asemassa mikroyritysten kehittämistoiminnan rahoituksessa. Leader-hankkeilla on saatu monia ideoita liikkeelle, ja monelle maaseudun yritys- ja muulle toimijalle se on se maanläheisin ja parhaaksi havaituin toimintatapa.

Leaderin ja PIKESin yhteistyötä toivotaan edelleen kehitettävän siten, että puolin ja toisin annetaan arvo toisen osaamiselle ja toiminnalle. Kummallakin on omat hoidettavat leiviskänsä, mutta yhteistyöstä on oltava hyötyä molemmille. Yhteisesti on luotava tavoitteet ja saatu hyöty on tuotava näkyville kummankin työstä. Konkreettisesti kaivataan ajatuksenvaihtopalavereita, joissa PIKESin ja Leaderin työntekijät sekä hallitukset kohtaisivat. Leaderissa toimintaperiaate on työskennellä aktiivisesti hallituksen jäsenien kautta, minkä vuoksi sen roolia ei tulisi väheksyä yhteistyössä. Leaderissa kaivataan myös PIKESin kanssa yhteishankkeita, jotka toteutettaisiin osaksi PIKESin ja osaksi Leaderin rahoituksella.

Vaara-Karjalan Leaderin ja PIKESin yhteistyön tuloksellisuutta on toistaiseksi vaikea arvioida, koska PIKES on Leaderiin verrattuna nuori organisaatio. Vielä ei ole ehditty tehdä juurikaan sellaista syvää yhteistyötä, jossa molempien panostus näkyisi. Leader omalla työllään laajentaa paikallisen yritysneuvonnan pohjaa ja tuloksellisuutta, vaikka sen panostukset eivät yllä kasvuyrittäjyyteen. Vastavuoroisesti PIKES ohjaa sopivaksi katsomiaan yrityshankkeita Leader-rahoituksen piiriin.

"Mut sit taas toisaalta onhan sieltä varmaan PIKESin kautta tullut yritysneuvonasta jotakin yrityscaseja meille (...) ja onhan se jonkin sortin yhteistyötä tai sitten vaan rahoitustyökalujen käyttämistä".

"Kyllähän se mitä on nyt tehty, on yritysrahoitushakemuksia sinne annettu käsiteltäväksi, että on niinku ainakin syötteitä tullut sitä [PIKESin] kautta. Meillä on hyvin selkee sekin linja minkä tyyppisiä yritysrahoitushakemuksia kannattaa heidän kautta pistää kun tunnetaan ohjelma kuitenkin aika hyvin".

Jossain mitassa yhteistyön tuloksellisuus näkyy kansainvälistymisen edistämisessä, mutta kv-yhteistyötä voitaisiin tehdä vielä nykyistä enemmän. Innovaatioprosessien edistäminen ei ole ollut yhteisellä agendalla, sillä yhteinen innovaatiokeskustelufoorumi puuttuu, vaikka yhteinen hankeryhmä sitä osin korvaa. Yhteisen innovaatiotoiminnan edistäminen ei ole systemaattista ja laajaa. Muutamia yhteisiä hankkeita on toteutettu, kuten "KyläKelpaa" -tapahtuma, johon rahoitus ja hankesuunnitelman jalostus tuli Leaderilta. Hankkeen vaikutus ei lopulta kovin suuri, mutta se loi pohjaa uudelle innovatiiviselle "Moderni maaseutukoti" -hankkeelle. Muita tuloksellisia yhteistyöhankkeita ovat esimerkiksi olleet Lieksassa innovaationa kimppakyyti (yhdistetään eri joukkoliikenteen käytännöt ja tuotetaan palvelu, joka täyttää väestön tarpeet), Lieksan keskustan kehittäminen, Nurmeksen raviradan kehittäminen tapahtumakeskukseksi ja Neitivirtafolk.

Viimeaikaisista kehittämistoiminnoista kyläsuunnitelmahankkeet ovat olleet menestyksekkäitä. Koulutushankkeen kautta on laadittu kyläsuunnitelmat kylille

ja etsitty samalla MSL:n kanssa koulutustarpeita yhteisöille sekä järjestetty tarvittavia koulutuksia PIKES yhteistyökumppanina. Vaikuttaa siltä, että yhteistyö näiden kahden elinkeino-, maaseutu- ja innovaatiopolitiikkaa toteuttavan toimijan välillä on tunnusteluvaiheen jälkeen siirtymässä kohti uutta tiiviimpää ja tuloksellisempaa vaihetta.

”Mulla ei oo mittään valittamista henkilökohtasesti. Että PIKESin työntekijät, ne joihin kanssa minä oon ollu tekemisissä, ne on ihan myönteisesti meihin suhtautunu, eikä mulla oo PIKESiä kohtaan mittään ennakkoluuloja, esimerkiksi sen suhteen, että se veis meiltä kaiken hankerahan, mikä on osaksi sitä kautta tullut, veisi sen takaisin omiin hankkeisiinsa. Että jossain hankkeissa meidänkin rahoituksessa on ihan järkevää, että hakijana ois tämmönen [PIKES]”.

3.2.4 Kohti uusiutuvaa innovaatioympäristöä ja innovaatiotoimintaa

Pielisen Karjalan seutukunnalla on tunnistettu selkeä tarve edetä kohti entistä toimivampaa innovaatioympäristöä ja -välineistöä. Sitä varten on käynnistetty erillinen innovaatiohanke ja tehty tarpeellisia taustaselvityksiä. Vaara-Karjaan Leaderissa on kokeiltu maaseudun toimijoiden uusia aktivointimuotoja ja pohdittu Leader-yhdistyksen tulevaa roolia maaseudun kehittäjänä.

PIKESin elinkeinostrategiassa uusiutumisen käsite on toinen keskeinen seutukunnan voimavaroihin viittaava käsite luonnon lisäksi. Uusiutumisella tarkoitetaan monia asioita, mutta aluekehittämisen ja innovaatiotoiminnan yhteydessä sitä käytetään usein muutokseen sopeutumisen synonyymina. Uusiutumiskyvyn (resilienssi, engl. *resilience*) käsite (tässä raportissa synonyyminä käytetty myös uudistumiskykyä) on peräisin ekologiasta, mutta sillä on alettu kuvata myös ihmisyhteisöjen tai alueen kykyä sopeutua jatkuvasti muuttuvan, systeemihäiriöitä aiheuttavan toimintaympäristön haasteisiin uudistamalla jo vakiintuneita rakenteita sekä toimintatapoja (Eisto 2009, 16).

Uusiutuminen on lähellä innovaation käsitettä, mutta käsitteenä se ilmentää osuvammin toiminnan dynaamisuutta, jatkuvuutta ja arvovalintoja siinä missä innovaatio on rajatummin yksittäinen tuote, prosessi tai ratkaisumalli, yleensä konkreettinen toiminto, jota sovelletaan (talous)kehityksen kannalta merkityksellisiin yhteyksiin (vrt. esim. Eisto 2009; Rilla ym. 2007). Innovaatio on enemmän päämääräkäsitem, mutta uusiutuminen arvorationaalinen käsite kuvattaessa ihmisen toimintaa.

Pielisen Karjalan seutukunnan innovaatioympäristön ja innovaatiotoiminnan uusiutumiseen liittyy muutamia tärkeitä kysymyksiä. Miten seudullinen innovaatiomalli kykenee tarpeeksi herkästi tunnistamaan erityyppisiä innovaatiotarpeita ja -ituja ja luomaan niiden edistämiseksi luontevia ja luovia innovaatiotoiminnan foorumeita sekä kehityspolkuja, joita pitkin edetä? Millaisin keinoin ylipäättään syrjäisen seutukunnan innovaatioympäristöä tulisi vahvistaa ja mitkä asiat siinä ovat erilaisia verrattuna

talouden ydinalueisiin? Millainen on Pielisen Karjalan tarpeisiin räätälöity innovaatiomalli ja keiden tarpeisiin sitä koskevat palvelut ensisijaisesti tulisi suunnata?

Lähtökohtana uusiutuvalla innovaatioympäristölle on näkemys siitä, millaista innovaatiopuhetta alueella halutaan edistää. Valinnalla on merkitystä, koska sosiaalinen ja käytännöllinen todellisuus rakentuvat kielen käytölle. Toimijat kiinnittyvät kielenkäytön merkityssysteemeihin ja kielen käytöllä on seurauksia tuottava luonne. Puhetapa merkityksellistää, järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa alueen toimijat elävät ja jossa innovaatiotoimintaa halutaan edistää. (ks. Jokinen ym. 2004; Lehtonen 2004). Siksi puhetapa sisältää oletuksia siitä, mitä innovaatiolla tarkoitetaan ja millaisia käytäntöjä seudullisessa innovaatiomallissa viime kädessä halutaan edistää.

Tässä suhteessa Pielisen Karjalan alueelta tunnistettiin syksyllä 2010 kaksi merkityksellistämisen puhetapaa: vahvasti tulevaisuususkoinen elinkeinojen kehittämisspuhe (PIKES) ja realistinen (kylien) elinolojen säilyttämiseen ja selviytymiseen tähtäävä kehittämisspuhe (Vaara-Karjalan Leader). Kolmas puhetapa seutukunnalla sai alkunsa vasta talven 2011 aikana KOKO-rahoituksella käynnistetystä erillisestä innovaatiohankkeesta, jossa puhetapa kytkettiin käytäntölähtöiseen innovaatiotoimintaan ja avoimen innovaation malliin (Sarkkinen 2011) (ks. luku 3.1.3).

Viimeaikaisen innovaatiokeskustelun kritiikki on suuntautunut yksiulotteiseen talous- ja kasvuteoreettiseen tulkintaan innovaatioista (Demos Helsinki 2010; Ruckenstein ym. 2011). Näissä teknis-taloudellista ulottuvuutta korostavissa tulkinnoissa innovaatiot ovat suorituskyvyn, tuottavuuden ja talouskasvun välineitä. Tällöin innovaatiotoiminnan panostukset kohdentuvat lähinnä tutkimus- ja tuotekehitystyöhön sekä korkean osaamistason vahvistamiseen talouden ydinalueilla.

Uutta laaja-alaisempaa innovaatioisältöä on saatu käyttäjälähtöisistä ja avoimista innovaatioteorioista, joissa innovaatioiden ideointi, kokeilu ja kehitys laajenevat potentiaaliseen asiakaskenttään. Erityyppinen tietoaaines innovaatioprosessiin ohjautuu useampaa reittiä, jonka keskeisiä tuottajia ja välittäjiä ovat tavallista arkielämää elävät ihmiset kuluttajina (käyttäjinä) ja heille tärkeiden asioiden merkityksellistäjinä. Avoimuus saavutetaan lisäämällä vuorovaikutusta, mm. uuden sosiaalisen tietotekniikan keinoin, yleensä menemällä lähelle ihmisten arjen valintoja ja käytäntöjä (emt.).

Ihmis- ja käyttäjälähtöistä innovaatiopolitiikkaa on tarkasteltu lähemmin raportin luvussa 2.3. Tämä lähestymistapa tuntuisi istuvan erinomaisen hyvin Pielisen Karjalan tapaisen syrjäisen maaseudun innovaatioympäristön ja -toiminnan lähtökohdaksi. Seutukunnan välittömät sosiaaliset ihmissuhdeverkostot ja niukkuuden ekonomiaan ohjaava toimintaympäristö ovat luontainen alusta kohti uusiutumaan pyrkivää paikallista arjen ja tuotannon innovaatiopolitiikkaa. Sen arvovalinnat ja sisältö kasvavat omaleimaisesta ja -ehtoisesta tulevaisuuspolitiikasta, jossa pyrki- myksenä olisi edistää dynaamista, kestävästi toimivaa ja inhimillisesti sekä sosiaalisesti katsoen moniarvoisen suvaitsevaa innovaatioympäristöä. Näin tapahtuu etenkin, jos jo nyt ennakoidaan tulevaisuuden vaatimukset niukkojen luonnonvarojen

kestävästä käytöstä, muut maaseutua keskeisesti koskettavat tulevaisuuden megatrendit, ihmisten jatkuvasti monipuolistuvat arvostukset ja tarpeet maaseudun suhteen, ennakoitavissa oleva maaseutukysyntä ja kehittyvät uudet talousmuodot (ks. Ulvila & Pasanen 2009, Ympäristöministeriö 2010, Alasuutari & Alasuutari 2011, Haukkala 2011, Hienonen 2011, Nieminen-Sundell 2011, Sitra 2011). PIKESin seudullinen innovaatiolinjaus on siitä hyvä, että se ei ota käyttöön mitään täysin valmista innovaatiomallia. Sen sijaan testataan eri vaihtoehtoja ja otetaan soveltuvin osin käyttöön sellaisia ratkaisuja, jotka sopivat alueen toimiala- ja yritysraakenteeseen ja syrjäisen maaseudun olosuhteisiin.

Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan yksi iso ja olennainen kysymys on, miten mahdollinen kehittyvä toimintamalli tuottaa innovaatioituja. Miten se mobilisoi ihmisiä kohtaamaan toisiaan ja edistää luottamuksellisten henkilökohtaisten suhteverkostojen syntymistä? Miten se ei nuiji yksilöiden pieniä innovaatioaloitteita kuoliaaksi, vaan aidosti kannustaa seutukunnan ihmisiä osallistumaan yhteisen ja uusiutuvan tulevaisuuden rakentamiseen? Miten innovaatiomalli pääsee tarpeeksi helposti ja lähelle niitä kansan syvien rivien ihmisiä, jotka kenties ovat ujoja kertoamaan ideoitaan tai muuten vaikeasti tavoitettavissa? Ja miten se on riittävän herkkä tunnistamaan pienet, mutta silti merkitykselliset innovaatioidut ja niiden laajemat, usein yllätykselliset ristikytkenät?

Kriittisiä kysymyksiä toimintamallissa ovat myös sen yhdistäminen ihmisten luovasti viriävään ajatteluun ja toimintaan sekä toimiviin verkostosuhteisiin sisäisesti ja ulkoisesti niin pitkillä kuin lyhyillä etäisyyksillä (ks. Harmaakorpi 2008). Miten vahvistaa edelleen alueen sosiaalista pääomaa (joka ei etenkään seudun kuntien välillä ole turhan vahva) ja sen ylläpitämiä sidoksia? Kenties yhden vastauksen antaa henkilöhaastattelusta esiin noussut 'Ilomantsin malli', joka toimii hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka yksinkertaisin keinoin syrjäinen maaseutu voi toimia innovaatiokärjessä.

Pielisen Karjalan seutukunnan innovaatiotoiminnan malli ei voi jäljitellä Ilomantisia, mutta siinä on paljon hyviä piirteitä sen ohjenuoraksi. Kenties Pielisen Karjalaan istuu erään haastateltavan sanoin *"osallistava toimintamalli"*, joka huomioi alueen kaiken innovaatiopotentialin. Se ei ole silloin pelkästään elinkeinollinen innovaatiomalli, vaan erityyppisiin innovaatioiden puhetapoihin laajeneva, mahdollisimman avoin, luova ja ideointiin rohkaiseva tietoisien systemaattinen järjestelmä. Se voi saada aineksia erilaisista innovaatiotoiminnan malleista, mutta kuitenkin niin, että sen keskiössä säilyy ihmislähtöisyys ja kestävä arvонуonti. Malli maksimoi niukkojen resurssien käytön paikallisiin tarpeisiin räätälöidyllä innovaatiopolitiikalla, joka antaa tilaa erilaisille ideoille ja tarjoaa toimivat välineet niiden etene- mispoluille sekä erityisesti yhteisöllisten oppimisprosessien ja käytäntöjen edistämiseksi. Sen yksi dynamo voisi olla anonyymi sosiaalinen foorumi, jolla innovaatioituja nostetaan esille. Se olisi tavallaan Pielisen Karjalan ideapankki, "ristipölytyksen virtuaalitala" ja yhteisen uusiutumisen kanava. Tärkeätä on, että malli ei painotu lii- kaa sisäiseen viestintään, vaan on avoin yhtäläillä ulkosiin tietokanaviin, joista tieto

virtaa laaja-alaisesti ja laadukkaana eri toimijatahojen välillä olennaisen merkityksellistämisen ja arvонуonnin prosesseihin.

Ilomantsi innovaatioympäristönä

Ilomantsi on yksi Suomen syrjäisimpiä kuntia, joka sijaitsee Vaara-Karjalan Leaderin alueella. Kunta tukeutuu vahvasti sen alueella oleviin raaka-aineisiin (kaivannaismineraalit, metsä, alkutuotanto, vesivarat) ja inhimilliseen pääomaan. Ilomantsin innovaatiomallia voi pitää hyvin ihmisläheisenä ja avoimena sisäisesti sekä ulkoisesti. Kunnan syrjäinen sijainti on käännetty mallissa vahvuudeksi; on päätetty yhdessä "porskuttaa" eteenpäin. Ilomantsin mallin toiminnallinen lähtökohta on, että kunnan eri toimijatahot ovat löytäneet toisensa tehokkaasti ja päästy tilanteeseen, jossa $1+1=3$. Kunnassa on useita välittäjäpersoonia, jotka toimivat kaikkien kanssa ja yhdistelevät asioita eri toimijatasoilla. Näitä henkilöitä ovat mm. paikallinen kunnanjohtaja, museonjohtaja, yritysneuvoja ja maaseutuasiamies. He tuovat kaikkea esiin sen sijaan, että vastustaisivat asioita. Ilomantsissa pidetään dialogia yllä, ts. keskustellaan rakentavasti paljon asioista, mutta ei täysin konsensushengessä, vaan kyseenalaistetaan asioita ja joskus jopa riidellään. Kuntaan on luotu tavallaan oma sosiaalinen mikromekanismi, joka palvelee tiedon tehokasta tuottamista ja jakamista, samoin sosiaalisen pääoman vahvistamista. Yhteinen tavoite pidetään kuitenkin kirikkaana mielessä, oman kunnan hyvinvointi ja sen tueksi haetaan taitavasti yhteisiä ratkaisumalleja. Ilomantsin kunta myöntää lainoitusta puskurirahastosta Leader-hankkeiden toteuttamiseen, joka annetaan maksatuksista takaisin. Näin ei tehdä Pielisen Karjalan kunnissa kuin poikkeustapauksissa ja silloinkin poliittisen kädenväännön jälkeen. Kunnan virkamiehet ovat hyvin aktiivisia maaseudun kehittäjiä virkatyönsä ohella ja yritysneuvoja istuu esimerkiksi Leaderin hallituksessa. Kunnan maaseutulautakunta ja keskeinen virkamiehistö jalkautuu säännöllisesti eri kylille ja pitää siellä kokouksiaan, jossa samalla esitellään paikallista yrittäjyyttä. Kunnalla on erillinen elinkeinoryhmä (luotamushenkilöitä, kunnanjohtaja, yritysneuvoja ja maaseutuasiamies), joka kokoontuu säännöllisesti kuukauden välein. Yrittäjien kanssa pidetään erillisiä uimailtoja paikallisessa kylpylässä, jossa keskustellaan reilu tunti uinnin jälkeen yleisistä elinkeinojen kehittämiseen liittyvistä asioista. Kunnalla on yrittäjien kanssa yhdessä laadittu elinkeino-ohjelma, jossa on käsitelty tiettyjä pelisääntöjä ja mitä asioita pitäisi viedä eteenpäin. Rahan voima on myös ymmärretty kehittämisessä ja kunta tuottaa suhteessa väestöön Leaderiin eniten hankehakemuksia, jotka ovat joiltain osin myös hyvin innovatiivisia. Ilomantsi luo muutenkin myönteistä henkeä kunnan kehittämiseen maksamalla kuntalisää, jos esimerkiksi henkilö jää kotiin kotihoidon tuelle. Ilomantsissa on otettu avoimesti myös maahanmuuttajia vastaan, jonka seurauksena kuntaan on syntynyt puolenkymmentä ulkomailta saapuneiden perustamaa yritystä. Ilomantsin profiilia on haluttu nostaa myös kansallisesti, ja kuntaa on ehdotettu pitkistä välimatkoista ja syrjäisestä asemasta kärsivien maaseutukuntien elinkeinojen pilottialueeksi, jossa valtion tukipolitiikka yhdistyy paikalliseen aktiiviseen kehittämisspolitiikkaan ja investointihalukkuuteen. Ja vaikka Ilomantsi on sidoksissa JOSEKiin, on se itsenäisenä kuntana säilyttänyt omaehtoisen elinkeinokehittäjän roolin suhteessa elinkeinoyhtiöön. Saattaa jopa olla, että JOSEKin pelko aktivoi Ilomantsia ja siksi halutaan pärjätä omillaan. Ilomantsi kuntana onkin selkeästi kyennyt luomaan innovaatioympäristön, jossa paikalliset yritykset viihtyvät ja ulkoa tulleet ovat tervetulleita. Se edistää myös monipuolista paikallista innovaatio toimintaa alueen yrityksissä, joka näkyy erityisesti muutamien kyläkuntien yrittäjäyhteisöjen ja yksittäisten yrittäjien hyvin luovana ja ideoikkana kehittämisotteena. Pielisen Karjalan alueen kuntiin verrattuna Ilomantsi on selkeästi aktiivisempi kuntana, vaikka se on osa Joensuun seutukunnan elinkeinoyhtiötä.

3.2.5 Yhteenvetoa

Pielisen Karjalan seutukuntaa koskevat havainnot eivät ole yleistettävissä koko syrjäisen maaseutusmaahan alueelle, mutta ne ovat osoitus siitä, että innovaatiotoiminta ei ole vain vahvojen kaupunkiseutujen etuoikeus. Innovaatiotoimintaa ja -ympäristöjä on kaikkialla, koska innovaation ydin on ideassa ja sen käytäntöön saattamisessa oman elinvoiman parantamiseksi. Innovointi on ihmisille yhteinen uusiutumisen väline maantieteellisestä sijainnista ja alueen kehitystasosta riippumatta.

Pielisen Karjalan seutukunnalla tietoisena aktiivinen innovaatiotoiminta on PIKE-Sin elinkeinotoiminnan kehittämisen tuore asia. Sen sijaan Vaara-Karjalan Leaderin näkökulmasta prosessi on jo käyty läpi ja toiminta mukautunut hallintobyrokraatiaan sekä aluerakenteellisiin ehtoihin. Molemmilla toimijoilla on tarve uusiutua, ja siihen haetaan parhaillaan malleja eri hankkeiden ja kokeilujen avulla. Toistaiseksi elinkeinopolitiikan merkittävin sosiaalinen innovaatio on ollut kuntien yhteisesti perustama PIKES, mutta yhtä tärkeä rooli on ollut Vaara-Karjalan Leaderilla mikrotason innovaatiotoiminnan käytäntölähtöisenä vaalijana ja rahoittajana.

Aluerakenteellisista heikkouksista huolimatta Pielisen Karjalan innovaatiotoiminta osoittautui moni-ilmeiseksi. Sitä hallitsi kaksi erilaista, toisiaan luontevasti täydentävää puhetapaa: elinkeinoja kehittävät (PIKES) ja elinoloja säilyttävät puhe-tavat (Vaara-Karjalan Leader). Kolmas spesifimpi puhetapa, käytäntölähtöinen innovaatiotoiminta, on vasta kokeiluvaiheessa, mutta vaikuttaisi istuvan hyvin alueen innovaatioympäristöön, ei tosin välttämättä yksipuolisesti elinkeinonäkökulmasta tulkittuna. Hyvää on, että konkreettinen innovaatiotoiminta on näiden kahden seudun toimijan ja puhettavan välillä tiivistymässä ja etsii uusia uomia tulevaisuuden kehittämistarpeita ennakoiden.

Innovaatiokäsite sai Pielisen Karjalan tarkastelussa selkeästi uutta laajempaa ja monimerkityksistä sisältöä. Sen ytimenä korostui idean ajatus, josta tosin on vielä matkaa menestyksellisiin käytäntöihin. Kaiken kaikkiaan innovaatioiden sosiaalinen, ihmiskasvoinen syntyperusta korostui voimakkaasti haastateltujen kommentteissa. Käsitteenä innovaatioon suhtauduttiin arkisen realistisesti, jonka vuoksi maaseutu- sekä yritysryhmissä siitä käytetään mieluummin käytäntölähtöisempiä kiertoilmaisuja.

Koska Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan malli on vasta kehkeytymässä, olennaista tässä vaiheessa on avata keskustelu erilaisista innovaatiopuhunnoista ja pohdita yhdessä innovaatiotoiminnan arvopohjaa, sisältöjä ja välineistöä. Tässä työssä PIKESin innovaatiohankkeen kokemukset yhdessä Leader-toimintatavan kanssa ovat arvokkaita jatkotyöskentelylle kuten luonnollisesti alueen muiden toimijoiden kokemuspohja, erityisesti paikallisten kylä- ym. yhteisötoimijoiden näkemykset asiasta. Syytä on ottaa oppia myös muilta vastaavilta alueilta Suomessa ja muualla Euroopassa.

Innovaatioverkostot eivät ole osoittautuneet Pielisen Karjalan alueella erityisen suureksi ongelmaksi. Verkostojen luonti näyttäisi olevan lopulta enemmän

resurssi- (aika, raha, jaksaminen) kuin kontaktointikysymys. Yhteyksissä on silti parannettavaa alueen sisällä ja ulkoisesti, etenkin jos on tarve olla mukana korkeatasoisen osaamisen kotimaisissa ja kansainvälisissä t&k-verkostoissa tai vastaavatyypisten syrjäisten alueiden innovaatioverkostoissa muun Euroopan alueilla.

Innovaatiolähdöt olivat seutukunnalla hyvin moninaisia ja niitä on vaikea rajata yksinomaan tiettyihin tuottamistapoihin. Yritysneuvojien ja toimintaryhmän työntekijöiden sosiaalisella kyvykkyydellä rakentaa luottamuksellisia toimijasuhteita on kuitenkin tärkeä rooli erilaisten innovaatioiden tunnistamisessa ja toiminnan edistämisessä. Innovaatiotoiminta on ihmisten välistä toimintaa, jolloin ”hyvät tyytit”, toisin sanoen elämää kokeneet ja sitä ymmärtävät sekä sosiaalisesti kyvykkäät välittäjähenkilöt ovat erittäin arvokkaita innovaatiotoiminnalle. Voi tietysti tarkemmin pohtia, millainen on hyvän innovaatiotoiminnan ihmistyyppi ja voiko tätä puolta jotenkin edistää seudullisessa kehittämisessä esim. spesifin koulutuksen tai yhteisöllisen toiminnan välityksellä.

Kuntien asema seutukunnan innovaatiotoiminnassa on keskeinen eivätkä ne voi piiloutua omasta innovaatio- ja kehittämisvastuustaan elinkeino-yhtiön taakse. Kunnan virkamiesten johtamistaidoilla ja myönteistä kehittämisilmapiiriä luovalla toiminnalla on yllättävän suuri merkitys innovaatiotoiminnan onnistuneisuudelle kuten Ilomantsin tapaus hyvin osoittaa. Pielisen Karjalan seutukunnalla jäi tarkastelussa avoimeksi se, miten kolme yrityskulttuuriselta ja toiminnallisilta rakenteiltaan erilaista kuntaa voivat yhdessä rakentaa menestyksekkään innovaatioympäristön. PIKES on tärkeä yhteisen innovaatiotoiminnan alkujuuri, mutta miten jatkossa käy, kun paine kasvaa kuntien yhdistämiseksi? Kouvolan seudun tapaus antaa viitteitä siitä, että asia ei ole yksiselitteinen ymmärtää ja hallita, puhuttiinpa sitten kuntaliitoksesta tai -yhdistymisestä, kun kuntakoko kasvaa ja toimintoja keskitetään.

Suomalainen innovaatiopolitiikka yläjärjestelmien toimintana jäi haastateluille jokseenkin hämäräksi, jopa turhauttavan sekavaksi. Tämä johtaa pohtimaan, miten innovaatiopolitiikkaa tulisi Suomessa harjoittaa ja tukea: alhaalta ylöspäin vai ylhäältä alaspäin ja millaisin välinein? Seuraava haastattelusitaatti tiivistää viisaasti sen miksi maaseudulla on oma sijansa suomalaisessa innovaatiotoiminnassa.

”[Tää innovaatiotoiminta taitaa tapahtua ihan muualla kuin näissä isoissa kivoissa](...) Jos se liian isoihin yksiköihin mennee tää yhteiskunta, niin sitten tämän aktiivinen toimeliaisuus se ei kerrostaloissa ei tapahu, että se tarviihte niinku semmosta avaruutta ympärilleen, toimintatiloja, luovuutta, väljyyttä, ja sitä tarjovaa sitten tällöiset pienet paikkakunnat, siellä kun vain syntyy sitten sellainen hyvä fiilis(...)sehän pitää olla sellanen tekemisen fiilis ja niitä pitää olla niitä aktivoijia siellä joukossa, jotka jaksaa vuoesta toiseen niinku(...)Mullakin on joitakin siellä tuttavuuksia jotka joka kerta kun ne soittaa, niillä on aina jokin uus juttu(...)Ne ei oo ikinä sillä nurisevalla tuulella, vaan pitäis tässä jokin juttu kehittää”.

Pielisen Karjalan innovaatiotoiminnan kokemusten perusteella on tarpeen arvioida, onko Suomessa riittävästi avointa henkistä tilaa ja herkkiä välineitä sellaiselle innovaatiotoiminnalle, joka syntyy ihmis- ja käytäntöläheisessä maaseudun ruohonjuuritason ympäristössä, vai pitäydytäänkö ohjatummassa tiede-, teknologia- ja elinkeinopolitiikan ylätasoinnovaatiomallissa, joka jättää maaseudun monisärmäisen paikallisen innovaatiopotentialin ja -ympäristön vähemmälle huomiolle (vrt. Harmaakorpi 2008, 127–128). Tulisiko innovaatiopolitiikkaa yhdenmukaistaa vai antaa mieluummin lisää tilaa innovaatiopolitiikan puhuntatapojen erilaistumiselle, mikä ottaisi maaseudun paikalliset toimijat entistä tasaveroisemmin osaksi uudempaa, ihmis- ja käyttäjälähtöistä innovaatiopolitiikan puheenpartta?

Lähteet

Alasuutari, P. & Alasuutari, E. (2011). Maaseudun merkitykset suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tarkastelu. Sitran selvityksiä 50. Helsinki.

Bathelt, H., Malmberg, A. & Maskell, P. (2004). Clusters and Knowledge: local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human Geography* 28:1, 31–56.

Demos Helsinki (2010). Metropolin hyvinvointi. DEMOS HELSINKI & Jyväskylän yliopisto AGORA CENTER. Erweko Painotuote Oy. Helsinki 2010.

Eisto, I. (2009). Kylläpä kestää. Paikallisesti kestävä kehitys ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 101.

Europa (2011). Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. Pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritysten) määrittelmä. Saatavissa: http://europa.eu/legislation_summaries/other/n26001_fi.htm. Viitattu 30.6.2011.

Falk, I. & Kilpatrick, S. (2000). What is Social capital? A Study of Interaction in Rural Community. *Sociologia Ruralis* 40:1, 87–110.

Harmaakorpi, V. (2008). Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan innovaatioympäristöt. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotara, M. (toim.). *Innovaatioympäristön monet kasvot*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere. 108–131.

Haukkala, T. (toim.) (2011). Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54. Helsinki.

Havusela, R. (1999). Kulttuuri – yrittäjyyden kehto. *Acta Wasaensis* 66. Vaasan Yliopisto.

Hienonen, K. (2011). Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa. Trendianalyysi. Sitran selvityksiä. Helsinki.

Hirvonen, T. (2009). Seutukaupungit aluerakenteessa. Teoksessa Hirvonen, T. & Suikkanen, A. (toim.). *ESPON Pohjoisessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen* 55. 138–153.

- Johannisson, B. (1987). Beyond Process and Structure: Social Exchange Networks. *International Studies of Management and Organizations* 17:1, 3-23.
- Johannisson, B. (1998). Personal networks in emerging knowledge-based firms: spatial and functional patterns. *Entrepreneurships & Regional Development* 10, 297-312.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2004). Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kautonen, M. (2008). Yksi alue, monta innovaatioympäristöä. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotara, M. (toim.). *Innovaatioympäristön monet kasvot*. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere. 49-79.
- Kilpatrick, S., Field, J., & Falk, I. (2003). Social Capital: An Analytical Tool for Exploring Lifelong Learning and Community Development. *British Educational Research Journal* 29:3, 417-433.
- Knuuttila, S. & Rannikko, P. (2009). Syrjäinen maaseutu avoimina toivon tiloina. Teoksessa Nikula, J. (toim.). *Maaseutuaiheita*. Aleksanteri Series 5. Aleksanteri-instituutti, Helsinki. 49-62.
- Kolehmainen, J. (2008). Paikallinen innovaatioympäristö ja henkilöiden väliset verkostot. Huomioita ICT-ammattilaisten arjesta. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotara, M. (toim.). *Innovaatioympäristön monet kasvot*. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere. 295-331.
- Kosonen, K.-J. (2004). Institutionaalinen kapasiteetti ja yliopistokeskuseutujen innovaatioympäristöjen vahvistaminen. Teoksessa Sotara, M. & Kosonen, K.-J. (toim.). *Yksilö, kulttuuri ja innovaatioympäristö*. Tampere University Press. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere. 114-145.
- Korhonen, J. (2008). Erillinen puhelinlausunto 22.5.2008. Vaara-Karjalan Leader. Julkaisematon.
- Lehtonen, M. (2004). Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Leinamo, K. (2009). Paljon puhetta, vähän tuloksia. Kokemuksia etätyöstä ja alueellistamisesta eri vuosikymmeniltä. Vaasan yliopiston Levón Instituutin julkaisuja 128. Levón instituutti, Vaasa.
- Nieminen-Sundell, R. (2011). Maisema on, työ puuttuu. Sitra. Lönnberg, Oy. Helsinki.
- PIKES (2008). Pielisen Karjalan seutukunnan kuntien teollisuusyritykset ja niiden työllistyvyys. Erillinen tilasto. Julkaisematon. Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy.
- PIKES (2010). Pielisen Karjalan elinkeinostrategia 2010-2013. Versio 26.6.2011. Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy.
- PIKES (2011a). Yhtiö. <http://www.pikes.fi/fi/?ID=1364> Luettu 26.6.2011. Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy.
- PIKES (2011b). KOKO Pielisen Karjala 2010-2013. Luettu 19.9.2011. http://www.pikes.fi/fi/document.cfm?doc=show&doc_id=223.
- PIKES (2011c). Alueellinen maaseutuohjelmaehdotus 2007-2010. Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy. Julkaisematon.

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu (2011). Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan edistäminen Pielisen Karjalassa -hanke 1.3.-31.12.2011. Esite. Saatavissa: http://www.pohjois-karjalanmaakuntakorkeakoulu.fi/pdf/mkk_innovaatio_1.pdf . Viitattu 30.6.2011.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2008). Yritys- ja toimialatilasto. Julkaisematon.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2010). POKAT 2014, Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2011-2014. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisuja 128. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Reunanen, J. (2007). Ideointiopus. Käsitteellisestä ajattelusta käytännöllisiin ideoihin. Pilot Kustannus Oy.

Rilla, N. & Saarinen, J., Kivisaari, S., Konttinen, J., Mäkinen, I., Oksanen, J., Pesonen, P. & Rantakari, A. (2007). Tutkimusmatka innovaatioihin. Tekesin teknologiakatsaus 197/2007. Helsinki 2007.

Ruckenstein, M., Suikkanen, J. & Tamminen, S. (2011). Unohda innovointi. Keskity arvонуontiin. Ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan menestystarinoita eli kuinka uudenlaista arvoa synnytetään käytännössä. Sitran julkaisusarja 291. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Ruuskanen, P. (2003). Verkostotalous ja luottamus. Sophi 78, Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä Oy, Jyväskylä.

Ryhänen, H. (2009). Oppivat asuin-, työ- ja yritys yhteisöt Pielisen Karjalan seutukunnan alueellisessa kehittämisessä. Pohjois-Karjalan Ammattiopisto, Nurmes. Julkaisematon.

Saarivirta, T. (2008). Inhimillinen pääoma sosiaalisissa verkostoissa - Osaamisen hyödyntäminen ja itseuudistuminen taloudellisessa kehikossa. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.). Innovaatioympäristön monet kasvot. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere. 218-241.

Sarkkinen, M (2011). Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan edistäminen Pielisen Karjalassa. Alustava toimintasuunnitelma. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.pohjois-karjalanmaakuntakorkeakoulu.fi/pdf/innovaatio_suunnitelma_pielisen_karjala.pdf. Viitattu 26.6.2011.

Sitra (2011). Onni. Eväitä maaseudun uuteen talouteen. Sitran julkaisuja 292. Erweko Painotuote Oy, Helsinki.

Storhammar, E. (2010). Toimintaympäristö ja pk-yritykset. Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylä Studies in Business and Economics 89. Publishing Unit, University of Library Jyväskylä. Jyväskylä.

TE-Keskus (2011). Pohjois-Karjalan alueellinen maaseutuohjelma 2007-2013. Saatavissa: <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.php/~maakuntaliitto/Julkiset/Maakuntaohjelma/Kilpailukykyinen+P-K+seminaari+15-16.8.2006+aineistot/P-K%3An+alueellinen+maaseutuohjelma+2007-2013?cmd=download>. Viitattu 26.6.2011.

Tilastokeskus (2011a). Kuntien avainluvut. http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/tilastot_aakkosittain.html. Viitattu 26.5.2011.

Tilastokeskus (2011b). Kuntien välinen muuttoliike iän, sukupuolen ja muuton suunnan mukaan alueittain 1987 - 2010. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/muutl/muutl_fi.asp Viitattu 22.6.2011.

Tilastokeskus (2011c). Väestöennuste 2009 iän ja sukupuolen mukaan alueittain 2009 - 2040. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaenn/vaenn_fi.asp. Viitattu 22.6.2011.

Tilastokeskus (2011d). Asuntokuntaväestön ja asuntokuntien lukumäärät sekä tulot kunnittain 1995-2009. Tulot vuoden 2009 rahassa. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/tul/tjkt/tjkt_fi.asp. Viitattu 22.6.2011.

Tilastokeskus (2011e). Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1980-2010. Saatavissa: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. Viitattu 22.6.2011.

Tilastokeskus (2011f). Kuntien avainluvut aakkosittain. Saatavissa: http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/tilastot_aakkosittain.html. Viitattu 26.6.2011.

Turun Kauppakorkeakoulu (2008). Luovien alojen tilastot - katsaus Suomen seutukuntien luoviin aloihin tilastojen valossa. Saatavissa: http://www.rauma.fi/raumanseutu/kulttuuriverkosto/pdf-tiedostot/Luovien_alojen_tilastot_katsaus_Suomen_seutukuntien_luoviin_aloihin_tilastojen_valossa.pdf. Viitattu 30.6.2011.

Ulvila, M. & Pasanen, J. (eds.) (2009). Sustainable Futures. Replacing Growth Imperative and Hierarchies with Sustainable Ways. Ministry for Foreign Affairs. Erweko Painotuote Oy.

Vaara-Karjalan Leader ry (2007). Aktiivisten, osaavien ja ahkerien ihmisten Vaara-Karjalan kehittämissohjelma 2007-2013. PunaMusta Oy / Nurmeksen Kirjapaino.

Valovirta, V., Pesonen, P., Halonen, M., van der Have, R., & Ahlqvist, T. (2009). Suomalaisten innovaatioiden maantiede. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Innovaatio 26. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Veronmaksajain keskusliitto (2011). Kuntien ja seurakuntien tuloveroprosentit. Saatavissa: <http://www.veronmaksajat.fi/File/1e0abccf-45cf-4089-8472-8dfefcd10bd9/Kuntien%20ja%20seurakuntien%20tuloveroprosentit%202009.pdf>. Viitattu 26.5.2011.

Virkkala, S. (2008). Maaseutualueet ja pienet keskukset innovaatioympäristöinä. Teoksessa Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.). Innovaatioympäristön monet kasvot. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere 2008. 80-107.

Ylä-Karjala (2011a). Evästyksiä valtiolle. Ylä-Karjala 8.9.2011.

Ylä-Karjala (2011b). Keskittäminen sen kuin jatkuu. Pääkirjoitus Ylä-Karjala 23.5.2011.

Ympäristöministeriö (2010). Yhdessä kestävään tulevaisuuteen. Ympäristövastuullinen, osallisuutta tukeva yhteiskunta, monimuotoinen luonto ja hyvinvointia edistävä ympäristö. Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus 2010. Ympäristöministeriön raportteja 18. Helsinki.

3.3 Alueellisen innovaatiotoiminnan kehittäjäverkosto Ylä-Pirkanmaalla – Kohti laajenevia kehiä

3.3.1 Tapaustutkimuksen lähtökohdat ja fokus

Tässä tapaustutkimuksessa syvennetään maaseutumaisten alueiden innovaatiotoiminnan ja innovaatiopolitiikan tarkastelua pureutumalla kehittäjäverkoston toimintaan. Maaseutumaisilla alueilla innovaatiotoimintaan liittyvän kehittäjäverkoston ydintä ovat kuntien omistamat elinkeino- ja kehitysyritykset, kuntien elinkeinoasiamiehet, toimintaryhmät sekä alueella toimivat oppilaitokset. Elinkeinoyhtiöt ja toimintaryhmät luovat edellytyksiä maaseudun innovaatiotoiminnalle, mutta monissa tapauksissa näiden organisaatioiden edustajat ovat alueella mukana erilaisissa prosesseissa varsin erilaisissa rooleissa. Yleisen käsityksen mukaan etenkin maaseutumaisilla alueilla kehittämisen kannalta keskeistä on kehittäjäverkostoon kuuluvien toimijoiden välinen yhteistyö ja toiminnan pitkäjänteisyys: institutionaalisesti ohuilla alueilla ei ole mahdollisuuksia hukata resursseja keskinäiseen kiistelyyn. On kuitenkin selvää, ettei hyväkään keskinäinen yhteistyö yksinään riitä alueen kehittämisessä, vaan alueelta on pyrittävä aktiivisesti luomaan kontakteja ja verkostoja muille alueille tarvittavien resurssien ja kompetenssien kanavoimiseksi.

Tapaustutkimuksen kohdealueena on Ylä-Pirkanmaan kolme kuntaa: Mänttä-Vilppula, Virrat ja Ruovesi. Koko kohdealue luokitellaan EU:n mukaan maaseuduksi. Kohdealueesta tekee mielenkiintoisen sen kolme keskenään varsin erilaista kuntaa sekä maaseutumaisuuden lisäksi aluetta leimaava teollinen historia, joka on osaltaan kohdannut huomattavan rakennemuutoksen: lyhyen ajan sisällä Metsäliitto-konserniin kuuluva Metsä-Tissue Oyj on irtisanonut Mäntän tehtailtaan 115 työntekijää, minkä lisäksi Ruovedellä sijaitsevan Visuvesi Oy:n ja Visuveden sahan konkurssissa työttömäksi jäi noin 150 henkilöä. Näiden lisäksi muutamat muut teollisuusyritykset ovat ilmoittaneet seutukunnan kannalta merkittävistä työpaikkävähennyksistä. Näiden tapahtumien vuoksi valtioneuvosto nimesi 5. toukokuuta 2011 Ylä-Pirkanmaan äkillisen rakennemuutoksen alueeksi vuoden 2012 loppuun saakka.

3.3.2 Ylä-Pirkanmaan yleiskuvaus

Ylä-Pirkanmaa on yksi Pirkanmaan kuudesta seutukunnasta. Se on neljän kunnan muodostama verkostomainen alue Pirkanmaan maakunnan pohjoisosassa. Seutukuntaan kuuluvat Mänttä-Vilppula, Virrat, Ruovesi ja Juupajoki. Tässä tapaustutkimuksessa Juupajoki on rajattu pois tarkasteltavasta alueesta, koska se kuuluu eri

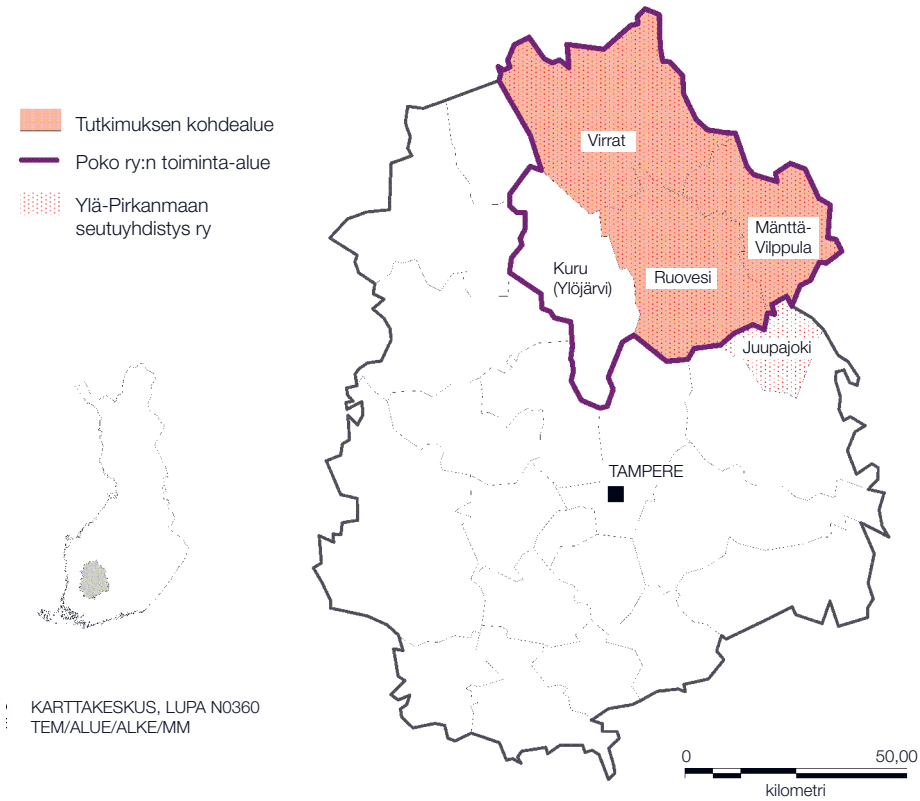
toimintaryhmäalueeseen. Sen sijaan muita em. kolmea kuntaa yhdistävät samat kehittäjätoimijat eli Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry ja PoKo ry. Jatkossa puhuttaessa Ylä-Pirkanmaasta viitataan sillä tässä tutkimuksessa Mänttä-Vilppulasta, Virroista ja Ruovedestä muodostuvaan aluekokonaisuuteen, ellei toisin mainita (tutkimuksen kohdealue kuvassa 1).

Ylä-Pirkanmaan seutukunta muodostettiin 1. tammikuuta 2001, kun Itä-Pirkanmaan, Koillis-Pirkanmaan ja Pohjois-Pirkanmaan seutukunnat yhdistyivät Ylä-Pirkanmaan seutukunnaksi. Tällöin seutukunnan muodostivat Oriveden, Mäntän ja Virtain kaupungit sekä Juupajoen, Kurun, Längelmäen, Ruoveden ja Vilppulan kunnat. Vuonna 2007 Längelmäen kunta lakkautettiin ja osa alueista liitettiin Jämsään, osa Oriveteen. Vuonna 2009 seutukunta muuttui voimakkaasti Kurun liittyttyä Tampereen seutukuntaan kuuluvaan Ylöjärveen. Lisäksi Mänttä ja Vilppula yhdistyivät uudeksi Mänttä-Vilppulan kaupungiksi. Vuonna 2010 Orivesi siirtyi Tampereen kaupunkiseutuun. (www.ylapirkanmaa.fi)

Keskushierarkian näkökulmasta Ylä-Pirkanmaan seutukunta sijaitsee Tampereen, Jyväskylän ja Seinäjoen kaupunkien muodostaman maakuntakeskuskolmion keskellä. Seutukunta rajautuu suurimmaksi osaksi Tampereen kaupunkiseutuun, Jämsän seutukuntaan, Keuruun seutukuntaan ja Kuusiokuntien seutukuntaan. Maaseudun kolmijaon mukaan Ruovesi ja Virrat kuuluvat harvaan asuttuun maaseutuun ja Mänttä-Vilppulasta Mänttä luokitellaan kaupungiksi ja Vilppula puolestaan ydinmaaseuduksi.⁴ (Manner-Suomen Maaseudun Kehittämisohjelma vuosille 2007–2013.) Logistisesti alueen tavoitettavuuteen vaikuttavat pääasiassa tieliikenneyhteydet. Mänttä-Vilppulaan kulkee henkilöjunaliikennettä, joskin palvelutaso on verrattain vaatimaton. Historiallisesti tärkeällä vesiliikenteellä on edelleen matkailullista merkitystä Ruovedelle ja Virroille. (www.ylapirkanmaa.fi)

4 Maaseudun kolmijaoka ei ole päivitetty vuoden 2006 jälkeen, joten kuntaliitosten vaikutus ryhmitykseen ei ole tiedossa.

Kuva 1. Tapaustutkimuksen kohdealue

Suurin osa Ylä-Pirkanmaan asukkaistaasuu Mänttä-Vilppulassa, jossa 31.1.2011 oli 11 388 asukasta. Ruoveden asukasluku oli 5 036 ja Virtojen 7 498. Ylä-Pirkanmaan seutukunta on väestörakenteeltaan keskimääräistä ikääntyneempi ja demografinen eli väestöllinen huoltosuhde, joka tarkoittaa alle 15-vuotiaiden ja 65 täyttäneiden suhdetta 15–64-vuotiaisiin, oli vuonna 2010 (2009 ennusteen mukaan) Mänttä-Vilppulassa 62,7, Ruovedellä 71,0 ja Virroilla 64,6. Vuonna 2020 vastaavien lukujen ennustetaan olevan Mänttä-Vilppulassa 88,2, Ruovedellä 89,3 ja Virroilla 90,7. Koko maasta vastaavat luvut puolestaan olivat vuonna 2010 51,6 ja vuonna 2020 65,4. Ylä-Pirkanmaan väestönkehitys on negatiivista johtuen sekä luonnollisesta väestönkehityksestä että muuttoliikkeestä. Kesäisin Ylä-Pirkanmaa saa merkittävän pirstusruiskeen kesäasukkaista, koska alueella sijaitsee yhteensä yli 6000 kesämökkiä. (Tilastokeskus: väestörakenne, Väestötietojärjestelmä)

Taulukko 1. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: Väestö ja asuminen

	Mänttä-Vilppula	Ruovesi	Virrat	Yhteensä
Asukasluku 31.12.2009 (2006)	11 388 (11 594)	5 036 (5 182)	7 498 (7 663)	23 922 (24 439)
Muuttovoitto/-tappio, henkilöä, 31.12.2009 -31.1.2011	-108	-65	-114	-287
Kokonaispinta-ala (km ²)	534	776	1 162	2472
Taajama-aste, % 1.1.2009	84,8	52,5	55,7	64,3
Kesämökkien lukumäärä 2009	1 542	2 421	2 469	6432

Lähde: Väestötietojärjestelmä, Tilastokeskus: Kuntien perustiedot ja Työssäkäynti- ja asumistilastot

Ylä-Pirkanmaan elinkeinorakenne on verrattain monipuolinen ja pk-yritysvaltainen: vuonna 2009 yritystoimipaikkojen lukumäärä oli 1731. Myös vapaa-ajan asumisen, matkailun ja kulttuurin merkitys on näissä kunnissa huomattava. Teollisuus on kuitenkin Ylä-Pirkanmaalla edelleen suuri työllistäjä, ja työpaikoilla mitattuna suurimmat toimialat ovat puutuoteteollisuus, metalliteollisuus ja kemiallinen metsäteollisuus. Teollisuus keskittyy Mänttä-Vilppulan ja Ruoveden alueelle. Seutukunnan alueella sahataan 10 % koko maan sahatavarasta. Ylä-Pirkanmaa kokonaisuudessaan onkin mekaanisen puunjalostuksen osalta erittäin keskeinen alue Pirkanmaalla. Erityisesti Virtojen osalta muoviteollisuus on tärkeä toimiala. Teollisuuden lisäksi aluetta leimaa maaseutumaisuus ja maa- ja metsätaloudella on suuri osa alueen elinkeinossa. (Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010, 69, ks. myös elinkeinorakenteen tarkempi analyysi: Kolehmainen 2009.)

Ruoveden elinkeinorakenne on teollisuus- ja palvelualapainotteinen. Suurimmat teolliset työnantajat kunnassa ovat Pihlavan Ikkuna Oy ja Stora Enso Packaging OY/kuluttajapakkaukset. Puuteollisuuteen lukeutuneet Visuvesi Oy ja Visuveden Saha Oy olivat aiemmin suuria työllistäjiä, mutta ne ajautuivat pitkään jatkuneiden vaikeuksien myötä konkurssiin aiheuttaen merkittäviä työpaikkamenetyksiä. Vastapainoksi Ruovedelle suunnitellaan uutta ikkunalasitehdasta, joka työllistää seudullisesti noin 25 henkilöä. Myös **Mänttä-Vilppula** on voimakkaasti teollistunut kunta, ja sen historiaa leimaa vahvasti Mäntän paperiteollisuus, jonka juuret juontavat aina 1860-luvulle saakka. Kaupungin suurimpia työllistäjiä metsäteollisuuden osalta ovat Metsä Tissue Oy ja Finnforest Oy sekä metallialalla Sulzer Pumps Finland Oy ja Javasko Oy. Kuten edellä todettiin, Metsä Tissuen tuotannon uudelleenjärjestelyt ovat merkinneet yli sadan teollisen työpaikan häviämistä alueelta. Teollisen perinteen lisäksi on huomattava, että Mänttä-Vilppula on erittäin aktiivinen taide- ja kulttuurikaupunki museoineen ja taidenäyttelyineen. (soveltuvin osin: Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010, 69) **Virtojen** teollisuus on puolestaan painottunut muoviteollisuuteen. Suurin osa yrityksistä on alle 50 henkilöä työllistäviä. Virtain kaupungin suurimmat työnantajat ovat muun muassa Finncont Oy ja Valtio Inka Oy. (soveltuvin osin: Alueelliset talousnäkymät syksyllä 2010, 69; HS 23.8.2010; AL 18.3.2011)

Ylä-Pirkanmaalla on monille suomalaisille alueille yhä tyypillisemmäksi käyvä tilanne: yhtä aikaa on sekä yhä rakenteellisemmaksi muuttuvaa työttömyyttä ja toisaalta supistuvan työvoiman tarjonnan aiheuttamaa työvoimapulaa. Nyt työvoiman saataavuusongelmia on hoito- ja palvelualoilla. Lähitulevaisuudessa työvoiman saataavuusongelmat lisääntyvät ja laajenevat kaikille toimialoille. Erityisiä ongelmia tulee olemaan teollisuuden kolmivuorotyössä. Hyvin koulutetuista avainhenkilöistä tulee olemaan pulaa, mikäli positiivista muuttoliikettä ei synny. (Alueelliset talousnäkyvät syksyllä 2010, 6g)

Taulukko 2. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: Työllisyys

	Mänttä-Vilppula	Ruovesi	Virrat	Yhteensä
Yritystoimipaikkojen lukumäärä 2009	656	398	677	1731
Työttömyysaste, % 2009	13,8	9,9	13,3	12,3

Lähde: Tilastokeskus: Kuntien perustiedot

Aluekehittämisen näkökulmasta innovaatiotoiminnan kehittäminen on yksi keino viedä alueen elinkeinoelämää eteenpäin. Innovaatiotoiminnan ja työllisyyskehityksen suhde on puolestaan moniulotteisempi, sillä monilla innovaatioilla pyritään esimerkiksi tehostamaan tuotantoa. Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaa voisi kokonaisuudessaan luonnehtia vähäiseksi ja vähittäiseksi. Esimerkiksi tilastoitu, formaali T&K-toiminta on alueella erittäin vähäistä ja Tilastokeskuksen tietojen mukaan T&K-toiminnassa mukana oleva henkilöstö, samoin kuin menot, ovat jopa puolittuneet vuosien 2007 ja 2009 aikana. Innovaatiotoiminnasta kertovat patenttihakemukset ovat myös vähäisiä, eikä niitä haeta vuosittain kuin alle 10. (Tilastokeskus: Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta.) Myöskään alueen kehittäjäverkoston toiminta ei motivoidu ensisijaisesti innovaatiotoiminnan edistämisen kautta, vaikka se on osa tehtäväkenttää.

Taulukko 3. Ylä-Pirkanmaan seutukunnan tilastotietoja: T&K-toiminta (Tiedot sisältävät Juupajoen)

	2006	2007	2008	2009
T&K-toiminnan henkilöstö (Yritykset ja korkeakoulusektori)	61	70	62	35
T&K-toiminnan menot/milj.euroa (Yritykset ja korkeakoulusektori)	2,9	3,9	3,0	2,1
Patenttihakemukset	5	5	8	(Tietoa ei saatavilla)
Myönnetty patentit	6	3	(Tietoa ei saatavilla)	(Tietoa ei saatavilla)

Lähde: Tilastokeskus: Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta

Monista alavireisistä elinkeinoelämää koskevista huomioista huolimatta Ylä-Pirkanmaan yrityksillä ja kehittäjillä on uskoa kasvuun. Yrityksille ja kehittäjille suunnatun kartoituksen (2010) mukaan noin neljäsosa alueen yrityksistä arvioi suhdanneäkymien parantuvan seuraavan vuoden aikana. Lisäksi alueen yritykset ennakoivat erityisesti liikevaihdon ja kannattavuuden kasvua sekä yrityksen kehittämispanostusten lisääntymistä. (Strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010, tiedot sisältävät Juupajoen.)

Alueen yritysten sitoutumisen aste on korkea, jalähes 90 prosenttia yrityksistä pitää erittäin tai melko todennäköisenä sitä, että yrityksen sijaintipaikka on vielä 3-5 vuoden kuluttua Ylä-Pirkanmaa. Yrityksiä sitouttavat Ylä-Pirkanmaalle erityisesti alueelliset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä omat toimitilat. Yritysten mielestä monet tekijät alueella ovat samanaikaisesti sekä vahvuuksia että heikkouksia. Näitä ovat esimerkiksi sijainti sekä yritysten tukipalvelut. Ylä-Pirkanmaan erityisenä vahvuutena on luonnonläheisyys. Huolissaan yritykset puolestaan ovat väestörakenteen muutoksesta, muuttotappiosta sekä alueen imagosta ja ilmapiiristä. Yrityksissä esiintyy eniten tarvetta koulutusmahdollisuuksille sekä lisätyövoimalle. Lisäksi yrityspalveluille kohdistetaan kehittämisehdotuksia, joilla nykytoimintaa voitaisiin parantaa. Ratkaisuna olisi yhteistyön lisääminen kehittämissyhtiöiden välillä. (Strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010, tiedot sisältävät Juupajoen.)

3.3.3 Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaan liittyvä kehittäjäverkosto ja kehittämisohjelmat

Kehittäjäverkoston toimijat

Ylä-Pirkanmaan aluekehittämistä toteuttavat monet organisaatiot yhteistyössä keskenään. Keskeisimpiä toimijoita ovat kunnat, seutuyhdistys, elinkeinoyhtiöt, oppilaitokset ja paikallinen toimintaryhmä. Ylä-Pirkanmaalla on ollut useamman kerran suunnitteilla yhteisen seudullisen elinkeinoyhtiön perustaminen, mutta toistaiseksi tähän tavoitteeseen ei ole päästy, vaan kukin kunta hoitaa elinkeinokehittämistä omalla tavallaan. Syksyllä 2011 on jälleen Mänttä-Vilppulan kaupungin aloitteesta aloitettu seudullisen kehitysyhtiön valmistelu. Kaupungin perusehdotuksena on se, että kehitysyhtiön perusta synnytetään yhdistämällä kaupunkikonserniin kuuluva MW-kehitys Oy ja Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry. Pyrkimyksenä on kehittämissyhtiön liittyvän koordinoinnin yksinkertaistaminen tilanteessa, jossa seudun kuntien sitoutuminen seutuyhdistyksen toimintaan vaikuttaa heikentyneen.

Tähän asti seudullista kehittämisnäkemystä on koonnut yhteen nimenomaan seutuyhdistys, jonka tehtävänä on laatia ja ylläpitää seutukunnan kehittämisohjelmia sekä vastata osaltaan niiden toteuttamisesta muun muassa seutusuunnitelman ja aluepoliittisten ohjelmien avulla. Seutukunnalliset kehittämistavoitteet Ylä-Pirkanmaalla liittyvät asumisvaihtoehtojen monipuolisuuteen, yritysten toimintaedellytysten kehittämiseen, vetovoimaisen koulutustarjonnan sekä

- **Ruovedellä** elinkeinoja kehittää oma **elinkeinoasiamies**, jonka pyrkimyksenä on olla aktiivisesti mukana hankkeissa ja varmistaa, että toimenpiteet kohdistuvat myös Ruoveden kunnan alueelle ja sen asukkaiden sekä yritysten hyödyksi.
- **Ylä-Pirkanmaan seudulliset yrityspalvelupisteet toimivat Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla.** Palvelupisteet ovat kaikkien Ylä-Pirkanmaan yrittäjien ja yrittäjyyttä suunnittelevien käytettävissä. Palvelupisteistä saa neuvontaa ja ohjausta sekä yritystuki- ja kauppakisteripalveluita. Yrityspalvelupisteet toimivat paikallisten TE-toimistojen yhteydessä. Palvelupisteiden toimintaa hallinnoi Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry. (www.ylapirkanmaa.fi)

Edellä mainittujen kehittäjäorganisaatioiden lisäksi on oleellista, että Ylä-Pirkanmaalla on tarjolla sekä ammattikoulutusta että ammattikorkeakoulutusta. Ammatillisesta koulutuksesta vastaa Mäntän seudun koulutuskeskus ja Pirkanmaan ammatitopiston Ylä-Pirkanmaan toimipisteet. Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla puolestaan toimivat Tampereen ammattikorkeakoulun yksiköt. Tiivis kytkeytyminen Tampereen seudun korkeakoulutukseen ja yhteistyöverkostoihin täydentää seudun omaa koulutustarjontaa.

Kokonaisuudessaan alueen kehittäjäverkostoa voi kuvata heikoksi ja institutionaalisesti ohueksi. Tämä vähentää myös innovaatiotoiminnan kannalta oleellista pörinää alueella. Toisaalta kehittäjäverkoston ohuuteen liittyvä vahvuus on maa-seudun pienet toimijapiirit, jolloin ihmiset tuntevat toisensa. Innovaatioympäristön kehittäminen on siis hyvin henkilöitynyttä, jolloin toimintaa luonnehtivat luottamus ja ”matalat kynnykset”.

Keskeiset hankkeet ja ohjelmat

Kehittäjätoimijat toteuttavat aluekehitystä pääasiassa erilaisten hankkeiden ja ohjelmien muodossa. Innovaatiotoiminnan kehittämisen näkökulmasta on oleellista, että toimet ovat riittävän kohdennettuja. Tällaisia pyrkimyksiä edustavat esimerkiksi energia- ja ympäristöklusterin sekä muovialan kehittämishankkeet. Vuoden 2011 alussa käynnistyi kolmevuotinen energia- ja ympäristöklusterin kehittämishanke, jonka kohdealue on koko Ylä-Pirkanmaa sekä Keski-Suomesta Multia ja Keuruu. Hankkeen tarkoitus on innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistäminen sekä osaamisrakenteiden vahvistaminen. Hankkeen kohderyhmänä ovat teknologia-alan yritykset, joilla on energia- ja ympäristöalan liiketoimintaa. Hankkeessa muodostetaan alueelle energia- ja ympäristöklusterit sekä kehitetään klusterin yritysten toimintaympäristöä. Tavoitteena on kehittää yritysten teknologiatasoa, lisätä innovaatiotoimintaa sekä luoda mahdollisuudet uuden osaamiseen perustuvan liiketoiminnan syntymiselle alueelle. (www.pirkanmaa.fi/1812.html)

Virroilla toteutetulla Virtopoli-kehittämishankkeella kehitettiin merkittävästi paikallisesti tärkeän muovialan toimintaedellytyksiä muun muassa rakentamalla aktiivisesti toimialaan liittyvää osaamis- ja asiantuntijaverkosta. Virtopoli-hanke

päättyi vuoden 2010 lopussa, minkä jälkeen toimialaa on kehitetty osana ”EDGE Pirkanmaa” -hanketta, jolla kehitetään Pirkanmaan reuna-alueiden yritysten liiketoimintaa sekä uudistumis- ja kilpailukykyä.

Ylä-Pirkanmaan lisäksi myös Keuruulle ja Kaakkois-Pirkanmaalle kohdistuva KOKO 24/7-ohjelma on tutkimuksen kohdealueen keskeinen aluekehittämisen väline. Ylä-Pirkanmaa, Keuruu ja Kaakkois-Pirkanmaa aloittivat ohjelmallisen yhteistyön 1.3.2010 alkaen. Alueiden kuntien aluerakenteessa yhdistyvät sekä maaseutu- että pikkukaupunkimaiset piirteet, jotka tekevät niistä asuinympäristöinä monimuotoisia. Ohjelman tavoitteena on tiivistää kuntien, yrittäjien ja kehittämisorganisaatioiden välistä yhteistyötä eri aluetasoilla sekä luoda uusia aluekehittämisen toimintatapoja. Toimenpiteet kohdennetaan ohjelma-alueen kuntien omien vahvuuksien voimistamiseen. Ohjelman päätoteuttajan toimii Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys ry sekä osatoteuttajana Pälkäneen kunta. (www.ylapirkanmaa.fi)

3.3.4 Empiirinen tarkennus kehittäjäverkoston toimintaan ja spatiaalisiin ulottuvuuksiin

Lähtökohtia

Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaan liittyvä kehittäjäverkosto ei suinkaan ole täydellinen ja ”itseriittoinen”. Sama huomio koskee oikeastaan kaikkia alueita, sillä umpioitumisen vaara on monilla suomalaisilla alueilla ilmeinen. Tässä yhteydessä onkin tärkeää huomioida, että kaikkien innovaatiotoiminnan kannalta keskeisten elementtien ei tarvitsekaan olla alueella itsellään, vaan alue voi osittain korvata puuttuvat elementit verkostoitumalla muiden alueiden ja siellä olevien toimijoiden kanssa. Erityisesti maaseutumaisilla alueilla on tärkeää, että innovaatiotoimintaa harjoittavilla tahoilla on vahvat ja monipuoliset yhteistyöverkostot eri suuntiin. Viljamaan ym. (2008) mukaan se mahdollistaa eri toimijoiden kapasiteetin maksimaalisen hyödyntämisen ja minimoi alueen pienestä koosta johtuvat haasteet.

Näin ollen on tärkeää, että myös tutkimuksen kohdealueen innovaatioympäristö koostuu eritasoisista verkostoista. Verkostot muodostuvat luonnollisesti yritysten monipuolisista innovaatiotoimintaan liittyvistä verkostoyhteyksistä, mutta myös alueelliseen innovaatiotoimintaan kytkeytyvien kehittäjätoimijoiden verkostosuhteista sekä kohdealueen sisällä että sen ulkopuolella. Alueelliseen innovaatiotoimintaan liittyen voidaan tunnistaa eräänlainen ydinkehittäjäverkosto, jonka kautta erilaiset innovaatiotoimintaan liittyvät verkostosuhteet usein jäsenyivät. Seuraavassa esitelläänkin Ylä-Pirkanmaan ydinkehittäjäverkoston toimintaa ja roolia kohdealueen innovaatiokyvyn edistäjänä.

Ydinkehittäjäverkoston kuvailu

Tässä tapaustutkimuksessa tarkasteltava ydinkehittäjäverkosto koostuu paikallisista elinkeinoyhtiöistä ja -virkamiehistä, seudullisesta seutuyhdistyksestä sekä

paikallisesta toimintaryhmästä. Nämä muodostavat seudun ydinkehittäjäverkoston, jonka tehtävänä on yhteistyössä hoitaa seudullista elinkeinopolitiikkaa sekä aluekehittämistä. Lisäksi kehittäjäverkostoon katsotaan kuuluvan seudun kunnat ja oppilaitokset. Empiirisen aineiston keräämisessä keskityttiin vain edellä mainittujen organisaatioiden näkemysten tarkasteluun.

Ydinkehittäjäverkoston toiminta perustuu yhteistyöhön, eivätkä organisaatiot koe, että niillä olisi vakiintunut rooliasetelma verkostossa. Tämä mahdollistaa toisaalta joustavuuden asiakkaisiin kohdistuvissa toimenpiteissä, mutta toisaalta aiheuttaa sekavuutta, pirstaleisuutta ja osittaisia päällekkäisyyksiä toiminnoissa. Yksi tekijä, joka vaikuttaa roolien selkiytymättömyyteen, on kehittäjäverkoston ja alueen hallinnollisten rajojen yhtenemättömyys. Seutuyhdistys toimii koko Ylä-Pirkanmaan tasolla, toimintaryhmä PoKo ry puolestaan osittain Ylä-Pirkanmaan puolella, osittain Tampereen kaupunkiseudun puolella. Kehitysyhtiöt MW-kehitys ja Virtain yrityspalvelut sekä Ruoveden elinkeinoasiamies puolestaan toimivat pääasiassa oman kuntansa alueella. Yhteistyö kuntien kesken on kuitenkin päivittäistä.

Haastateltavien mukaan Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys on verkoston kokoava voima muun muassa jo sen takia, että seutuyhdistyksen toimenkuvaan kuuluu alueen elinkeinostrategiatyön ja kehittämistyön koordinointi. Pääpaino seutuyhdistyksen toiminnassa on kehittämishankkeissa. PoKo ry on puolestaan julkisen sektorin, yhdistyselämän ja kansalaisten yhteisfoorumi, jonka toimenkuvaan kuuluu erityisesti yhdistysten ja pk-yritysten kehittäminen. Seutuyhdistykseen nähden sen rooli on täydentävä. Kehitysyhtiöiden toimenkuvana on toimia alueidensa kehittämisessä ja auttaa yrityksiä pääsemään mukaan erilaisiin ohjelmiin. Kehitysyhtiöt toimivat kanavana, josta kaikki tarvittava tieto ja keinot löytyvät. Tähän liittyen yksi merkittävä rooli niillä on toimia linkkinä, tai eräänlaisena tulkkina, yrityksiä ja viranomaisten välissä.

Kehittäjäverkosto innovaatioympäristön edistäjänä

Kehittäjätoimijat näkevät, että heidän työskentelynsä tulee liittyä alueen innovatiivisuuden lisäämiseen, vaikka innovaatioista ei käsitteenä puhuttaisikaan. Verkosto siis tunnistaa tehtävänsä myös alueen innovaatio toiminnan edistäjänä. Kehittäjäverkoston ydintoimenkuviin kuuluvat innovaatioiden mahdollistaminen, tunnistaminen ja niiden eteenpäin kehittäminen muun muassa ohjaamisen ja innovointiin houkuttelun avulla. Pyrkimyksenä on Kososen (2004) mainitsema alueen innovaatiokyvykkyyden lisääminen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että toimijat pyrkivät kehittämään ja viestimään olemassa olevista mahdollisuuksista, ottavat koko innovaatio toiminnan edistämisen verkoston hyötykäyttöön ja ovat verkoston ja asiakkaiden välissä matalan kynnyksen yhteydenottomahdollisuutena.

Toimijat kuitenkin harmittelevat, ettei innovaatiopalveluita osata käyttää riittävästi hyödyksi, vaan ilmassa on ”kämpertymistä omiin oloihin”. Kämpertyminen voi johtua myös yritysten uskalluksen puutteesta kertoa uusista ideoistaan ulkopuolisille. Haastattelujen perusteella Ylä-Pirkanmaan yritykset keskittyvät tekemiseen,

eivätkä niinkään tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen. Tämä vaatii kehittäjiltä kykyä rohkaista yrittäjiä, tunnistaa yritysten mahdollisuuksia ja nostaa ideat esiin avoimen vuorovaikutuksen avulla:

"Jutellaan mielellämme ihmisten kaa ja otetaan ideoista kiinni, kysellään ja kyseenalaistetaan, niistä se tulee. Ei me millään tavalla haeta innovaatioita."

Tehtävänä yritysten välinen verkottaminen

Yritysten välisen verkottumisen nähdään teoreettisessa tutkimuksessa edistävän innovaatiotoimintaa. Esimerkiksi Hailikarin ym. (2000) mukaan pk-yritysten verkottuminen lisää uusien teknologioiden ja uuden tiedon käyttöönottoa. Yksi ydinkehittäjäverkoston tehtävistä onkin lähentää yrityksiä eli edistää yrittäjien välisiä kohtauksia ja luoda sitä kautta uusia mahdollisuuksia innovaatioille. Toimijat eivät kuitenkaan korosta yritysten verkottamista toiminnassaan, koska nähdään, että ylhäältä päin koordinoitu verkostoituminen ei välttämättä toimi:

"Jos tiedetään, että jollain ongelma ja toisella siihen ratkaisu, niin ohjataan."

Pääasiassa verkostojen muodostumiselle luodaan edellytyksiä ja verkottumista tuetaan muilla keinoilla, mutta nähdään, että erilaisten yhteyksien on hyvä vastata aitoon tarpeeseen. Verkostoitumista halutaan kuitenkin tukea, koska sen avulla yritysten tiedonluomisen ja tiedon hyödyntämisen prosessit tehostuvat. Ylä-Pirkanmaalla yhteistyön edistäminen nousee toimialakohtaisista tarpeista ja sitä edistetään toimialaklustereittain. Lisäksi edistäminen näkyy hankkeissa – tai ainakin hankesuunnitelmiin on kirjattu, että niiden avulla edistetään yritysten verkottumista.

Tärkein asia verkostojen edistämässä on eri toimijoiden keskinäinen lähentäminen, ja sitä varten pyritään luomaan erilaisia foorumeita. Foorumit ovat tärkeitä paitsi tiedonvaihdon niin myös keskinäisen luottamuksen rakentamisen takia. Strategiatyössä toteutetaan eri teollisuustoimialojen yrittäjien aamukahvitilaisuuksia sekä seminaareja eri aihealueilta. Myös yrittäjähdistykset ovat merkittäviä foorumeita, koska niiden toiminnassa on mukana aktiivisia yrittäjiä, joilla on myös erityistä mielenkiintoa yhteiskuntavastuuta kohtaan. Toisaalta nähdään, että foorumeiden ja etenkin järjestettyjen tilaisuuksien aika alkaa olla ohi, mikä vähentää myös kehittäjätoimijoiden motivaatiota järjestää tilaisuuksia. Ratkaisuna ovat epäviralliset tilaisuudet, koska kuten Maskell (2006) korosti, innovaatiot eivät synny pelkästään aktiivisen etsinnän vaan myös satunnaisten kohtaamisten kautta. Tämä ilmeni haastatteluissa siten, että kehittäjät uskoivat yrittäjien tietävän, mistä ja keneltä voi kysyä neuvoja, mikäli tarvetta ilmenee. Tätä edesauttaa muun muassa se, että kehittäjätoimijoiden joukko on suhteellisen pieni ja hyvin tunnettu yrittäjien parissa, minkä lisäksi sosiaalisten suhteiden tiiveys mahdollistaa epämuodollisetkin kohtaamiset.

"Foorumi voi olla vaikka marketin kassalla, jossa voi nykäistä hihasta. (...) Itsekin kulkee vapaa-ajallakin Leader-leima otsassa. Ihmiset on täällä sitä, mitä ne tekee, se on ero ison ja pienen paikkakunnan välillä."

Ydinkehittäjäverkoston työn pitkäjänteisyys ja keskinäinen yhteistyö

Innovaatiotoiminnan edistäminen on pitkäjänteistä työtä, mikä on huomattu myös Ylä-Pirkanmaalla. Ydinverkoston toimintaa pidetään Mänttä-Vilppulassa ja Virroilla pitkäjänteisenä ja suunnitelmallisena. Ruovedellä toiminnan toivotaan olevan nykyistä pitkäjänteisempää. Pitkäjänteisyys syntyy pääasiassa ihmisten sitoutumisen ja strategiatyön kautta. Toimijoiden yleinen hyväksyntä on myös merkittävä elementti, ja sen koetaan olevan tällä hetkellä hyvällä tasolla, koska toimintatavat ovat juurtuneet alueelle.

Ongelmia pitkäjänteisyydessä ja suunnitelmallisuudessa esiintyy lähinnä tulevaisuuden vaikean ennakkoinnin takia. Alueen maaseutumaisuus tekee siitä muutotappioaluetta ja heikentää myös reagointikykyä muutoksiin. Yksi merkittävä epävarmuutta aiheuttava tekijä on riippuvuus ulkopuolisesta rahoituksesta. Esimerkiksi EU:n ohjelma- tai rahoituskausiin voi tulla katkoksia, mikä aiheuttaa patoutumia hankkeissa.

Kehittäjätoimijoiden roolien selkiytymättömyys heijastuu myös asiakkaille. Kehittäjät eivät koe sen kuitenkaan olevan ongelma, koska he tietävät ja tuntevat toistensa osaamisalat ja osaavat ohjata asiakkaan oikean henkilön puheille. Kehittäjät myös kokevat, että yhteistyön saumattomuus ilmenee tilanteessa, jossa asiakas ei huomaa toimineensa yhden organisaation sijaan kolmen eri organisaation kanssa. Yhteistyön koetaan toimivan, koska kyseessä ovat pienet paikkakunnat. Jos kyseessä olisi väkiluvultaan isompi toiminta-alue, toisi se haasteita toiminnan koordinointiin.

Haastatteluista on kuitenkin aistittavissa, että organisaatorakenne on kaikesta huolimatta liian hajallaan, liian ohut ja toiminta liian henkilöitynyttä. Vaikka eri toimijoita on paljon ja päämäärän koetaan olevan yhteinen, eli alueen säilyttäminen elinvoimaisena, on yhteisen tahtotilan löytäminen haasteellista. Tämä johtuu siitä, että tarkasteltavalla alueella vallitsee kolme erilaista ja vahvaa kunnallista toimintakulttuuria. Lisäksi alue jakaantuu voimakkaasti teolliseen ja maaseutumaiseen alueeseen, mikä johtaa toimijoiden eriäviin intresseihin aluekehittämisessä. Erilaisten alueiden intressien yhteensovittaminen aiheuttaa haasteita koko seudun yhteisen tahtotilan muodostamiselle. Lisäksi yhteistyön vaikeutta lisää se, että alueen kunnista yksikään ei ole muodostunut selkeäksi veturiksi.

Informaationkulku on Kososen (2004) mukaan yksi kehittäjäverkostojen merkittävimmistä ongelmista. Tiedonvaihtoon ei haastateltujen mukaan olla täysin tyytyväisiä, ja vaikka ydinverkoston toimijoilla on päivittäisiä kohtaamisia, pyrkivät kehittämistoimijat koko ajan miettimään, miten erityisesti hiljaisen tiedon vaihtoa ja kohtaamisia voisi lisätä ja kehittää. Eri toimijoiden yhteiset toimitilat voisi olla

ratkaisu tähän haasteeseen. Tämä lisäisi myös Linnamaan (2004) ja Viljamaan ym. (2008) jo mainitsemaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on merkittävä tekijä verkostojen toimivuuden ja yhteistyön sekä toiminnan pitkäjänteisyyden lisääntymisen kannalta.

”Ollaan puhuttu, jos päästäisi saman katon alle, elinkeino-yhtiöt, seutuyhdistys ja PoKo ry, että varpaat menisi saman kahvipöydän alle, tulisi parempia kohtaamisia.”

Ydinkehittäjäverkoston laajenevat kehät

Ydinkehittäjäverkoston päätehtävänä voisi edellisen perusteella pitää innovaatiotoiminnan mahdollistamista koko alueellisen, kansallisen ja tarvittaessa jopa kansainvälisen innovaatiotoiminnan edistäjäverkoston avulla. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat ELY-keskus, Pirkanmaan liitto, TAMK, Pirkankylät, Pirkanmaan yrittäjät, yliopistot, Hermia Oy, Hermia yrityskehitys Oy ja yksityiset konsulttitoimistot. Maantieteellisesti suurin osa näistä keskeisistä yhteistyökumppaneista sijaitsee Pirkanmaalla ja erityisesti Tampereen kaupunkiseudulla.

Haastatteluista käy ilmi, että kehittämistoimijat pitävät tärkeänä alueelta puuttuvien innovaatiotoiminnan kehittämiselementtien korvaamisesta verkostojen avulla. Tämä on oleellinen havainto, koska se kertoo kehittäjien ymmärtävän syvällisemmin, mitä alueen innovatiivisuuden edistäminen vaatii. Haastateltavat tiivistivät verkostojen tärkeyden toteamalla, että maaseudulla on ydinkehittäjäverkoston yhteyksien kautta saavutettavissa kaikki tarvittava osaaminen.

Viljamaa ym. (2008) ovat oikeassa sanoessaan, että verkoston laajuuden sijaan on kuitenkin keskityttävä verkoston laadukkuuteen. Pienellä toimijaporukalla tämä tuntuu onnistuvan luontevasti, koska verkostosuhteet perustuvat suurelta osin henkilökohtaisiin suhteisiin ja yhteistoiminta muodostuu pikemminkin asia- kuin organisaatiolähtöisesti. Erityisesti tämä näkyy yliopistoyhteistyössä, joka perustuu tarpeen mukaan hankkeisiin sen sijaan, että yhteistyötä tehtäisiin säännöllisesti ja jatkuvasti. Verkostoa ei siis haluta väkisin laajentaa tai muodostaa vain verkoston itsensä takia, vaan oikeat verkostotoimijat etsitään kulloisenkin tarpeen mukaan.

Ydinkehittäjäverkoston ulottuvuudet voidaan tunnistaa ja luokitella kolmeen eritasoiseen kehään: aktiivinen, passiivinen ja tiedostamaton verkosto. Verkostokehät on laadittu heuristisesti haastateltavien innovaatiotoiminnan kannalta oleellisten verkostoitumiseen ja sen ulottuvuuksiin liittyvien näkemysten kautta. Seuraavassa esitellään tiiviisti laajenevat verkostokehät ja tarkastellaan erityisesti aktiivisen lähiverkoston muodostumista ja toimivuutta.

- **Aktiiviseen lähiverkostoon** kuuluvat ne toimijat, joiden kanssa ollaan henkilökohtaisesti yhteydessä päivittäin, viikoittain ja kuukausittain. Verkosto sisältää henkilökohtaiset kontaktit sekä informaation jakamisen. Ylä-Pirkanmaan näkökulmasta toimijoita ovat muun muassa lähimmät elinkeino-yhtiöt, ELY-keskus, TE-toimisto Pirkanmaan liitto, yliopistot (TTY, LUT, TaY, Aalto),

ammattikorkeakoulut, toisen asteen ammatilliset koulutusorganisaatiot (SASKY ja PIRKO), rahoituslähteet (pankit, pääomasijoitusyhtiöt, seed-rahastot, teknologiakeskukset, Hermia yrityskehitys Oy ja Technopolis). Lisäksi siihen kuuluu yritysten ja organisaatioiden oma henkilöstö ja sosiaalisen median kautta tulevat verkostot. Kuten haastateltavat, myös Viljamaa ym. (2008) korostavat epävirallisuuden merkitystä aktiivisen verkoston hyödyntämisessä. Erityisesti henkilökohtaisilla kontakteilla (kollegat, ystävät, naapurit) on yllättävänkin tärkeä asema tiedon, ideoiden ja neuvojen lähteenä. Viljamaan ym. mukaan epäviralliset suhteet muodostavat keskeiset tuntosarvet toimintaympäristön tarkasteluun, haastateltavat puolestaan korostavat henkilökohtaisten kontaktien nimenomaan mahdollistavan epävirallisen asioiden hoitamisen, mikä nopeuttaa toimintoja ja madaltaa kynnystä tehdä aloitteita.

- **Passiivinen lähiverkosto** on yhteistoimintaverkosto, joka perustuu pitkälti henkilökohtaisiin suhteisiin. Se on verkosto, joka pystyy aktivoitumaan helposti tarvittaessa. Verkoston käyttö liittyy aktiivista verkostoa enemmän kulloiseenkin esiin nousevaan tarpeeseen, eikä toiminta tässä verkostossa ole välttämättä jatkuvaa tai säännöllistä.
- **Tiedostomaton verkosto** rakentuu kahden ensimmäisen verkoston varaan, mutta se laajenee lähiverkoston ulkopuolelle. Se siis muodostuu verkostojen kautta seuraavista ja rakentuvista ja käytännössä alueen ulkopuolelle laajentuvista muista verkostoista. Tällaisen verkoston olemassaoloa ei tiedosteta eikä sitä osata nimetä, mutta se löytyy, kun tulee todellinen tarve.

Aktiivisen verkoston muodostuminen ja toimivuus

Kehittäjäverkoston toiminta kulminoituu pääasiassa aktiiviseen verkostoon. Kunnallisen elinkeinopolitiikan näkökulmasta alueen aktiivisen verkoston ”navan” muodostaa Ylä-Pirkanmaan työvaliokunta, johon kuuluvat Juupajoen elinkeinovastaava, Ruoveden elinkeinoasiamies, MW-Kehityksen toimitusjohtaja ja kehitysjohtaja, Virtain edustus sekä seutuyhdistyksen edustus. Työvaliokunnan toimintaa koordinoi seutuyhdistys.

Vastaavasti maaseutukehittämisen näkökulmasta aktiivisen verkoston ”navan” muodostaa toimintaryhmä PoKo ry:n hallitus, koska se koostuu alueen kaikkien kuntien toimijoista. Kolmannes hallituksen jäsenistä on kuntatoimijoita, kolmannes yhdistystoimijoita ja muut niin sanottuja vapaita toimijoita, joilla ei ole sidoksia kuntaan tai tiettyyn yhdistykseen. Lisäksi Leader-toimijan vahvuutena verkostotoimijana pidetään toiminnan asia- ja ilmiölähtöisyyttä organisaatiolähtöisyyden sijaan.

Elinkeinopoliittisten ja maaseutupoliittisten toimijoiden keskinäinen yhteistyö on oleellinen elementti niiden yhdessä muodostamassa aktiivisessa verkostossa, johon muut paikalliset ja alueelliset toimijat (esim. oppilaitokset) voivat kiinnittyä. Yksi konkreettinen esimerkki sekä elinkeinopoliittisten että maaseutupoliittisten toimijoiden yhteistyöstä on se, että Ylä-Pirkanmaa (koko seutukunta) teki kolmantena

Suomessa ja ensimmäisenä Pirkanmaalla virallisen Yritys-Suomi -sopimuksen, jonka avulla parannetaan yrityspalveluiden saavutettavuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Kaiken kaikkiaan aktiivisen lähiverkoston kautta Ylä-Pirkanmaalle avautuu kontakteja ennen muuta Tampereen suuntaan sekä kehittämistyön hallinnon (esim. ELY-keskus, Pirkanmaan liitto) että sisältöjen (esim. yliopistot, Hermia) kautta.

Aktiivisen verkoston laajeneminen tutkimuksen kohdealueen ulkopuolelle on esijaisesti yhteistyötä hallinnollisesta näkökulmasta ELY-keskuksen ja Pirkanmaan liiton kanssa. Innovaationäkökulmasta Tampere vetoaa osaamis pohjallaan, ja siksi esimerkiksi Tampereen yliopistot ovat oleellisessa asemassa. Aktiivinen verkosto on avannut uusia yhteistyösuuntia esimerkiksi KOKO-ohjelman verkostotyön kautta. Ylä-Pirkanmaa on mukana luovien alojen, MAL (maankäyttö, asuminen ja liikenne) sekä DEMO (ikärakenteen muutosalueet) -verkostojen toiminnassa.

Aktiivisen verkoston muodostumisen kannalta henkilöiden väliset vuorovaikutussuhteet ja niin kutsuttu henkilökemia ovat avainasemassa. Verkoston toiminta perustuu keskinäiseen tuntemiseen ja toisiinsa luottamiseen. Toimintatavat ovat henkilöiden muodostamia, eikä niitä ole kirjattu mihinkään. Pelätään, että verkosto on jopa liian henkilöitynyttä ja siksi ohutta. Ongelmia syntyy, jos henkilöt vaihtuvat. Tulehtuneet henkilösuhteet myös saattavat vaikuttaa verkoston toimivuuteen. Tämä näkökulma on tärkeä tarkasteltaessa sosiaalisen läheisyyden vaikutusta verkoston toimivuuteen. Esimerkiksi Boschma (2005) on todennut, että liian tiiviit ja läheiset henkilökohtaiset suhteet saattavat luoda lukkiutumia innovatiivisuudelle, koska liian tiivis läheisyys vähentää ulkopuolelta tulevia vaikutteita.

Henkilökemioiden lisäksi verkoston muodostumiseen vaikuttaa kehittäjätoimijoiden keskinäinen yhteistyö. Kehittäjien mukaan yhteistyön onnistuminen näyttäisi riippuvan henkilökemian lisäksi alueen profiilista, toimijoiden omista asenteista, asioista (kuten hankkeet), joiden eteen yhteistyötä tehdään sekä yhteisen päämäärän löytämisestä. Riippuen siitä, mistä näkökulmasta kehittäjätoimija on yhteistyötä ajatellut, vaihtelevat haastateltavien vastaukset toimivan ja vähemmän toimivan verkottumisen välillä:

"Käsi kädessä mennään."

"Aaltoilee vähän. Oli hyvääkin yhteistyötä, yhdessä luotuja kehittämishankkeita."

"Liian vähän meillä on yhteisiä. Johtuu kokonaisuuden sekavuudesta."

Pienen paikkakunnan profiili nähdään etuna: "Hajanaisuus toimii, kun kyse pienestä paikkakunnasta. Jos olisi isompi, niin ei toimisi." Toisaalta innovaatiotoiminnan kannalta alueen pienuus aiheuttaa jälleen kyseenalaistamista, ja kysymyksen, kannattaako kaikkea toimintaa järjestää itse. Pieni paikkakunta näyttäisi kuitenkin mahdollistavan sen, että yhteistyö verkostossa on luontevaa ja välitöntä ja suu- rimmaksi osaksi epävirallisuuteen perustuvaa. Epävirallisuuden sanotaan muun

muassa vauhdittavan hanketoimintaa. Virallisia kosketuspintoja ei ole paljoa, eikä niitä edes koeta tarpeellisiksi. Kehittämistoimijoilla ei varsinaisesti ole reviiriajattelua, vaan yhteistyössä pohditaan, mikä asia kuuluu milloinkin kenellekin. Pääasiassa yhteistyö ja selkiytyminen syntyvät konkreettisten asioiden kautta:

"Yhteistyö ja roolitus on selkeytynyt: caset alkaa jakautuu hyvin, tiedetään, mitä me heitetään PoKolle ja mitä ne heittää meille."

"Jos Leader-rahoitus on tiukalla, niin rahoitusta etsitään ELY:n kautta ja päinvastoin."

Aktiivisen verkostonkin osalta Ylä-Pirkanmaan toimijoiden suhdetta alueen ulkopuolisiin toimijoihin voisi kuvata tilannesidonnaiseksi: halutaan, että yhteistyö keskittyy konkreettisiin asioihin ja yhteisiin projekteihin. Yhteistyön institutionalisointiin ei ole haluttu käyttää liikaa resursseja. Kuitenkin esimerkiksi Anttiroikon ym. (2006) esittämä ajatus Tampereen ja Ylä-Pirkanmaan innovaatiokäytävästä merkitsisi näiden kahden alueen välisen suhteen voimakkaampaa institutionalisoitumista. Tärkeää tässä mielessä ovat yhteydet Tampereen seudun korkeakouluihin sekä teknologiakeskus Hermiaan. Yksi teknologiavetoista tiedonsiirtoa edistävä järjestely on ollut teknologia-asiamiestoiminta, jonka tarkoitus on ollut edesauttaa seudun pk-yritysten tuotekehitystoimintaa vahvistamalla korkeakoulu- ja tutkimusmaailmaa. Myös Tampereen ammattikorkeakoulun organisoima, mutta kaikkia Pirkanmaan korkeakoulutoimijoita yhteennivova maakuntakorkeakoulutoiminta tukee innovaatiokäytävän toimintaa. (Anttiroiko ym. 2006, 256–264.)

Haastateltavien mukaan Ylä-Pirkanmaan ja Tampereen suhde on kuitenkin monitahoinen. Toisaalta nähdään, että Tampere on osaamis pohjansa takia oleellinen osa yläpirkanmaalaisten yritysten ja muiden toimijoiden innovaatioympäristöä, toisaalta taas kohdealue on Tampereen kasvuvaikutuksen ulkopuolella, eikä siihen siksi tarvitse tukeutua. Kehittämistoimijoiden mielestä Tampereen asenteesta taas heijastuu ylimielisyys maaseutua kohtaan, ja kaikki toimenpiteet innovatiivisuuden edistämiseksi suuntautuvat vain Tampereen kaupunkiseutuun. Maakuntakorkeakoulu kuitenkin koetaan aitona yhteistyönä Tampereen kanssa, ja sen koetaan madaltavan kynnystä akateemiseen maailmaan. Tämä puolestaan lisää korkeakoulujen kiinnostusta ylipäätään Ylä-Pirkanmaata kohtaan.

Seinäjokea ja Jyväskylää, jotka olisivat alueen kannalta Tampereen lisäksi seuraavat strategisesti mahdolliset yhteistyösuunnat, ei nähdä kilpailijana Tampereelle ja siellä olevalle osaamiselle. Joitakin avauksia toki on: esimerkiksi Jyväskylän energiaosaaminen kiinnostaa ja maaseutuasioissa on luontevaa kääntyä Etelä-Pohjanmaan suuntaan. Haastattelusta ilmeni myös pohdinta laajemmasta yhteistyöstä Tampere-Seinäjoki-Jyväskylä -kolmion sisällä. Alueen sisälle jää paljon Ylä-Pirkanmaan kanssa samankokoisia keskuksia, joilla voisi olla paljon yhteistä. Hautamäen (2009) mukaan olisikin tärkeää keskittyä eri innovatiivisten alueiden yhdistämiseen

toimivaksi kokonaisuudeksi tällaisia verkostoja hyödyntämällä. Oleellista on kuitenkin huomata, että verkostojen rakentaminen ei rajoitu pelkästään luontevimmille lähialueille, vaan yhteistyön tulee määrittyä sisältöjen kautta. Toimijat näkevät, että verkoston on mahdollista laajeta mihin vain, kunhan siellä on tarvittava osaaminen ja oikeat toimijat.

”Se voi olla Lahden muotoiluammattikoulu, Jyväskylästä joku nanoteknologian osaaja, mitä vain.”

3.3.5 Johtopäätökset

Tässä tapaustutkimuksessa on tarkasteltu maaseudun innovaatiotoimintaan liittyvän kehittäjäverkoston toimintaa ja ulottuvuuksia. Tarkastelun kohdealueena oli Ylä-Pirkanmaan kolme kuntaa, Mänttä-Vilppula, Virrat ja Ruovesi. Tapaustutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli, millaisia verkostoja kehittäjätoimijat luovat ja mitkä ovat innovaatiotoiminnan kannalta oleelliset verkostoitumisen spatiaaliset ulottuvuudet.

Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoiminnan kehittämisen ytimessä ovat kehittäjätoimijat, jotka luovat edellytyksiä yritysten innovaatiotoiminnalle muun muassa yrityspalveluiden, hankkeiden toteuttamisen ja rahoituksen keinoin. Tässä suhteessa kävi ilmi, että toimijat tunnistavat tehtävänsä innovaatiotoiminnan edistäjänä ja uskovat, että yhtäläillä kuin keskuksilla myös maaseudulla on mahdollisuuksia kehittää innovaatioita. Oleellista on kuitenkin erottaa kasvukeskuksen ja maaseudun innovaatioiden ero. Kasvukeskuksissa innovaatiotoiminta on painottunut teknologialähtöiseen innovointiin, maaseudulla puolestaan alueen omista tarpeista nouseviin innovaatioihin ja käytännön ongelmien ratkaisuun. Tämä heijastuu myös kehittäjäverkoston tapaan jäsentää omaa työtään.

On myös hyväksyttävä, ettei maaseutu ole vähäisten resurssien vuoksi itseriittoinen, eikä sen kannata pyrkiä toteuttamaan kaikkia innovaatiotoiminnan kannalta oleellisia tehtäviä itse. On oleellista ymmärtää, että jatkuvan innovatiivisuuden edellytyksenä on kiinnittyminen verkostoihin ja hyötyä sen tuomista synergiaeduista. Innovaatiotoiminnan kontekstisidonnaisuuden takia alueen menestyksen ratkaiseekin seudullinen yhteistyökyky, ja sen parantamiseksi on verkostoiduttava aktiivisesti alueellisesti, kansallisesti ja jopa kansainvälisesti. Tällöin keskeiseksi haasteeksi nousevat vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen mekanismit kasvukeskuksiin. Oleellista on luoda ja vahvistaa eri tasoilla verkostoja, jotka yhdistävät aidoilla intresseillä maaseudun ja kaupunkien toimijoita. Innovaatiotoiminnan näkökulmasta tarvitaan yleisempiä, innovaatiotoimintaa puitteistavia kehittäjäverkostoja, koska tällaiset yhteydet paikkaavat maaseutumaisten alueiden institutionaalisesti ohutta innovaatiojärjestelmää. Vielä tärkeämpää on kuitenkin pyrkiä avaamaan yrityksille väyliä konkreettisiin T&K- ja innovaatioprosesseihin, joissa jaetaan ja luodaan uutta tietoa ja osaamista.

Suurimmat haasteet Ylä-Pirkanmaalla voidaan jakaa kolmeen ryhmään: alueen sisäiseen erilaistuneisuuteen, ohueen organisaatorakenteeseen sekä Tampereen osaamisohjan hyödyntämisen problematiikkaan. Aluekehittämisen ydinverkosto tiivistyy alueellisiin, strategisesti toisistaan melko erillään toimiviin kehittäjätoimijoihin. Syy strategiseen hajanaisuuteen juontuu alueen sisäisistä eroista: kolmesta keskenään hyvin erilaisesta kunnasta sekä aluetta leimaavasta teollisesta ja agrariikulttuurisesta kahtiajaosta. Sisäisen erilaistuneisuuden takia myös kehittäjätoimijat näkevät innovaatioympäristön keskenään erilaisena.

Toinen keskeinen haaste on alueen ohut organisaatorakenne, joka johtuu muuan muassa T&K-toiminnan vähäisyydestä. Innovaatiokyvyn lisäämisen ohella tämä heijastuu kerrannaisvaikutuksina osaajien houkuttelemisen haasteeseen. Ohut organisaatorakenne kuitenkin pakottaa verkostoitumaan kasvukeskusten kanssa. Verkostoitumisen merkityksen tiedostamisen ja hyväksymisen kautta yrityksillä on mahdollisuuksia nostaa alueella syntyneet ideat kaupallisiksi innovaatioiksi ja luoda alueelle laajempi tietopohja. Oleellista on siis kyky luoda laadukas ja toimiva verkosto, jonka kautta paikallinen kehittäjäverkosto luo edellytykset yritysten innovaatioiden edistämiseksi.

Kolmas haaste liittyy Tampereen hyödyntämisen problematiikkaan. Kehittäjäverkosto laajenee luontevimmin maakunnan hallinnolliseen keskukseseen, Tampereelle. Kehittäjätoimijat arvostavat Tampereen osaamisohjaa, mutta toisaalta juuri Tampere koetaan myös uhkana aivoviennin takia. Tehokkaampi verkostoituminen Tampereen kanssa kuitenkin virkistäisi myös Ylä-Pirkanmaan innovaatiotoimintaa. Esteinä Tampereen vahvemmalle hyödyntämiselle on yläpirkanmaalaisten kehittäjätoimijoiden asenne olla tukeutumatta Tampereen kasvuvaikutukseen, sekä heidän kokemansa tamperelaisten kehittäjätoimijoiden kielteinen ja epäluuloinen asenne maaseudun potentiaalia kohtaan. Ongelma näyttäisi johtuvan alueiden erilaisista innovaatiotoiminnan tarpeista. Verkostoitumista tulisikin tarkastella laajemmin. Tampereen ei tarvitse olla kilpailija vaan Ylä-Pirkanmaan voisi nähdä osana Tampereen innovaatioympäristöä, jossa maaseudun kehittämisen edistämällä Tampere hyötyisi esimerkiksi maaseudun niche-osaamisaloista.

Lähteet

Aamulehti. 18.3.2011. Luettavissa: <http://www.aamulehti.fi/cs/Satellite/Pirkanmaa/1194671089596/artikkeli/vammalan+vanerin+konkurssi+uhkaa+huuhtoa+yli+300+tyopaikkaa+eri+paikkakunnilta.html>. Luettu: 3.4.2011.

Alueelliset talousnäkömät syksyllä 2010 .TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. Ylä-Pirkanmaan seutukunta. Luettavissa: http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/satakunnanely/Alueentilajanakymat/Documents/alueelliset_talousnakymat_2010_WEB_240210.pdf. Luettu: 9.11.2010.

Anttiroiko, A.-V., Kallio, O., Valkama, P. & Siitonen, P. (2006). Osaamiskeskittymät maaseudun kehittämisessä. Tampereen yliopiston Kunnallistutkimuksia. Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Tampere.

Boschma, R. (2005). Proximity and Innovation: A Critical Assessment, *Regional Studies* 39 (1) February 2005. 61-74.

Hailikari, M., Immonen, S., Kokko, N., Herrala, M., Salminen, A., & Ahola, M. (2000). Osaamiskeskusmallin kehittäminen - Kuinka osaaminen saadaan leviämään. Työministeriö. Helsinki.

Hautamäki, A. (2009). Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä. Teoksessa *Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä*. 6-25. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30.

Helsingin Sanomat. 23.8.2010. Luettavissa: <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Mets%C3%A4+Tissuen+ty%C3%B6ntekij%C3%A4t+marssivat+ulos+vastalauseena+irtisanomisille/1135259556644>. Luettu: 3.4.2011.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Kolehmainen, J. (2009). Maaseutumaisten innovaatioympäristöjen kehittäminen: Ajatuksia Ylä-Pirkanmaan kehittämiseen. Teoksessa Hynynen, A., Kolehmainen, J. & Kervinen, M. (toim.) *Kohti uusien avauksien maisemakaupunkia: Ylä-Pirkanmaan alue ja elinkeinorakenteen kehittäminen*. Tutkimusraportti. Tampereen teknillinen yliopisto | EDGE Arkkitehtuuri ja kaupunkitutkimuslaboratorio. Saatavilla URL-osoitteessa: <http://www.ylapirkanmaa.fi/liitteet/ylapirkanmaa/materiaalipankki/102.pdf>.

Kosonen, K.-J. (2004). Institutionaalinen kapasiteetti ja yliopistokeskuseutujen innovaatioympäristöjen vahvistaminen. Teoksessa Sotarauta, M. & Kosonen, K.-J. (toim.). 2004. *Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö - Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan*, 114-145. Tampere University Press. Tampere.

Linnamaa, R. (2004). Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky. HAUS kehittämisskeskus. Helsinki.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007-2013. Hyväksytty 10.8.2007. Muutettu 7.6.2010. Luettavissa: http://www.maaseutu.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmataudelle20072013/508EMV39Y/Manner-Suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_070610_FL.pdf. Luettu: 4.10.2010.

Maskell, P., Bathelt, H. & Malmberg, A. (2006). Building global knowledge pipeliness: the role of temporary clusters. *European Planning Studies* 14:8, 997-1013.

MW-Kehitys: <http://www.mw-kehitys.fi/>. Luettu: 3.4.2010.

Pirkanmaan liitto: www.pirkanmaa.fi/1812.html. Luettu: 3.4.2011.

PoKo ry: www.pokory.fi. Luettu: 3.4.2010.

Tilastokeskus. Kuntien perustiedot. Luettavissa: <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=Kuntaportaaali&ti=&path=../Database/Kuntien%20perustiedot/Kuntien%20perustiedot/&lang=3&multilang=fi>. Luettu: 1.3.2011.

Tilastokeskus. Tiede, teknologia ja tietoyhteiskunta. Luettavissa: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/databasetree_fi.asp. Luettu: 2.5.2011.

Tilastokeskus. Työssäkäynti- ja asuntotilastot. Luettavissa: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/asu/kmok/kmok_fi.asp. Luettu: 2.5.2011.

Tilastokeskus. Työssäkäyntitilasto 2009. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2009/01/tyokay_2009_01_2011-04-04_tau_001_fi.html. Luettu: 3.5.2011.

Tilastokeskus. Väestöttilastot. Luettavissa: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. Luettu: 10. 4.2011.

Viljamaa, K., Vesiluoma, T. & Rantakoski, T. (toim.). (2008). Pienten seutujen innovaatioympäristöt - illuusio vai käyttämätön voimavara? Käytännön kokemuksia aluekeskusohjelman pieniltä kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 3/2008.

Virtain Yrityspalvelu Oy: <http://www.virrat.fi/218/>. Luettu: 3.4.2011.

Väestötietojärjestelmä. Luettavissa: <http://vrk.fi/default.aspx?docid=4258&site=3&id=0> Luettu: 10.4.2011.

Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys: www.ylapirkanmaa.fi. Luettu: 5.5.2011.

Ylä-Pirkanmaa strateginen tutkimus yritysten nykytilanteesta 2010. Tutkimustiedote 29.6.2010. Luettavissa: http://www.ylapirkanmaa.fi/ylapirkanmaa/materiaalipankki/nayta.tmp!/?ryhma_id=45;navi_id=9. Luettu: 1.12.2010.

3.4 Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus Kouvolan seudun innovaatiopotentialiksi

3.4.1 Aineisto ja luvun rakenne

Tämän luvun aineistona ovat Kouvolassa tehtyt teemahaastattelut kesä-joulukuussa 2010 sekä ryhmähaastattelu, joka toteutettiin maaliskuussa 2011. Teemahaastatteluissa olivat mukana kaksi Kouvolan kaupungin elinkeinotoimen, neljä elinkeinoyhtiö Kouvola Innovationin ja neljä toimintaryhmä Pohjois-Kymen Kasvun edustajaa. Elinkeino-yhtiöstä ja toimintaryhmästä haastateltiin sekä työntekijöitä että hallituksen jäseniä (ks. liite 1). Ryhmähaastattelussa oli mukana aikaisemmin haastatelluista elinkeinotoimen ja toimintaryhmän edustajia ja lisäksi Iitin kunnan edustaja (liite 1). Ryhmähaastattelun teemat nousivat teemahaastatteluista ja ne olivat:

- innovaatiotoiminnan taustalla olevat suuret haasteet Kouvolan seudulla
- Kouvolan seudun innovaatioympäristön toimijoiden roolit
- toimintaryhmän ja elinkeinoyhtiön välinen suhde
- toimintaryhmätyön tuleva rooli
- kunnan rooli innovaatioympäristön kehittämisessä
- proaktiivinen maaseudun innovaatiopolitiikka

Luvun lopussa on esitetty aineiston perusteella tehtyjä tulkintoja Kouvolan seudun maaseudun innovaatioympäristöön liittyvistä tekijöistä ja pohdittu mahdollisia askeleita innovaatioympäristön toimivuuden edistämiseksi. Ellei toisin ole mainittu, lähteinä on käytetty haastatteluja.

3.4.2 Kouvolan seudun rakenteellisia muutoksia

Kouvolan seutu kuuluu Kymenlaakson maakuntaan muodostaen sen pohjoisosan. Siihen kuuluvat Kouvolan kaupunki (88 089 as. 31.12.2010, Väestörekisterikeskus) ja Iitin kunta (7 004 as. 31.12.2010, Väestörekisterikeskus). Kymenlaakson eteläosan muodostaa Kotkan-Haminan seutu. Alue sijaitsee karjalaisen ja hämäläisen kulttuurin rajalla. Kymijoki oli myös pitkään Venäjän ja Ruotsin rajajoki. Seudun sijaintia lähellä pääkaupunkia, itärajaa ja liikenteen solmukohdassa pidetään mahdollisuutena esimerkiksi maaseudun tuotteiden markkinoinnin kannalta. Pääkaupungin läheisyyden koettiin haastatteluissa osaltaan vaikuttaneen alueen pitkään jatkuneeseen muuttotappioon erityisesti nuoremmissa ikäluokissa.

Kymenlaakso on historiallisesti yksi paperiteollisuuden suurimmista keskuksista Suomessa. Keski-suuria yrityksiä on edelleen suhteellisen vähän verrattuna suurten yritysten ja mikroyritysten määrään. Alkuvuonna 2011 Kouvolan seutu nimettiin

toistamiseen äkillisen rakennemuutoksen alueeksi. Työpaikkoja on menetetty erityisesti paperi- ja metsäteollisuudessa⁵. Vaikutukset ulottuvat laajasti myös maaseutualueille, koska alihankintaverkostot ovat tärkeä osa tehtaiden toimintaa. Kriisi on osaltaan johtanut siihen, etteivät yritykset uskalla helposti investoida tai niiden on vaikeuksia saada pankeilta lainaa. Toisaalta kriisi nähdään alueelle myös mahdollisuutena uudistumiseen.

Teollisuuden rakennemuutos negatiivisen väestökehityksen ohella oli keskeinen tekijä, joka johti siihen, että vuonna 2009 aikaisempi Kouvolan kaupunki, Anjalankosken ja Kuusankosken kaupungit sekä Elimäen, Valkealan ja Jaalan kunnat lakkautettiin ja tilalle perustettiin uusi Kouvola, joka käsittää kaikki nämä alueet. Samassa yhteydessä Iitin kunta päätti jäädä itsenäiseksi. Kouvola muodostui maaseutukaupunki, sillä entisistä kunnista maaseudun kolmiijaon mukaan kaupungin läheistä maaseutua edusti Valkeala, ydinmaaseutua taas Elimäki ja Anjalankoski. Iitin kunta luokitellaan puolestaan harvaan asutuksi maaseuduksi. Vanhoissa kunnissa on historiallisista ja maantieteellisistä syistä eroja: esimerkiksi Elimäellä on maataloustuotannolla suhteellisen suuri merkitys ja Jaalassa on suhteellisen paljon vapaa-ajan asukkaita. Keskukset (Kouvolan keskusta ja Kuusankoski) ovat hyvin maaseudun saavutettavissa ja erittäin tiiviisti asuttuja. Kouvola tuli kuntaliitoksen myötä Suomen kolmanneksi suurin mökkikunta, sillä vapaa-ajan asuntoja on yli 7 000 kpl.

Kuntaliitos on heijastunut Kouvolan seudun kehittämiseen sekä organisatorisella että kehittämissilmapiirin tasoilla. Entisissä maaseutukunnissa monet vastustivat vanhan kunnan nimen menettämistä. Kaupungin organisoitumisen keskeneräisyys on ainakin hetkellisesti heikentänyt sen toimintakykyä. Kuntien määrän väheneminen on kuitenkin myös helpottanut esimerkiksi toimintaryhmän työtä kuntarahoista neuvoteltaessa.

Kouvola tuli kuntaliitoksen myötä monikulttuurinen mosaiikki. Prosessin myötä paikalliset identiteetit ovat jopa vahvistuneet. Asukkaat mieltävät oman alueensa edelleen vanhan kuntajaon tai jopa sitä pienempien alueellisten yhteisöjen kautta. Paikallislähtöisessä kehittämissuunnitelmassa tämä on merkinnyt sitä, että alueella toteutetaan yhä pääasiassa paikallisia hankkeita eikä alueellisesti laajempaa yhteistyötä pidetä erityisen tärkeänä. Monet yhdistykset ja muut organisaatiot toimivat edelleen vanhan kuntajaon pohjalta, mutta osa niistä on yhdistynyt Kouvolan laajuisiksi. Uutena toimijana kaupunkiin on synnytetty esimerkiksi Kouvolan kylien neuvottelukunta, jonka roolina on toimia kylien ja kaupungin vuorovaikutuksen foorumina.

Kouvolan seudulla litti erottuu alueena, josta esimerkiksi mikroyritystukea haetaan enemmän, ilmapiiri vaikuttaa toiveikkaammalta ja kylät aktiivisemmilta. Iitin kunta suuntautuu palvelujen hankinnassa sekä Päijät-Hämeeseen että Kouvolaan

5 Kouvola työpäikoistä 65,9% on palveluissa, 28,9% jalostuksessa ja 4,3% maa- ja metsätaloudessa (31.12.2008, lähde: Tilastokeskus). Iitissä työpäikoistä palveluissa on 48,8%, jalostuksessa 36,2% sekä maa- ja metsätaloudessa 13,9% (31.12.2008, lähde: Tilastokeskus, www.tilastokeskus.fi).

päin. Viime aikoina on keskusteltu kunnan mahdollisesta maakunnan vaihtamisesta Päijät-Hämeeseen.

Kehittämisorganisaatioiden aluejaot vaihtelevat Kouvolan seudulla jonkun verran. Pohjois-Kymen Kasvu ry:n toiminta-alueena on nykyisen Kouvolan alue ilman Anjalankoskea sisältäen Iitin kunnan. Anjalankosken maaseutualue suuntautuu perinteisesti Etelä-Kymenlaakson suuntaan (Pohjois-Kymen Kasvu 2006). Alueen toimintaryhmänä on Sepra ry, jonka toimintaa ei tässä tutkimuksessa käsitelty. Anjalankoskella on myös oma TE-toimisto. Kouvolan ja Kuusankosken keskusta-alueet on rajattu toimintaryhmän alueesta pois (kuva 1).

Kouvola Innovation Oy tuottaa elinkeino- ja matkailupalveluja Kouvolan lisäksi Iitin kunnalle. Kouvolan seudulla toimii vuosina 2010–2013 Kouvolan kaupungin elinkeinotoimesta hallinnoitu alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma (KOKO), jonka tarkoituksena on mm. vahvistaa seutujen sisäistä ja seutujen välistä yhteistyötä elinkeino- ja innovaatiopolitiikassa.

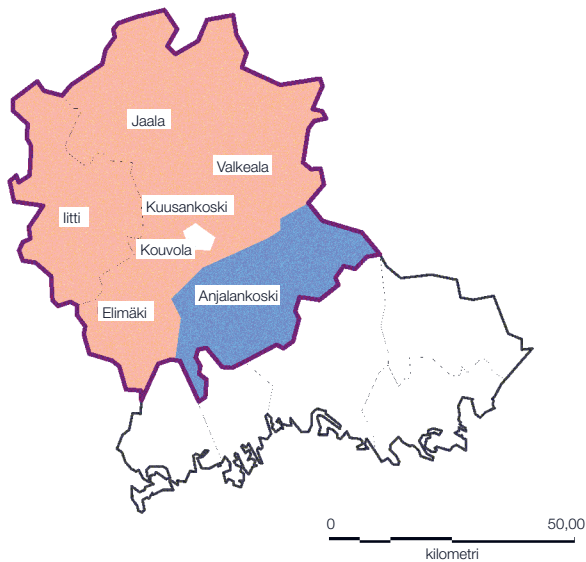
Kuva 1. Tutkimuksen kohderyhmien toiminta-alueet Kouvolan seudulla.

KOUVOLAN SEUDUN TOIMIJAT

- Pohjois-Kymen Kasvu ry
- Sepra ry:n toiminta-alue Kouvolassa
- Kouvola Innovation ja Kouvolan seudun KOKO-alue

KARTTAKESKUS, LUPA N0360
TEM/ALUE/ALKE/MM

3.4.3 Kehittäjäorganisaatioiden ja verkostojen kuvaus

Pohjois-Kymen Kasvu ry on toiminut kehittämissyhistyksenä vuodesta 1998 ja yhtenä Suomen 56 toimintaryhmistä vuodesta 2001 alkaen, jolloin saatiin rahoitus vuoteen 2006 saakka Alueellisesta maaseutuohjelmasta. Tuohon aikaan Pohjois-Kymen Kasvulla ei ollut oikeutta tukea yrityksistä muita kuin maatiloja. Tällä hetkellä (2007–2013) se on muiden Suomen toimintaryhmien tapaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta rahoitettu Leader-ryhmä ja sen kautta voivat

yritystukea saada myös maaseudun mikroyritykset. Elinkeinollista merkitystä toimintaryhmällä on toki ollut jo aiemmin, sillä se rahoitti ennen nykyistä ohjelmakautta elinkeinollisia kehittämishankkeita 10 kpl. Toiminnan pääpaino on kuitenkin ollut aina yhteisöllisissä kehittämishankkeissa. Toimintaryhmän ohjelmaa rahoittavat EU:n ja valtion lisäksi Kouvolan kaupunki ja Iitin kunta. Kuntaliitoksen jälkeen kilpailu hankkeista Kouvolan eri alueiden välillä tavallaan vapautui, koska kunta- raha tulee nyt koko Kouvolan alueelta yhtenä kokonaisuutena.

Toiminnan kautta on rahoitettu kymmeniä, lähinnä yhteisöllisiä kehittämishankkeita. Ne ovat usein alueellisesti melko pienien toimijoiden, kuten kylien toteuttamia. Pohjois-Kymen Kasvun yhteistyö on tiivistä Sepra ry:n kanssa. Toimintaryhmän itse hallinnoimat aktivointihankkeet tekevät tahoillaan yhteistyötä sekä elinkeinolisten toimijoiden että kylien kehittäjien kanssa. Erilaiset tapahtumat ja aktivointikierrokset tehdään tavallisesti yhteistyössä muiden kehittäjätahojen, kuten Pro Agria Kymenlaakson sekä Kouvolan kaupungin maaseututoimen ja Kouvola Innovation Oy:n hallinnoiman Tähtitaajamat -hankkeen kanssa.

Haastatellut mielsivät Pohjois-Kymen Kasvun edelleen suhteellisen uudeksi tekijäksi, mutta totesivat sen saavuttaneen luottamukselliset suhteet ELY-keskukseen. Toisaalta kaikki haastatelluista eivät tunnustaneet toimintaryhmää ollenkaan tai eivät tarkalleen tienneet, mitä se tekee. Nämä vastaajat mielsivät sen rahoittajaksi ja osaksi valtion maaseutuhallintoa. Sen aktivointitoimintaa lähellä maaseudun toimijoita arvostettiin. Varsinkin elinkeinolisten hankkeiden osalta korostettiin, että toimintaryhmällä ei ole omaa roolia neuvojana, vaan se ainoastaan aktivoi toimijoita hakemaan rahoitusta ja ohjaa ne tarvittaessa muiden toimijoiden neuvontapalveluihin. Haastatellut kuvasivat toimintaryhmän roolina olla herättäjä, välittäjä, työruokan kentällä, kylien voimavarojen tukija ja suuntaaja sekä keskustelu- ja ideointi-foorumina toimiminen. Asiakaslähtöisyyttä pidettiin tärkeänä toiminnan perustana. Tästä huolimatta viime vuosina toimintaryhmän viranomaisrooli on korostunut.

Kouvolan seudun elinkeinojen kehittämisessä siirryttiin seudullisen elinkeinoyhtiön malliin jo vuonna 1994, jolloin perustettiin Kouvolan seudun kuntayhtymä. Kuntayhtymän tehtävänä oli muun muassa seudullisen elinkeinopolitiikan ja maankäytön edistäminen. Vaikka sille siirrettiin merkittävä osa kehittämisresursseista, jatkoi muun muassa Kuusankoskella toimintaansa oma kehitysytio. Elinkeinopoliittisia linjauksia teki tuolloin sekä kuntayhtymä että Kouvolan kaupunki.

Kuntayhtymän seuraaja Kouvola Innovation Oy (jatkossa Kinno) perustettiin vuonna 2009. Kinno on Kouvolan kaupungin kokonaan omistama yhtiö, jolle on annettu velvoite hoitaa muun muassa yritysten neuvontapalveluja sekä matkailuneuvontaa. Lisärahoitusta haetaan EU-osarahoitteisista projekteista, joilla toteutetaan merkittävä osa alueellisesta kehittämistoiminnasta. Esimerkiksi Tähtitaajamat -hanke on tehnyt aktivoimis- ja kehittämistyötä keskustan ulkopuolisissa taajamissa.

Kehittämistoimintaan vaikuttavat säännösten ja viranomaisten ohjeistuksen lisäksi toimijoiden suhteet muihin aluekehittäjiin ja se, millaiseksi niiden

tehtäväkenttä tässä yhteistyössä on sovittu ja muotoutunut. Tiedon ja ideoiden sujuva liikkuminen on innovaatioiden syntyminen ja kehittymisen kannalta olennaista, mikä korostaa erilaisten verkostojen merkitystä.

Toimintaryhmän ja elinkeinoyhtiön välisiä suhteita ei voida tarkastella ottamatta huomioon niiden suhdetta Kouvolan kaupunkiin. Kaupungin suhde Pohjois-Kymen Kasvuun ei ole erityisen läheinen, vaikka se rahoittaaakin osaltaan toimintaa. Ennen kaikkea maaseutu- ja elinkeinotoimella on toimintaryhmän työhön liittymäkohtia, joita on huomioitu lähinnä aluekeskus- sekä koheesio- ja kilpailukykyohjelmien strategiatyössä.

”Myös Kouvolan kaupungin pitää katsoa, että ne toimivat järkevässä funktioissa suhteessa tarpeisiin ja haluttuihin tuloksiin.”

Kouvolan kaupungin merkitys Kinnon toiminnalle on suuri. Viime kädessä Kinnon toimintaa ohjaa kaupunginvaltuusto. Yhteistyötä tehdään paljon kaupungin elinkeinotoimen kanssa. Kaupungin ja Kinnon välinen suhde oli tutkimuksen aikana muutoksessa, ja tilaaja-tuottaja-malliin liittyvää yhteistyötä oltiin täsmentämässä.

Kinno ja Pohjois-Kymen Kasvu tekevät yhteistyötä niiden itse hallinnoimien hankkeiden toimenpiteissä. Työntekijä- ja hanketasolla keskusteluyhteys on mutkaton. Yhdessä on suunniteltu erilaisia tapahtumia ja vaihdettu tietoja. Erityisen hyvänä yhteistyön muotona mainittiin Pro Agria Kymenlaakson ja Kinnon puoliksi palkkaaman yritysneuvojan toiminta. Kyseinen hanke on yksi ministeriötasolta (MMM ja TEM) alkunsa saaneista toimenpiteistä, joita toteutetaan eri puolilla valtakuntaa. Yritysneuvojan ja Pohjois-Kymen Kasvun Mikroyrittäjyys -hankkeen kanssa on tehty roolijakoa päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Yritystukiasiakkaita on ohjattu jonkun verran toimintaryhmästä elinkeinoyhtiöön, Pro Agria Kymenlaaksoon sekä ELYyn. Toiseen suuntaan asiakkaita ei ole juurikaan kulkenut. Ongelmallista tilanteesta on toimintaryhmän kannalta se, ettei tämä työ näy sen toiminnan keskeisessä arviointikriteerissä, myönnetyn rahoituksen määrässä eikä myöskään toiminnan tuloksena syntyneiden työpaikkamäärien arvioissa.

Strategisen tason yhteistyötä Kinnon ja Pohjois-Kymen Kasvun välille ei ole syntynyt. Esimerkiksi ideoiden ja innovaatioiden systemaattista, yhdessä tapahtuvaa kehittelyä ei ole tehty. Joitakin esimerkkejä tosin löytyi onnistuneista hankkeista, joiden neuvonnassa tai rahoittamisessa kummankin organisaatioiden neuvojat olivat olleet jossain vaiheessa mukana. Hallitusten tasolla ei myöskään tunneta hyvin toisen organisaation toimintaa. Taustalla oleviksi syiksi nähtiin organisaatioiden erilaiset historialliset rakenteet, kustannusten karsimispaineet sekä Kinnon ja Kouvolan elinkeinotoimen työjaon epäselvyys.

”Kohteliaita koordinoitupalavereita on pidetty, mutta pitäisi päästä seuraavalle tasolle, jotta yhteisten tavoitteiden jakaminen olisi luontevaa.”

"Virallistettuja yhteistyörakenteita ei ole ollut, vaan on edetty tilanteiden mukaisesti."

Tukitasot ovat maaseuturahoituksessa korkeampia, mikä on johtanut hyvin tarkkaan toimintaryhmän hyväksymien hankkeiden seulontaan ja hallinnointiin, koska tukien pelätään vääristävän kilpailua. Sen sijaan elinkeinopoliittiset, matalamman tukitason interventiot tulkitaan yleensä vain yritystoiminnan edistämiseksi. Tämä heijastuu väistämättä Kinnon ja Pohjois-Kymen Kasvun imagoihin.

Tärkeänä tekijänä seudun elinkeinujen kehittäjien yhteistyön kehittymisessä on ollut työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima Yritys-Suomi -prosessi, johon liittyen on eri seuduilla neuvoteltu yrityspalvelusopimuksia (niin sanottu seutu yp.). Kouvolan seudulla vuonna 2010 allekirjoitetussa sopimuksessa ovat mukana Kinno (seudullisen yhteistyösopimuksen koordinointi), Kouvolan työ- ja elinkeinotoimisto, Kaakkois-Suomen ELY-keskus, ProAgria Kymenlaakso ry, Pohjois-Kymen Kasvu ry ja Finnvera Oyj.

"...on mietitty mm. rahoitusta, mutta myös kuka kerää kehittämissimpulsseja ja kuka vie niitä hankkeiksi, kuka käyttää maaseudun ääntä."

Toimijaverkostojen rakentamisessa on osaltaan hyödynnetty myös Kouvolan seudun KOKOa. Toiminnan yhtenä tavoitteena onkin ylläpitää temaattisia verkostoja ja tarjota kanava alueelliselle ja kansalliselle verkostoitumiselle ja yhteistyölle.

Jo 2000-luvun alussa oli tehty työnjakoa eri kehittäjätoimijoiden kesken. Haastatteluissa Pro Agria Kymenlaakson asiantuntijarooli maaseutuelinkeinoissa korostui jopa niin, että se sekoitettiin toimintaryhmän kanssa. Toimintaryhmä on yhden haastatellun mukaan suhteellisen uutena toimijana "kelpuutettu mukaan" erityisesti sen takia, että sen aktivointityö on ollut tehokasta yrittäjien suuntaan.

Koulutusorganisaatiot, kuten Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun (LUT) Kouvolan yksikkö, Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulu (Kyamk) ovat mukana innovaatiotyössä, vaikka oman yliopiston puuttumista haastatteluissa pidettiin ongelmana. LUT:n Kouvolan yksiköllä on tärkeä rooli käytäntölähtöisen innovaatio toiminnan kehittämisessä ja kansainvälisissä verkostoissa toimimisessa. Sen yhtenä tutkimusalueena on teknologia- ja liiketoimintainnovaatiot, jota Kouvolan kaupunki osaltaan rahoittaa. Hanketoiminta on kohdistunut esimerkiksi innovaatiojohtamiseen ja Venäjän innovaatioympäristöön. KOKO-yhteistyössä on otettu askeleita myös alueen ulkopuolisten kumppanuuksien synnyttämiseen. Tästä esimerkkinä on Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin kanssa tehty pitkäaikainen (2010–2014) kumppanuussopimus koskien maaseudun kehittämistä ja maaseutukaupungin idean jäsentelyä.

Verkostot toimivat eri aluetasoilla. Tyypillisiä ovat seudullisten verkostojen lisäksi maakunnalliset (Kymenlaakso) ja Kaakkois-Suomen kattavat verkostot.

Kinnon yhteistyösuhteet ovat toimintaryhmää enemmän maakunnallisella tai kaakoissuomalaisella aluetasolla. Luonnollisimmin tämä toteutuu yhteistyössä muiden elinkeino-yhtiöiden kanssa. Valtakunnallisiin verkostoihin viitattiin haastattelussa melko vähän. Isommat toimijat, kuten LUT ja Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia ovat jonkun verran mukana kansainvälisissä verkostoissa. Kinnon osalta kansainvälisen toiminnan vähäisyyttä pidettiin heikkoutena. Kouvolan kaupungin elinkeinotoimessa on ollut myös kansainvälisiä hankkeita, kuten verkostojen rakentamista Kiinaan. Näissä hankkeissa ei kuitenkaan ole erikseen huomioitu maaseutua innovaatioympäristönä. Maaseutualueilla kuitenkin toimii menestyviä yrityksiä, jotka ovat luoneet kansainvälisiä verkostoja omaehtoisesti ja omia yhteyksiään hyödyntäen (esimerkiksi hirsirakennusten vientitoimintaa Japaniin).

Pohjois-Kymen Kasvun vuosien 2000–2006 toiminnan arvioinnin mukaan osa yhdistyksen hallituksen jäsenistä on kokenut olevansa siellä vain oman kuntansa edustajana (Ponnikas ym. 2006). Nykyisellä ohjelmakaudella on kuitenkin korostettu seututason kehittämisen merkitystä (Pohjois-Kymen Kasvu 2006). Toimintaryhmä on mukana verkostoissa, jotka tekevät yhteistyötä maaseudun kehittämiseksi yleisellä tasolla (esim. Kymenlaakson maaseutujärjestöt, Kymenlaakson Kylät, MTK, Pro Agria Kymenlaakso, Vapaa-ajan kalastajat) ja esimerkiksi maaseutufoorumin sekä muiden tapahtumien toteuttamiseksi ja kehittämiseksi.

Pohjois-Kymen Kasvu osallistuu Maaseutuviraston järjestämiin, valtakunnallisiin Leader -ryhmien koulutuksiin, jotka liittyvät kuitenkin lähinnä hallinnollisiin asioihin. Toimintaryhmien Leader-verkosto on sekä valtakunnallinen että Euroopan laajuinen. Valtakunnallista verkostoa hyödyntämällä on löydetty sopivia asiantuntijoita koulutustilaisuuksiin.

3.4.4 Pitkäjänteisen kehittämisen haasteellisuus

Kouvolan seudullakin useilla toimijoilla on oma ohjelmansa, mutta niiden välinen koordinaatio koettiin heikoksi. Ohjelmien yhteistä päämäärä on vaikea löytää. Kysymys ohjelmien välisestä koordinaatiosta liittyy toimijoiden väliseen yhteistyöhön ja siihen, kuinka suurien linjojen vetäminen esimerkiksi maaseudun innovaatioympäristön kehittämisessä alueella järjestetään.

"...ohjelmia on jokaisella alueen toimijalla ja ne eivät välttämättä keskustele keskenään. Ohjelmahärdellille pitäisi tehdä jotakin."

Maaseudun määritelmä vaihtelee eri ohjelmissa näkökulmasta riippuen. Kouvolan seudulla, jossa maaseutu ja kaupunkimaiset alueet muodostavat tilkkutäkkinäisen kokonaisuuden, tällä on suuri merkitys maaseudun kehittämisen kannalta. Esimerkiksi taajamat ja kirkonkylät voidaan katsoa kuuluvan joko maaseutu- tai kaupunkialueisiin.

Kouvolan seudun kuntaliitoksen takia kaupungin organisaatio on ollut nopeassa kokonaisvaltaisen muutoksen tilassa. Kouvolan kaupungin linjaukset maaseudun kehittämisen osalta koettiin olevan vielä jäsentymättömiä kuntaliitoksen jälkeen. Muutokset ovat heikentäneet ainakin maaseudun toimijoiden kokemaa kehittämisen pitkäjänteisyyttä. Maaseutu on heidän mielestään jäänyt kaupunkiorganisaatiossa liian vähälle huomiolle ja kaupungin sekä maaseudun välinen keskusteluyhteys on heikentynyt.

Kinno toteuttaa Kouvolan kaupungin elinkeinostrategiaa. Elinkeinojen kehittämisen painopisteet ovat olleet melko pitkään samoja: 1. metsä, energia ja ympäristö, 2. logistiikka, 3. tieto- ja viestintäliiketoiminta sekä 4. matkailu ja vapaa-aika (Kouvolan elinkeinostrategian kehysuunnitelma, 2009). Kuitenkin kehitysyhtiön ja kaupungin organisaatioiden nuoruus haittaa vielä toimintaa.

"Kunta ja yhtiö ovat vielä uusia, joten elinkeinotoiminnan organisoituminen on hyvin haasteellinen; suunniteltua pitkäjänteistä toimintaa ei vielä ole voitu järjestää, koska monta toimijaa pyrkii vaikuttamaan tekemiseen."

Maaseudun yritykset eivät ole Kinnon toiminnassa erityinen painopisteala, vaan niitä neuvotaan niin kuin muitakin yrityksiä. Maaseudusta ollaan elinkeinoyhtiössä kiinnostuneita siinä määrin kuin se liittyy painopisteisiin, kuten matkailuun tai metsään. Maaseutualueet nähdään siis elinkeinotoiminnan hyödyntämisen kohteina.

Toimintaryhmän kehittämistoiminta voidaan jakaa kehittämisen ja yrityshankkeiden aktivointiin ja rahoittamiseen sekä muuhun aluekehittämiseen, johon sisältyy yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja esimerkiksi lausuntojen antaminen eri asioista. Pohjois-Kymen Kasvulla on muiden toimintaryhmien lailla oma kehittämissuunnitelmansa "Kasvusta voimaa" vuosille 2007-2013. Ohjelmaa varten kerättiin asukkaiden näkemyksiä kymmenissä eri tilaisuuksissa. Ohjelmassa mainitaan elinkeinotoiminnan kehittämisen yhteydessä esimerkkeinä palvelu- ja matkailu- ja metsätalous ja bioenergian tuotanto. Vaikka esimerkit ovat yhteneväisiä kaupungin elinkeinostrategian painopisteiden kanssa, tukitoimenpiteitä ei tiukasti kohdisteta vain näihin toimialoihin.

Yhteisöllisiä hankkeita, kuten kylätalojen korjaukset, on toteutettu jopa enemmän kuin toimintaryhmän ohjelmassa on arvioitu. Sen sijaan vapaaehtoisvoimin toimiville kyläyhdistyksille palvelujen kehittäminen ja työllistäminen ovat kehittämissuunnitelmissa osoittautuneet raskaammiksi kuin ajateltiin, eikä tämän kaltaisia hankkeita ole juurikaan toteutettu. Suurin ongelma ohjelman toteutumisessa on kuitenkin se, ettei yrityshankkeita ole haettu niin paljon kuin arvioitiin. Syynä tähän arvioitiin olevan yritysten halu kaihtaa riskejä epävarmassa taloudellisessa tilanteessa. Ohjelman rahoitusosuuksia on jouduttu korjaamaan tältä osin.

"...alue on yhteisöllisten hankkeiden osalta passivoitunut uuden Kouvolan tulevaisuuden myötä."

Toimintaryhmien ohjelmien ohjaava merkitys on muuttunut suhteellisen pieneksi. Tämä johtuu ainakin seuraavista syistä: Valtakunnallisen Manner-Suomen maaseutuohjelma ja sen säädökset ohjaavat hyvin tarkasti toimintaryhmän toimenpiteitä. Näitä säädöksiä tulkitaan sekä alueellisissa ELY-keskuksissa että Maaseutuvirastossa, jotka myös ohjeistavat toimintaryhmien toimintaa. Varsinkin elinkeinollisissa hankkeissa toimintaryhmien oma tulkintavara on pieni. Rahoitusmuoto ei myöskään sovellu monien yritysten tarpeisiin. Koska uusien hankehakemusten määrä ei ole näiden syiden johdosta ollut viime vuosina erityisen suuri, on epätodennäköistä että rahoituskelpoinen hanke torjuttaisiin. Ohjelman toteutumisen seurannassa korostuu hankkeisiin myönnetyn rahoituksen määrä. Toimintaryhmän ohjelman ohjausvaikutus tulee esiin lähinnä siinä, mihin toimintaryhmä suuntaa aktivointitoimenpiteitä.

3.4.5 Innovaatioiden tukeminen

Haastatellut pitivät seutua kulttuuriltaan vähemmän innovatiivisena, koska alueella on mennyt pitkään hyvin ilman erityisiä ponnisteluja. Isot tehtaot ovat tuoneet toimeentulon omien työntekijöiden lisäksi mittavalle alihankintaverkostolle.

"Tästä asenteesta ei ole helppo päästä eroon, kestää vähintään kaksi, kolme sukupolvea, koska arvoja siirretään eteenpäin."

Toisaalta maaseutua pidetään alueena, jossa on totuttu keksimään asioita aina itse. Maaseutuympäristön ajatellaan vaikuttavan positiivisesti innovatiivisuuteen, koska se tarjoaa hiljaisuutta ja vapaata tilaa asuinalueena. Kouvolassa toteutuu tällaisen elämäntavan mahdollistava kaupungin ja maaseudun fyysinen läheisyys.

Kouvolan kaupunkistrategiassa (2010) on innovaatio mainittu kaupunkiorganisaation arvojen yhteydessä liittyen "rohkeaan uudistumiseen". Rohkean uudistumisen vastapuolen muodostaa "luotettavuus ja turvallisuus", johon on sisällytetty käsitteenä myös maaseutu. Ehkä tämä osaltaan selittää sitä, miksi joissakin haastatteluisissa hämmästeltiin maaseudun ja innovatiivisuuden käsittelyä samassa yhteydessä. Maaseutu voidaan siis myös kokea perinteitä säilyttävänä ympäristönä, jonka rohkea uudistaminen voi tuntua lähtökohtaisesti vaikealta.

Kouvolan elinkeinostrategiassa 2010–2013 yhtenä arvona on lausuttu, että kaupunki on "avoimen innovaation Kouvola", jossa "etsitään uusia, rajoja rikkovia toimintatapoja". Vaikka innovatiivisuus on myös yksi Leader-metodin erityispiirteistä, ei haastatteluista saanut kovin kunniahimoista kuvaa Kinnon ja Pohjois-Kymen Kasvun innovaatioiden tukemistoiminnasta. Kinnossa puhutaan mieluummin yritysten ja tuotteiden kehittämisestä kuin innovatiivisuudesta. Haastatteluissa tuli esiin innovaatio -sanan liiallisen käytön aikaan saama inflaatio:

"Olemme menneet ohi sen vaiheen, että innovatiivisuus olisi hienoa. Puhumme terminä toiminnan ja tuotteiden kehittämisestä."

Pohjois-Kymen Kasvun ohjelmassa innovaatio-käsitettä ei juurikaan käytetä, mutta uusia sovelluksia maaseudun kehittämishankkeissa luvataan rahoittaa. Tällaisia ovat uusien tuotteiden ja palveluiden luominen yrityksiin sekä uusien toimintamallien luominen palvelualalle (Pohjois-Kymen Kasvu 2006). Innovatiivisuus nähdään toiminnassa hanketoimintaa läpäisevänä periaatteena, joka voi olla esimerkiksi uusi idea tai toimintatapa alueella vaikkapa maaseudun asuttuna pitämiseen. Kylällä voi joku asia olla uutta, vaikkei se sitä valtakunnallisesti olisikaan. Itse Leader -toimintatavan katsotaan olevan innovatiivinen.

”Ne ovat helmiä, jotka tulevat myöhemmin näkyviin normaalin hanketoiminnan joukosta.”

Innovatiivisuuden tunnistukseen ei ole luotu erillisiä kriteeristöjä. Sekä toimintaryhmä että elinkeinoyhtiö luottavat yritysneuvojen ammattitaitoon ja intuitioon tunnistaa innovatiivisia yrittäjiä ja muita hankehakijoita. Kinnossa innovaatioiden tunnistamista tehdään myös sen ostamissa palveluissa. Innovaatioihin liittyvä toiminta miellettiin haastatteluissa useimmiten elinkeinon kehittämiseen liittyväksi. Tämä näkemys ei kuitenkaan ota huomioon yhteisöllisten hankkeiden innovatiivisuutta ja niiden potentiaalia kehittyä elinkeinotoiminnaksi.

Pohjois-Kymen Kasvun tärkein innovaatioiden tukemisen väline on hankerahoitus. Lisäksi yhdistyksellä on kaksi omaa aktivointihanketta (yhteisöllistä toimintaa aktivoiva Kylätalo-kyläsihteerihanke sekä yrittäjyyttä aktivoiva mikroyrittäjyyshanke). Innovaatioiden tukeminen tapahtuu siis osana normaalia hanketoimintaa eikä resursseja katsota olevankaan enempään. Ulkopuolisia innovaatioiden kehittämispalveluja ei osteta.

Yhteisöllisiä hankkeita aktivoiva Kylätalo-kyläsihteerihanke on onnistunut saamaan aikaan uutta toimintaa, mutta mikroyrittäjyyden tukeminen nykyisellä tavalla on osoittautunut toimintaryhmälle haasteelliseksi. Toimintaryhmän vahvuuksina nähdään olevan sen helppo lähestyttävyyys toimijoiden näkökulmasta ja voimakas aktivointityö. Ideoiden aktivointia ja tiedottamista on toteutettu kylissä erilaisilla kiertueilla, joihin on osallistunut muun muassa virkamiehiä kaupungin maaseututoimesta. On myös osallistuttu muiden toimijoiden järjestämiin tapahtumiin, joissa on kerätty ideoita. Myös elinkeinotoimintaan liittyviä ideoita on etsitty erilaisten kampanjoiden, kilpailujen ja tilaisuuksien avulla, joissa on ollut mukana useita alueen toimijoita, kuten KOKOn koordinaatioyksikkö ja Kinno.

Yrittäjiä, joilla on ollut hyviä ideoita, on ohjattu eteenpäin muun muassa Kinnoon ja TEKESin rahoituksen pariin. Yritysneuvontaa toimintaryhmä ei anna ollenkaan, vaan hakijat ohjataan eteenpäin muihin organisaatioihin. Tähän on päädytty, koska ministeriötason ohjeistuksen mukaan toimintaryhmät eivät voi osallistua varsinaiseen yritysneuvontaan. Toimintaryhmässä on työntekijöillä ollut mahdollista osallistua itse ideointiin, koska se ei ole pelkästään rahoittaja vaan myös aluekehittäjä. Kuitenkin jääviyskysymykset tulevat helposti eteen, eikä ole mahdollista, että

hankehakijoita autetaan niin paljon että päätöksenteon tasapuolisuus vaarantuisi. Yhdistyksen hallituksen rooli ideoinnissa ei ole kovin suuri.

Kinnossa innovaatioiden tukeminen toteutetaan pääosin ulkoa ostettuina palveluina ja omien hankkeiden osana. Painotus on elinkeinopoliittinen. Yritysneuvonnan yhteydessä pyritään tunnistamaan potentiaalia sisältäviä ideoita, joita sitten ohjataan eteenpäin. Yritysneuvojen tehtävänä on opastaa toimijoita rahoituksen tai tuotekehityksen lähteille. Itse yritysneuvonnassa ei siis pyritä ideoiden kehittelyyn, vaikka neuvojen kysymykset voivatkin johtaa siihen. Resurssit maaseudun yrittäjien neuvontaan ovat kuitenkin suhteellisen vähäiset. Elinkeino-yhtiön omat, yleensä EU-rahoitteiset kehittämishankkeet ovat yksi innovaatiotoiminnan edistämisen väline, koska ne mahdollistavat erilaisia kokeiluja. Yhtiömallisessa toiminnassa tuloksiltaan epävarmojen asioiden edistäminen on muuten hankalaa.

Yhteistyötahoina innovaatiotoiminnassa ovat Etelä-Kymenlaaksossa toimiva kehittämisyhtiö Cursor, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu ja LUT Kouvola. Esimerkkinä tuotteistetusta palvelusta on Innotonni, joka tukee palveluideoiden kehittämistä. Seutu on mukana myös valtakunnallisessa Protomo-konseptissa, joka tarjoaa täydentävää osaamista ja asiantuntijoiden sparrausta uusien tuotteiden ja palvelujen markkinoille viemisen tueksi. Yritysklinikassa toimiville yrityksille tarjotaan kehittämiskeskusteluja. Tuoteväylä-konseptissa tunnistetut innovaatiot vieään eteenpäin jalostettavaksi keksintösäätiöön. Kinno on myös mukana BicKymi ry:ssä, joka toteuttaa innovaatiopalveluja ja edistää verkostoitumista. Siltä ostetaan palveluja pk-yritysten ja yksityisten henkilöiden liiketoiminnan ja keksintöjen kehittämiseen ja kaupallistamiseen. Uuden teknologian sovellukset ovat yksi merkittävä kehittämiskohde.

Koska toimivat verkostot ovat olennainen innovaatiotoimintaa energisoiva tekijä, on niiden aktiivinen rakentaminen toimijoiden välille yksi keino innovaatioiden tukemisessa. Haastateltavat kertoivat pääasiassa organisaatioiden omasta verkostoitumisesta, eivätkä niinkään verkostoista, joiden avulla yritykset ja yhdistykset löytäisivät tukea toimintaansa. Toki sekä elinkeino-yhtiön että toimintaryhmän kontaktit voivat hyödyttää myös niiden asiakkaita. Kinno on järjestänyt yritystreffejä ja firmatori -tapahtumia, joiden tarkoituksena on ollut yritysten välisen yhteistyön lisääminen. Kinnossa suhtaudutaan muihin, yleisempiin foorumeihin kriittisemmin, koska niihin katsotaan kerääntyvän helposti samanmielisiä toimijoita eikä aitoja, erilaisia näkemyksiä yhdistäviä keskusteluja synny.

Verkostoja ei yleensä ole rakennettu tietoisesti erityisesti innovaatiotoimintaa varten, vaikka ne voivatkin tuottaa innovaatioita. Poikkeuksena ovat Kinnon palvelut, joissa asiantuntijat sparraavat yrityksiä. On oma kysymyksensä, muodostuuko niissä varsinaisia verkostoja. Kouvolan seudun KOKO kuuluu valtakunnallisiin innovaatio- ja luovien alojen verkostoihin. Niiden puitteissa on pidetty eri toimijoiden näkemyksiä ”törmäyttäviä Innosessioita”, innostettu hyvinvointi- ja kulttuuriyrittäjiä kehittämään yritysideoita sekä annettu neuvontaa luovien alojen yrityksille. Pohjois-Kymen Kasvu on yhdessä muiden maaseudun toimijoiden kanssa järjestänyt paljon

tapahtumia ja foorumeja, jotka tarjoavat mahdollisuuksia toimijoiden kohtaamisiin, verkostojen rakentamiseen ja vapaaseen keskusteluun.

”... ohjelmassa on strategisia valintoja tehty, mitä kehitetään; siinä on haettu alueen kehittämistä omat palaset – toivoisin, että sillä olisi oma roolinsa myös keskustelu- ja ideointifoorumina; se ei saisi jäädä pelkästään rahoitusinstrumentiksi, se sotisi toimintaryhmän ideaa vastaan.”

Haastatellut ehdottivat tapoja tukea innovaatioympäristön toimintaa Kouvolan seudulla. Tärkeimmäksi nousi esiin tarve tehostaa ideoiden etsintää ja tukea niiden jatkekehittämistä. Ideafoorumeissa eri toimijat kehittäisivät vapaasti keskustellen toteutumatta jääneitä ideoita ja yhdistäisivät niitä toisiinsa. Tällöin voitaisiin huomioida myös ne ideat, jotka eivät vielä täytä julkisen rahoituksen kriteereitä. Foorumissa voitaisiin myös seurata päättäneitä hankkeita pitemmällä tähtäimellä ja kiinnittää niiden jatkekehittämiseen huomiota. Ideointia voitaisiin tehostaa ideahakujen avulla.

Ideoiden suojaamiseksi ja tukemiseksi ehdotettiin suojaverkoston rakentamista ”kapulaa rattaisiin heittäviä” vastaan. Toisaalta kaivattiin parempaa resurssointia ideoille riskirahoituksen avulla. Riskirahoitus sallisi päästä toiseenkin tulokseen kuin mihin alun perin tähdättiin. Yllättävätkin tulokset voitaisiin myöhemmin raportoida hankkeen tuloksiksi. Riskirahoituksesta päättäminen tulisi myös olla helppoa ja hallinnointi kevyttä.

3.4.6 Innovatiivisuuden lähteitä ja esteitä

Innovaatioaloitteiden odotetaan tulevan pääosin yrittäjiltä ja kyliltä. Haastatellut mainitsivat seuraavia ideoiden syntymistä tukevia tekijöitä ja toimijoita:

Taulukko 1. Innovaatioiden syntymistä tukevia tekijöitä.

Tunnistetut ongelmat ja mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> • kentältä tuleva kritiikki • henkilökohtaisen taloustilanteen ongelmat • henkilökohtainen etu • tavallisten ihmisten arjen tarpeet • ongelmien ratkaiseminen
Aktiiviset toimijat	<ul style="list-style-type: none"> • asukasaktiivit, kuten paluumuuttajat • kaupungin johto ja virkamiehet • yksittäiset yritykset • eri alojen ammattilaiset • keksijät
Eri näkökulmien kohtaaminen	<ul style="list-style-type: none"> • aktivointiprosessit, jossa ihmisiä ja yrityksiä saadaan koolle • tutkijat, joilla on kansainvälisiä kontakteja • hankkeet, jossa uudet näkökulmat kohtaavat • liikkuvien ideoiden hyödyntäminen

Vapaa-ajan asukkaat nähdään yhtenä ryhmänä, joka voisi tulevaisuudessa tuoda uutta näkökulmaa maaseudun kehittämiseen. Toistaiseksi heidän suurin merkityksensä on liittynyt palvelukysynnän lisääntymiseen ja tapahtumiin osallistumiseen, ei niinkään maaseudun aktiiviseen kehittämiseen. He tuovat tuoreita näkökulmia alueille, mutta hankkeiden vetäjiksi eivät vapaa-ajan asukkaat toistaiseksi ole halunneet lähteä. Vapaa-ajan asukkaat ovat edustettuina Kouvolan vapaa-ajan valtuuskunnassa ja Iitin kesäasukastoimikunnassa.

Haastatellut toivat esiin esimerkkejä maaseudun innovaatioista, joiden kehittämisessä ovat Pohjois-Kymen Kasvu tai Kinno olleet jossain vaiheessa mukana. Niissä on tyypillisesti ollut pitkäaikaista monien toimijoiden yhteistyötä sekä aktiivisia kylien toimijoita ja yrittäjiä (esim. Elimäen lähiruokamessut ja lähiruuan tuottajien verkoston rakentaminen sekä Repoveden yrittäjien yhteistyö) tai niissä kohtaavat ajankohtainen paikallinen, alueellinen tai valtakunnallinen tarve (esim. vesiosuuskuntapäivä ja valokuituhanke). Myös uudenlaiset tavat käsitellä yhteisiä asioita ovat osoittautuneet tärkeäksi (esim. Kymenlaakson maaseutufoorumi -konseptin rakentaminen).

Erikseen kysyttiin innovatiivisista prosesseista, jotka olisivat lähteneet liikkeelle yhteisön toimintana ja kehittyneet elinkeinolliseen suuntaan. Tällainen prosessi on osoittautunut hallinnollisesti hankalaksi. Elinkeinollisissa kehittämishankkeissa ei esimerkiksi yksittäinen yritys saisi saada liikaa hyötyä, mikä on yksi tukijärjestelmän paradokseista. Joitain esimerkkejä kuitenkin löytyi: Omakylä Vuolenkoski Oy (Iitissä toimiva kyläläisten omistama kehitysyritys), Iitin käsityöyrittäjien värikeskus ja kylätalkkaripalvelujen kehittämistyö. Vuolenkosken kylän kehittäminen on esimerkki prosessista, joka on jatkunut jo vuosia. Nykyisen tilanteen muotoutumiseen on vaikuttanut kyläläisten oman aktiivisuuden lisäksi kunnan sitoutuminen prosessiin. Monet hankkeet ja eri rahoittajat ovat tukeneet toimintaa.

Iitin kunta mainittiin muutenkin haastatteluissa esimerkkinä, jossa kylien kehittämistoiminta on aktiivista. Syiksi tähän mainittiin kunnanjohtajan aktiivisuus, toimijoita kohtaan osoitettu kiinnostus sekä organisaatorakenteiden selkeys ja vakiintuneisuus. Iitti on toistaiseksi säästynyt kuntaliitoksen aiheuttamalta kuohunnalta. Kunnan strategian visiossa todetaan, että kunta "...kehittyy perheyrittäjyydellä ja paikallisen toimintamallin kyläyhteisöillä". Menestystekijöinä mainitaan tasapainoinen väestönkehitys, yhteisön elinvoimaisuus, palveluiden kilpailukykyisyys, talouden hallinta, demokratian toimivuus ja edunvalvonnan tehokkuus (Strategiaosa, www.iitti.fi). Kylien toimintaa on siis tuettu pitkäjänteisesti, millä on voitu vaikuttaa myös kehittämissilmapiiriin.

Haastatteluissa esiin tulleet innovatiivisuuden esteet kertovat osittain samoista asioista kuin innovatiivisuutta tukevat tekijät, mutta käänteisesti: kun esimerkiksi ihmisten aktiivisuus jostain syystä lamautuu tai kehittämisvälineet eivät toimi, haittaavat ne alueen innovaatioympäristön toimintaa. Innovatiivisuuden esteiksi mainittiin muun muassa seuraavia syitä:

Taulukko 2. Innovatiivisuuden esteitä.

Resurssien puute	<ul style="list-style-type: none"> • kireä talous ei mahdollista yrityksissä käyttämään resursseja ideointiin • aktiivisten ihmisten puute • puutteelliset kaupallistamistaidot • ideat eivät ole kehityskelpoisia
Asenneilmaston vaikeudet	<ul style="list-style-type: none"> • alueen historialliset syyt • ilmapiirin huononeminen taloudellisista ja kuntaliitokseen liittyvistä syistä • omien ideoiden vähättely ja toisten ideoiden torppaaminen
Kehittämismenetelmien ja yhteistyön puutteet	<ul style="list-style-type: none"> • nuoret eivät aktivoitu perinteisessä kyläsuunnitteluprosessissa • tietoa tukivälineistä ei saada niille, jotka sitä tarvitsivat ja ideoita jää hyödyntämättä • foorumeissa ei tule uusia näkökulmia esiin • vuorovaikutus kylärajojen yli on vähäistä
Hallintojärjestelmän puutteet	<ul style="list-style-type: none"> • julkisten rahoitusmuotojen byrokraattisuus ideoiden tukemisessa • projektien hallintomekanismit estävät innovatiivisuutta • projektit ovat liian lyhyitä innovaatioprosessien näkökulmasta

Hanketoteuttajat ja yrittäjät ovat avainasemassa innovatiivisuudessa. Innovaattorit tarvitsisivat rohkaisua ja tukea nykyistä enemmän. Hanketyö on syklistä ja tällä hetkellä monet aktiiviset hankkeiden toteuttajat ovat väsyneitä. Myös kateutta on syntynyt, kun yksittäinen yritys tai henkilö on saanut hankkeista selkeää hyötyä. Jos innovatiivisia hanke-ehdotuksia ei tule, on tukiorganisaatioiden vaikea niitä kehittää. Toimintaryhmän toiminta on jopa muita organisaatioita enemmän tästä riippuvaista.

”Hankkeiden toteuttaminen on rankka prosessi, joka vaatii paljon osaamista, paperinpyörittystä, ja se on riskialtista; jotkut ovat sanoneet, että tekevät ilman hankerahoitusta ja ilman hankebyrokratiaa, jos mahdollista - vain tietyt ovat innostuneet hankkeista ja 10 vuoden jälkeen ovat väsyneitä.”

Seudulta löytyy tarvittava määrä neuvontapalveluja ja tukimahdollisuuksia, mutta eri yritysneuvonta- ja rahoitusorganisaatioiden välisessä yhteistyössä nähdään olevan parantamisen varaa. Yhteisten tavoitteiden puutetta pidettiin haittana, joka näyttäytyy hakijoille epäselvänä systeeminä.

”Järjestelmän elementit ovat kohdallaan, osaamista on kohtuullisesti, välineitä siirtää tietoa on kohtuullisesti, mutta miksaus ei toimi, vaan on ”suppilointia”: Toimijat muovaavat innovaatioympäristönsä omista tavoitteistaan eivätkä yhteisistä. Tämä johtaa päällekkäisyyksiin ja tehottomuuteen. Yhteinen alusta puuttuu.”

”...pitäisi avata käytännön tasolla eri osapuolten tehtävät - asiakas joutuu tutustumaan moneen henkilöön ja hallitsemaan asioita, jotka eivät ole välttämättä

innovatiivisen hakijan osaamista...menee voimavaroja idean eteenpäin viemisestä rahoitusverkoston opetteluun.”

Toimintaryhmiä sitovat tällä hetkellä niin tiukat säädökset, ettei innovatiivisuudelle näytä olevan enää paljonkaan tilaa. Koska toimenpiteet on jo hakemuksessa yksilöitävä hyvin tarkasti, ei yllättäviä ideoita voida toteuttaa. Rahoitusmuoto ohjaa hakemukset helposti myös tietyille uralle, jotta minimoidaan riski rahoituksen saamatta jäämisestä. Elinkeinollisella puolella innovatiivisuuden merkitys toiminnassa on vielä pienempi, sillä mikroyrittäjien rahoitustuki sopii huonosti sitä tukemaan. Aidosti innovatiivisia hakijoita ohjataan muiden toimijoiden, kuten ELY-keskuksen, Kinnon ja Pro Agria Kymenlaakson yritysneuvojien luokse.

”Tiedämme Leader-toiminnan periaatteet, mutta mahdollisuudet uusien ideoiden eteenpäin viemisessä ovat aivan erilaiset kuin esim. POMO-aikana sääntöjen tarkentumisen takia.”

”Nykyinen työkalu, yritystuki, ei palvele yhtään innovatiivisuutta. Siellä on niin tarkat rajaukset, lait ja asetukset...”

Innovaatioprosessia pitäisi tukea sen eri vaiheissa. Haastateltujen mukaan ongelmat ovat prosessin alussa sekä eri vaiheiden nivelkohtien sujuvuudessa. Tietoa tuen mahdollisuuksista ei tarpeeksi tehokkaasti osata levittää, ideoiden imurointi ei ole järjestelmällistä ja järjestelmän byrokraattisuus karkottaa ideoitsijoita. Yksi ongelma-kohta on innovaatioprosessin loppupäässä, jolloin idea pitäisi saada tuottamaan. Kaupallistamiseen on vaikeaa saada tukea.

”Alkurahoituksessa on katvealueita, kun kukaan ei rahoita, jotta pääsisi tukien piiriin. Henkilöiltä puuttuu rahaa tai osaamista, jotta osaisi esitellä tai hankkeistaa ideansa.”

Hankeketju ei säädösten tiukkojen tulkintojen vuoksi toimi siten, että yhteisöllisistä hankkeista voitaisiin edetä joustavasti elinkeinolliseen toimintaan ns. hanke-toiminnan polkuidean mukaisesti (esiselvityksen kautta yhteisölliseen kehittämishankkeeseen, jonka jälkeen seuraisi elinkeinon kehittämisshanke ja lopuksi olisi käytössä yritystukia). Esimerkiksi hankkeissa korjattuja kylätaloja ei voi vuokrata yrittäjille viiteen vuoteen hankkeiden jälkeen kuin lyhytaikaisesti. Taustalla on pelko kilpailun vääristämisestä, mikä on maaseudulla kuitenkin lähinnä teoreettinen ongelma, koska kilpailua ei käytännössä useinkaan ole.

”Yksityinen päiväkotitoiminta perustettiin Xn kylätalolle, mutta se ei ollut mahdollista. Yksityisyrittäjä olisi halunnut vuokrata talon ja se olisi täyttänyt rakennuksen vaatimukset, mutta viisi vuotta loppumaksatuksesta ei ollut vielä tullut täyteen. Myöskään kunta ei voinut tehdä sitä, koska tiloja ei saa peruskorjata kunnalle.”

3.4.7 Yhteenveto: Tulkintoja innovaatioympäristöön vaikuttavista tekijöistä Kouvolan kuntaliitostilanteessa

Innovaatiopuhetta on Kouvossa pidetty yllä niin, että aihe löytyy eri strategioista. Kuitenkin innovaatioiden tukemiseen suhtaudutaan arjen työssä käytännön läheisesti, ja jopa allergiaa on havaittavissa termiä kohtaan. Todellisuudessa organisaatioissa tehdään pragmaattisesti sitä, mikä nähdään hyväksi ja mahdolliseksi yritysten kehittämistyössä.

Kouvolan kuntaliitoksen merkitys innovaatioympäristön toimivuuteen oli tutkimuksen tekoaikana suuri johtuen uudelleenorganisoinnin aiheuttamista eri toimijoiden ja virkamiesten roolien muutoksista ja niihin liittyvistä ongelmista. Muutokset jatkuivat tutkimuksen aikana muun muassa Kouvolan kaupungin ja Kinnon välisessä työnjaossa. Tämä hankaloitti sen erottamista, mitkä tekijät johtuvat ohimenevistä organisoinnin ongelmista ja mitkä taas liittyvät maaseudun innovaatioympäristön toimivuuden pysyvämpään problematiikkaan Kouvolan seudulla.

On vaarana, että kokonaisvaltaisempi ote kehittämiseen Kouvolan maaseutualueilla vähentyy. Virkamiehillä oli aiemmin hyvä omien kuntien tuntemus, mutta nyt on siirrytty kohti alueiden sektorikohtaista lähestymistä ja yritysneuvonnan tuottamista toimialakohtaisten projektien avulla. Tällöin mahdollisuudet sektoreita ylittäviin innovaatioihin voivat vähentyä. Toisaalta laajempi näkökulma voi edesauttaa uudistumista. Kuntaliitokseen liittyvä palvelujen karsiminen maaseutualueilla heikentää kehittämisen ilmapiiriä, mikä heijastuu kylien ja yrittäjien asenteeseen ja aktiivisuuteen hanketoiminnassa. Uudessa tilanteessa olisi hyödyllistä, jos kehittämistyötä voitaisiin toteuttaa paikallisten kylä- ja muiden yhdistysten lisäksi kokon kunnan laajuisissa rakenteissa. Organisointuminen on kuitenkin vielä kesken, mikä haittaa yhteistyötä.

Elinkeino-yhtiö Kinno ja toimintaryhmä Pohjois-Kymen Kasvu kehittämisen kentällä

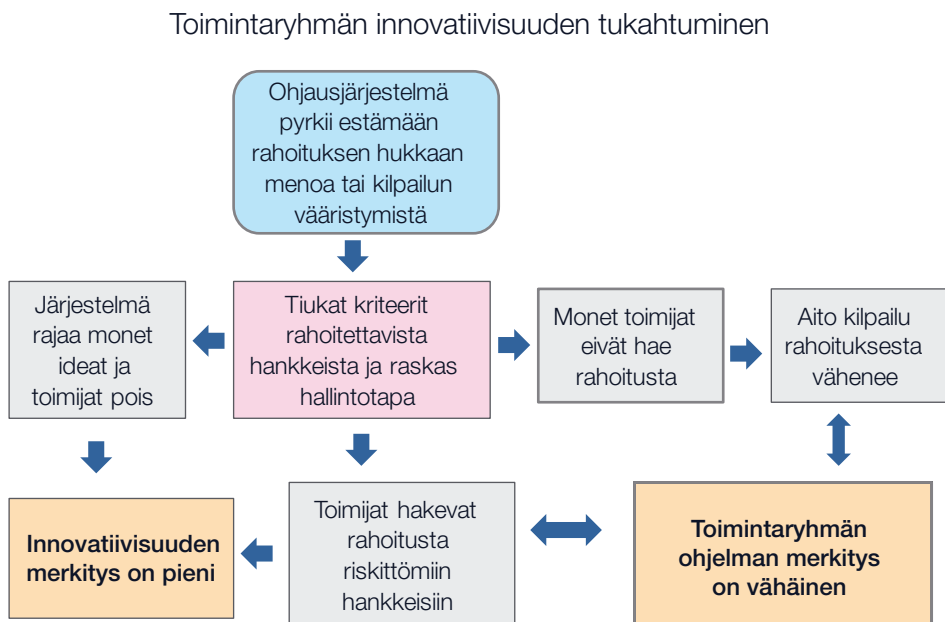
Sekä Kinno että Pohjois-Kymen Kasvu ovat tavallaan uusia toimijoita. Kinno aloitti toimintansa vuonna 2009, vaikka taustalla onkin jo vuonna 1994 alkanut seudullinen elinkeinojen kehittämistoiminta. Toimintaryhmä Pohjois-Kymen Kasvu on aloittanut suoran yritystuen myöntämisen muille kuin maatilakäytäntöalueille yrityksille vasta vuonna 2007. Osittain Kinnon ja Pohjois-Kymen Kasvun yhteistyösuhteisiin vaikuttaa tehtäväkenttien erilaisuus; toimintaryhmällä on historiansa takia luonnollisempaa olla yhteyksissä kolmannen sektorin toimijoihin kuin yritysten kehittämiseen keskittyvällä elinkeino-yhtiöllä. Kolmannen sektorin ja yrityssektorin yhteistyö voisi olla hedelmällistä esimerkiksi käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan näkökulmasta, mutta tämä ei ole juurikaan toteutunut. Tähän vaikuttaa osaltaan se, että tukijärjestelmä kohtelee näitä ryhmiä eri tavoin ja jopa estää niiden yhteishankkeita.

Organisaatiot toimivat helposti omissa piireissään. Esimerkiksi maaseututoimijoiden verkosto on melko kiinteä ja toisaalta elinkeinotoimintaan liittyvissä asioissa toimintaryhmä voi helposti unohtua. Yhteistyörakenteiden tasolla poikkeuksena on seutu yp -sopimus, jonka puitteissa tehtävä työ on kuitenkin vielä melko alussa. Kinno toimii kaupungin ohjauksessa, Pohjois-Kymen Kasvun taas koetaan olevan osa ELYn maaseutuhallintoa. Tässä mielessä strategisen yhteistyön lisäämisessä myös nämä taustaorganisaatiot ovat avainasemassa.

Kinnon strategiassa keskitytään elinkeinostrategian kärkitoimialoihin. Maaseudun suhteen sen yritysneuvontaresurssit ovat melko vähäisiä, mikä väistämättä heijastuu sen tarjoamien mahdollisuuksien tunnettuuteen maaseudulla. Pohjois-Kymen Kasvu taas pyrkii laajasti kehittämään maaseudun mikroyrityksiä, mutta suurempi merkitys sillä on kylien yhteisöllisten hankkeiden rahoittajana ja aktivoijana. Olenaista on, tukeeko tämä roolijako riittävän pitkien hankejatkumojen ja innovaatioprosessien syntymistä.

Toimintaryhmän rooli rahoittajan ja kehittäjän välissä on sille mahdollisuus innovaatioiden tukemisessa, mikä ei tällä hetkellä kuitenkaan konkretisoidu kovin hyvin. Toimintaryhmän tällä hetkellä käyttämä rahoitusmuoto ei tue innovatiivisten ideoiden kehittymistä. Pohjois-Kymen Kasvun rooli kehittämisen kentässä tuntuu sen mahdollisuuksiin nähden pieneltä. Sen toimintaa ei laajasti tunneta esimerkiksi Kinnossa. Osittain tähän vaikuttaa se, että toimintaryhmä on elinkeinotoimijana alueella uusi ja Maaseutuviraston sekä ELY-keskuksen linjaukset ohjaavat paljolti toimintaa (kuva 2).

Kuva 2. Toimintaryhmän innovatiivisuuden ja rahoituksen ohjauksen ristiriita.

Pohjois-Kymen Kasvu on toisaalta kyllä saavuttanut luotettavan toimijan ja tunnetun aseman sekä ruohonjuuritasolla että seudulla yleisesti. Sen vahvuutena on voimakas aktiivointiyö. Työntekijät kokevat, että tilastoja tärkeämpää ovat asiakkaat ja heidän tarpeensa. Toimintaryhmä edustaa pysyvyyttä tilanteessa, jossa kuntaorganisaatio koetaan maaseudulla kuntaliitoksen jälkeen kaukaiseksi. Työtä tehdään yleisen ilmapiirin kohottamiseksi, mikä voi olla olennaista uusien ideoiden löytymisen kannalta. Tällaisia asioita on vaikeaa nostaa esiin, kun kysellään toiminnan vaikuttavuuden perään. Tilastoinnissa ollaan kiinnostuneita työpaikka- ja rahamääristä, eikä - innovatiivisuuden kannalta sinänsä olennaisista - ilmapiiriasioista. Yritysrahoittajana toimintaryhmän rooli, jossa se välittää asiakkaita eteenpäin yritysneuvojille, muttei käytännössä saa rahoitettavia hankehakijoita muista kehittämissorganisaatioista, ei myöskään huomioi tulosindikaattoritasolla toiminnan merkitystä riittävästi.

Toimintaryhmän päätöksenteon autonomisuus on olennainen osa Leader-metodia, mitä on joskus jouduttu puolustamaan. Tämä periaate ei kuitenkaan saisi estää vuorovaikutusta ja yhteistyötä strategisella tasolla muiden kehittäjä- ja viranomais-tahojen kanssa. Käytännössä toimintaryhmät joutuvat tasapainoilemaan kahden ääripään, itseriittoisuudelta kalskahtavan omaehtoisuuden puolustamisen ja ulkoa tulevaan ohjaukseen taipumisen välillä.

Toimintaryhmän aktivaattoriroolia voitaisiin terästää ideoiden prosessoijan roolilla. Tällöin se voisi yhteistyössä muiden kehittäjätoimijoiden kanssa toimia ideapankkina ja järjestää niiden ”myllytys- ja prosessointitapahtumia” sekä verkottaa eri toimijoita. Silloin huomioitaisiin ideoiden kehittelyn vaatima pitkäjänteisyys sekä projektien jälkeinen elämä. Toimintaryhmätyö mahdollistaa kokonaisvaltaisen, sektoreita ylittävän kehittämisotteen. Tällöin se voisi tukea myös yhteisöllisten hankkeiden kehittymistä elinkeinollisiksi. Tämä tosin vaatisi myös säädösten tulkinnan muutoksia alueellisella, ehkä valtakunnallisellakin tasolla.

Projektikehittämisestä kohti strategista yhteistyötä ja omien roolien löytymistä

Vaikka usein toistetaan, että ”hyville ideoille löytyy aina tukea”, niin käytännössä nykyisessä järjestelmässä hyviä tai pienehköllä jatkokehittelyllä käyttökelpoisia ideoita jää hyödyntämättä. Syinä tähän ovat ilmapiirin lannistavuus ja hallintojärjestelmän raskaus, mikä karkottaa ideoijia tai jossa ei kyetä hyödyntämään heidän ideoitaan. Haastattelut puhuivat paljon ilmapiirin merkityksestä Kouvolan innovaatioympäristössä. Siihen on vaikea vaikuttaa kovin nopeasti. Menetetyn luottamuksen takaisin saaminen vaatisi onnistuneita esimerkkejä ja niiden esillä pitämistä.

Tarvittaisiin pysyvien kehittämisrakenteiden nykyistä parempaa hyödyntämistä, koska toteutettujen projektien tuloksista oppiminen sekä toteuttamatta jääneiden ideoiden jatkokehittely eivät ole tällä hetkellä kenenkään vastuulla. Tämänkaltaisen toiminta voisi kuitenkin olla hyvin hedelmällistä kehittäjäverkoston perustyötä.

Innovaatioista puhuminen johtaa helposti keskusteluun pelkästään ideoiden tukemisesta. Kuitenkin on kyse myös innovaation kehittymisestä aina hyödylliseksi koe- tuksi tuotteeksi tai palveluksi asti.

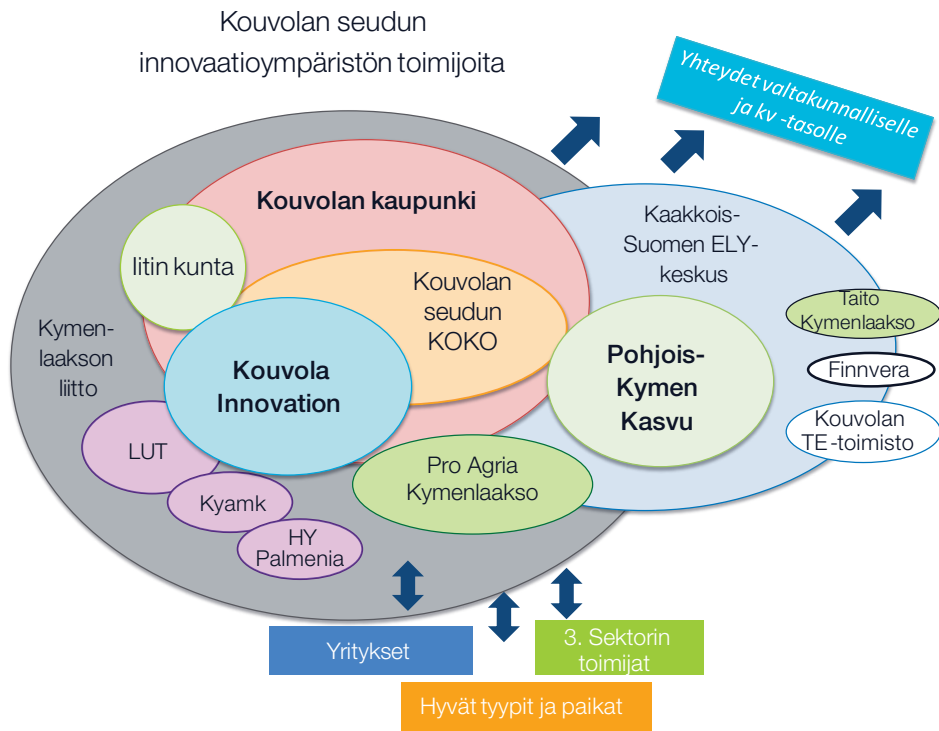
Innovaatiotoiminnan kannalta tärkeitä toimintoja hoidetaan sekä Kinnossa että Pohjois-Kymen Kasvussa, niin kuin useimmissa muissakin kehittäjäorganisaatioissa määräaikaisilla hankkeilla projektivaroin. Kehittäjien ”jalkautuminen maaseudulle” hoidetaan myös projektiresursseilla. Samaan aikaan ns. vakituisiin töihin suunnattuja resursseja on vähennetty. Kyseessä on rakenteellinen ongelma, kun monia yhteiskunnan aiemmin hoitamia asioita vyörytetään tai yritetään vyöryttää määräaikaisten projektien hoidettavaksi. Projektit on mielletty tehokkaaksi tavaksi koota resursseja ja osaamista tietyn asian kehittämiseksi. Toimintatapa sisältää myös ongelmia innovaatioympäristön kannalta. Projektihenkilöstö on yleensä määräaikaista, jolloin pelkästään projektitasolla syntyneiden verkostojen toiminta helposti loppuu projektien loppuessa. Projektihenkilöstön vaihtuessa voidaan menettää kontaktien lisäksi tärkeää tietoa. Esimerkiksi Pohjois-Kymen Kasvun määräaikaisen Mikroyrittäjyys Hankkeen vastuulla oli käytännössä toimintaryhmän elinkeinollinen aktivointityö. Innovaatioprosessit voivat katketa, koska ne vaatisivat pitempää aikaa kuin mikä yksittäisiin projekteihin pilkotussa työtavassa on mahdollista.

Toimintaryhmän ja elinkeinoyhtiön välinen yhteistyö on tällä hetkellä melko vaatimatonta strategisella ja johtamisen tasolla. Olennaista olisi toimintaryhmän ja elinkeinoyhtiön hallitusten välisen yhteistyön kehittäminen sekä myös Kouvolan kaupungin tiiviimpi mukanaolo tässä yhteistyössä. Sekä toimintaryhmä että elinkeinoyhtiö voisivat näin toimien tukea eri toimijoita ja ohjata heitä eteenpäin. Kinnon vahvuutena ovat hyvät innovaatioiden kehittämisen työkalut, joita se ostaa yhteistyökumppaneiltaan. Näiden hyödyntämisessä voisi ajatella olevan vielä parantamisen varaa maaseudun näkökulmasta.

Verkostojen kesto ja virallisuus vaihtelevat vakiintuneista, sopimuksellisista yhteistyösuhteista lyhytaikaisiin, tiettyä tarkoitusta varten muodostettuihin yhteistyörinkeihin (Rantanen & Granberg 2008). Tällä hetkellä innovaatioiden kehittäminen Kouvolan seudulla perustuu yritysten ja yhteisöjen omaan aktiivisuuteen tai kehittämisorganisaatioiden tempauksiin, ostettuihin palveluihin ja projekteihin, ei niinkään eri toimijoiden pitkäjänteisiin yhteistyörakenteisiin.

Haastattelussa sivuttiin eri organisaatioiden rooleja alueen maaseudun innovaatioympäristössä. Kuvassa 3 on kuvattu niiden perusteella Kouvolan seudun maaseutualueiden kannalta merkittävimpien neuvonta- ja rahoitusorganisaatioiden rooleja ja verkostoja sekä niiden yhteistyösuhteita.

Kuva 3. Innovaatiotoiminnan tukijoita ja niiden keskinäisiä suhteita Kouvolan seudun maaseudun innovaatioympäristössä.

Ryhmähaastattelussa tuotiin esille, että Kymenlaakson liitto voi tulevaisuudessa olla kaivattu "suurten linjojen vetäjä" yhdessä eri toimijoiden kanssa, mutta toistaiseksi sillä ei ole tätä roolia maaseudun innovaatioympäristön toimijana. Tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden roolia haluttaisiin suurentaa. Arvioitiin, että niillä olisi mahdollisuuksia toimia uuden tiedon tuottajana ja välittäjänä alueen toimijoille nykyistä enemmän. Kouvolan maaseutualueilla näyttäisi olevan hyviä mahdollisuuksia käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan mallien kehittämiseksi, koska aihe on LUT:ssa tutkimus- ja kehittämisaiheena ja niin Pohjois-Kymen Kasvulla kuin muillakin kehittämisorganisaatioilla on hyviä kontakteja maaseudun toimijoihin.

Kunnalla on erityisen tärkeä merkitys maaseudun innovaatioympäristön toimijana, koska se osallistuu siihen monessa eri roolissa. Elinkeino- ja maaseututoimi osallistuvat esimerkiksi suoriin kehittämistoimenpiteisiin. Koska peruspalveluiden järjestäminen on kunnan vastuulla, niihin liittyvät ratkaisut vaikuttavat ympäröivän alueen elinvoimaisuuteen. Esimerkiksi toimintalinjaukset ja hankintapolitiikka maankäyttöön, koulutukseen ja sosiaaliseen sektoriin liittyen vaikuttavat osaltaan alueen yritysten ja asukkaiden toimintamahdollisuuksiin.

Seutukaupungin innovaatiopolitiikan muotoilu

Eri toimijoiden yhteistoiminta innovatiivisuuden tukemisessa on suuri haaste. Organisaatioilla on omia intressejä, ja jopa keskinäistä kilpailua asiakkaista, vaikka sitä ei haastatteluissa suoraan sanottukaan. Innovaatioprosessi voi edetä eri suuntiin, siihen voi yhdistyä sekä uusia että vanhoja ideoita tai eri toimijoiden tietoja ja taitoja. Tämän takia mikään yksittäinen toimija ei kykene hallitsemaan innovaatioiden kehittymistä ilman yhteistyötä toisten kanssa. Haastatteluissa tätä ei oikein osattu nähdä, vaan oltiin enemmänkin huolissaan oman organisaation kyvystä hallita koko innovaatioketjua.

Yhteistyötä tulisi kehittää organisaatioiden strategiselle tasolle asti ja eri toimijoiden rooleja innovaatiotoiminnan tukemisen kentällä on syytä selkiyttää (vrt. Nuotanen 2009). Innovaatioympäristön toimivuutta edistää se, että eri toimijoiden roolit ovat selkeitä niille itselleen ja toisilleen. Olennaista on myös, että eri organisaatiot kykenevät jouhevaan yhteistyöhön ja jakavat yhteisiä päämääriä innovaatioympäristön kehittämiseksi. Tärkeätä olisi myös, että kehittäjäorganisaatiot toimivat itse mahdollisimman käyttäjälähtöisesti. Nykyistä parempi verkostoituminen aina kylätasolta kansainväliselle tasolle asti tukisi innovaatiotoiminnassa tärkeää tiedon ja ideoiden virtaamista.

Maaseudun innovaatioympäristön johtajuuskysymyksen ratkaisemiseen on syytä Kouvolan seudulla panostaa. Kyse on siitä, kuinka jaettua johtajuutta käytännössä alueella toteutetaan. Johtajuuden toteutuminen ei merkitse innovaatioprosessien omistamista vaan parempaa koordinaatiota eri toimijoiden tavoitteiden välillä. Eri toimijoiden ohjelmien yhteisen maalin puuttuminen on yksi oire siitä, että strategisella tasolla on tarvetta ”visioiden väliseen visiointiin” (vrt. Sotarauta ym. 2007, Kivelä 2009.)

Kouvolan kaupungilla on maaseutualueiden strategisten linjojen vetämisessä tärkeä rooli. Kouvolan tahtotilaa maaseutualueiden tuleviin kehityssuuntiin on kuitenkin selkiytettävä, jotta se voisi tätä roolia itselleen nykyistä enemmän ottaa. Oma kysymyksensä on, mille toimijoille käytännön tehtäviä, kuten poikkisektoraalisten ideointisessioiden järjestäminen, tullaan antamaan.

Innovaatio-käsitteen merkityksestä maaseudun kehittämisessä olisi hyvä käydä keskustelu, jotta se ei olisi vain ilmassa leijuva ihanne ilman todellista merkitystä. Kouvolan seudulla, jossa maaseutu- ja kaupunkialueet vuorottelevat tilkkutäkkimäisesti, olisi luontevaa puhua paikallisesta innovaatiopolitiikasta. Paikallista innovaatiopolitiikkaa ei tehdä vain yritysten ja yhteisöjen ideoita etsimällä ja kehittämällä, vaan ottamalla innovaatiopoliittinen näkökulma mukaan kunnan ja muidenkin toimijoiden paikallisissa ratkaisuissa, oli sitten kysymys yrittäjänäkökulman esillä pitämisestä alakoulun opetus suunnitelmassa tai uusien lähiruokaan liittyvien ideoiden suosimisesta päiväkodeissa.

On todettu, että maaseudun innovaatioympäristön kannalta tiiviit yhteydet keskuksiin ovat tärkeitä. Kouvolassa tähän on hyvät mahdollisuudet, sillä fyysiset välimatkat ovat lyhyitä. Välimatkat saattavatkin olla enemmän henkisiä. Valtakunnan

tasolla maaseutupolitiikkaa koordinoi maa- ja metsätalousministeriö, elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa työ- ja elinkeinoministeriö. Paikalliselle tasolle heijastuu jossain määrin ministeriöiden historialliset erot yhteistyörakenteiden vähäisyytenä.

”Eriseuraisuutta ollut - erityisesti maaseutupolitiikalla on ollut omat vankat rakenteensa ja siellä innovaatio on ´sulautettu´ siihen. Innovaatiopolitiikka on taas ollut siinä korissa, jossa on puhuttu teknologioista ja kasvuyrityksistä ja osaamisen kehittämisestä jne. Sellainen kosketuspinta on puuttunut.”

”...edelleenkin on lokeroiduttu, toivoisi ristiin meneviä näkökulmia.”

Maaseutualueiden yhteyksiä innovaatioiden kehittymisen kannalta olennaisiin verkostoihin ja tukijärjestelmiin haittaa tukijärjestelmän jäykkyys uudistua vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Esimerkiksi vapaa-ajan asukkaiden merkitystä ei ole vielä noteerattu siten kuin heidän potentiaalinsa olisi muun muassa palvelujen kehittämistyössä.

Kuntaliitoksen myötä Kouvola on muodostunut laaja seutukaupunki, jonka innovaatioympäristön muotoilu on uusi haaste alueen kaikille toimijoille. Toisaalta se on myös mahdollisuus, sillä kuntaliitokseen liittyvästä kuohunnasta huolimatta Kouvola on hyvät edellytykset hyödyntää maaseutualueiden innovaatiopotentiaalia. Tämä edellyttää kuitenkin perinteisten rajojen ylittämistä niin henkisesti kuin konkreettisesti. Päämäärien, toimintakulttuurien ja verkostomaisen hallintatavan rakentaminen seutukaupungin menestykseksi on käynnissä.

Lähteet

The Green Spirit of Kouvola - Kohti elinvoimaisempaa Kouvola. Kouvolan elinkeinostrategia 2010-2013.

Iitin kunnan strategia, www.iitti.fi.

Kasvusta voimaa - Pohjois-Kymen Kasvu ry:n kehittämisohjelma 2007-2013. Pohjois-Kymen Kasvu 2006. Saatavissa: <http://www.pohjois-kymenkasvu.fi/content/view/64/70/>. Viitattu 26.5.2011

Kivelä, H. (2009). Kehystää vai keikuttaa? Generatiivisen johtajuuden soveltaminen alueellisen innovaatioympäristön kehittämisessä. Teoksessa Kolehmainen, Jari & Ranta, Tommi (toim.) 2009: Innovaatioympäristöjen kehittäminen ja johtaminen. Käytännön kokemuksia suomalaisilta kaupunkiseuduilta. Aluekeskusohjelman verkostojulkaisu 1/2009.

Kouvolan ARVOKIRJA 2010. Strategisesta ajattelusta käytännön tekoihin - Miten teemme yhteisestä visiosta totta? Kouvolan kaupunki.

Kouvolan elinkeinostrategian kehysuunnitelma 2010-2013 (2009). www.kouvola.fi.

Nuottanen, J. (2009). Alueellisen innovaatiojärjestelmän kehityspolku - Case Kouvolan seutu. LUT 2009.

Ohjelmaehdotus Koheesio- ja kilpailukykyohjelmaan vuosille 2010-2013. Kouvolan kaupunki.

Ponnikas J., Korhonen S. & Nevalainen S. (2006). Pohjois-Kymen Kasvu - toimintaryhmän kehittämisohjelman 2000-2006 toteutumisen arviointi. Oulun yliopisto. Kajaanin yliopistokeskus Lönnrot. Kajaani.

Rantanen, M & Granberg, L. (2008). Innovations systems and processes in the field of new rural services: A cross-national analysis of differences in Finland, Germany, Latvia and the Netherlands. Saatavissa: www.insightproject.net/files/IN-SIGHT_WP5_final.pdf. Viitattu 26.5.2011.

Sotarauta M., Kosonen K.-J. & Viljamaa K. (2007). Aluekehittäminen generatiivisena johtajuutena. 2000-luvun aluekehittäjän työnkuvaa ja kompetensseja etsimässä. Tampereen yliopisto/ Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, SENTE-julkaisu 23/ 2007. Tampere.

Tilastokeskus, kuntien avainluvut. www.tilastokeskus.fi.

Yrityspalvelusopimus Kouvolan seudulla. (Julkaisematon lähde).

4 Tapaustutkimusten yhteenveto

4.1 Maaseudun innovaatioympäristöjen kulttuurinen perusta

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tarkasteltu innovaatiotoimintaa paikallisten toimijoiden ja politiikkakäytänteiden näkökulmista. Tarkoituksena on ollut tapausanalyysien avulla syventää käsitystä maaseudun innovaatioympäristöjen luonteesta sekä löytää aineksia ja ideoita maaseudun innovaatioympäristöjen kehittämiseen. Tavoitteena on ollut kuvata ja analysoida maaseudun innovaatioympäristöjä ja innovaatiotoiminnan kehittämistä seudullisella tasolla peilaten niitä innovaatiopolitiittisessa keskustelussa asetettuihin tavoitteisiin. Tutkimuksen tapausanalyseissä otettiin erilaisia näkökulmia maaseudun innovaatiotoimintaan. Tarkastelun painopiste oli niissä politiikkatoimissa, joiden avulla paikalliset kehittäjät ja yritykset ovat pyrkineet uudistumaan sekä ylittämään maaseudun innovaatiotoiminnan rakenteellisia ja muita esteitä. Siirtyminen innovaatiojärjestelmien kehittämisestä innovaatioympäristöjen toiminnan ymmärtämiseen on ollut tämän raportin läpileikkaava teema.

Tutkimuksen keskeisenä juonteena on ollut pohtia, miten käsitteellinen siirtymä *innovaatiojärjestelmistä innovaatioympäristöjä* korostavan ajatteluun voisi tuoda uusia näkökulmia maaseudun uudistumiskyvyn tarkasteluun ja kehittämispolitiikkojen uudelleenmuotoiluun. Innovaatioympäristöajattelun avulla olemme pyrkineet yhdistämään toisiinsa maaseudun innovaatioprosessien ”omalakisen” dynamiikan innovaatiopolitiikan rakenteita, järjestelmiä ja hallintaa painottavaan näkökulmaan. Tapaustutkimusten ymmärtäminen paikallisina innovaatioympäristöinä on näin ollen tarjonnut hedelmällisen maaperän prosessien ja järjestelmien väliselle tarkastelulle.

Varsin kattavaksi muovautunutta tiede- ja teknologiavetoista kansallista innovaatiojärjestelmä on erilaisin mekanismein pyritty tuomaan lähelle maaseutualueita. Osin tässä on onnistuttu, mutta tapaustutkimuksista ja aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta käy ilmi, että järjestelmän toimivuus on maaseutualueilla heikompi kuin suuremmissa kaupungeissa. Järjestelmä ei ole onnistunut tavoittamaan etenkin maaseudun mikro- ja pienyrityksiä, joiden toimintakulttuuriin ei kuulu luonteva yhteistyö korkeakoulujen kanssa. Aiemmasta tutkimuksesta nousee vahvana näkemys, että myös nykyinen innovaatiiveton kehitys noudattaa tuttua kumuloituvan kasvun logiikkaa, jossa uudistumiskyvystä tulee alueiden kilpailukyvyn

keskeinen ominaisuus. Uudistumis- ja uusiutumiskyky näyttäisi korreloivan tiheiden väestökeskittymien kanssa. Siellä missä on paljon ihmisiä, on paljon kohtaamisia. Vuorovaikutuksessa syntyy kumulatiivisesti uusia ajatuksia ja ideoita.

Esitetty näkemys on jatkumoa keskus-periferia -ajattelulle, jossa keskukset myös asettuvat kokonsa mukaiseen hierarkkiseen järjestykseen. Tämä näkemys synnyttää jo lähtökohtaisesti verkkaisemmin uudistuvia periferioita. Ne eivät ole innovaatioiden lähteitä tai tuottajia, vaan niiden omaksujia ja soveltajia. Kaupungit yliopistoineen ja korkean teknologian yrityksineen ovat ytimissä. Maaseutu samastuu periferiaan ja näin sen rooliksi muotoutuu toimia, ei niinkään innovaatioiden tuottajana vaan niiden ketteränä soveltajana. Maaseutu tulkitaan usein myös pelkästään tuotanto-orientoituneeksi, maatalouden tukipolitiikan toteuttamisen alueeksi. Maaseudun perifeerinen rooli näkyy muun muassa erikoistuneiden tukipalvelujen ja T&K-toimintojen puutteina ja käsityksenä siitä, että maaseutuyrityksillä on lähinnä käytännönläheinen soveltavan tiedon tarve ja tieteellisen tiedon omaksumiskyky on vastaavasti heikompi. Edellä mainittujen lisäksi innovaatiotoiminnan muita heikkouksia ja puutteita on esitetty luvussa 2.3.

Vaikka puutteiden listaus perustuu eri tutkimuksissa havaittuihin tosiseikkoihin, on syytä samalla muistuttaa, että maaseudun ja kaupungin erillisyyttä ei ole syytä ylikorostaa, kun kyse on innovaatiotoiminnan edellytyksistä tai esteistä. Tutkimustapaukset osoittavat selkeästi, että maaseudulla innovaatiolle annetut merkitykset ovat monisäikeisiä. Paikallisesti erilaistuneet maaseudun innovaatioympäristöt ovat omaleimaisen monipuolinen kokonaisuus, joka rikastuttaa kansallista innovaatiopuhuntaa ja vahvistaa sen innovaatiotoiminnan ideoiden ja uusiutumisen diversiteettiä.

Erillisyyttä korostavan näkemyksen rinnalla onkin kehitelty lähestymistapaa, jossa painotetaan alueellisten ja paikallisten *innovaatioympäristöjen* merkitystä alueiden menestykselle ja kilpailukyvyille. Uusien innovaatioympäristöjen luonne ei ole hierarkkinen vaan verkostomainen. Niissä tieto virtaa monitahoisesti ja paikan merkitys muuttuu. Tässä yhteydessä on korostettu maaseudun kehittäjätoimijoiden kykyä verkottua. Innovaatioympäristön käsite on myös laajentanut aiempaa innovaatiojärjestelmän käsitettä. Paikallisuus saa enemmän painoa. Suomessa on toteutettu valtakunnallisia ohjelmaperusteisen kehittämisen prosesseja, kuten OSKE ja KOKO, joiden kautta valtio on pyrkinyt tukemaan juuri uudenlaisten innovaatioympäristöjen muotoutumista.

Innovaatioympäristö-diskurssissa kaupunkien merkitystä ja asemaa ei kiistetä. Ne ovat jopa entistä tärkeämpiä tietointensiivisen yhteiskunnan solmukohtia. Oleellista on yhteys näihin solmukohtiin maantieteellisestä etäisyydestä riippumatta. Kaupunkien maantieteellinen laajuus (niin sanotut seutukaupungit) on kuitenkin erityisesti Suomessa haaste, joka ei voi olla vaikuttamatta myös politiikkalinjauksiin. Tämä ei koske yksinomaan innovaatiopolitiikan linjauksia vaan laajemmin alueiden kehittämistä. Julkisen talouden tulevaisuuden näkymät ja muut rakenteelliset tekijät pakottavat niin valtion kuin kuntien päättäjät ja virkamiehet hakemaan uusia toimintamalleja palvelutuotannon ohella myös alueiden kehittämiseen.

Oleellinen kysymys ei kuitenkaan ole se, että kannattaako maaseutualueille ylipäätään suunnata tiedevetoisen innovaatiotoiminnan rakenteita, vaan näkemys siitä, miten innovaatiopolitiikan rakenteet ja kehittämismallit löytävät paikkansa maaseutuyhteydessä ja miten niitä sujuvasti sovelletaan paikallisen toimintaympäristön kontekstissa. Tapausalueiden innovaatiotoimintojen paikallisia hallintarakenteita ja työnjakoa tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että innovaatioympäristöajattelu on vasta saamassa jalansijaa ja tutkimusalueilla haetaan eri keinoin toimivia ratkaisuja tähän haasteeseen muun muassa käytäntölähtöisistä (Pielisen Karjalan seutukunta) tai soveltuvin osin tiede- ja teknologiapohjaista innovaatiomalleista (Kuusio-kuntien seutukunta).

Siirtymä innovaatiojärjestelmästä innovaatioympäristö-ajatteluun avaakin uusia näkymiä maaseudun innovaatiotoimintojen kehittämiseen. Jos järjestelmäajattelussa on ollut ratkaisevaa luoda ja ylläpitää rakenteita, tarjoaa innovaatioympäristöjen näkökulma mahdollisuuden siirtyä verkostoperustaiseen innovaatiotoimintaan, jossa ratkaisevaa on eri toimijoiden suhdetapa. Oleellista olisi siis luoda sellaisia yhteistoiminnallisia suhdeverkostoja, jotka palvelevat esimerkiksi maaseutuyritysten kehittämistä ja niiden uudistumiskykyä. Tässä ajattelutavassa keskeisiä eivät ole organisaatiot ja rakenteet sinänsä, vaan niiden toimintojen sisältö ja toimintakyky. Erityisen merkitykselliseksi nousevat maaseudulla sellaiset yksilöt, yhteisöt tai yritykset, jotka kykenevät olemaan niin sanottuja ”glokaaleja aktoreita” (vrt. Ward ym. 2005). Nämä ovat toimijoita, joilla on sekä paikallisia että kansainvälisiä intressejä ja kykyä yhdistää näitä. Paikallisen ja kansainvälisen yhdistävät toimijat voivat innovaatioympäristöajattelussa olla mitä tahansa alueen aktiivisia toimijoita, kuten esimerkiksi kolmannen sektorin edustajia tai toimintaryhmiä.

Innovaatioympäristö-lähestymistavan keskeiseksi anniksi totesimme, että se ottaa huomioon toiminnan kontekstin erityiset kehitystekijät (sosio-ekonomiset rakennetekijät, alueen toimintakulttuurin jne.). Kansallinen ja alueellinen innovaatiojärjestelmä voi siis olla kuinka kehittynyt tahansa, mutta jos se ei istu paikalliseen kontekstiin, ei voida puhua toimivasta innovaatioympäristöstä. Innovaatioympäristön käsitteeseen sisältyykin laajasti erilaisia tekijöitä, jotka ovat paikallisen ja alueellisen uudistumisen taustalla. Innovaatioympäristön käsitteen voi tulkita vahvasti kulttuuriseksi, sosiaalisesti määräytyväksi ja historiallisesti kehittyväksi merkitysjärjestelmäksi. Sillä on myös laadullisia ominaisuuksia. Ympäristö voidaan kokea esimerkiksi uuteen kannustavaksi tai innostavaksi. Esimerkiksi alueen pitkä teollinen perinne vaikuttaa siihen, miten ihmiset hahmottavat alueensa muutosta, siihen vaikuttavia tekijöitä ja omaa rooliaan.

Innovaatioympäristön hahmottaminen ja tulkitseminen on siis aikaan ja paikkaan sidottua. Innovaatiotoimintaan vaikuttaa se, miten innovaatioympäristö ja itse innovaation käsite tulkitaan. Tämän kulttuurisen ymmärryksen keskeinen tuottaja on kieli, jonka kautta niin käsitteitä kuin käytänteitä jatkuvasti uusinnetaan ja ylläpidetään. Innovaatioympäristöä rakennetaan muotoilemalla ja toteuttamalla paikallisten tulkintojen kautta käytännön politiikkaa ja siihen perustuvia strategioita.

Tapausanalyseista nousi esiin kiinnostavia piirteitä liittyen innovaation käsitteen paikallisiin tulkintoihin. Ensiksi voidaan mainita hyvin käytännöllinen lähestyminen innovaatioihin. Tällöin innovaatio ymmärretään uudistukseksi, joka on merkityksellinen juuri paikallisessa toimintakontekstissa. Tähän liittyvä, aineistosta nouseva määrittely on, että innovaatio on vähittäinen käytännön parannus tai keksintö. Eräänlaisena arjen realismina tämä tiivistyy näkemykseen, ettei niukoilla resursseilla ole mahdollista tuottaa radikaaleja innovaatioita, jotka olisivat joko kansallisesti tai jopa kansainvälisesti toimintaa tai ajatuksia uudistavia. Tämän nähdään vaativan merkittäviä panostuksia uuden tiedon tuottamiseen, kuten perustutkimukseen tai pitkäjänteiseen tuotekehitykseen. Tässä yhteydessä ikään kuin itsestään selvänä perusteena aineistosta nousi esiin yliopiston puuttuminen alueelta.

Toisena huomiona aineistosta nousee, että innovaatiotoiminnan verkostoja on kudottu pääasiassa paikallisten toimijoiden välillä. Kehittäjät kokevat, että paikallisen toimijaverkon tulee olla vahva. Verkostossa on luonnollisesti mukana yrityksiä ja yksittäisiä toimijoita, joilla on laajempia verkostosuhteita, mutta ne eivät välttämättä ole institutionalisoituneet paikallisen verkoston vakiintuneiksi suhteiksi. Kyse on tärkeiden paikallisten avainhenkilöiden verkottamisesta.

4.2 Keskeiset havainnot maaseudun innovaatiopolitiikan paikallisesta muotoutumisesta

Tutkimuskohteena olivat toimijat, jotka muodostavat paikallisen innovaatioympäristön fyysis-toiminnallisen ytimen. Maaseudun innovaatiotoimintojen ja paikallisten innovaatioympäristöjen kehitysdynamiikkaa on tarkasteltu kunnallisten tai seudullisten elinkeinojen kehittäjien ja paikallisten toimintaryhmien kautta. Keskeinen tutkimuskohde on ollut näiden toimijoiden keskinäisen yhteistyön sekä roolien tarkasteleminen osana maaseudun alueellisia innovaatioverkostoja ja -ympäristöjä.

Tapaustudkimusten kautta haettiin vastausta siihen, miten erityinen maaseutupoliittinen kehittämisväline, toimintaryhmätyö ja sen ytimenä Leader-metodi, on onnistunut tukemaan maaseudun innovaatiotoimintojen kehittämistä. Tutkimuskysymyksinä esitimme muun muassa: *Onko maaseutualueilla onnistuttu muokkamaan elinolojen ja elinkeinojen kehittämispoliittikkoja innovaatioita korostavaan suuntaan, millaisen roolin kunnat ovat ottaneet elinkeinopolitiikkansa suuntaamisessa innovaatiovetoiseen suuntaan ja minkä varaan maaseudun innovaatioympäristömalli voi rakentua?*

Tapaustudkimuksista nousee esiin kuusi keskeistä havaintoa koskien paikallisten innovaatioympäristöjen muotoutumista. Ensinnäkin elinkeinojen ja yrittäjyyden kehittämistoimintaa on tapausalueilla leimannut kuntien yhteistyösuuntien jatkuva hakeminen ja eri organisaatioiden toiminta-alueiden muutokset sekä siitä seurannut hallinnollis-toiminnallinen hajanaisuus. Tämä on vaatinut toimijoilta jatkuvaa

sopeutumista ja niellyt energiaa kehittämis- ja innovaatiotoiminnalta. Erityisesti kuntayhdistymisprosessit ovat vieneet huomiota pitkäjänteiseltä elinkeino- ja innovaatiopolitiikan harjoittamiselta. Tämä kertoo välillisesti myös siitä, että kuntien rooli on usealla tavalla merkittävä elinkeino- ja innovaatiotoiminnan paikallisina kehittäjinä. Kunnilta odotetaan johtajuutta ja suunnannäyttöä tilanteessa, jossa paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyön kokonaisuus muodostuu monen eri toimijan osapanoksesta. Laajenevat kunnat haastavat eri toimijoita yhdistyksistä viranomaisiin ylittämään vanhoja maantieteellisiä, hallinnollisia ja kulttuurisia rajoja. Laajempien foorumeiden ja uusien rakenteiden kautta erilaiset näkökulmat ja perinteet voivat kohdata toisensa nykyistä paremmin.

Toiseksi perinteinen elinkeinopolitiikka on organisoitumistavasta riippumatta saanut rinnalleen innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan, ja monilta osin nämä kehittämisotteet ovat sulautuneet toinen toisiinsa. Kehittämisen kohteeksi on yksittäisten yritysten rinnalle tullut innovaatioiden syntymistä ja yrittäjyyttä suosivien toimintaympäristöjen ja -edellytysten luominen. Innovaatiovetoisessa elinkeinopolitiikassa yrittäjät ja kehittäjät ovat yhdessä osa uuden luomisen verkostoja. Kuntien ja alueen muiden kehittäjien roolina on yleisten toimintaedellytysten turvaaminen, yhteistyösuuntien sekä -verkostojen aktiivinen rakentaminen ja avaintemojen strateginen osoittaminen. (vrt. Niska & Vesala 2011.)

Kolmas huomio on, että eri toimijoiden roolit vaihtelevat esimerkiksi alueiden sijainnin tai muiden kehitystekijöiden suhteen. Maaseutualueet ovat jo lähtökohteisesti usealla tavalla haastavia ja eroavat toisistaan innovaatiotoiminnassa, mikä ulottuu myös toimijatason ratkaisuihin. Tapaustutkimuksen perusteella esimerkiksi syrjäinen maaseutu tuottaa kehittämistoimijoille erityyppisiä keskinäisiä rooleja kuin kaupunkien läheinen maaseutu. Maaseutumaisuuden asteen ohella roolien muotoutumiseen vaikuttavat lisäksi muun muassa organisaatioiden toimintahistorian pituus, johtamistyyli ja työntekijöiden henkilökohtaiset kyvykkyydet. Tämä kokemuspohja vahvistaa ajatusta siitä, että innovaatioympäristöt ovat moninaisia ja innovaatiotoiminnan toimijarakenteet sekä toimintamallit edellyttävät paikallista ja alueellista ”räätälöintiä” innovaatiovälineistön eri vaihtoehdoista.

Tapausalueiden elinkeinopolitiikassa on selvästi havaittavissa perinteisen elinkeinopolitiikan ja innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan otteiden vähittäinen sekoittuminen. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että elinkeinoyhtiön harjoittama elinkeinopolitiikka saa lisäsisältöä innovaatiopolitiikan välineistöstä, toimintaryhmän yritystuki-instrumentit sulautuvat osittain elinkeinoyhtiön innovaatiovetoiseen koulutus- ja politiikkaan erilaisissa yhteistyöhankkeissa tai päinvastoin toimintaryhmien paikallinen innovatiivinen aktivointityö ja välineistö palvelevat elinkeinoyhtiön tarpeita. Tämä on viisasta toimintaa, koska maaseutualueiden niukempien resurssien ympäristö edellyttää erilaisten kehittämisotteiden yhdistämistä. Toimijoiden ja heidän käytössään olevien kehittämisvälineiden lokeroiminen yksin perinteiseen tai innovaatiovetoiseen elinkeinopolitiikkaan ei ole oleellista, vaan pikemminkin tulee suuntautua siten, että roolit vaihtelevat ja täydentävät toisiaan.

Neljäntenä huomiona on tapausanalyseista esiin noussut hallinnan mittakavaan liittyvä piirre: aidon uudistumisen edellytyksenä on aina myös jonkin vanhan häviäminen (vrt. ”luova tuho” ja radikaalit innovaatiot). Maaseudun paikallisissa organisaatioissa, joissa kehittämiseen käytettävissä olevat resurssit ovat pääsääntöisesti niukat, ei yleensä ole mahdollista keskittyä vain uuden luomiseen. Voimavaroja on käytettävä myös kamppailuun olemassa olevan säilyttämisestä. Kehittämisen arkiset tilanteet ovatkin tasapainoilua monien kehittämistarpeiden ja niukkojen resurssien välillä. Maaseudun paikallisessa kehittämistoiminnassa onkin hyvin vahvasti läsnä aluekehittämisen kaksi perusulottuvuutta: *ylläpitävä ja kokeileva uudistaminen*. Ensin mainittu paradoksaaliselta kuulostava käsite kuvaa sitä, että olemassa olevaa toimintaa täytyy kyetä uudistamaan sen säilyttämiseksi. Kokeileva uudistaminen puolestaan on kurottautumista johonkin aivan uuteen ja ennestään tuntemattomaan. Suurissa kehittämisorganisaatioissa voidaan roolittaa toimijoita niin, että toiset keskittyvät olemassa olevan kehittämiseen ja toiset tähyävät uusiin näkymiin ja kokeiluihin. Maaseudun niukat paikalliset kehittämisresurssit eivät mahdollista tällaista työnjakoa, vaan samat kehittäjät, niin henkilöt kuin organisaatiot, työstävät sekä ylläpitäviä että kokeilevia toimintoja.

Tämän tutkimuksen case-aineistojen perusteella vaikuttaa siltä, että tasapainoilu kahden logiikan – ylläpitävän ja kokeilevan uudistamisen – välillä näyttää maaseudun kehittämisen arjessa merkityksellisenä. Maaseudun kehittämisen arjen ymmärtämisen kannalta voi nostaa esiin kolme mahdollista tulkintaa syistä, jotka selittävät sitä, miksi uuden luomiseen ei aina aktiivisesti pyritä. Taustalla voi olla kehittäjien pelko siitä, että liika innostus uuden kokeiluun voi heikentää luottamusta niiden taustahenkilöiden ja -yritysten keskuudessa, jotka toimivat aktiivisen lähiverkoston piirissä ja kehittäjätoimijoiden paikallisena tukena. Näiden taustaryhmien luottamuksen menettäminen olisi erittäin iso ongelma mille tahansa paikalliselle kehittäjäorganisaatiolle, eikä vähiten toiminnan rahoituksen näkökulmasta. Tämän taustajoukon luottamusta puolestaan ylläpidetään tuottamalla konkreettisia ja näkyviä tuloksia tasaiseen tahtiin.

Selityksenä voi olla myös se, että arvosidonnaisina innovaatiot sitoutuvat vahvasti vakiintuneisiin asenteisiin ja arvostuksiin. Tällöin voi olettaa, että mitä radikaalimpia innovaatioita ollaan edistämässä, sitä suuremmiksi käyvät haasteet hallita keskustelua, joka niiden hyödyllisyydestä tai järkevyydestä väistämättä kumpuaa. Pahimmillaan tällainen keskustelu voi johtaa paikallisen kehittäjäyhteisön koheesion heikkenemiseen ja sitä kautta myös eri osapuolten tuen hiipumiseen ja lopulta yhteistyökyvyttömyyteen. Onkin turvallisempaa pitää keskustelu ”varmoilla vesillä” ja välttää yhteisön sisäisiä ristiriitoja sekä aloitteita, jotka lisäisivät yhteisön sisäisten konfliktien todennäköisyyttä. Harmitonta ideointia voi toki harrastaa, mutta vakavan ja resurssija vaativan pitkäjänteisen kehittelyn alle ei yllättäviltä tuntuvia ideoita välttämättä oteta. Radikaalit innovaatiot syntyvät harvoin kollektiivisen päättelyn tuloksena. Lisäksi selittäjä voi löytyä innovaatiotoimintaa kehystävästä ohjelmapolitiikasta ja rahoitusjärjestelmästä. Ohjelmakehityksen tavoitteet

ja niiden tulkinnat ohjaavat hanketoimintaa ennalta arvattavaan suuntaan. Tulokset tulee näin ollen määritellä etukäteen, ja niiden on oltava selkeitä ja mitattavia.

Viidentenä kokonaisuutena tulee nostaa esiin kysymys toimintaryhmätyön erityisyydestä paikallisten innovaatioympäristöjen kokonaisuudessa. Toimintaryhmätyön lähtökohdaksi on toimia välittäjäorganisaationa paikallisten toimijoiden, alueen kuntien ja alueen ulkopuolisten toimijoiden välillä. Verkostomainen toimintatapa soveltuu hyvin maaseudun niukkojen resurssien kokoamiseen, yhteistyön synnyttämiseen yli alue-, toimiala- ja hallintorajojen sekä uuden tiedon välittämiseen alueelle sen ulkopuolelta. Kuten aineisto osoittaa, toiminnan kautta on onnistuttu tukemaan uutuuksien (*novelties*) syntymistä ja etenemistä pureutumalla muita kehittämistoiminnan tukivälineitä paremmin paikallisyhteisöjen ja pienten yritysten ideatuotantoon.

Parhaissa tapauksissa toimintaryhmät ovat onnistuneet saattamaan yhteen erilaisia toimijoita ja tukemaan ideoiden kehittymistä taloudellisesti menestyviksi niche-tason innovaatioiksi (esim. puuenergian hyödyntämiseen liittyvät innovaatiot Suomessa ja Ranskassa, Rand ym. 2008). Tässä mielessä Leader-toimintamalli on ollut merkittävä edistysaskel maaseudun innovaatioympäristöjen kehittämiseksi ja tässä suhteessa edelleen hyvin toimiva väline.

Tapaustutkimusten perusteella toimintaryhmien siteet ovat vahvoja erityisesti paikallisyhteisöihin ja maaseudun mikro- ja pienyrityksiin. Seudullisten ja alueen ulkopuolisten kehittäjäverkostojen yhteistyössä Leader-toimijat ovat mukana usein henkilökohtaisesti ja projektien kautta, mutta eivät strategisella tasolla. Keskenään tuttujen toimijoiden yhteistoimintaa on kuvattu sitovan sosiaalisen pääoman käsitteen kautta. Silloittava sosiaalinen pääoma taas on kykyä kytkeä yhteen erilaisia ryhmiä. Innovaatiotoiminnassa tarvitaan sekä hyväkuntoisia lähiteitä (vahvoja linkkejä) että pitkiä etäisyyksiä yhdistäviä teitä (Harmaakorpi 2008). Vaarana toimintaryhmillä on käyttää niukkoja resurssejaan vain lähiteiden hoitoon ja jättää liian vähälle uusien ja ylipaikallisten yhteistyötahojen sekä ajatusten ”silloittaminen”.

Toimintaryhmätyö ja niiden tarjoamat yritystuet ovat luonteva osa paikallista elinkeinon kehittämistä. Toimintaryhmätyö on elinkeinopolitiikan kokonaisuudessa kuitenkin pieni toimija rahojen ja resurssien näkökulmasta. Toimintaryhmät tasapainoilevat rahoittaja- ja kehittäjäroolien välillä, mikä voi näyttäytyä roolien epäselvyytenä. Vaikka Leader ei nykyisellään ole jouheva rahoitusmuoto, ei byrokratiasta ole tehty tapausalueilla kynnyskysymystä.

Leader -rahoitusta haluttaisiin viedä riskirahoituksen suuntaan, jolloin tavoitteena olisi yllättävien ideoiden tukeminen. Kyse on Leader-metodin alkuperäisen ajatuksen esiin nostamisesta ja toimintaryhmien kehittäjäroolin uudelleen löytämisestä. Tämä vaatii myös kehittäjiltä riskinottoa ja innovatiivisuutta (vrt. Niska & Vesala 2011). Muuten uhkana on, että toimintaryhmät jäävät innovaatiotoiminnan ulkokehälle pelkästään yhdeksi rahoitusinstrumentiksi muiden ohella. Sekään ei liene poissuljettu mahdollisuus, että toimintaryhmätyötä sekä elinkeino-organisaatioissa tehtävää yritysten kehittämistä tehdään tulevaisuudessa tiiviissä yhteistyössä

kokonaan uudella tavalla siten, että hyväksi havaittu Leader -metodin ydin ihmisten mittaisten ideoiden, hankkeiden ja aktivoinnin edistämiseksi paikallisyhteisöissä säilyy, mutta kunnan vastuuta toiminnan kokonaisuuden ohjauksessa selkiytetään.

Lopuksi huomio kiinnittyy politiikanalojen koordinaation ja paikallisen kehittämisen väliseen suhteeseen. Maaseutu-, elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa on kehitetty hallinnon ylätasolla toisistaan erillisinä, mikä aiheuttaa paikallisella tasolla hämmennystä. Toimintaryhmien asema suhteessa kuntalähtöiseen elinkeinon kehittämiseen on riippunut muun muassa kuntien ja toisaalta toimintaryhmien kyvystä tunnistaa toimintatavan täydentävyys. Esimerkiksi kylien ilmapiiriin vaikuttaminen ja yrittäjämäisen asenteen levittäminen ovat nimenomaan innovaatiopolitiikkaa, vaikka toiminta tapahtuu maaseutupolitiikan rakenteissa.

Voidaan sanoa, että Leader-toimintamalli on ollut historiallisesti liian eriytetty ratkaisu, mikä nykyisellään on heijastunut myös kysymykseen innovaatiotoiminnan elinkeinopolitiikan paikallisesta muotoutumisesta. Yleisemmin tarkasteltuna toimintamallin sulauttaminen suomalaiseen kehittämisjärjestelmään on ollut vaikeaa johtuen siitä, että monissa maissa Leader on ottanut hoitaakseen tehtäviä, jotka Suomessa perinteisesti ovat kuuluneet kunnille.

Kyse on siis paikallisesta kehittämispolitiikasta, sen tehtävänjaosta ja tietysti valasta. Leader-toiminnan haasteena on ollut rakentaa toimiva suhde kuntiin uudessa tilanteessa, jossa toimintaryhmillä voi parhaimmillaan olla merkittävä rooli innovaatiotoiminnan elinkeinopolitiikan toimijoina ja maaseudun kehittämisilmapiiriin vahvistajina. Kuntaliitostilanteissa kaivattu kehittämisen pitkäjänteisyys voi osaltaan toteutua toimintaryhmätyön kautta, jos kehittämisohjelmat toimivat aidosti strategisina aluekehittämisen välineinä ja niihin ohjataan myös enemmän resursseja.

Tavoiteltavat maaseudun innovaatiomallit vaihtelevat alueiden erityisistä lähtökohdista riippuen. Tärkeintä on alueiden mahdollisuuksiin perustuvan yhteisen tahotilan löytäminen, selkeiden, mutta tarpeeksi innoittavien päämäärien löytäminen, sisäisistä ja ulkoisista yhteyksistä ja avoimesta tiedonvirtauksesta huolehtiminen sekä eri toimijoiden vahvuuksiin perustuvien roolien mukainen toiminta niin, etteivät innovaatioprosessit katkea hallinnollisiin tai valtapoliittisiin ongelmiin.

4.3 Ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan laajenevat kehät

Tapaustutkimuksissa analysoitiin kehittäjäverkosto-, organisaatio- ja yksilötasolla tiedon luomisen ja innovaatioiden syntymekanismia maaseutualueilla. Tutkimuskysymyksenä esitimme, millaisia innovaatioverkostoja tapausalueilla on kyetty rakentamaan eri toimijoiden välille ja minkä varaan maaseudun innovaatiomalli voi rakentua.

Kuten luvussa 2.3 todettiin, käyttäjä- ja ihmislähtöisyys on vakiintumassa innovaatiopolitiikkaa ohjaavaksi uudeksi näkökulmaksi (vrt. Ruckenstein ym. 2011). Ihmislähtöinen innovaatiomalli perustuu ajatukseen innovaatiosta arvonnäkökulman synnyttämisen

sosiaalisena prosessina. Innovaationäkökulmasta taloudellisen arvon tuottaminen edellyttää sitä, että innovaatiot tulevat osaksi jonkin yhteisön ja sen muodostavien yksilöiden välisiä suhteita ja käytäntöjä. Kyse ei ole yksinomaan sosiaalisen arvonluonnin mekanismista ja erottautumisesta taloudellisen arvonluonnin välineenä, vaan myös siitä, miten ihmiset synnyttävät arjessa innovaatioita ja hyötyvät niistä suoraan itse. Yhteistä näille molemmille näkökulmille on se, että innovaatiot sekä kumpuavat jostain yhteisöstä että tulevat osaksi jotain yhteisöä. Näkökulma laajentaa innovaation käsitettä perinteisestä tiede- ja teknologiavetoisesta käyttöyhteydestä kohti yhteiskunnallisia ja sosiaalisia innovaatioita tavoitteena edistää kestäviä paikallisia ratkaisuja ja inhimillistä pitkäkestoista hyvinvointia (emt.).

Etenkin syrjäisten maaseutualueiden kohdalla innovaatiotoiminta rakentuu inhimillisten resurssien varaan. Maaseudun ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan mallissa ei ole kyse yksinomaan avoimen tai käyttäjälähtöisen innovaatioparadigman skaalaamisesta maaseutualueille soveltuvaksi vaan siitä, miten vähäisemmän ihmistiheyden alueilla onnistutaan saamaan inhimilliset resurssit laajasti käyttöön. Tähän tarkoitukseen sopivia tarpeeksi herkkiä ihmisten kohtaamisen välineitä tulisi kehittää sekä paikallisen innovaatioympäristön että kansallisen innovaatiojärjestelmän tasolla.

Tapaustutkimuksista kävi ilmi, kuinka toimijoiden välinen sosiaalinen ja kognitiivinen läheisyys ja kehittäjäverkostojen ulospäin laajenevat kehät ovat ratkaisevassa asemassa maaseudun innovaatiotoiminnan kehittämisen kannalta. Kehittäjien välinen yhteistyö ja monipuolisesti kietoutuneet läheiset yhteistyösuhteet ovat maaseudulla ja pienissä kaupungissa voimavara. Maaseutupaikkakunnan etuna on lyhyet sosiaaliset etäisyydet myös elinkeinojen kehittämisessä. Huomionarvoista on, että maantieteellistä etäisyyttä keskuksista ei pidetä tapausalueilla lähtökohtaisesti ongelmana, vaan etäisyys voidaan ylittää muun muassa tietotekniikan ja verkostojen avulla.

Luottamuksellisten suhteiden rakentuminen leimaa innovaatiotoiminnan dynamiikkaa, olipa kyse sitten pienestä maaseutupaikkakunnasta tai suurkaupungista. Paikallisten verkostojen rakentaminen on välttämätön, mutta ei vielä riittävä edellytys toimivalle innovaatioympäristölle. Vaikka maaseutualueiden vahvuutena on paikallisesti tiiviit ja toimivat yhteistyösuhteet, voi niillä olla myös käänttöpuolensa; alueelle ei pääse virtaamaan uutta tietoa ja voi syntyä paikallisia lukkiutumia sekä juutumisia toimintamalleihin, jotka estävät uusien innovaatioiden syntymistä. Oleellista onkin pyrkiä välttämään toimijoiden liiallista paikallista jumiutumista. Käytännössä esimerkiksi T&K-toiminnan vähäisyys pakottaa maaseudun toimijoita laajentamaan verkostojaan ulospäin. Verkostojen laajentamista tukee myös maaseutupaikkakuntien näkeminen osana laajempaa innovaatioympäristöä, mikä ilmeni tapausalueilla pyrkimyksinä verkottua keskuskaupunkeihin monin eri tavoin.

On tosin syytä painottaa, että keskittyminen maakuntatasoiseen verkottumiseen ei sekään vielä ole riittävä ehto toimivalle innovaatioympäristölle. Innovaatioympäristöajattelu ylittää hallinnollisten alueiden rajat, jolloin paikallisen

kehittämispolitiikan ydin saattaa olla maaseutukuntien ulkopuolella maakuntakeskuksissa tai vielä etäämmällä. Innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan veturi on toimiva kehittäjäverkosto. Maaseutualueidenkin kehittäjäverkostojen on päästävä mukaan solmukohtien imuun ja samalla tuoda maaseudun innovaatiopotentiaali laajemmin hyödynnettäväksi. Tässä edesauttaa profiloituminen omilla erityisillä teemoilla sekä kehittäjien ja yrittäjien kyky olla osa ylipaikallisia kehittämisverkostoja. Tästä esimerkkeinä ovat tapausalueilla lukuisat kansalliset ja kansainväliset yhteistyöverkostot.

Maaseudun tulevaisuuden innovaatiomallit ovat oletettavasti sekoitus nykyisiä innovaatiomalleja maustettuna entistä enemmän innovaatioiden sosiaalista arvontuontia ja kestäväää sisältöä tuottavilla näkemyksillä. Innovaatiotoiminnan sisäiseen luonteeseen kuuluu, että sen sisältö uusiutuu jatkuvasti vastaamaan niitä muutostarpeita ja avautuvia mahdollisuuksia, joita muuttunut toimintaympäristö edellyttää. Näiden uusien innovaatiomallien esiinnousu tunnistetaan tapausalueillakin, mutta välineitä siihen vastaamiseen ei vielä koeta olevan. Samanaikaisesti esiintyy toiveita perinteisen tiede- ja teknologiaperustaisen innovaatiomallin vahvistamisesta. Tältä pohjalta vaikuttaisi olevan tarvetta syventyä tarkemmin maaseudun erityisyyteen erilaisten innovaatiomallien toimintakenttänä.

Lähteet:

Harmaakorpi, V. (2008). Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan innovaatioympäristöt. Teoksessa: Mustikkamäki, N. & Sotarauta, M. (toim.). Innovaatioympäristön monet kasvot. Tampere University Press. Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print. Tampere. 108-131.

Niska, M., & Vesala, K. M. (2011). Moninaistuva politiikka, moninaistuva yrittäjyys? Toimijaposition rakentuminen yrittäjyyden edistämiskursseissa. Teoksessa: Vesala, K. M. & Vihinen, H. (toim.) Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16. Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy. 94-128.

Rand, S., Brunori, G., Dockés, A-C., Fischler, M., Guillaumin, A., Neri, T. & Sumane, S. (2008). Environmental Technologies Synthesis Report. Verkkojulkaisu. Saatavissa: http://www.insightproject.net/files/IN-SIGHT_WP4_final.pdf. Viitattu 9.9.2011.

Ruckenstein, M., Suikkanen, J. & Tamminen, S. (2011). Unohda innovointi. Keskity arvontuontiin. Ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan menestystarinoita eli kuinka uudenlaista arvoa synnytetään käytännössä. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 291. Edita Publishing Oy. Edita Prima Oy, Helsinki.

Ward, N., Atterton, J. Kim, T., Lowe, P., Phillipson J. & Thomson, N. (2005). Universities, the Knowledge Economy and "Neo-Endogenous Rural Development". Centre for Rural Economy, CRE, Discussion paper Series No.1.

5 Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa

Tutkimuksen johtoajatuksena ja keskeisenä tutkimuskysymyksenä on ollut se, millä tavoin maaseutualueiden innovaatioympäristöjen kehitys tulisi jatkossa kytkeä osaksi kansallista innovaatiopolitiikkaa ja sen kehittämisvälineitä. Monet kansallisesti merkittävät politiikkavälineet ja -ohjelmat kohtaantuvat lähinnä yliopistopaikkakuntiin tai maakuntakeskuksiin sekä toisaalta suuriin ja/tai tieto- ja teknologiaintensiivisiin yrityksiin. Näin ollen innovaatioympäristöjen kehittämistä on tehty ja tehdään maaseudulla paljolti rakennerahastovaroin ja aluekeskusohjelman sekä koheesio- ja kilpailukykyohjelman turvin.

Voidaan jopa sanoa, että perinteinen, paikallishallintolähtöinen elinkeinopolitiikka on liukunut osin aluekeskusohjelmien ja niitä jatkavan koheesio- ja kilpailukykyohjelman sisään ja sulautunut osaksi niiden klusterikehittämistä sekä innovaatiopoliittista kehittämisdiskurssia ja -välineistöä. Näin ollen edellä mainitut ohjelmat ovat osaltaan edistäneet innovaatioympäristöajattelun juurtumista maaseutupaikkakunnille, vaikka välineistön täydestä toimivuudesta ja puhettavan yhtenäisyydestä ei tämän tutkimuksen kokemusten perusteella voida juurikaan puhua. Alueellisen innovaatiotoiminnan kehittämisen näkökulmasta maaseutupoliittiset toimet ovat motivoituneet varsin vähän innovaatioympäristöihin liittyvästä käsitteistöstä ja ajattelusta. Sen sijaan maaseutupoliittikatoimet – kuten toimintaryhmätyö – ovat pitäneet yllä ja uusintaneet maaseudun erityispiirteitä, mikä on varsin luonnollista. Tilanne avaa monia kysymyksiä maaseudun innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämisen näkökulmasta.

Millaisia kehittämisrakenteita, -strategioita ja -malleja voi jatkossa syntyä tilanteessa, jossa kansallisella innovaatiopolitiikalla halutaan yhtäältä vahvistaa absoluuttisia kansallisia huippualoja ja toisaalta luoda aiempaa laaja-alaisempaa innovaatiotoimintaa? Millaisia muotoja paikallinen elinkeinopolitiikka saa, kun kuntarakenne elää ja yhteistyösuunnat hakevat jatkuvasti muotoaan? Millaisen roolin toimintaryhmä onnistuu löytämään itselleen erilaisten odotusten puristuksessa? Avainkysymys kuuluukin: Millainen näky maaseudun innovaatiotoiminnan edistämiseksi on löydettävissä, jotta sen voisivat jakaa sekä kansallista etua ajava keskuhallinto että paikallisyhteisön parasta mieltivät paikalliset toimijat?

Kansallisessa innovaatiopoliittisessa ajattelussakin monet asiat ovat nyt liikkeessä. Esimerkiksi Sitran raportti (Ruckenstein ym. 2011, 134) päättyy esittämään innovaatiopolitiikan tulevaisuuden näkymänä, että keskittymien syntyä samankaltaisten toimijoiden ympärille ohjannut vallitseva klusteriajattelu on jopa

muodostumassa käyttäjälähtöisen innovaatiotoiminnan esteeksi. Tätä perustellaan sillä, että tutkimus- ja kehityshankkeita rakennetaan usein hyvin homogeenisissä ryhmissä, joissa suuret yritykset käytännössä etukäteen määrittelevät sen mitä tehdään. Tällöin klusterimaisessa toiminnassa varsinainen kehitystyö ja innovaatiotoiminnan takana oleva ajattelu pohjautuu vanhoille toimintamalleille, joita kuorrutetaan käyttäjätestauksilla projektien loppupäässä.

Tämä yksittäinen esimerkki kuvaa, kuinka käsitys innovaatioprosessien luonteesta ja innovaatiopolitiikan painotukset kehittyvät yhtä matkaa. Maaseutualueiden kannalta avoimen innovaatiomallin tulo innovaatiopolitiikan ytimeen ei itsessään vielä muuta maaseudun painoarvoa kansallisessa innovaatiopolitiikassa. Kyse on siitä, että erityisesti avoin innovaatiomalli voi toteutua missä vain, jopa paremmin siellä, missä ihmisiä on enemmän. Myöskään raportissamme kuvattu niukkuus ymmärrettynä vähäisempinä resursseina, rakenteina tai vähäisempänä ihmistiheytenä ei ole innovaatiotoiminnan ihanteellisin lähtökohta; pikemmin päinvastoin, sillä ideoiden ja tiedon ylivuodoista kumpuaa puolestaan uusia ideoita. Perusviestimme kuitenkin on se, että mitään lähtökohtaista estettä maaseudun innovaatiotoiminnan kehittymiselle ei ole olemassa ja että maaseudun elinvoiman vahvistamiseksi ja uusiutumiseksi onnistunut innovaatiotoiminta on suorastaan välttämätöntä. Maaseutualueet eivät myöskään saa jäädä jokin tietyn innovaatiomallin vangiksi. Ajassa näyttää olevan tilausta esimerkiksi maaseudun kysyntäpohjaisille innovaatioille, jotka rakentuvat bioenergian tai monipaikkaisen elämäntavan ympärille. Maaseudun mahdollisuuksien trendikirjo näyttää juuri nyt hyvin monimuotoiselta ja lupaavalta, mihin toimiva paikallinen innovaatiopolitiikka ja -välineistö voisivat vastata.

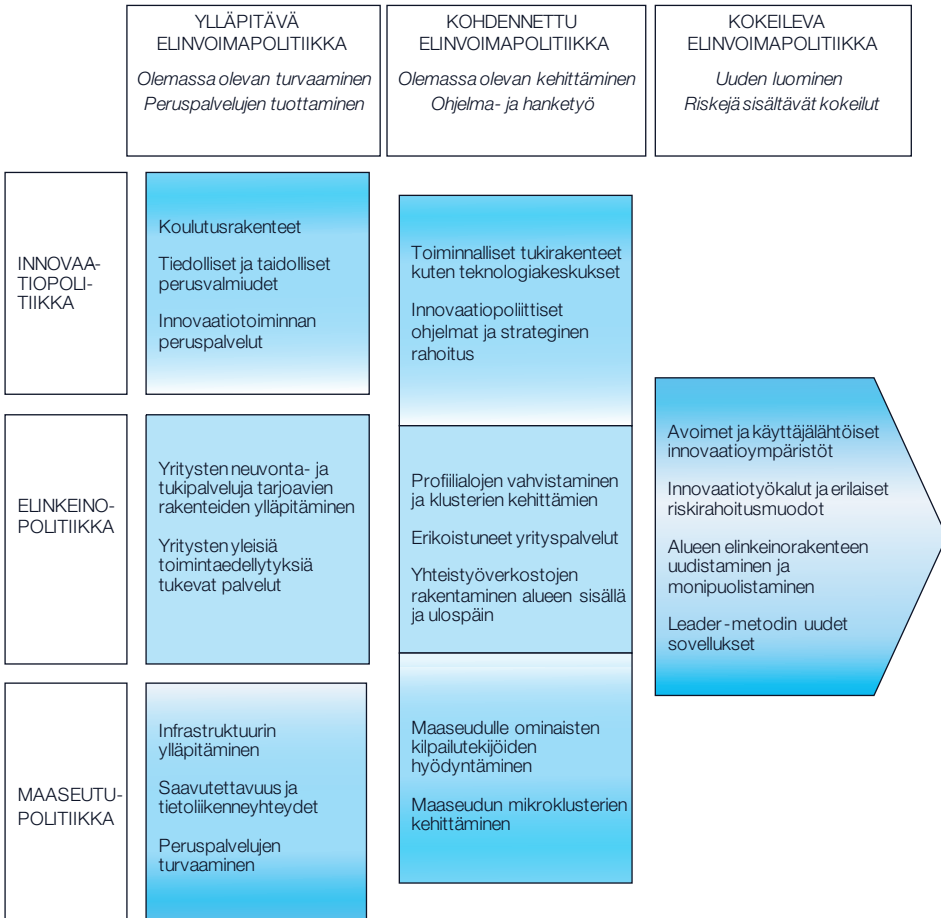
Vaikka koko innovaation käsitteeseen oli tapausalueilla monin paikoin jo turuttu, on silti tärkeää käydä jatkuvaa keskustelua siitä, miten innovaatio paikallisesti ymmärretään. Pyrkimys sovittaa erilaisia kehittämisen puhetapoja yhteen on paikallisen kehittäjäverkoston tehtävä, minkä lisäksi kehittäjien tulee erityisesti pitää maaseutualueet kansallisen innovaatiopolitiikan kartalla. Tiivistetysti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että maaseutualueilla erilaisia innovaatiotoiminnan kehittämisen lähestymistapoja on rakennettava rinnakkain ja toisiinsa täydentäen.

Kuten tapaustutkimuksista kävi ilmi, kuntien rooli paikallisen innovaatiopolitiikan muotoutumisessa on edelleen keskeinen. Innovaatioiden tukeminen edellyttää perinteisen elinkeinopolitiikan ja innovaatiovetoisen elinkeinopolitiikan otteiden sekä Leader-toimintatavan paikallisten sovellusten kehittämistä suhteessa muuttuviin olosuhteisiin. Tässä peruskunnat ovat avainasemassa yhdessä kunnallisten elinkeino-yhtiöiden ja toimintaryhmien kanssa. Seutukunnallinen ajattelu todennäköisesti tulee painumaan innovaatiovetoisessa elinkeinopolitiikassa taka-alalle ja toisenlaiset alueelliset yksiköt, kuten esimerkiksi KOKO:n mukaiset toiminnalliset alueet, (suur)kunnat tai seutukaupungit ja erityisesti yli paikalliset kehittämisverkostot vahvistuvat innovaatiotoiminnan kehittämisen alustoina.

Vaihtoehdoksi näyttääkin jäävän oman paikallisista lähtökohdista kumpuavan innovaatiotoiminnan kehittämismallin etsiminen ja löytäminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita erillisen maaseudun innovaatiopolitiikan luomista vaan parhaiden olemassa olevien käytäntöjen soveltamista paikallisiin sosio-ekonomisiin ja kulttuuriin olosuhteisiin. Erillisen ”maaseudun innovaatiojärjestelmän” luominen johtaisi helposti maaseutumaisten alueiden henkiseen marginalisoitumiseen niiden kytkeytyneisyyden vahvistumisen sijasta. Maaseudulla innovaatioympäristöjen kehittäminen kumpuaa kuitenkin aina erityisistä paikallisista lähtökohdista. Käytännössä tämä tarkoittaa entistä parempaa omien vahvuuksien tunnistamista, verkottuneempia toimintamalleja ja uusien yhteistyösuuntien etsimistä maaseutupaikkakunnan ulkopuolelle. Laajimmillaan kyse on tietyn aluekokonaisuuden laaja-alaisesta kehittämisestä, jolloin innovaatiotoimintojen kehittäminen sulautuu muihin aluekehittämisen ja yhteiskuntapolitiikan lohkoihin.

Tätä asetelmaa pyrimme valaisemaan paikallisen *elinvoimapolitiikan* käsitteellä, joka on ajattelussamme yksittäisen politiikkalohkon sijaan kehittämispolitiikan toimintatapoja ja otteita kuvaava käsite. Käytämme käsitettä kuvaamaan sitä, kuinka innovaatiopolitiikan, elinkeinopolitiikan ja maaseutupalitiikan kehittämisotteet suhteutuvat muuhun paikallisyhteisön kehittämistyöhön ja toinen toisiinsa. Apuna käytetään jakoa ylläpitävään, kohdennettuun ja kokeilevaan elinvoimapolitiikkaan. Samantapaisia luokittelukategorioita on käytetty niin elinkeinopolitiikan (Sotarauta ym. 2007) kuin innovaatiopolitiikankin (Sotarauta 2009; Siltanen & Kolehmainen 2011) jäsentelyissä. Vastaavaa luokittelua käytetään tässäkin, koska se on osoittautunut käytännön kehittämistyössä toimivaksi. Tulkinta ja sisällöt ovat luonnollisesti pääosin uusia tunnistuen maaseutumaisten alueiden erityispiirteet (Kuva 1.).

Kuva 1. Elinvoimapolitiikan osa-alueet

Elinvoimapolitiikan lähtökohta on se, että maaseutumaisten paikallisyhteisöiden tulee ojentautua varsin yksituumaisesti kohti tulevaisuutta. Etenkin niukka-resursseissa ympäristöissä on huolehdittava siitä, että voimavaroja keskitetään ja käytetään mahdollisimman viisaasti. Poliittikalohkojen tasolla kyse on siitä, että eri rahoituslähteistä ja tausta-ajatteluista lähtevien politiikkatoimien tulisi toimia sopusoinnussa keskenään. Oleellista on tunnistaa, että vaikka kunkin politiikkalohkon taustalla on erilainen kehityskulku ja vaikka elinkeinopolitiikka on lähinnä kuntien hallinnassa siinä missä innovaatiopolitiikka ja maaseutupalitiikka ovat vahvemmin kansallisen ja EU-tason politiikkaa, nämä kaikki vaikuttavat ja saavat muotonsa alueellisesti ja paikallisesti. Toisin sanoen, eri kehittämisselityksillä on omat tavoitteensa, mahdollisuutensa ja rakenteelliset rajoitteensa, mutta oleellista on se, miten näitä kyetään paikallisesti käyttämään strategisten tavoitteiden ajamiseen. Samalla tullaan sisällöllisesti alueiden strategisen kehittämisen ydinkysymyksiin. Kuinka

tunnistaa sellaiset tekijät, joiden varaan tulevaisuutta on mahdollista rakentaa? Ja kuinka voidaan hyödyntää niitä, jos vahvuudet ja menestystekijät tunnistetaan? Milaista innovaatiotoimintaa se alueelta edellyttää?

Ylläpitävässä elinvoimapolitiikassa on kyse kaikista niistä paikallisen yhteisön suorista tai epäsuorista toimista, jotka pitävät yllä tai parantavat sen kehittymisedellytyksiä. Tällaisten toimien potentiaaliseen kohderyhmään kuuluvat kaikki alueen yksityiset, julkiset ja kolmannen sektorin toimijat, osin jopa yksityiset ihmiset. Yrityksiin kohdistuvien toimien osalta kyse on perinteisen elinkeinopolitiikan tehtävien laadukkaasta hoitamisesta, eli esimerkiksi yritysten perusneuvonnasta, elinkeinopoliittisesta edunvalvonnasta tai tonteista ja toimitiloista.

Nämä pääosin yrityksiin kohdistuvat perinteiset elinkeinopoliittiset toimet eivät kuitenkaan yksin tee paikallisyhteisöä elinvoimaiseksi, vaan tarvitaan myös muita paikallistaloutta stimuloivia toimia, joilla voidaan rakentaa ihmisten kannalta vetovoimaista arjen ympäristöä. Tällöin tullaan maaseudun erityisiin laatutekijöihin (Heikkinen ym. 2003), joilla on yritysten sijoittumisen lisäksi yhteys myös asumisen ja palveluiden teemoihin. Esimerkiksi hyvä saavutettavuus (maantie- ja rautatieyhteydet sekä tietoliikenneyhteydet), infrastruktuurin laatu ja sopivan laadukas asuintonttitarjonta ovat tärkeitä tekijöitä sekä yritys- että ihmismetoisen kehittämisen kannalta. Vastaavasti voi sanoa, että ilman toimivia, edes minimitason perus- ja lähipalveluja maaseutumainen alue ei voi olla kovin houkutteleva ja elinvoimainen.

Kuten voi huomata, ylläpitävän elinvoimapolitiikan sisällöt ovat pääosin normaalia kuntakehittämistä. Monilla maaseutumaisilla alueilla ja maaseutukunnissa on viime vuosina jouduttu käyttämään paljon aikaa erilaisiin rakenteellisiin pohdintoihin ja ylhäältä tulevien velvoitteiden täyttämiseen. Osa näistä prosesseista on tuottanut järkeviä ja toimivia lopputuloksia, mutta paljon on synnytetty myös sellaisia hallinnollisia ratkaisuja, jotka eivät voi olla palveluiden tuotannon tehokkuuden, saati niiden tuottamisen ohjaamisen läpinäkyvyyden näkökulmista kestäviä ratkaisuja. Ylläpitävän elinvoimapolitiikan pitkäjänteinen harjoittaminen edellyttäisi kuitenkin uudenlaista valtionhallinnon ja paikallishallinnon liittoa, jossa vastuuta kantetaan puolin ja toisin. Tämä koskee niin yrityksille suunnattujen elinkeinopalveluiden tuottamista kuin merkittäviä rakenteellisia infrastruktuuri- ja väyläratkaisuja ja kaikkea siltä väliltä. Innovaatiopolitiikan näkökulmasta oleelliseksi nousee esimerkiksi niin sanotun osaamisen infrastruktuurin ylläpitäminen. Sekä korkea-asteen että toisen asteen koulutukseen liittyy juuri nyt merkittäviä muospaineita. Maaseutumaisen alueiden näkökulmasta tehtävissä ratkaisuissa on tietysti oleellista se, että ne perustuvat yhteiskunnalliseen kokonaisharkintaan eikä vain yhden sektoripolitiikan sisäiseen sooptimointiin. Nykyisestä tilanteesta olisi päästävä uuteen sopimukselliseen tasapainotilaan, jossa pitkäjänteinen paikallinen kehittämistyö peruskunnissa ja niiden yhteenliittymissä olisi mahdollista.

Kohdennetun elinvoimapolitiikan ydin on puolestaan niissä toimissa, joilla maaseutumaisen alueen ominaispiirteet saadaan muokattua todellisiksi, erotteleviksi kilpailukykytekijöiksi. Suomessa liian monia päätöksiä perustellaan heikosti

argumentoidulla kilpailukykypuheella, mutta todellisten kilpailukykytekijöiden jalostaminen ja eteenpäinvieminen on jäänyt puolitiehen. Tässä yhteydessä oleellista on löytää ne toimijat – joko alueen omat tai alueen ulkopuoliset – jotka ovat keskeisiä alueen erottelevien kilpailukykytekijöiden hyödyntämisessä. Tämä huomio korostaa sekä paikallista kehittämiskumppanuutta että aktiivista alueen ulkopuolisten verkostojen kutomista, jonka merkitystä korostettiin jo maaseutumaisten innovaatioympäristöjen ominaispiirteitä tarkasteltaessa.

Tämän tutkimuksen tapausalueiltakin on löydettävissä merkkejä kohdennetun elinvoimapolitiikan toimista, joilla alueen yrityskannasta on saatu nostettua esiin selkeästi erottuvia keihäänkärkiä. Tällainen klusteri- ja yritysryhmäkohtainen kehittämistyö on suuremmilla kaupunkiseuduilla ollut jo pitkään kehittämisen valtavirtaa. Maaseutumaisilla alueilla ei tällaisessa kehittämistyössä ole useinkaan päästy kovin merkittävästi eteenpäin, vaikka mikroklusteriajattelusta, pienistä paikallisista yritysryhmissä ja innovatiivisista soluista löytyy ajatuksellista ja toiminnallista kosketuspintaa maaseudun kohdennetulle elinvoimapolitiikalle (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009, 76). Oleellista olisikin muistaa nimenomaan kontakteja ulospäin luovien toimien merkitys. Myös asumiseen ja palveluihin liittyvillä profiloivilla ja mielikuvallisilla ratkaisuilla tulisi pyrkiä paitsi kiinteyttämään paikallisyhteisöä, myös luomaan positiivista kuvaa alueesta suhteessa haluttuihin kohde-ryhmiin. Kohdennetun elinvoimapolitiikan mahdollisia vastuunkantajia on useita alkaen peruskunnasta päätyen aina alueella sijaitseviin oppilaitoksiin. Myös toimintaryhmät voivat olla rakentamassa tietoisesti oman alueensa vahvuuksia ja suhteita ulospäin.

Kokeileva elinvoimapolitiikka on kenties kaikkein haastavin maaseudun kehittämisen muoto, koska siinä keskitytään uusien ja yllättävien kehityskulkujen etsintään ja hyödyntämiseen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että politiikkainterventioiden vaikutuksia ei välttämättä etukäteen pystytä arvioimaan. Näistä varauksista huolimatta kokeileva elinvoimapolitiikka on ehdottoman tärkeää, koska se edustaa aluetta proaktiivisesti uudistavaa politiikan tekemisen tapaa. Samalla kokeilevassa elinvoimapolitiikassa on vahva evolutionäärinen ote. Kyse on yrityksestä ja erehdyksestä – tai onnistumisesta. Erityisesti maaseutumaisissa ympäristöissä on tärkeää varjella monimuotoisuutta ja kannustaa eri toimijaryhmiä tekemään omaehtoista työtä oman itsensä ja alueen menestyksen eteen.

Kuten muitakin elinvoimapolitiikan muotoja, kokeilevaa elinvoimapolitiikka voidaan harjoittaa erilaisilla sisällöillä. Esimerkiksi yritystoiminnan tai teknologiaveitoisen kehittämisen osalta toimintaryhmillä on käytössään rahoitusinstrumentteja, joita ne voivat käyttää myös hyvin riskipitoisten ruohonjuuritason hankkeiden tukemiseen. Usein pienillä rahasummilla ja kevyellä byrokratialla saadaan maaseudun teknologista innovaatiota työnnettyä juuri sopivaan kehitysvauhtiin. Kansallisen teknologia- ja innovaatiopolitiikan globaalisti skaalautuvia innovaatioita hakeva politiikkalinja voi jättää tällaiset pienimuotoisemmat ratkaisut katveeseen, mikä avaa maaseutumaisille alueille suuren mahdollisuuden: maaseutu voi toimia

ruohonjuuritason ja käytännöllisten ideoiden kasvualustana, mikäli näitä vain kyetään viemään oikealla tavalla eteenpäin. Tässä on kysymys ennen muuta ihmislähtöisen ja -kasvoisen innovaatiotoiminnan esillenostamisesta.

Vastaavasti esimerkiksi palveluiden ja asumisen osalta suomalainen maaseutu näyttää edelleen tietyssä mielessä varsin yhtenäiseltä ja uusien avauksien suhteen varovaiselta, joka näkyy esimerkiksi kuntien tonttitarjonnan ja -markkinoinnin mielikuvituksettomuutena. Suomalainen maaseutu suorastaan huutaa nykyistä raikkaampia ja sisältörikaampia avauksia, jotka murtaisivat helposti sisäänpäin käpertyvää olemassaolon tapaa. Myös kokeilevan elinvoimapolitiikan pelikentällä on potentiaalisesti paljon sellaisia toimijoita, jotka ovat nyt jääneet kehittämisen ulkopuolelle, kuten esimerkiksi viriilit eläkeläiset tai osaavat maaseudun elämäntapa-asujat. Tässä suhteessa kuitenkin sopii toivoa ennen muuta Leader-metodin renessanssia: Leader-toiminnan olisi hyvä kehittyä entistä voimakkaammin maaseutua sisältäpäin uudistavaksi voimaksi ja yhteisen elinvoimapolitiikan tahtotilan muokkaajaksi. Kansallisesta näkökulmasta maaseudun innovaatiotoiminnan ja yleisen elinvoiman edistäminen motivoituu muun muassa riskienhallinnan kautta: yhä nopeammin muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä maaseutumaisissa ympäristöissä kehitetyt osaamiset ja kompetenssit voivat osoittautua yllättävänkin arvokkaiksi.

Maaseudun kehittämisen arkea leimaa niukat voimavarat. Keskeinen kysymys kuuluu, miten rajoitetuilla resursseilla voidaan kurottaa kohti moninaista elinvoimapolitiikkaa. Voidaanko innovaatioympäristön uudenlaisen hahmottamisen kautta löytää voimavaroja paikalliseen innovaatiotoimintaan? Tästä näkökulmasta ja tutkimuksen havaintoihin tukeutuen esitetään seuraavassa tiivistetysti keskeisiä näkökulmia, jotka tukevat elinvoimapolitiikan eri otteita:

- Innovaatiotoiminnan vahva yhteys käytäntöön.
- Temaattinen kohdentaminen.
- Työnjako ja erikoistuminen innovaatioprosesseissa.
- Glokaali verkottuminen.
- Toimintaryhmätyö paikallislähtöisenä ja riskinottoa tukevana kehittämisotteena.
- Paikallisyhteisön kokonaisvaltainen strateginen johtaminen.

Innovaatiotoiminnan vahva yhteys käytäntöön

Innovaatiotoiminnan DUI-malli (*doing-using-interacting*) todettiin maaseutuympäristössä toimivaksi malliksi. Malli arvottaa käytäntö- ja asiakaslähtöisen tiedon hyvin korkealle. Sen hyödyntäminen ja vahvistaminen näyttäisikin tapausesimerkkien valossa perustellulta ja toimivalta lähestymistavalta maaseutuympäristössä. Maaseudun innovaatiotoimijat ovat hyviä innovaatioiden käytäntökonteksteissa, ja heillä on toimivat yhteydet yrityksiin. Vahva käytäntöyhteys on myös osa maaseutupolitiikan perinnettä. Käytäntöyhteys on vahvuus, jota on syytä ylläpitää ja kehittää.

Temaattinen kohdentaminen

Niukkojen resurssien tilanteessa oikeisiin asioihin keskittyminen tuo kaivattua tehoa toimintaan. On tunnistettava omat vahvuudet ja tehtävä selkeitä valintoja. On valittava esimerkiksi ne strategiset alat, joiden innovaatiotoiminnan kokonaisuutta voidaan resursseilla kehittää riittävän laajasti. Innovaatioiden kehittämisen kannalta oleellista on riittävä pitkäjänteisyys, jossa ideat kypsyvät liiketoiminnaksi. Päinvastaisen toimintatavan riskinä on, että voimavarat eivät riitä minkään toimialan kehittämiseen siten, että koko innovaatioketju tulisi katettua.

Maaseudun kehittämisessä kiinnostavana kansainvälisenä esimerkkinä temaattisesta keskittymisestä on Leader-metodin soveltaminen yksittäisellä toimialalla, kalatalouden kehittämisessä. Käytännössä paikallisten toimintaryhmien yhteyteen on Euroopassa perustettu Kalatalous-leadereitä, jotka toimivat tiiviissä yhteistyössä kalastajien kanssa. Kalatalous-leadereillä on lisäksi oma eurooppalainen yhteistyöverkostonsa, jonka tehtävänä on edistää paikallisten toimijoiden vuorovaikutusta, tiedon ja kokemusten vaihtoa. Alustavat kokemukset tämän temaattisesti suuntautuneen Leader-metodin tuloksista ovat hyviä. (Grieve 2011, www.farnet.eu. 2011.)

Esimerkki puhuu sen puolesta, että arvokkainta toimintaryhmytyössä on itse Leader-metodi paikallisia ihmisiä ja yrityksiä aktivoivana ja voimauttavana menetelmänä (Hyyryläinen 2007). Menetelmän organisoinnissa ja hallinnollisessa kehystämisessä sen sijaan on kiistatta kriittisen uudelleenarvion paikka. Pohdinnan arvoista voisi olla käyttää Leader-metodia laajemmin osana temaattista kehittämistä. Tällä hetkellä toimintaryhmien sisällöllinen osaaminen riippuu henkilöstön ominaisuuksista, ja ryhmien palvelut liittyvät asiakkaiden opastamiseen hallinnon kiemuroissa sekä toimijoiden aktivointiin ja verkottamiseen. Tiettyyn teemaan erikoistuvat toimintaryhmät voisivat tarjota innovaatioympäristöjen kilpailukyvyille kaivattuja lisäpanostuksia.

Työnjako ja erikoistuminen innovaatioprosesseissa

Jos voimavaroja ei ole ylen määrin käytössä, kehittäjien erikoistumisen ja työnjaon merkitys kasvaa. Mikään organisaatio ei kykene hallitsemaan innovaatioprosessin koko ketjua. Aineistossa tuli esiin selkeän innovaatiotoimintaa kehystävän strategian puute ja eri toimijoiden roolituksen epäselvyys innovaatioprosessien syntymistä ehkäisevinä tekijöinä. Organisaatioilla on omia ohjelmia ja strategioita, mutta kokoava visio puuttuu.

Maaseutu ympäristössä kunnalla, vaikka pienelläkin, on edelleen monia rooleja innovaatiotoiminnassa, kuten eri elinvoimapolitiikan otteiden kuvaus osoittaa, ja siten kunta on edelleen innovaatioympäristön kehittämisen avaintoimija ja paikallisyhteisön kokoava voima. Maaseudulla ei voida harjoittaa menestyksellisesti innovaatio- ja osaamisvetoista kehittämistä, jos kunta ei ole siinä mukana. Maaseutukunnat ovat paikallisesti myös merkittäviä työnantajia, niiden henkilöstö on Suomessa korkeasti koulutettua ja niillä on myös resursseja käytettävissään. Tutkimuksen tapusanalyytit toivat kuitenkin esiin seikkoja, joiden perusteella voidaan esittää

myös kriittisiä arvioita. Ollaanko maaseutukunnissa valmiita sitoutumaan maaseudun innovaatioympäristön kehittämiseen? Entä onko luottamus maaseutuyritysten innovatiivisuuteen liian heikko? Kuntaliitostilanteessa puolestaan toimintatavat eivät ole edes ehtineet muotoutua uutta maantieteellistä aluetta vastaaviksi, ja siksi maaseututoimijat eivät kytkeydy innovaatioita edistäviin elinkeinopoliittisiin toimiin. Yhtä kaikki, kuntien tulisi muistaa myös roolinsa paikallisyhteisöjen elinvoiman lisääjinä ja demokraattisen päätöksenteon foorumeina eikä pelkkinä hajautetun hyvinvointivaltion palvelukoneina.

Glokaali verkottuminen

Paikallisen innovaatioympäristön laajentaminen on tärkeä tavoite. Maaseutumaisille alueille voi parhaimmillaan syntyä innovaatioympäristöjä, jotka yhdistävät paikallisia, seudullisia, maakunnallisia, kansallisia ja kansainvälisiä kehittämisresursseja sekä informaatio-, tieto- ja osaamisvirtoja. Tietointensiivisen talouden kehityksessä erilaisille välittäjäorganisaatioille on muotoutumassa yhä suurempi rooli. Ne rakentavat ja ylläpitävät yhteyksiä paikallisten yritysten ja laajempien globaalien verkostojen osaamiskeskittymien välillä. Viimeaikaisessa tutkimuksessa on korostettu niin sanottujen global/local -toimijoiden merkitystä verkostojen rakentamisessa erityisesti maaseutualueilla (Ward ym. 2005).

Kyse on toimijoista, joiden toiminta-ajatukseen on sisäistynyt sekä paikallisuus että kansainvälisyys. Nämä toimijat voivat olla yrityksiä, yhteisöjä tai henkilöitä, joiden määrä ja laatu vaihtelevat alueellisesti. Tunnetuin global/local -tyyppinen toimija on yliopisto. Niillä on laaja kansainväliseen tiedonrakenteluun perustuva ydintehtävä mutta samanaikaisesti aitoja intressejä toimia myös paikallisesti. Toisena esimerkkinä voi mainita vahvasti kansainvälisen järjestön, jolla voi olla globaalia kanssakäymistä ja yhteyksiä eri puolille maailmaa mutta samalla hyvin paikallista toimintaa ja sitoutuneita jäseniä. Näiden välittäjäorganisaatioiden tieto virtaa vapaasti eri suuntiin. Ne ovat oleellisia toimijoita maaseudun innovaatioympäristön laajemman hahmottumisen kannalta.

Yhtenä tällaisena global/local -toimijana on myös pidetty paikallista Leader-toimintaryhmää. Sen toimintalogiikkaan on kirjattu erityispiirteinä toimia vahvasti paikallisesti mutta samalla kansainvälisiä suhteita rakentaen. Tarkasti ottaen tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvästi paikallisen toimintaryhmän vaan Leader-metodin ominaispiirre. Se on kansainvälinen konsepti, jota tällä hetkellä toteuttaa noin 2100 toimintaryhmää eri puolilla Eurooppaa.

Toimintaryhmät työ paikallislähtöisenä ja riskinottoa tukevana kehittämisosotteena

Hyvin merkittävä paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämisen osa ovat uudistumista tukevat valtakunnalliset ohjelmaperusteiset rahoitusinstrumentit. Aineiston perusteella näyttää siltä, etteivät maaseutupolitiikan rahoitusinstrumentit sovellu tällä hetkellä kovinkaan hyvin riskirahoitukseen. Tämä tuli esiin tarkasteltaessa

toimintaryhmätyön käytänteitä. Toimintaryhmätyötä toteutetaan vuosina 2007–2013 osana Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelman ohjausjärjestelmää. Tämä on johtanut siihen, että maatalous- ja ympäristötukien tiukat säädökset ovat ulottuneet myös innovatiivisuutta ja uudistumista hakevaan toimintaryhmätyöhön ja siihen kytkeytyvään hanketoimintaan. Tästä on seurannut muun muassa yksityiskohtiin menevä hankkeiden seuranta. Lisäksi rahoituksen ehdoissa on säännöksiä, jotka käytännössä rajoittavat tämän rahoitusvälineen käyttöä oleellisesti esimerkiksi yritystoiminnan tukena.

Maaseudulle on maaseutupolitiikan kautta siis luotu toimijarakenne, mutta sen käytössä nykyisin olevat instrumentit ovat ristiriidassa toimintaryhmätyössä keskeisen Leader-metodin idean kanssa. Toisaalta toimintaryhmien vahvuutena eivät ole pelkästään tietyt rahoitusvälineet, vaan keskiössä on toiminnan kokonaisvaltainen, paikallislähtöinen kehittämisote. Parhaimmillaan toimintaryhmät ovatkin pystyneet tukemaan paikallista aloitteellisuutta ja kumppanuuksia tavalla, jolla on ollut myönteinen vaikutus alueiden kehittämissilmapiiriin. Tämä hyödyttää pitkällä tähtäyksellä myös kuntien ja yritysten toimintaa. Tässä menestyminen edellyttää kuitenkin tulevaisuudessa uusien Leader-metodin sovelluksien kehittämistä.

Paikallisyhteisön kokonaisvaltainen strateginen johtaminen

Lopuksi on syytä nostaa esiin se, että siirtyä innovaatiojärjestelmiä koskevasta ajattelusta innovaatioympäristöjä korostavaan paradigmaan tarkoittaa samalla sitä, että tämän kokonaisuuden menestyksellinen hallinta edellyttää aivan uudenlaista osaamista. Avainosaamisalueena on innovaatioympäristöjen ja koko paikallisyhteisön strateginen verkostojohtaminen, joka suhteellisen uutena osaamisalana tekee vasta tulooan.

Mikäli edellä esitetty kuntapainotus halutaan pitää vahvana, tämä tarkoittaisi erityisesti kuntaa lähellä olevien kehittäjäorganisaatioiden johtamisen ja toimintakulttuurien määrätietoista kehittämistä. Nykyään kuntajohtaminen ei voi olla pelkästään kuntaorganisaation johtamista, vaan yhä enemmän kuntaorganisaatioon liittyvien verkostojen (esim. kuntakonserniyhtiöt, kuntayhtymät, kumppanuusorganisaatiot, 3. sektori) johtamista. Hierarkian ja verkostojen lisäksi kuntajohtamisessa on operoitava taitavasti myös elinkeinoelämän ja markkinoiden kanssa (esim. kilpailutukset). Lisäksi on pyrittävä luomaan toimiva suhde koko paikallisyhteisöön, eli ihmisiin. Itse asiassa viimeksi mainitussa ulottuvuudessa on maaseutumaisten ja pienten kuntien mahdollisuus, sillä niissä kunnan johdon on mahdollista rakentaa hyvin välitön suhde johtamaansa yhteisöön. Mikäli maaseutukuntien ja kaupunkiseutujen kehittämisselitystä halutaan kehittää painotetummin kokeilevan uudistamisen suuntaan, korostuu vielä erikseen muutosjohtamisen taito. Kaikkia näitä johtamisen ulottuvuuksia yhdessä voidaan kutsua paikallisyhteisön kokonaisvaltaiseksi strategiseksi johtamiseksi.

Edellä esitetty ja taulukossa 1. kuvattu pohdinta maaseudun elinvoimapolitiikasta kiteytyy siihen, kuinka edistyneesti paikallinen yhteisö osaa itse jäsentää ja

luoda tulevaisuutensa. Paikallisten yhteisöjen vahvuudeksi nouseekin niiden kyky rakentaa yhdessä ylipaikallisten instituutioiden kanssa sellaisia rakenteita ja toimintamalleja, jotka mahdollistavat sekä ylläpitävän, kohdennetun että myös kokeilevan elinvoimapolitiikan otteet ja näiden joustavan yhdistelemisen. Parhaimmillaan maaseutualueilla kyetään luomaan sellaista kokeilevaa elinvoimapolitiikkaa, joka tarjoaa välineitä esimerkiksi luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen tai kykenee edistämään ihmislähtöisten innovaatiomallien syntymistä. Tällöin maaseutualueet ja maaseudun elinvoimapolitiikka muodostuu kiinnostavaksi myös kaupunkiseutujen kehittäjien ja yritysten mielestä sekä merkitykselliseksi kansallisesta näkökulmasta.

Lähteet

Grieve, J. (2011). Extending the Leader method to the EU's Fisheries Areas. Seminaariesitys. ELARD-seminaari (The European LEADER Association for Rural Development). Vammala, 16.6.2011.

Heikkinen, T., Hirvonen J. & Maijala, O. (2003). Tarjolla maaseutu. Tutkimus maallemuuton toimijoista ja maallemuuttomielikuvista. Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B85. Otamedia Oy. Espoo.

Hyyryläinen, Torsti (2007). Toimintaryhmätyö paikallisen kehittämisen metodina. Maaseudun uusi aika 3/2007, 20-36.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009). Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009-2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 9.

Ruckenstein, M., Suikkanen, J. & Tamminen, S. (2011). Unohda innovointi. Keskity arvonluontiin. Ihmislähtöisen innovaatiotoiminnan menestystarinoita eli kuinka uudenlaista arvoa synnytetään käytännössä. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, 291. Edita Publishing Oy. Edita Prima Oy, Helsinki.

Siltanen, K. & Kolehmäinen, J. (2011). Innovaation ja osaamisen alueet: näkymiä alueellisen innovaatiotoiminnan arjesta. KOKO-ohjelma, Innovaatio ja osaaminen -verkosto.

Sotarauta, M. (2009). Kuoliaaksi syleilty innovaatio? Teoksessa Kaupungit kurkottavat 2010-luvulle: Näkymiä ja haasteita uudistuvalla kaupunkipolitiikalle. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 12/2009. Helsinki.

Sotarauta, M., Kolehmäinen, J. & Sutinen, K. (2007). Tampereen kaupunkiseudun elinkeinostrategian perusta - Kehittämisen filosofian etsintä ja strategian suuntaviivojen hahmottelu. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente työraportteja 15/2007.

Ward, N., Atterton, J. Kim, T., Lowe, P., Phillipson J. & Thomson, N. (2005). Universities, the Knowledge Economy and "Neo-Endogenous Rural Development". Centre for Rural Economy, CRE, Discussion paper Series No.1.

www.farnet.eu Kalatalous-leader ryhmien eurooppalaisen verkostoyksikön, FARNETin (The Fisheries Areas Network) verkkosivut (29.6.2011).

Hankkeessa haastatellut henkilöt

Etelä-Pohjanmaa, Kuusiokuntien seutukunta

- Ala-Mäenpää, Pekka (kaupunginjohtaja, Alavuden kaupunki)
- Anttila, Hilikka (yrittäjä, Alavuden yrittäjien puheenjohtaja, Kuudestaan ry:n hallituksen jäsen)
- Erkkilä, Paula (toiminnanjohtaja, Kuudestaan ry)
- Ketola, Juhani (elinkeinojohtaja, Töysän kunta, Kuudestaan ry:n hallituksen jäsen sekä yritysjaoston jäsen)
- Koivisto, Ulla (toimitusjohtaja, Yrityskehitys Fasadi, Kuudestaan ry:n hallituksen varapuheenjohtaja)
- Makkonen, Heikki (elinkeinotoimenjohtaja, Ähtärin kunta, Kuudestaan ry:n yritysjaoston jäsen)
- Niemi, Hannemari (ohjelmapäällikkö, Seinäjoen kaupunkiseudun KOKO)
- Rintala, Päivi (kv-koordinaattori, Kuudestaan ry/Aisapari)
- Saranpää, Jyri (elinkeinojohtaja, Kuortaneen kunta, Kuudestaan ry:n yritysjaoston jäsen)
- Sippola, Jaana (hankeneuvoja, Kuudestaan ry)

Kymenlaakso, Kouvolan seutu

- Ahti, Aimo (Elinkeinotoimen kaupunginjohtaja, Kouvolan kaupunki)
- Airaksinen, Katja (Projektipäällikkö, Kouvola Innovation / Tähtitaajamat-hanke)
- Gardemeister, Leena (Yrityspalvelupäällikkö, Kouvola Innovation)
- Kivelä, Harri (Kehityspäällikkö, Kouvolan kaupunki / Elinkeinotoimi / KOKO)
- Mettälä, Anne (Toiminnanjohtaja, Pohjois-Kymen Kasvu)
- Mutanen, Heli (Hankevetäjä, Pohjois-Kymen Kasvu, Mikroyritysjäyryshanke)
- Rossi, Merja (Rahoituskoordinaattori, Pohjois-Kymen Kasvu, hallituksen varajäsen)
- Terhemaa, Pekka (Kehityspäällikkö, Pohjois-Kymen Kasvu, hallituksen pj.)
- Toivanen, Pentti (Kunnanjohtaja, Iitin kunta)
- Torkkeli, Marko (Professori, LUT, Kouvola Innovation / hallituksen jäsen)
- Vainio, Merja (Toimitusjohtaja, Kouvola Innovation)

Pirkanmaa, Ylä-Pirkanmaan seutukunta

- Härkönen, Otto (toimitusjohtaja, MW-Kehitys Oy)
- Kolhinen, Juha (toiminnanjohtaja, PoKo ry)
- Motzkin, Fred (toimitusjohtaja, Virtain Yrityspalvelu Oy)
- Mäenpää, Vuokko (elinkeinoasiamies, Ruoveden kunta)
- Mäkinen, Marko (suunnittelupäällikkö, Pirkanmaan liitto)

- Pirttilahti, Arto (toiminnanjohtaja, Ylä-Pirkanmaan seutuyhdistys Ry)
- Raiskinmäki, Markku (kunnanjohtaja, Ruoveden kunta)
- Tallila, Petri (yritysasiantuntija, Pirkanmaan ELY-Keskus)
- Tanhua, Heidi (puheenjohtaja, PoKo Ry)

Pohjois-Karjala, Pielisen Karjalan seutukunta

- Hurskainen, Veli-Matti (koordinaattori, kansainväliset hankkeet)
- Ihalainen, Tiina (yhteyspäällikkö, toimintaympäristöpalvelut, PIKES)
- Jaakonaho, Pertti (elinkeinoasiamies Ilomantsin kunta /JOSEK)
- Karjalainen, Jani (ohjelmapäällikkö, PIKES)
- Korhonen, Jouni (toiminnanjohtaja, Vaara-Karjalan Leader)
- Nevalainen, Jukka (yhteyspäällikkö, yrityspalvelut, PIKES)
- Ryytänen, Timo (hallituksen entinen pj., Vaara-Karjalan Leader)
- Saatsi, Asko (toimitusjohtaja, PIKES)
- Tanskanen, Heidi (Juuan kunnan kyläaktiivi/hanketyöntekijä, PIKES)
- Pulkkinen, Anne (hallituksen pj., Vaara-Karjalan Leader)
- Pyykkö, Hannele (hankeneuvoja, Vaara-Karjalan Leader)

Tekijät Författare Authors Timo Suutari och Manu Rantanen (red.)	Julkaisuaika Publiceringstid Date November 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Främjande av innovationsverksamheten på landsbygden – Mot lokal livskraftspolitik	
Tiivistelmä Referat Abstract <p>I undersökningen studeras hur innovationsverksamheten och innovationsmiljöerna på landsbygden har utvecklats genom relationerna inom näringspolitiken, landsbygdspolitiken och innovationspolitiken. Undersökningsobjektet har avgränsats till att omfatta fyra områden på olika håll i Finland. Från dessa har man valt både kommunala och regionala näringsutvecklare och lokala aktionsgrupper för närmare granskning. Med hjälp av fallstudier har man försökt bilda sig en uppfattning om vilken form arbetet för att utveckla de lokala innovationsmiljöerna samt utvecklingspolitiken tar i landsbygdsområdena.</p> <p>Bakgrunden till undersökningen utgörs av en övergång från utvecklandet av innovationssystem till ett tänkande som betonar innovationsmiljöerna, vilket öppnar nya synvinklar på landsbygdens förmåga att förnya sig och erbjuder landsbygdsområdena möjlighet att i högre grad än hittills delta i den innovationsdrivna samhällsutvecklingen. Parallellt med den synvinkel som betonar landsbygdens och städernas separata roll i innovationsverksamheten har det lyfts fram en nätverksliknande synvinkel som betonar förmågan hos landsbygdens företag och utvecklare att bilda nätverk över de lokala gränserna.</p> <p>Fallstudierna avslöjar dock att innovationsmiljötänkandet först nu håller på att få fotfäste på landsbygden och att lokala lösningar på utvecklandet av innovationsverksamheterna söks bland såväl vetenskaps- och teknikbaserade som praktik- och människoorienterade innovationsmodeller. Som ett viktigt undersökningsresultat kan nämnas också kommunernas betydande roll som den samlande kraften i innovationsdriven näringspolitik. De lokala aktionsgruppernas roll som utvecklare av näringar och innovationsverksamhet blev särskilt uppmärksammat. Aktionsgruppernas starka sida är Leader-metodens utvecklingsgrepp som utgår från de lokala krafterna, men risken med det nuvarande styrsystemet är att arbetet i aktionsgrupperna förblir avskilt från annat främjande av innovationsverksamheten.</p> <p>På landsbygden baserar sig innovationsverksamheten på ett effektivt utnyttjande av lokala mänskliga resurser, vilket har stötts genom att bildandet och funktionen av nätverk som består av lokala aktörer har främjats. Samtidigt bör man dock fästa mer uppmärksamhet vid skapandet av nätverk över lokala gränser och förmedlingen av information över regiongränserna. När det gäller framtidsutsikterna för innovationsverksamheten i landsbygdsområdena håller man på att utforma ett tillväggångssätt som utgår från det lokala perspektivet, vilket innebär identifiering av egna starka sidor, nätverksbildning lokalt och över lokala gränser samt skraddarsydda utvecklingsmodeller för innovationsverksamheten som är anpassade efter de lokala strukturerna. I undersökningen åsyftas allt detta genom begreppet livskraftspolitik som beskriver en sammansmältning av näringspolitiken, innovationspolitiken och landsbygdspolitiken så att de bildar ett enda lokalt utvecklingsgrepp.</p> <p>Kontaktperson vid ANM: Regionalavdelningen/Olli Voutilainen, tfn 010 606 4919</p>	
Asiasanat Nyckelord Key words regionutveckling, näringspolitik, näringsbolag, livskraftspolitik, innovationsmiljö, innovationspolitik, Leader, landsbygd, landsbygdspolitik, aktionsgrupp	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-579-0
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 187	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Tekijät Författare Authors Timo Suutari and Manu Rantanen (ed.)	Julkaisuaika Publiceringstid Date November 2011 Toimeksiantaja(t) Uppdragsgivare Commissioned by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy Toimielimen asettamispäivä Organets tillsättningsdatum Date of appointment
Julkaisun nimi Titel Title Promoting innovation activity in rural areas – Towards local vitality policy	
Tiivistelmä Referat Abstract <p>The study examines the development of innovation activity and innovation environments in rural areas through industrial policy, rural policy, innovation policy and their mutual relationships. Four case regions in different parts of Finland were defined as subjects of study, both municipal and regional developers of trade and industry, and local action groups being selected for closer scrutiny. Development work related to local innovation environments and the formation of development policy in rural areas were outlined through the case studies.</p> <p>A transition from development of innovation systems to a focus on innovation environments lies in the background of the study. This opens up new perspectives on the ability of rural areas to renew themselves, while offering such areas possibilities for closer participation in innovation-driven development within society. A networked perspective, emphasising the ability of rural enterprises and developers to forge trans-local networks, has emerged parallel to the perspective emphasising the separate nature of rural and urban areas in innovation activity.</p> <p>The case studies revealed that innovation environment thinking is only just gaining a foothold in rural areas. Local model solutions for the development of innovation activities are sought in both science and technology based innovation models and increasingly those based on practice-driven and human-driven innovation models. Municipalities' key role as a pooling force for innovation-driven trade and industrial policy can also be highlighted as a key research observation. Particular attention was focused on the role of local action groups as developers of lines of business and innovation activity. While the locally oriented development approach of the Leader method is a strength of the action groups, the threat is that, within the current steering system, action group work will remain separate from other ways of promoting innovation activity.</p> <p>In rural areas, innovation activity is based on efficient utilisation of local human resources, supported by promoting the creation and activities of local actor networks. Simultaneously, however, more attention should be paid to creating trans-local networks and improving access to information external to the region. As a future prospect for innovation activity in rural areas, an approach based on local premisses is outlined. This refers to identifying one's particular strengths, local and trans-local networking, and tailoring of innovation activity development models to suit local structures. In the study, this is characterised by the concept of vitality policy, which refers to a merging of the trade and industrial policy, innovation policy and rural policy into a single local development approach.</p> <p>MEE contacts: Regional department/Olli Voutilainen, tel. +358 10 606 4919</p>	
Asiasanat Nyckelord Key words regional development, trade and industrial policy, economic development company, vitality policy, innovation environment, innovation policy, Leader, rural area, rural policy, action group	
ISSN 1797-3562	ISBN 978-952-227-579-0
Kokonaissivumäärä Sidoantal Pages 187	Kieli Språk Language Suomi, finska, finnish
Julkaisija Utgivare Published by Työ- ja elinkeinoministeriö Arbets- och näringsministeriet Ministry of Employment and the Economy	Vain sähköinen julkaisu Endast som elektronisk publikation Published in electronic format only

Innovaatiotoiminnan edistäminen maaseudulla – Kohti paikallista elinvoimapolitiikkaa

Tämä tutkimusjulkaisu tarkastelee ensimmäistä kertaa kokoavasti maaseudun innovaatiotoiminnan ja innovaatioympäristöjen kehittämistä elinkeino-, maaseutu- ja innovaatiopolitiikan avaamista näkökulmista. Tutkimuksen lähtökohtana on havainto, että innovaatiotoimintojen kehittämisessä on tapahtumassa siirtymä järjestelmä- näkökulmasta kohti paikallisesti muotoutuvia innovaatioympäristöjä. Tutkimuksessa maaseutualueille hahmotellaan entistä vahvempaa, verkostomaisesti rakentuvaa kytkentää innovaatiovetoiseen alue- ja yhteiskuntakehitykseen.

Tutkimus on toteutettu neljällä suomalaisella maaseutualueella, joilta on valittu lähempään tarkasteluun kunnallisia ja seudullisia elinkeinojen kehittäjiä sekä paikallisia toimintaryhmiä. Tapausalueet sijoittuvat Etelä-Pohjanmaalle, Kymenlaaksoon, Pirkanmaalle ja Pohjois-Karjalaan. Tapaus tutkimusten avulla on hahmotettu maaseudun paikallisten innovaatioympäristöjen kehittämistyön erityispiirteitä ja kehittämispolitiikan muotoutumista.

Tutkimuksen tulokset kiteytyvät elinvoimapolitiikan käsitteessä, joka kuvaa elinkeinopolitiikan, innovaatiopolitiikan ja maaseutupolitiikan sulautumista yhteen paikalliseksi kehittämisotteeksi. Tutkimusraportissa tuodaan esiin myös keinoja, joilla maaseutualueet voivat olla nykyistä vahvemmin mukana innovaatiovetoisessa kehityksessä ja toimia innovaatiotoiminnan monimuotoisuutta ja paikallislähtöisyyttä lisäävänä kansallisena voimavarana.

Tutkimus on toteutettu Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö Senten sekä Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatian yhteishankkeena.

Verkkojulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-227-579-0

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY